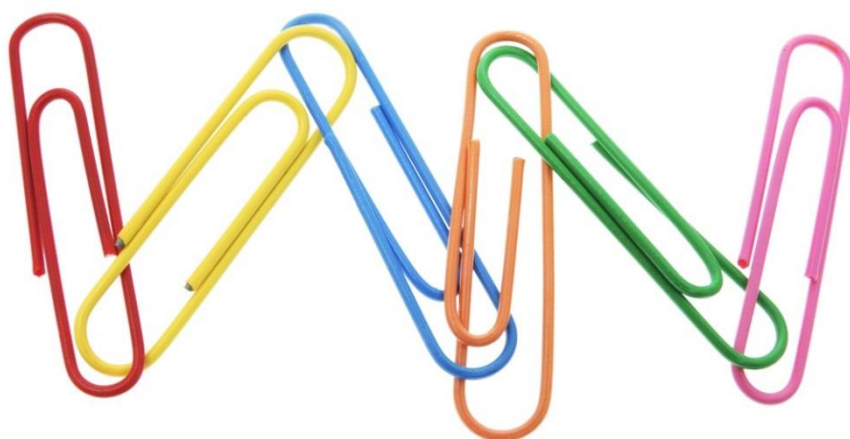

Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Wersja wstępna

Warszawa, 28 maja 2014 r

Projekt „Program działań dla miejskich obszarów funkcjonalnych Bydgoszczy i Torunia w nowej perspektywie finansowej 2014-2020” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Autorzy:

Zespół Sektora Publicznego Deloitte Business Consulting S.A.

Spis treści

Spis treści	4
Wykaz stosowanych skrótów.....	6
Wprowadzenie	7
1.1. Wstęp	7
1.2. Struktura dokumentu	8
1.3. Opis metodologii tworzenia Strategii ZIT	9
2. Ramy funkcjonalne Strategii ZIT	16
2.1. Podstawa prawna Strategii ZIT	16
2.2. Określenie obszaru wsparcia	17
2.3. Zgodność Strategii ZIT z dokumentami strategicznymi oraz planistycznymi.....	19
2.4. Wymiar terytorialny wsparcia	33
3. Diagnoza obszaru wsparcia	37
3.1. Diagnoza otoczenia społeczno-gospodarczego	37
3.1.1. Podstawowe dane o Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym	37
3.1.2. Warunki prowadzenia działalności gospodarczej	42
3.1.3. Rynek pracy	67
3.1.4. Innowacyjność.....	76
3.1.5. Pomoc społeczna	88
3.1.6. Rolnictwo	93
3.2. Transport i infrastruktura	100
3.2.1. Infrastruktura transportowa	100
3.2.2. Infrastruktura teleinformatyczna	111
3.2.1. Infrastruktura kubaturowa	114
3.3. Edukacja.....	132
3.3.1. Szkolnictwo podstawowe, średnie i zawodowe	132
3.3.2. Szkolnictwo wyższe.....	143
3.4. Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego	156
3.5. Opieka zdrowotna	170
3.6. Ochrona środowiska.....	177
4. Analiza SWOT.....	185
5. Cele strategiczne (rozwojowe) ZIT	198
5.1. Układ celów strategicznych Strategii ZIT wraz z uzasadnieniem ich wyboru	200
5.2. Wzajemne relacje w zakresie CT i PI pomiędzy Strategią ZIT i RPO WKP	203
6. Szczegółowy opis działań dla poszczególnych celów strategicznych	209
6.1. Cel Strategiczny 1 wraz z opisem działań i propozycjami pakietów projektów.....	211
6.2. Cel Strategiczny 2 wraz z opisem działań i propozycjami pakietów projektów.....	216
6.3. Cel Strategiczny 3 wraz z opisem działań i propozycjami pakietów projektów.....	225

6.4. Cel Strategiczny 4 wraz z opisem działań i propozycjami pakietów projektów.....	234
6.5. Kluczowe etapy procesu określania wartości projektów / pakietów do realizacji.....	240
7. Zasady i tryby wyboru projektów przewidzianych do realizacji w formule ZIT	242
7.1. Zarys zasad wyboru i procedur preselekcji projektów	242
7.1.1. Ogólne zasady integracji interwencji w odniesieniu do środków EFS i EFRR.....	245
7.1.2. Kryteria wyboru projektów dla Związku ZIT (kryteria preselekcyjne).....	245
7.2. Strategiczne projekty o charakterze komplementarnym możliwe do realizacji w formule poza ZIT	250
8. Ramy finansowe i plan finansowy Strategii ZIT	252
9. System wdrażania i monitoringu Strategii ZIT	258
9.1. System wdrażania Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego obszaru funkcjonalnego	258
9.1.1. System zarządzania ZIT	258
9.1.2. Struktura organizacyjna ZIT	259
9.1.3. Podstawowe procedury związane z realizacją Strategii ZIT	262
9.2. Harmonogram wdrażania Strategii ZIT	263
10. Strategiczna Ocena Oddziaływania na Środowisko	267
11. Załączniki	269
11.1. Lista Strategicznych Projektów Systemowych oraz Integrujących Projektów Systemowych w odniesieniu do każdego działania i PI.....	269
11.2. Sprawozdanie z procesu opracowania Strategii ZIT i zapewnienia realizacji zasady partnerstwa	284
11.3. Lista projektów komplementarnych zgłoszonych przez miasta Bydgoszcz i Toruń.....	285
11.4. Wnioski do RDOŚ	308
12. Spis schematów, tabel i map	311
13. Wykaz źródeł.....	315

Wykaz stosowanych skrótów

BDL	- Bank danych lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego
BIZ	- Bezpośrednie inwestycje zagraniczne
BTOF	- Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny
BTOF-B	- Bydgoska część obszaru funkcjonalnego
BTOF-T	- Toruńska część obszaru funkcjonalnego
CT	- Cel Tematyczny
CTT	- Centrum transferu technologii
EE	- Efektywność energetyczna
EFRR	- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS	- Europejski Fundusz Społeczny
GUS	- Główny Urząd Statystyczny
IB	- Instytut badawczy (dawniej jednostka badawczo-rozwojowa)
ICT	- Technologie informacyjne i komunikacyjne (Information and Communications Technology)
IOB	- Instytucja otoczenia biznesu
ITS	- Intelligent Transportation Systems
JST	- Jednostka samorządu terytorialnego
MSP	- Małe i średnie przedsiębiorstwa
NFOŚ i GW	- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
OF	- Obszar Funkcjonalny
OZE	- Odnawialne źródła energii
PI	- Priorytet Inwestycyjny
PK	- Programy krajowe
POIiŚ	- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
PROW	- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020
RPO WKP	- Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego
RSI WKP	- Regionalna Strategia Innowacji dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego
Sektor / jednostka	- Sektor / jednostka badawczo-rozwojowa
B+R	-
SW	- Szkoła wyższa
UM	- Urząd Marszałkowski
ZIT	- Zintegrowane Inwestycje Terytorialne

Wprowadzenie

Niniejszy rozdział stanowi wprowadzenie do Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. W ramach tej części dokumentu zaprezentowano cele realizacji Strategii, elementy podejścia metodologicznego do opracowania dokumentu w tym wypracowania pakietów projektów.

1.1. Wstęp

Zgodnie z zapisami rozporządzeń regulujących Politykę Spójności Unii Europejskiej oraz z uzgodnieniami zawartymi w polskiej Umowie Partnerstwa, przyjętej przez Rząd RP 8 stycznia 2014 r., najistotniejszym narzędziem dedykowanym wsparciu miast i ich obszarów funkcjonalnych w latach 2014 - 2020 będą Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT).

ZIT będą realizowane przede wszystkim na terenie miast wojewódzkich i ich obszarów funkcjonalnych w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO), które na ten cel otrzymały dodatkową pulę środków z tzw. rezerwy programowej. Środki dostępne na realizację ZIT na poziomie regionalnym będą mogły być uzupełniane z innych źródeł (np. krajowych programów operacyjnych), jednak ze szczególnym uwzględnieniem wzajemnej komplementarności projektów i z zapewnieniem dodatkowych preferencji dla kluczowych Celów Tematycznych (CT) oraz Priorytetów Inwestycyjnych (PI) w tych celach.

Cele realizacji ZIT to przede wszystkim:

- Rozwój współpracy i zwiększanie stopnia integracji funkcjonowania jednostek administracyjnych tam, gdzie skala problemów związanych z brakiem komplementarności działań jest największa.
- Wsparcie rozwoju partnerskiego modelu współpracy różnych jednostek administracyjnych na rzecz rozwiązywania problemów ponad granicami administracyjnymi.
- Realizacja zintegrowanych projektów odpowiadających w sposób kompleksowy na potrzeby i problemy miast oraz ich obszarów funkcjonalnych.
- Zwiększenie wpływu miast i powiązanych z nimi obszarów funkcjonalnych na kształt i sposób realizacji działań w ramach polityki spójności.

Dzięki realizacji ZIT na poziomie regionalnym, partnerstwa jednostek samorządu terytorialnego (JST) z miejskiego obszaru funkcjonalnego (w tym przypadku Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego – BTOF) mogą realizować zintegrowane przedsięwzięcia łączące środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego dla rozwiązania wspólnie zdiagnozowanych problemów. Jako przedsięwzięcia w tym przypadku rozumie się pakiety różnych tematycznie, ale wzajemnie powiązanych i komplementarnych projektów.

Założeniem wyjściowym do uruchomienia ZIT jest nadrzędność wspólnotowej zasady subsydiarności (pomocniczości), jednego z podstawowych filarów ustrojowych Unii Europejskiej. Zasada ta, przeniesiona na poziom obszaru funkcjonalnego każe uznać, iż to władze niższego szczebla niż regionalny, znając dobrze lokalne uwarunkowania, będą potrafiły przygotować projekty, które odpowiadają na ich potrzeby rozwojowe.

Schemat 1 Zasady europejskiej polityki regionalnej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.fundusze-strukturalne.gov.pl

Kluczową kwestią jest także zintegrowanie podejmowanych działań. Dotychczasowe doświadczenia w realizacji polityki spójności wyraźnie wskazują, że integracja nie tylko obszarowa, ale przede wszystkim tematyczna i funduszowa, (połączenie interwencji „twardych”, czyli infrastrukturalnych oraz „miękkich” - nieinwestycyjnych) niesie ze sobą znaczący potencjał efektywności.

Warunkiem realizacji ZIT jest posiadanie dokumentu strategicznego określającego cele, kierunki rozwoju, zasady współpracy oraz najważniejsze działania i przedsięwzięcia wynikające z przeprowadzonych analiz. Dla ZIT realizowanego na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego takim dokumentem jest niniejsza Strategia.

1.2. Struktura dokumentu

ZIT jest nowym z punktu widzenia polityki spójności instrumentem finansowym. Logika funkcjonowania ZIT musi być opisana w formie strategii określającej cele, zadania i środki realizacji. W przypadku tego instrumentu zawartość jak i kształt Strategii ZIT warunkują wytyczne Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju oparte bezpośrednio na zapisach Umowy Partnerstwa. Zgodnie z tymi dokumentami w dokumencie Strategii ZIT, muszą być zawarte analizy o charakterze diagnostyczno-strategicznym, jak i elementy operacyjno-wdrożeniowe. Dokument pełni zatem także rolę pewnego rodzaju planu działania, którego wdrożenie przyczynia się do lepszego wykorzystania potencjału rozwojowego obszaru funkcjonalnego.

Bezpośrednie założenia niniejszej Strategii są spójne z wnioskami zawartymi w opracowanych wcześniej dokumentach, przeprowadzonych analizach czy to w zakresie delimitacji Bydgosko-

Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego czy Strategii Rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Zgodnie z zaleceniami Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju, niniejsza Strategia musi zawierać poniższe elementy.

Tabela 1. Wymagane przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju elementy Strategii ZIT

Wymagane elementy Strategii ZIT	Strategia ZIT BTOF
Podstawa prawna ZIT	✓
Zgodność Strategii ZIT z krajowymi i unijnymi dokumentami strategicznymi oraz planistycznymi	✓
Wskazanie obszaru terytorialnego wsparcia (wyniki przeprowadzonej delimitacji obszaru funkcjonalnego)	✓
Diagnoza kluczowych aspektów społeczno-ekonomicznych, gospodarczych wskazujących potencjał rozwojowy obszaru funkcjonalnego	✓
Określenie wymiaru terytorialnego Strategii ZIT - przedmiot interwencji w ramach danego Priorytetu Inwestycyjnego RPO	✓
Cele rozwojowe do realizacji w ramach ZIT wraz ze wskaźnikami produktu i rezultatu ¹	✓
Wskazanie Priorytetów Inwestycyjnych wraz z preferowanymi typami projektów (obszar, rodzaje uprawnionych beneficjentów, dodatkowe preferencje wynikające z wybranych celów)	✓
Zasady i tryb wyboru projektów oraz lista przedsięwzięć (pakiety projektów) przewidziana do realizacji w formule ZIT	✓
Lista projektów strategicznych o charakterze komplementarnym możliwych do realizacji w formule poza ZIT	✓
Wskazanie źródeł finansowania dla pakietów projektów – zakres stosowania mechanizmu finansowania zwrotnego i dotacyjnego	✓
Informacja nt. Strategicznej Oceny Oddziaływania na Środowisko	✓
Plan finansowy ze wskazaniem źródeł finansowania ²	✓
Opis systemu wdrażania (w tym struktury organizacyjnej i podstawowych procedur zarządzania oraz zasad i systemu wyboru projektów)	✓
Opis sposobu zaangażowania aktorów lokalnych w realizację Strategii ZIT	✓
Raport z przygotowania Strategii ZIT	✓

Źródło: Opracowanie własne

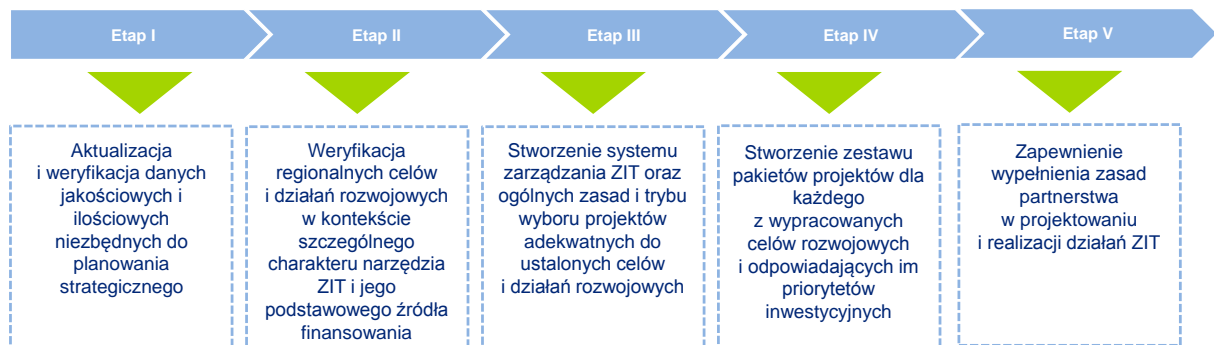
1.3. Opis metodologii tworzenia Strategii ZIT

W niniejszym rozdziale zaprezentowano podejście metodologiczne do opracowania Strategii ZIT. W podejściu metodologicznym uwzględniono zasady współpracy i partnerstwa w odniesieniu do wszystkich interesariuszy z obszaru funkcjonalnego. Wykorzystane w metodologii narzędzia badawcze zostały dostosowane do przedmiotu i zakresu planowanej interwencji.

¹ Docelowe wartości wskaźników produktu i rezultatu będą mogły być przedstawione po określeniu ostatecznej alokacji na dany Priorytet Inwestycyjny realizowany w ramach ZIT wojewódzkiego.

² Tabela podziału alokacji na poszczególne PI, jest wynikiem uzgodnień pomiędzy związkiem ZIT a IZ RPO WKP. Uzgodnione rozwiązanie zostanie przeniesione do ostatecznej wersji Strategii ZIT. Na dzień 19.05.2014 dokument został uzupełniony o zapisy obrazujące przebieg prac oraz w załączniku: "Lista Strategicznych Projektów Systemowych i Integrujących (...)"

Schemat 2. Mapa podejścia metodologicznego do opracowania Strategii ZIT dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Źródło: opracowanie własne

Poniżej zaprezentowano szczegółowy opis prac przeprowadzonych w ramach etapów I-V wraz z zaprezentowaniem zastosowanych narzędzi i technik

ETAP I

Aktualizacja i weryfikacja danych jakościowych i ilościowych niezbędnych do planowania strategicznego.

W zakresie analiz dokumentów wtórnych dokonano między innymi:

- Przeglądu aktualnych dokumentów strategicznych dotyczących BTOF (w tym np. odrębnych strategii rozwoju Bydgoszczy i Torunia, pozostałych jednostek samorządu terytorialnego z obszaru funkcjonalnego)
- Przeglądu pozostałych dokumentów o charakterze strategicznym i programowym, odnoszących się przynajmniej w części do wydzielonego obszaru funkcjonalnego (w tym np.: Strategia Europa 2020, Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko – Pomorskiego do roku 2020 – Plan Modernizacji 2020+, Regionalna Strategia Innowacji Województwa Kujawsko – Pomorskiego 2014 - 2020)
- Przeglądu krajowych i unijnych dokumentów strategicznych, odnoszących się do roli obszarów funkcjonalnych miast, w szczególności kwestii metropolitalnych (w tym np. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju, Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020, Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030)
- Analizy dorobku prawnego UE wpływającego na realizację zintegrowanych inwestycji terytorialnych, szczególnie w zakresie łączenia interwencji z różnych funduszy oraz zarządzania obszarem funkcjonalnym.

W zakresie dodatkowych działań badawczych dokonano między innymi:

- Przeprowadzenia pogłębionych analiz poszczególnych obszarów tematycznych tj. transport, ochrona środowiska, rewitalizacja, efektywność energetyczna w sektorze publicznym oraz mieszkalnictwie wielorodzinnym, edukacja, kultura, opieka społeczna, bezpieczeństwo przedsiębiorczość i rynek pracy;
- Naboru i analizy skróconych opisów, charakteryzujących potrzeby w zakresie realizacji projektów zidentyfikowane przez JST (oraz jednostki podległe) z Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego - tzw. "fiszki projektowe". Zidentyfikowane potrzeby inwestycyjne były następnie porównywane z opisanymi w dokumentach strategicznych problemami i potrzebami regionu. Zebrana baza kilkuset „fiszek projektowych” była natomiast materiałem wyjściowym do dalszych prac.
- Identyfikacji silnych i słabych stron, szans i zagrożeń BTOF dzięki zastosowaniu zróżnicowanych metod badawczych takich jak wywiady pogłębione, badania ankietowe itp.

- Przeprowadzenie kilkunastu spotkań i sesji strategicznych z JST z terenu BTOF, zarówno ogólnych, jak i dla poszczególnych obszarów tematycznych. Celem spotkań było przybliżenie zasad funkcjonowania ZIT, przedstawienie wstępnych wniosków z analiz przygotowawczych oraz wyników przeglądu przygotowanych przez JST „fiszek projektowych” pogrupowanych w potencjalne pakiety projektów zintegrowanych. Przedmiotem dyskusji była także ocena pilności poszczególnych działań oraz ich wpływ na cały obszar objęty Związkiem ZIT.

Wynikiem realizacji ETAPU I było zatem opracowanie:

- Pogłębionej analizy SWOT zamieszczonej w Strategii ZIT, która była materiałem wyjściowym dla zdefiniowania:
 - Celów rozwojowych BTOF
 - Obszarów koncentracji w wymiarze przestrzennym tzw. obszary wsparcia, (np. obszary wymagające rewitalizacji)
 - Celów rozwojowych do realizacji w ramach ZIT.
- Dodatkowej analizy porównawczej dwóch wariantów rozwojowych wraz z mapą synergii potencjałów rozwojowych (BOF+TOF=BTOF) z uwzględnieniem kontekstu uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych.

ETAP II

Weryfikacja regionalnych celów i działań rozwojowych w kontekście szczególnego charakteru narzędzia ZIT i jego podstawowego źródła finansowania (RPO WKP) oraz uzyskanych wyników w zakresie delimitacji i analizy istniejących związków funkcjonalnych w obrębie OF.

W zakresie analiz dokumentów wtórnych dokonano między innymi:

- Porównania potrzeb i problemów wskazanych w regionalnych dokumentach strategicznych poddanych analizie, z wynikami przeprowadzonych, dodatkowych działań badawczych. Oceniono ich aktualność, nadano priorytety, między innymi z zastosowaniem techniki priorytetyzacji MoSCoW (wykorzystywana w analizie biznesowej, w celu osiągnięcia wspólnego zrozumienia pomiędzy interesariuszami, co do znaczenia jakie ma dla nich każda grupa priorytetyzowanych problemów).
- Zdefiniowania najistotniejszych celów rozwojowych dla BTOF oraz podstawowych, powiązanych z nimi działań rozwojowych, których realizacja pozwoli na rzeczywiste zniwelowanie istniejących problemów, a z drugiej strony umożliwi właściwe wykorzystanie potencjału rozwojowego obszaru funkcjonalnego. Kluczem do zrozumienia i właściwego zastosowania narzędzia ZIT jest przyjęcie za punkt wyjścia, że dla wspólnych problemów w obszarze funkcjonalnym skuteczne są jedynie wspólne rozwiązania. Jako „wspólne problemy” i „wspólne rozwiązania” dla przedmiotowego obszaru funkcjonalnego definiowane są te wynikające z jego rosnącej roli metropolitalnej.
- Analiz (z wykorzystaniem m.in. metody Delfickiej oraz innych metod heurystycznych) zaproponowanych działań rozwojowych w kontekście faktycznej efektywności ekonomicznej i społecznej, które uwzględniały m.in.:
 - Potencjał synergii płynącej z koordynacji równoległych działań komplementarnych na całym obszarze BTOF
 - Efekty skali w zakresie obniżania kosztów zakupu dóbr i usług w przypadku realizacji działań systemowych
 - Dodatkowe możliwości finansowania działań partnerstw lokalnych ze środków polityki spójności oraz dodatkowych środków dostępnych na rynku międzynarodowym

- Skuteczności generowania trwałych i znaczących zmian w wartościach docelowych wskaźników produktów i rezultatów
- Wpływu na wzrost kapitału społecznego i zagęszczanie sieci powiązań społecznych przyspieszającego rozwój społeczeństwa obywatelskiego i wzrost woli samostanowienia u mieszkańców obszaru funkcjonalnego
- Przyspieszenia przepływu informacji i korzystania z lokalnych dobrych praktyk pomiędzy instytucjami i organizacjami w ramach obszaru funkcjonalnego
- Odniesienia zdefiniowanych dla ZIT celów i działań rozwojowych do Celów Tematycznych i Priorytetów Inwestycyjnych Polityki Spójności zawartych w projekcie RPO WKP celem doboru tych obszarów, w których ZIT ze swoimi celami i działaniami rozwojowymi będzie najskuteczniejszym narzędziem interwencji (jest to narzędzie mające uruchomić potencjał metropolitalny tkwiący w miastach rdzenia)
- Konsultacji z IZ RPO WKP, czyli Urzędem Marszałkowskim Województwa Kujawsko – Pomorskiego w zakresie docelowej konstrukcji ZIT, jako narzędzia rozwoju terytorialnego, kluczowego dla rozwoju regionu (przeprowadzone w formie spotkań merytorycznych, konsultacji telefonicznych oraz wymiany korespondencji).

Wynikiem realizacji ETAPU II było zatem opracowanie:

- Charakterystyk kompatybilności instrumentu ZIT z konstrukcją oraz systemem sprawozdawczości innych narzędzi polityki spójności
- Stworzenie matrycy logicznej strategii inwestycyjnej łączącej Strategię ZIT i RPO WKP, z zastosowaniem (zgodnie z wytycznymi MIR), hierarchicznego układu celów, oczekiwanych rezultatów a więc i odpowiednich wskaźników produktu i rezultatów pomiędzy oboma dokumentami. Tym samym zostanie uzyskana spójność architektury RPO i ZIT w zakresie Celów Tematycznych, Priorytetów Inwestycyjnych oraz wskaźników.

ETAP III

Stworzenie systemu zarządzania ZIT oraz ogólnych zasad i trybu wyboru projektów adekwatnych do ustalonych celów i działań rozwojowych.

W zakresie przeprowadzanych analiz dokonano między innymi:

- Analizy dobrych praktyk w zakresie narzędzi i rozwiązań wspierających rozwój obszarów funkcjonalnych miast szczególnie w kontekście metropolii policentrycznych i odmiennych wyzwań rozwojowych, jakie wynikają z rozciągnięcia tkanki metropolitalnej na znacznym obszarze, w tym w szczególności:
 - Przeglądu istniejących rozwiązań krajowych (możliwych do bezpośredniego zaaplikowania i niewymagających modyfikacji ze względu na odmienne otoczenie prawne czy uwarunkowania administracyjne)
 - Przeglądu rozwiązań stosowanych na obszarze Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem projektów na rzecz zintegrowanego rozwoju terytorialnego obszarów funkcjonalnych, finansowanych ze środków polityki spójności (konieczny średni poziom modyfikacji celem wypracowania rozwiązań aplikowalnych w BTOF)
 - Przeglądu najlepszych praktyk na poziomie globalnym (konieczny wysoki poziom modyfikacji w przypadku próby bezpośredniego zastosowania, analizy istotne z punktu widzenia działań kierunkujących/strategicznych nie zaś rozwiązań jednostkowych)

- Przeglądu trybów wyboru projektów stosowanych w systemie funduszy unijnych pod kątem najlepszych rozwiązań umożliwiających wybór operacji do dofinansowania z uwzględnieniem ich obowiązkowego zintegrowania: obszarowego, tematycznego i między-funduszonego.
- Wypracowania modelowej struktury organizacyjnej organów Związku ZIT, ich wzajemnych relacji oraz relacji z instytucjami w systemie wdrażania funduszy unijnych (IZ RPO WKP, Komitet Monitorujący). Możliwe rozwiązania muszą być konsultowane z MIR w zakresie swojej aplikowalności dla Obszaru Funkcjonalnego o nietypowym układzie rdzenia – duopol. Na tym etapie procedowania z pracami nad dokumentem określony został wstępnie podział zadań pomiędzy poszczególnymi podmiotami oraz opisane zostały podstawowe procedury zarządzania ZIT, tj. np.:
 - Procedura zatwierdzania Strategii ZIT
 - Procedura zatwierdzania operacji wybranych do dofinansowania w ramach ZIT BTOF
 - Procedura preselekcji propozycji projektów w tym zapewnienia komplementarności działań realizowanych w ramach ZIT w kontekście funduszy finansujących: EFRR i EFS
 - Procedura zatwierdzania rocznego sprawozdania z wdrażania Strategii ZIT
 - Zastosowanie zasady partnerstwa na każdym etapie wdrażania strategii ZIT.
- Analizy możliwych do zastosowania modeli finansowania realizacji projektów, uzupełniających dla środków z polityki spójności, takich jak m.in. zastosowanie instrumentów bezzwrotnych, zwrotnych, partnerstwa publiczno-prywatnego itp.
- Stworzenia wstępnych zasad kategoryzacji projektów, które posłużą do budowy pakietów projektów w obrębie danego Celu Tematycznego / Priorytetu Inwestycyjnego. Do kategoryzacji i priorytetyzacji została zastosowana technika priorytetyzacji MoSCoW.
- Stworzenia ogólnych kryteriów wyboru (preselekcji) pozwalających dołączać kolejne projekty do danego pakietu z zachowaniem jego zintegrowanego charakteru, oraz dodatkowo propozycji kryteriów preselekcyjnych, specyficznych dla danego Priorytetu Inwestycyjnego. Kryteria te posłużą Związkowi ZIT do oceny wniosków przygotowanych przez partnerstwa JST w działaniach, w których RPO WKP przewiduje wykorzystanie narzędzia ZIT. Kluczowe z punktu widzenia szczególnego charakteru Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych są „kryteria ZIT”, które muszą być spełnione przez każdy z projektów ujętych w pakiecie.

Wynikiem realizacji ETAPU III było zatem opracowanie:

- Charakterystyk systemu zarządzania wraz z odpowiednimi procedurami dla Związku ZIT
- Ramowych zasad kategoryzacji projektów z punktu widzenia zasadności ich realizacji w ramach ZIT
- Pełnego zestawu kryteriów preselekcyjnych do wyboru projektów w procedurze pozakonkursowej.

ETAP IV

Stworzenie zestawu pakietów projektów dla każdego z wypracowanych celów rozwojowych i odpowiadających im Priorytetów Inwestycyjnych (list przedsięwzięć przewidzianych do realizacji w formule ZIT) oraz wyznaczenie na bazie matryc komplementarności wzajemnych powiązań pomiędzy działaniami inwestycyjnymi finansowanymi ze środków EFRR i nieinwestycyjnymi, finansowanymi ze środków EFS.

W zakresie przeprowadzanych analiz dokonano między innymi:

- Ustalenia w drodze korespondencji z miastami rdzenia listy planowanych projektów komplementarnych przygotowywanych do programów krajowych, co pozwoli na przeprowadzenie kategoryzacji projektów i pakietów wybranych do finansowania w ramach ZIT
- Ustalenia podstawowych cech technicznych dla docelowych pakietów projektów (na podstawie porównania wymogów formalnych zawartych w dokumentach MIR oraz konsultacji z liderami Związku ZIT – miastami rdzenia: Bydgoszczą i Toruniem). Ustalone na podstawie analiz eksperckich wstępne, brzegowe cechy pakietów to:
 - Spójność wewnętrzna
 - Elastyczność i otwartość – możliwe jest dołączenie projektów na każdym etapie realizacji ZIT
 - Komplementarność wewnętrzna i pomiędzy pakietami
 - Wskaźnik uzyskania efektu synergii wewnątrz projektów 0,7 (szacowane korzyści skali wynikające z grupowania zamówień na usługi/roboty na poziomie członków ZIT)
 - Każdy z projektów w ramach pakietu spełnia „kryteria ZIT” oraz utrzymuje reżim aktualnej Linii Demarkacyjnej dla programów UE
- Przeprowadzenia procedury pakietowania zebranych propozycji działań inwestycyjnych, które mogą być przedmiotem potencjalnego finansowania w ramach ZIT. Proces ten został zrealizowany za pomocą techniki „call for”, składającej się z następujących działań:
 - Analiza macierzy podobieństw i różnic potrzeb JST z terenu BTOF – jako produkt powstała mapa hipotetycznych pakietów projektów w odpowiedzi na najczęściej pojawiające się zagadnienia
 - Szczegółowa analiza zgłoszonych „fiszek projektowych” w zakresie adresowanych problemów i rozwiązań – uzyskano wymiar horyzontalny pakietów projektów ukazujący podobieństwa planowanych działań i potencjał docelowych partnerstw
 - Badanie wewnętrznej integralności pakietów, wydzielanie pakietów dodatkowych na podstawie Spotkań Strategicznych z gminami – powstało zestawienie pakietów projektów do realizacji w ramach ZIT
 - Przegląd ustalonych powiązań pomiędzy działaniami inwestycyjnymi w projektach a wskazanymi jako komplementarne projektami w pakietach nieinwestycyjnych
 - Odzwierciedlenie macierzy komplementarności pomiędzy wypracowanymi pakietami oraz projektami kluczowymi planowanymi do złożenia do Programów Krajowych z uwzględnieniem również projektów poza ZIT, finansowanych np. ze środków PROW
- Przygotowania propozycji rozwiązań wspierających komplementarność interwencji dotyczącej ZIT pomiędzy priorytetami finansowanymi ze środków EFRR i EFS.

Wynikiem realizacji ETAPU IV było zatem opracowanie:

- Zestawu przykładowych pakietów projektów do realizacji w trybie pozakonkursowym w ramach ZIT
- Listy pakietów projektów (EFS) będących docelowo wiązkami powiązanych ze sobą, mniejszych projektów do realizacji w trybach konkursowych.

ETAP V Zapewnienie wypełnienia zasad partnerstwa w projektowaniu i realizacji działań ZIT (zgodnie z wymogami art. 5 rozporządzenia ramowego i zapisami Umowy Partnerstwa oraz wytycznymi zawartymi w dokumencie „Zasady realizacji ZIT w Polsce”).

Etap ten miał charakter procesu równoległego i integrującego dla wszystkich opisanych powyżej. Oznacza to, że każdy z etapów I-IV zawierał działania wypełniające cele etapu V.

Taka konstrukcja organizacji procesu prac nad dokumentacją, pozwoliła na pełne wykorzystanie narzędzi współpracy doradcy, z przedstawicielami partnerów społeczno-gospodarczych oraz innych podmiotów będących częścią procesu planowania strategicznego.

Tworzenie kluczowego dla rozwoju BTOF dokumentu strategicznego wymagało np. uruchomienia dwutorowego procesu włączenia partnerów społeczno-gospodarczych w proces jego przygotowania i wdrażania. Ważnym tego elementem były konsultacje pośrednie i bezpośrednie.

Konsultacje pośrednie polegały na:

- Uruchomieniu b. szerokiego, podwójnego naboru tzw. „fiszek projektowych”, pomysłów na projekty do zrealizowania w ramach planowanego ZIT, zbierano także wszelkie inne pomysły, na szeroko rozumiane projekty komplementarne, wypracowywane przez inne, dowolne podmioty (bez względu na potencjalne źródło dofinansowania). Analiza tak szerokiej bazy dała podstawę do właściwego planowania interwencji
- Włączeniu w grupę interesariuszy, z którymi były przeprowadzane wywiady pogłębione, reprezentantów różnych środowisk (w tym np. przedstawiciele uczelni, organizacji biznesowych, stowarzyszeń, fundacji, agencji rozwoju itp.). Pozwoliło to na zebranie także ich opinii nt. BTOF
- Przeprowadzeniu uproszczonego badania ankietowego wśród wybranych grup interesariuszy
- Przeprowadzeniu głosowań podczas sesji strategicznych, co do konieczności uzupełnienia zaproponowanych pakietów rozwiązań oraz po uzupełnieniu o propozycje, co do hierarchii ich pilności / ważności a także siły oddziaływania na integralność całego obszaru funkcjonalnego.

Konsultacje bezpośrednie polegały na:

- Rozesłaniu do uczestników spotkań konsultacyjnych prezentacji zawierających przykładowe rozwiązania kierunkujących tworzoną strategię np. wyniki diagnoz sektorowych oraz proponowanych, w odpowiedzi na zdiagnozowane problemy – pakietów rozwiązań systemowych
- Poddaniu konsultacjom poprzez umieszczenie na stronie www (dedykowanej ZIT), wszystkich dokumentów, w tym Strategii ZIT, po zakończeniu procesu ich tworzenia, wraz z formularzami zgłaszania uwag.

Zgromadzone w ten sposób uwagi i wnioski zostały starannie przeanalizowane i tam gdzie było to uzasadnione, uwzględnione. Zgłaszający zostali poinformowani o sposobie odniesienia się do uwag. Całość procesu została zaprezentowana w sprawozdaniu będącym załącznikiem do Strategii ZIT.

W trakcie wdrażania Strategii ZIT ustalenie stałych mechanizmów partycypacji i partnerstwa powinno polegać na takim zaplanowaniu systemu wdrażania ZIT, w tym jego instytucji / organów / podmiotów, które zapewni możliwość uczestnictwa przedstawicieli społeczeństwa w procesach decyzyjnych (np. w Komitecie Sterującym ZIT czy w ramach ciał doradczo-opiniujących takich jak Rada Metropolitalna).

Na etapie wdrażania Strategii, zapewnienie wypełnienia zasad partnerstwa nastąpi poprzez wdrożenie opisanych strategią rozwiązań dot. zarządzania Związkiem ZIT.

2. Ramy funkcjonalne Strategii ZIT

Niniejszy rozdział prezentuje podstawy prawne opracowania i wdrażania Strategii ZIT, obszar wsparcia, zgodność Strategii ZIT z dokumentami strategicznymi wyższego rzędu oraz opisuje wymiar terytorialny interwencji.

2.1. Podstawa prawna Strategii ZIT

Umowa Partnerstwa (UP), jest dokumentem określającym strategię interwencji funduszy europejskich w perspektywie finansowej 2014-2020, w ramach trzech polityk unijnych tj. Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej, Wspólnej Polityki Rybołówstwa ustanawia nowe narzędzie realizacji strategii terytorialnych – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT).

Jednym z kluczowych warunków realizacji ZIT na terenie obszaru funkcjonalnego miast wojewódzkich jest zawiązanie zinstytucjonalizowanej formy partnerstwa, tzw. Związku ZIT, który będzie pełnił funkcję wspólnej reprezentacji władz miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie wobec władz krajowych i regionalnych.

Związek ZIT w województwie kujawsko-pomorskim, został powołany na mocy Porozumienia zawartego w dniu 8 kwietnia 2014 r., jako podstawę prawną takiego aktu należy, więc wskazać:

- Umowę Partnerstwa przyjętą przez Radę Ministrów w dniu 8 stycznia 2014 r.
- Zapisy ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 1990 nr 16 poz. 95) oraz ustawy z 5 czerwca 1998 o samorządzie powiatowym (Dz. U. 1998 nr 91 poz. 578) pozwalające na zawieranie porozumień tego typu.

Przywołana powyżej Umowa Partnerstwa stanowi jednocześnie, iż podstawowym dokumentem wykonawczym dla zawiązanego Związku ZIT jest tzw. Strategia ZIT, która pełni rolę „strategii określającej zintegrowane działania służące rozwiązywaniu problemów gospodarczych środowiskowych, klimatycznych, demograficznych i społecznych, które mają wpływ na obszary miejskie”, przywoływanej w art. 7 rozporządzenia ws. EFRR.

Zgodnie z zapisami dokumentu „Zasady realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Polsce” z lipca 2013r., (jest to dokument wykonawczy przygotowany przez ministerstwo właściwe ds. rozwoju regionalnego), podstawą prawną Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego będzie decyzja organu wykonawczego Związku ZIT. Ten sam dokument wskazuje, jako organ wykonawczy - Zarząd Związku ZIT, którego przewodniczącym jest prezydent miasta wojewódzkiego. Z drugiej strony, Porozumienie w sprawie realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego wskazuje na powołanie dwóch organów Związku ZIT: Komitetu Sterującego ZIT oraz Zarządu Związku ZIT.

Mając na względzie opisany stan faktyczny należy uznać, że właściwą podstawą prawną będzie uchwała Komitetu Sterującego ZIT przyjmująca Strategię ZIT zaproponowaną przez Zarząd Związku

ZIT. Przyjęcie uchwały przez KS ZIT stanowi zamknięcie etapu prac przygotowawczych i umożliwia dalsze procedowanie.

Zadaniem Związku ZIT jest bowiem przygotowanie Strategii ZIT oraz przedłożenie jej do pozytywnego zaopiniowania IZ RPO WKP oraz Ministrowi Infrastruktury i Rozwoju. IZ RPO WKP opiniuje dokument w zakresie możliwości finansowania z RPO a Ministerstwo w kontekście zgodności z Umową Partnerstwa, wydanymi wytycznymi oraz przede wszystkim opiniuje propozycje projektów komplementarnych do realizacji poza formułą ZIT.

2.2. Określenie obszaru wsparcia

Zgodnie z zapisami Umowy Partnerstwa, Zintegrowane Inwestycje Terytorialne w Polsce realizowane są obligatoryjnie na terenie miast wojewódzkich i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie, stanowiących jeden z kluczowych obszarów strategicznej interwencji (OSI) państwa.

W celu realizacji ZIT na terenie miast wojewódzkich i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie, w skład terytoriów objętych „ZIT wojewódzkim” muszą wchodzić:

- Miasto wojewódzkie
- Wszystkie miasta z rdzenia obszaru funkcjonalnego
- Inne gminy obszaru funkcjonalnego – łącznie przynajmniej połowa gmin.

Obszar realizacji „ZIT wojewódzkiego” wyznaczany jest ostatecznie uchwałą zarządu województwa z uwzględnieniem przytoczonych warunków brzegowych oraz uzgodnień z JST zainteresowanymi współpracą.

Właściwą uchwałą wyznaczającą obszar realizacji ZIT BTOF jest zatem:

**UCHWAŁA NR 15 /463 /14 ZARZĄDU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO
z dnia 8 kwietnia 2014 r.
w sprawie wyznaczenia obszaru realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla
Bydgoszczy, Torunia i obszaru powiązanego z nimi funkcjonalnie**

W przypadku województwa kujawsko-pomorskiego występuje jeden zwarty obszar funkcjonalny, w skład którego wchodzi zarówno Bydgoszcz, jak i Toruń. W tym województwie zatem funkcjonuje zarówno jedna Strategia ZIT, jak i jeden Związek ZIT.

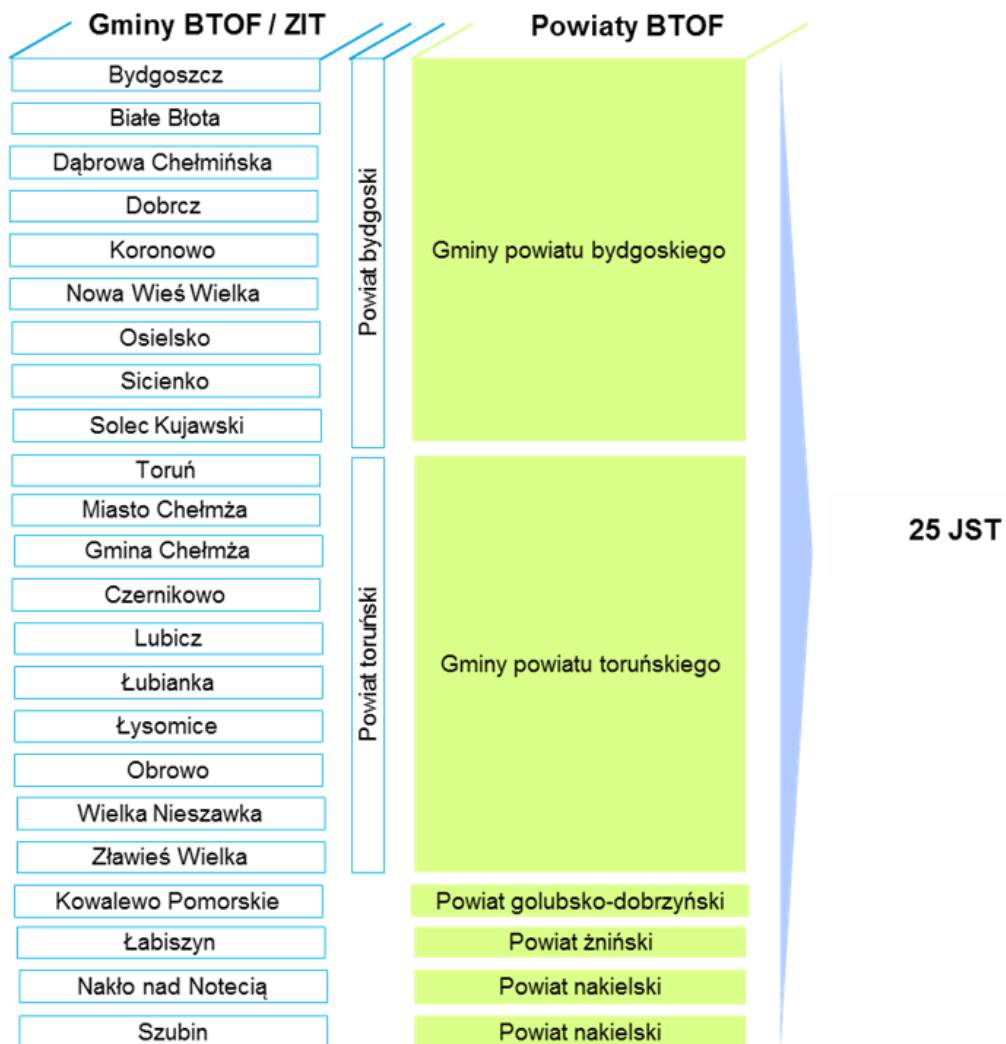
Określenie ostatecznego obszaru objętego interwencją w ramach ZIT nastąpiło m.in. na podstawie procesu delimitacji opisanego odrębnym dokumentem.

Z inicjatywy miast wojewódzkich: Bydgoszczy i Torunia, uzgodniona została treść porozumienia, którego celem było utworzenie Związku ZIT. Jak wskazano wcześniej, porozumienie zostało podpisane w dniu 8 kwietnia 2014r. Zgodnie z porozumieniem członkami związku ZIT w województwie kujawsko-pomorskim są: Bydgoszcz i Toruń, wszystkie gminy z powiatów bydgoskiego i toruńskiego oraz z sąsiednich powiatów gminy Łabiszyn, Nakło n. Notecią, Szubin i Kowalewo Pomorskie, a także powiaty bydgoski i toruński.

Łącznie jest to zatem 25 JST z terenu wskazanego, jako Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny, a więc warunek minimum obszarowego został spełniony. Jednocześnie Porozumienie uwzględnia możliwość zawierania porozumień między Związkiem ZIT a innymi Jednostkami Samorządu Terytorialnego w zakresie realizacji wspólnych, zintegrowanych projektów.

Skład związku ZIT, ustalony opisanym porozumieniem, został zaprezentowany na schemacie poniżej.

Schemat 3. JST, które zawiązały zinstytucjonalizowaną formę partnerstwa – Związek ZIT

Źródło: Opracowanie własne

Zgodnie z zapisami Porozumienia, obejmuje ono obszar wskazany na poniższej mapie.

Mapa 1 Gminy objęte porozumieniem o utworzeniu Związku ZIT podpisano w dniu 8 kwietnia 2014 r.

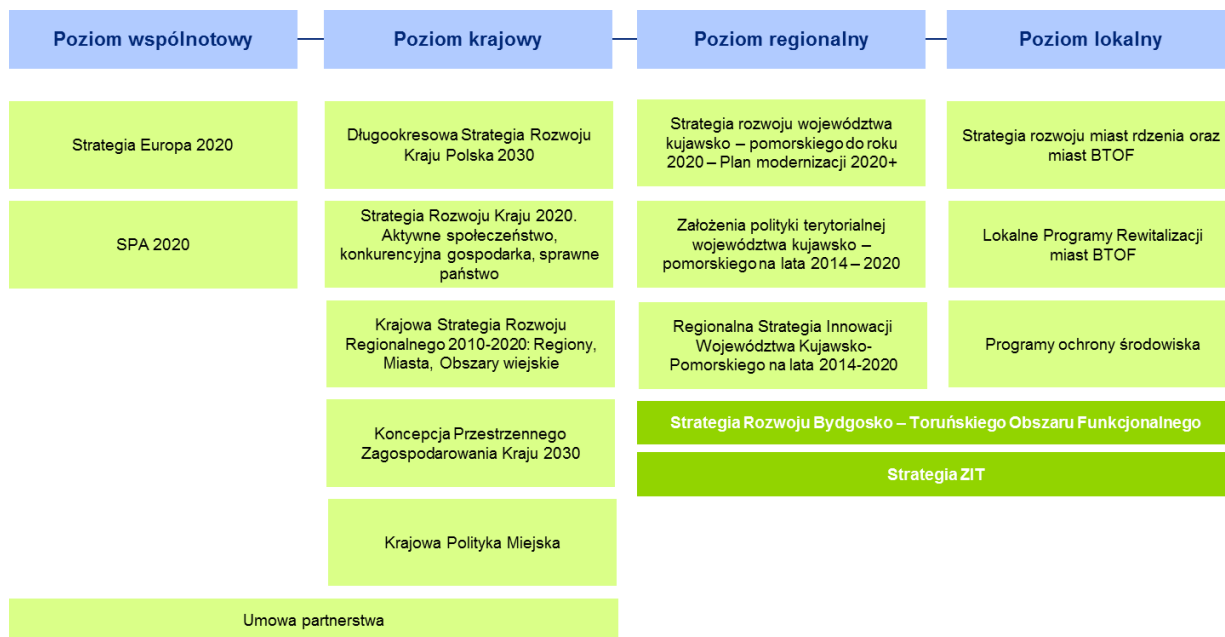

Źródło: Opracowanie własne na podstawie mapy GUS

2.3. Zgodność Strategii ZIT z dokumentami strategicznymi oraz planistycznymi

Układ celów, priorytetów i działań Strategii ZIT wypracowany został w oparciu o potrzeby zidentyfikowane w trakcie przeprowadzonych badań i konsultacji, jednak prace nad ostatecznym kształtem zapisów podporządkowane były ideom przewodnim zawartym w szeregu dokumentów na szczeblu unijnym i krajowym. Takie podejście wynika bezpośrednio ze sposobu realizacji unijnej polityki rozwoju - to na poziomie UE zostały wskazane unijne priorytety ogólne oraz wymierne cele. W związku z tym, należy uznać, iż dokumenty strategiczne wyższego rzędu, przeanalizowane poniżej, stanowią swego rodzaju warunki brzegowe dla konstruowania Strategii ZIT BTOF natomiast zdiagnozowane na poziomie regionalnym potrzeby pozwalają uszeregować indywidualną dla danego regionu hierarchię celów.

Schemat 4. Układ dokumentów strategicznych

Źródło: Opracowanie własne

Poniżej wykazano spójność Strategii ZIT z istniejącymi i przygotowywanymi strategiami oraz planami rozwojowymi na poziomie europejskim, krajowym oraz regionalnym.

Strategia Europa 2020
Główne cele i założenia dokumentu
Jest dokumentem będącym długookresowym programem rozwoju społeczno-gospodarczego Unii Europejskiej (UE).
Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym
Strategia ZIT wykazuje pełną spójność z dwoma z trzech głównych priorytetów Strategii Europa 2020: <ul style="list-style-type: none"> Rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej; Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną. Dedykując tym zagadnieniom wszystkie cztery wyodrębnione cele strategiczne (CS): <ul style="list-style-type: none"> CS 1 Efektywność transportowa i energetyczna oraz zintegrowane strategie niskoemisyjne dla BTOF CS 2 Efektywne gospodarowanie zasobami środowiska naturalnego i kultury BTOF CS 3 Zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy i wsparcie procesów inkluzji w BTOF CS 4 Nowoczesny i zintegrowany system kształcenia dzieci i młodzieży dla BTOF

Dla realizacji wymienionych priorytetów Komisja przedstawia siedem projektów przewodnich, z których następujące trzy są wyznacznikiem zakresu działań planowanych do realizacji w ramach Strategii ZIT BTOF:

- „Młodzież w drodze” – projekt na rzecz poprawy wyników systemów kształcenia oraz ułatwiania młodzieży wejścia na rynek pracy; (CS 4)
- „Europa efektywnie korzystająca z zasobów” – projekt na rzecz uniezależnienia wzrostu gospodarczego od wykorzystania zasobów, przejścia na gospodarkę niskoemisyjną, większego wykorzystania odnawialnych źródeł energii, modernizacji transportu oraz propagowania efektywności energetycznej; (CS 2 oraz CS 1)
- „Europejski program walki z ubóstwem” – projekt na rzecz zapewnienia spójności społecznej i terytorialnej, tak, aby korzyści płynące ze wzrostu gospodarczego i zatrudnienia były szeroko dostępne, a osoby ubogie i wykluczone społecznie mogły żyć godnie i aktywnie uczestniczyć w życiu społeczeństwa. (CS 3)

Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 tzw. SPA2020.

Główne cele i założenia dokumentu

To pierwszy dokument strategiczny, który bezpośrednio dotyczy kwestii adaptacji do zachodzących zmian klimatu. Głównym celem SPA2020 jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju oraz efektywnego funkcjonowania gospodarki i społeczeństwa w warunkach zmieniającego się klimatu. W dokumencie wskazano priorytetowe kierunki działań adaptacyjnych, które należy podjąć do 2020 roku w najbardziej wrażliwych na zmiany klimatu obszarach, takich jak: gospodarka wodna, rolnictwo, leśnictwo, różnorodność biologiczna, zdrowie, energetyka, budownictwo i gospodarka przestrzenna, obszary zurbanizowane, transport, obszary górskie i strefy wybrzeża.

Strategia wpisuje się w ramową politykę Unii Europejskiej w zakresie adaptacji do zmian klimatu, której celem jest poprawa odporności państw członkowskich na aktualne i oczekiwane zmiany klimatu, zwracając szczególną uwagę na lepsze przygotowanie do ekstremalnych zjawisk klimatycznych i pogodowych oraz redukcję kosztów społeczno-ekonomicznych z tym związanych.

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

Strategia ZIT dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego, wpisuje się w kierunki działań SPA2020, szczególnie w zakresie projektowanej interwencji w ramach

PI 4.3 – Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym

PI 4.5 – Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu

PI 6.2 – Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie

PI 6.3 - Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego

PI 6.4 - Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności (DSRK)

Główne cele i założenia dokumentu

Jest najważniejszym dokumentem w perspektywie długookresowej, określający cele strategiczne rozwoju kraju do 2030 r., kierunkowy dla określenia działań rozwojowych, w tym możliwych do sfinansowania w ramach perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

Strategia ZIT odnosi się, na poziomie regionalnym, do dwóch z czterech wymienionych w DSRK dylematów rozwojowych (cyt.):

- Jak podjąć długoterminowy wysiłek w celu wyrównywania szans i równoważenia rozwoju w wymiarze terytorialnym oraz utrzymania dostępności zasobów naturalnych?
- Jak odrobić zaległości rozwojowe (dystans infrastrukturalny: transport, energetyka, zasoby cyfrowe) w tym samym czasie, w którym należy w jak najszybszym tempie tworzyć nowe przewagi konkurencyjne (rola środków UE, jako generatora kapitału na inwestycje w tym zakresie)?

W szczególności Strategia ZIT z jej zdefiniowanymi czterema Celami Strategicznymi (CS) wpisuje się w cele strategiczne DSRK ogólne:

- Cel 3 - Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki (CS 4)
- Cel 7 – Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska (CS 1)

Oraz przede wszystkim w cele strategiczne i kierunki interwencji w obszarze równoważenia potencjałów rozwojowych regionów, czyli:

- Cel 8 - Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych (CS 1, CS 2, CS 3, CS 4)

W ramach Celu 8 DSRK szczególnie podnosi rolę polityki regionalnej, w której spójność jest rozumiana w kategoriach funkcjonalnych i terytorialnych i służyć będzie poprawie jakości życia w regionach Polski.

Strategia ZIT wpisuje się bezpośrednio w następujące, wymienione w opisie Celu 8, kierunki interwencji:

- Rewitalizacja obszarów problemowych w miastach
- Stworzenie warunków sprzyjających tworzeniu pozarolniczych miejsc pracy na wsi i zwiększaniu mobilności zawodowej na linii obszary wiejskie - miasta
- Zwiększenie stopnia dyfuzji połączeń wieś-miasto w celu dynamizowania rozwoju zarówno terenów miejskich, jak też obszarów wiejskich
- Wprowadzenie rozwiązań prawno-organizacyjnych stymulujących rozwój miast.

Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo (SRK 2020)

Główne cele i założenia dokumentu

Jest najważniejszym dokumentem w perspektywie średniookresowej, określający cele strategiczne rozwoju kraju do 2020 r., kluczowy dla określenia działań rozwojowych, w tym możliwych do sfinansowania w ramach perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

Strategia ZIT czerpie bezpośrednio z założeń opisanych w obszarze strategicznym III. SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNA I TERYTORIALNA. Z wymienionych w tym obszarze Celów, Strategia ZIT wpisuje się w każdy z wymienionych:

- Cel.III.1. Integracja społeczna (Zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluceniem społecznym. Zmniejszenie ubóstwa w grupach najbardziej nim zagrożonych. (Strategia ZIT - CS 3)
- Cel.III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych (Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych. Zwiększenie efektywności systemu świadczenia usług publicznych) (Strategia ZIT CS 1 i CS 3)
- Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych (Tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i finansowych dla realizacji działań rozwojowych w regionach. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich. Tworzenie warunków dla rozwoju ośrodków regionalnych, subregionalnych i lokalnych oraz wzmacniania potencjału obszarów wiejskich. Zwiększenie spójności terytorialnej) (Strategia ZIT CS1, 2, 3, 4).

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie (KSRR)

Główne cele i założenia dokumentu

Jest dokumentem, który wyznacza cele polityki regionalnej wobec poszczególnych obszarów kraju, oraz definiuje ich relacje w odniesieniu do innych polityk publicznych o wyraźnym terytorialnym ukierunkowaniu.

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

KSRR zawiera działania zwiększające spójność terytorialną, w skali krajowej i regionalnej, z wykorzystaniem budowy powiązań funkcjonalnych między ośrodkami wojewódzkimi a ich otoczeniem regionalnym, aktywnym przeciwdziałaniem marginalizacji najsłabiej rozwijających się obszarów oraz ograniczaniem dysproporcji rozwojowych między poszczególnymi województwami. Takie założenia lokują instrument opisany w Strategii ZIT w grupie działań bezpośrednio realizujących zamierzenia KSRR, bezpośrednio odpowiadający (w skali jednego wojewódzkiego obszaru funkcjonalnego) na zdefiniowane w KSRR wyzwania rozwojowe tj.:

- Lepsze wykorzystanie potencjałów najważniejszych obszarów miejskich do kreowania wzrostu i zatrudnienia oraz stymulowania rozwoju pozostałych obszarów
- Odpowiedź na zmiany klimatyczne i zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego
- Ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrodniczych

- Wspieranie rozwoju kapitału społecznego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK)

Główne cele i założenia dokumentu

Jest najważniejszym dokumentem dotyczącym ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie.

Zgodnie z tym dokumentem, rdzeniem krajowego systemu gospodarczego i ważnym elementem systemu europejskiego jest współzależny otwarty układ obszarów funkcjonalnych najważniejszych polskich miast, zintegrowanych w przestrzeni krajowej i międzynarodowej.

Zaplanowane w KPZK kierunki działań mają na celu wykorzystanie potencjału głównych ośrodków miejskich, jako miejsca koncentracji procesów gospodarczych, zmian społecznych i kulturowych poprzez:

- Wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych głównych ośrodków miejskich
- Intensyfikację powiązań funkcjonalnych pomiędzy głównymi węzłami sieci osadniczej w układzie krajowym i międzynarodowym
- Integrację obszarów funkcjonalnych głównych ośrodków miejskich.

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

Strategia ZIT wpisuje się w zadania opisane Celem 1 KPZK: „Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności”.

- W dokumencie tym miasta rdzenia Bydgoszcz i Toruń określone są łącznie, jako ośrodek kategorii „inne najważniejsze miasta wraz z obszarami funkcjonalnymi³” ze wskazaniem na fakt pełnienia pewnych funkcji metropolitalnych⁴, ale w sposób niewystarczający i potrzebujący interwencji. Problemy wyraźnie podkreślane w tym kontekście to nieskoordynowany rozwój obszarów funkcjonalnych głównych ośrodków, nasilanie się zjawiska żywiłowej urbanizacji i rosnącego chaosu przestrzennego w strefach podmiejskich tych ośrodków, co skutkuje degradacją krajobrazu i rosnącymi kosztami ekonomicznymi i społecznymi ponoszonymi przez obszary funkcjonalne. Niekontrolowana suburbanizacja może doprowadzić do degradacji środowiska przyrodniczego, utraty atrakcyjności miejsc rekreacyjnych oraz inwestycyjnych, czego skutkiem będzie pogorszenie wizerunku i atrakcyjności.

³ Główne ośrodki miejskie to ośrodki metropolitalne i wszystkie ośrodki wojewódzkie, w tym pary miast pełniące funkcje wojewódzkie (Gorzów Wielkopolski i Zielona Góra oraz Bydgoszcz i Toruń) oraz następujące ośrodki miejskie: Bielsko-Biała, Częstochowa, Koszalin, Radom, Rybnik, Słupsk i Płock.

⁴ Istnieje kilka metodologii wyznaczania metropolii poziomu (NUTS 3, 4, 5) i dokumentu planistycznego (KPZK, pzp). Według Unii Metropolii Polskich metropolia to kompleks osiedleńczy miast(a) wiedzy – region, w którym żyje ponad 500 tys. mieszkańców, ośrodki krajowe – ponad 200 tys. Unia Metropolii Polskich wskazuje 12 obszarów metropolitalnych: warszawski (jedyna polska metropolia o znaczeniu europejskim), rozwijające się metropolie krajowe: gdańską, krakowską, poznańską i wrocławską, obszary problemowe wymagające remetropolitalizacji: katowicki, łódzki, szczeciński, kształtującą się metropolię bydgosko-toruńską oraz budowane metropolie: białostocką, rzeszowską i lubelską. Delimitacje obszarów metropolitalnych podają też: Zaktualizowana Koncepcja Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju (prof. G. Gorzelak), analizy ESPON i in.

Krajowa Polityka Miejska (KPM)

Główne cele i założenia dokumentu

Jest dokumentem, który ma na celu wzmocnienie zdolności miast i obszarów zurbanizowanych do kreowania zrównoważonego rozwoju i tworzenia miejsc pracy oraz poprawę jakości życia mieszkańców.⁵

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

Strategia ZIT dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego, wpisuje się w całości w kierunki działań KPZK, które zostały przeniesione do Krajowej Polityki Miejskiej.

- Dokument koncentruje się na najważniejszych kwestiach i wyzwaniach dotyczących rozwoju miast. Te kwestie pogrupowane zostały w 10 wątkach tematycznych, z których podkreślone zostały te mające swoje bezpośrednie odniesienie w Strategii ZIT dla BTOF tj.: kształtowanie przestrzeni, partycypacja społeczna, transport i mobilność miejska, niskoemisyjność i efektywność energetyczna rewitalizacja, polityka inwestycyjna, rozwój gospodarczy, ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu, demografia oraz zarządzanie obszarami miejskimi.

Strategia rozwoju województwa kujawsko – pomorskiego do roku 2020 – Plan modernizacji 2020+

Główne cele i założenia dokumentu

- Jest podstawowy dokumentem strategicznym na poziomie województwa kujawsko-pomorskiego

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

Strategia Rozwoju BTOF oraz Strategia ZIT dla BTOF to komplet dokumentów ściśle powiązanych z realizacją nowej polityki terytorialnej na poziomie kraju. Przedmiotowa Strategia ZIT wykazuje przede wszystkim zgodność na poziomie celu nadrzędnego: Konsolidacja potencjału partnerów ZIT na rzecz rozwoju nowoczesnych funkcji metropolitalnych BTOF, ze strategią rozwoju województwa w zakresie priorytetu: SILNA METROPOLIA, a tym samym zachowuje pełną zgodność w każdym z celów strategicznych.

- W ramach priorytetu „silna metropolia”, jako kluczowe wskazane są działania, które z uwzględnieniem narzędzia interwencji polityki spójności, jakim jest RPO WKP ze swoimi Celami Tematycznymi i Priorytetami Inwestycyjnymi zostały przypisane do realizacji w ramach ZIT i instrumentów podobnych do ZIT na terenie pozostałych miejskich ośrodków subregionalnych.
- Kwalifikacja metropolii bydgosko-toruńskiej, jako elementu krajowej metropolii sieciowej, czyli ośrodków najważniejszych w skali kraju, jest na poziomie Strategii Województwa odbierana raczej w kategorii szans i potencjałów wymagających podjęcia skutecznych i skoordynowanych działań na poziomie JST wymienionego obszaru funkcjonalnego. Zgodnie z założeniami dokumentów wyższego rzędu odzwierciedlonymi w strategii rozwoju województwa – Strategia ZIT służy wzmocnieniu potencjału metropolitalnego duopolu z wykorzystaniem środków europejskich na poziomie RPO oraz Programów Krajowych.

⁵ W momencie tworzenia strategii ZIT dokument był dostępny tylko w formie projektu podlegającego konsultacjom społecznym. Planowane zatwierdzenie dokumentu to koniec 2014 r.

Strategia Rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Główne cele i założenia dokumentu

Jest to dokument, dedykowany Bydgosko-Toruńskiemu Obszarowi Funkcjonalnemu stanowiący opracowanie, którego zadaniem jest zdiagnozowanie kluczowych potrzeb rozwojowych oraz strategicznych kierunków działań w skali obszaru funkcjonalnego dwóch stolic województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

Strategia ZIT jest dokumentem wykonawczym nakierowanym na realizację części celów strategicznych wskazanych w Strategii Rozwoju BTOF. Wybór obszarów interwencji dla Strategii ZIT wynikał z przeprowadzenia analizy krzyżowej pomiędzy funduszami polityki spójności (RPO WKP, PK odnoszące się do instrumentu ZIT) oraz zdiagnozowanymi najpilniejszymi potrzebami OF. Ostatecznie do Strategii ZIT zostały wybrane te obszary interwencji, które w opinii władz regionalnych, w największym stopniu wpływają na rozwój funkcji metropolitalnych OF.

Założenia polityki terytorialnej województwa kujawsko – pomorskiego na lata 2014 – 2020

Główne cele i założenia dokumentu

Jest załącznikiem do Uchwały nr 43/1065/13 Zarządu Województwa Kujawsko – Pomorskiego z października 2013 r. Dokument wskazuje, iż samorząd wojewódzki, w ramach prowadzonej polityki miejskiej wobec miast wojewódzkich zamierza przede wszystkim wspierać rozwój ich funkcji metropolitalnych. Priorytetami opisanej polityki miejskiej są; wzmocnianie funkcji o znaczeniu ponadregionalnym w miastach węzłowych, integracja układów transportu publicznego w obszarze funkcjonalnym oraz ochrona środowiska przed intensywną presją urbanizacyjną dla zachowania zasad zrównoważonego rozwoju metropolii. Są to działania nakierowane na wzmocnienie integracji Bydgoszczy i Torunia celem podniesienia ich pozycji w systemie osadniczym kraju. Docelowo, infrastrukturalna i funkcjonalna aglomeracja, budowana przez oba miasta będzie metropolią krajową, czyli centrum innowacyjności, węzłem europejskiej sieci kontaktów, wymiany oraz przepływu dóbr materialnych i symbolicznych.

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

Strategia ZIT kompleksowo uwzględnia założenia dotyczące obszaru funkcjonalnego miast wojewódzkich ujęte w powyższej Uchwale.

Strategia rozwoju Bydgoszczy do 2030 roku

Główne cele i założenia dokumentu

Jest dokumentem, który został przyjęta w listopadzie 2013 roku. Strategia, jako jedno z głównych wyzwań rozwojowych traktuje zbudowanie silnego obszaru funkcjonalnego oraz rozwój funkcji metropolitalnych. Waga tego zagadnienia została odzwierciedlona w uznaniu wzmocnienia i rozwoju funkcji metropolitalnych za pierwszy cel strategiczny miasta. Wyznaczono sześć celów operacyjnych a także wybrano działania i główne zadania, jakie mają służyć osiągnięciu zamierzonego celu, łącząc

je w program sektorowy: METROPOLITALNA BYDGOSZCZ, dla którego Strategia ZIT jest w pewnym sensie naturalnym programem wykonawczym.

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

Cele Strategii ZIT są w całości spójne z wymienionymi w programie celami operacyjnymi tak w zakresie ogólnych kierunków jak i planowanych przedsięwzięć i zadań do zrealizowania w ich ramach.

Strategia rozwoju Miasta Torunia do roku 2020

Główne cele i założenia dokumentu

Jest najważniejszym dokumentem dot. rozwoju Torunia przyjętym w 2010 roku. W ramach priorytetowych kierunków rozwoju, jako jeden z czterech kluczowych wskazuje kierunek: TORUŃ- MIASTEM METROPOLITALNYM. W sposób zdecydowany deklarując, że działania na rzecz powstania przyszłej metropolii dwumiejskiej Bydgosko- Toruńskiego Obszaru Metropolitalnego, muszą stanowić jeden z podstawowych kierunków działań. Także w tym dokumencie strategicznym metropolitalność organizmu miejskiego składającego się z obu miast postrzegana jest raczej, jako szansa rozwojowa niż stan istniejący. Dalszy rozwój zależy od podejmowanej współpracy i koordynacji działań. Tak ujęte zadania pozwoliły na uwzględnienie wyznaczonego w Strategii rozwoju Miasta kierunku w przedmiotowej Strategii ZIT.

Zgodność Strategii ZIT z dokumentem strategicznym

Cele Strategii ZIT są w całości spójne z wymienionymi w programie celami operacyjnymi tak w zakresie ogólnych kierunków jak i planowanych przedsięwzięć i zadań do zrealizowania w ich ramach.

Podsumowując – zgodnie z założeniami dokumentów wyższego rzędu, oraz wytycznych zawartych w Umowie Partnerstwa i korespondujących z nią dokumentach Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju Strategia ZIT dla BTOF jest z jednej strony dokumentem strategicznym, zawierającym część diagnostyczno- strategiczną jak i operacyjnym – zawierającym elementy wdrożeniowe, a więc pełni częściowo rolę planu działania. W tym kontekście Strategia ZIT dla trzech strategii głównych JST regionu: Miast Bydgoszczy i Torunia oraz Województwa Kujawsko- Pomorskiego jest planem działania w celu realizacji priorytetów opisanych w poszczególnych strategiach jako szeroko rozumiane zwiększanie roli metropolitalnej rdzenia wojewódzkiego.

Ponadto w swych założeniach Strategia ZIT jest spójna (lub co najmniej nie jest sprzeczna) z kierunkowymi założeniami przyjętymi na poziomie strategii rozwoju w pozostałych JST tworzących Związek ZIT.

Lp.	Jednostka Samorządu Terytorialnego	Tytuł dokumentu strategicznego (data uchwalenia)	Odniesienie do zagadnień ujętych w Strategii ZIT
1	Powiat Bydgoski	STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU POWIATU BYDGOSKIEGO DO 2015	Dokument wskazuje, jako silną stronę przynależność do metropolitalnego Związku Gmin Bydgoskich oraz orbitalne położenie wobec miasta wojewódzkiego w kontekście korzyści wynikających z rosnących

		ROKU <i>(uchwalona 29 stycznia 2001 r., z późn. zm)</i>	powiązań w ramach OF. Jednocześnie w ramach niemal każdego z docelowych ładów (wyznaczających kierunek działań znajdujących się zagadnienia spójne z działaniami zaplanowanymi w Strategii ZIT np. ład ekologiczny, ład społeczny itp.)
2	Powiat Toruński	STRATEGIA ROZWOJU POWIATU TORUŃSKIEGO NA LATA 2012 – 2020 <i>(uchwalona w październiku 2011r)</i>	Dokument wskazuje, jako mocną stronę „dobrą współpracę pomiędzy jst” a jako szanse rozwojowe: współdziałanie z gminami w zakresie rozwoju infrastruktury i poprawy bezpieczeństwa, a przede wszystkim powstanie obszaru metropolitalnego bydgosko-toruńskiego oraz stworzenie aglomeracji Bydgoszcz – Toruń
3	Białe Błota	STRATEGIA ROZWOJU GMINY BIAŁE BŁOTA NA LATA 2013-2025. <i>(uchwalona w listopadzie 2013r.)</i>	Jako mocne strony dokument wskazuje: Korzystne położenie do życia i prowadzenia działalności gospodarczej w obrębie aglomeracji bydgoskiej i dobre z nią skomunikowanie. Jednocześnie, jako potencj. zagrożenia /problemy wskazuje się te wynikające z suburbanizacji miasta wojewódzkiego. Wg. dokumentu największą szansą rozwojową jest możliwość pozyskiwania środków dotacyjnych, zwłaszcza unijnych w nowej perspektywie budżetowej na lata 2014-2020, zarówno samodzielnie, jak i we współpracy z innymi samorządami w ramach aglomeracji bydgoskiej, w przynależności, do której mieszkańcy widzą zarówno szansę rozwoju Gminy, jak i bardziej dogodnego korzystania z infrastruktury stolicy regionu. Jednym z 4 elementów kluczowych wizji rozwoju gminy jest: gmina zintegrowana wewnętrznie i współpracująca z sąsiadami w ramach aglomeracji bydgoskiej.
4	Dąbrowa Chełmińska	STRATEGIA ROZWOJU GMINY DĄBROWA CHEŁMIŃSKA NA LATA 2014 – 2023 <i>(uchwalona w grudniu 2013r.)</i>	Jako mocne strony dokument wskazuje bliskość miasta wojewódzkiego (Bydgoszczy) w kontekście istotności powiązań funkcjonalnych, a jako jedną z kluczowych szans: utworzenie aglomeracji Bydgosko – Toruńskiej. Ponadto Cele Strategii ZIT są bezpośrednio zbieżne z wymienionymi w dokumencie Celami Strategicznymi; CS1 (dot. infrastruktury użytku publicznego w tym wodkan.) CS4 (dot.m.in. ścieżek rowerowych), CS5 (dot. edukacji i dostępu do kultury)
5	Dobrcz	STRATEGII ROZWOJU GMINY DOBRZ NA LATA 2014-2025. <i>(uchwalona w maju 2014)</i>	Dokument, jako szansę rozwojową dla gminy wskazuje położenie przy ważnych szlakach komunikacyjnych w tym S5 i w pobliżu metropolii Bydgosko – Toruńskiej, zwłaszcza w kontekście możliwości finansowych jakie daje nowa perspektywa finansowa 2014 – 2020. Jednocześnie w

			grupie proponowanych działań pojawiają się zadania, które będą realizowane w ramach ZIT. Zachodzi, więc bezpośrednia spójność z dokumentem Strategia ZIT
6	Koronowo	<p>STRATEGIA ROZWOJU MIASTA I GMINY KORONOWO 2001-2015 <i>(uchwalona we wrześniu 2000r.)</i></p>	<p>Dokument, jako jedną z kluczowych szans rozwojowych traktuje rozwój gospodarczy i turystyczny w kontekście bliskiego położenia miasta wojewódzkiego – Bydgoszczy. A jako cel strategiczny wskazuje skuteczne zarządzanie zasobami turystycznymi (przyrodniczymi) na terenie gminy. Ponadto można zauważyć bezpośrednią spójność ze Strategią ZIT na poziomie celów strategicznych: CS4 (dot. infrastruktury technicznej i ochrony środowiska) CS5 (dot. oświaty) CS6 (dot. kultury) CS9 (dot. bezpieczeństwa socjalnego)</p>
7	Nowa Wieś Wielka	<p>STRATEGIA ROZWOJU GMINY NOWA WIEŚ WIELKA 2008-2015 <i>(uchwalona w marcu 2008r.)</i></p>	<p>Dokument wskazuje, iż: najważniejszą szansą rozwojową Gminy jest wzrost atrakcyjności inwestycyjnej i osiedleńczej Gminy w następstwie (...) oddziaływania Aglomeracji Bydgoskiej (zwłaszcza w kontekście funduszy strukturalnych UE). Spójność ze Strategią ZIT pojawia się na poziomie dwóch z trzech priorytetów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Priorytet II Restrukturyzacja i unowocześnienie struktury funkcjonalno-przestrzennej • Priorytet III Modernizacja infrastruktury społecznej i administracyjnej, edukacyjnej i kulturalnej
8	Osielsko	<p>PLAN ROZWOJU SPOŁECZNO - GOSPODARCZEGO GMINY OSIELSKO <i>(uchwalony w grudniu 2005 z późn. zm)</i></p>	<p>Dokument ten, jako silną stroną wskazuje - położenie w strefie podmiejskiej przy ważnych arteriach komunikacyjnych (dogodne warunki komunikacyjne, bliskość dużego rynku zbytu, itp.), a jako szansę: powstanie związku lub porozumienia w celu wspólnego rozwiązywania problemów ochrony środowiska (np. gospodarki odpadami) i innych, ponadlokalnych. Zachodzi również spójność CS Strategii ZIT w zakresie 2/3 tzw. celów pośrednich wymienionymi w dokumencie: 2) Rozbudowa infrastruktury technicznej służącej poprawie jakości życia, rozwojowi przedsiębiorczości i czystości środowiska. 3) Doskonalenie infrastruktury społecznej i dostosowywanie jej do demograficznych przemian Gminy.</p>
9	Sicienko	<p>STRATEGIA ROZWOJU GMINY SICIENKO <i>(uchwalona w czerwcu 2000r.)</i></p>	<p>Spójność jest zachowana na poziomie wskazanych w dokumencie celów operacyjnych (4 z 9): 3 Pełna i poprawnie funkcjonująca infrastruktura techniczna, 7 Podnoszenie poziomu wykształcenia mieszkańców gminy, 8 Zagospodarowanie turystyczno-rekreacyjne obszaru jezior, 9 Dobrze funkcjonująca infrastruktura społeczna.</p>

10	Solec Kujawski	Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Solec Kujawski na lata 2014 - 2020 (+) <i>(uchwalona w grudniu 2013r.)</i>	Dokument, jako mocne strony wskazuje położenie w bezpośredniej bliskości obu miast wojewódzkich, a jako szansę rozwojową integrujący się obszar metropolitalny w kontekście funduszy UE. Na uwagę zasługuje również sytuowanie gminy, jako Centrum komunikacyjnego Metropolii Bydgosko-Toruńskiej (wskazane jako cel strategiczny)
11	Miasto Chełmża	STRATEGIA ROZWOJU MIASTA CHEŁMŻA NA LATA 2007 – 2016 <i>(uchwalona w sierpniu 2007r.)</i>	Dokument, jako mocne strony oraz szanse rozwojowe wskazuje położenie w bezpośredniej bliskości dużych miast wojewódzkich w kontekście pojawiających się źródeł finansowania (UE) (zaznaczając jednocześnie niewystarczające powiązania komunikacyjne z Bydgoszczą jako zagrożenie dla rozwoju).
12	Gmina Chełmża	STRATEGIA ROZWOJU GMINY CHEŁMŻA NA LATA 2015-2025 <i>(uchwalona w kwietniu 2014r.)</i>	Dokument, jako mocne strony oraz szanse rozwojowe wskazuje dobre położenie geograficzne, bliskość dużych miast – Torunia i Bydgoszczy : cyt: "Sąsiedztwo miasta Chełmża i aglomeracji Toruń-Bydgoszcz (gospodarka, inwestycje)" pojawia się również spójność ze Strategią ZIT na poziomie celów rozwojowych, szczególnie w zakresie środowiska przyrodniczego, poprawy stanu infrastruktury technicznej i poprawy jakości życia mieszkańców (dostęp do kultury, oświaty, opieki społecznej)
13	Czernikowo	-	-
14	Lubicz	STRATEGIA ROZWOJU GMINY LUBICZ NA LATA 2013-2020 <i>(uchwalona w lutym 2013r.)</i>	Dokument wskazuje jako szansę rozwojową bliskość miasta wojewódzkiego (Toruń) . Zauważalna jest również spójność celów strategicznych ze strategią ZIT w zakresie; zadań związanych z rozbudowa i poprawa infrastruktury technicznej (w tym wod-kan.), zadań związanych z podnoszeniem standardu i jakości życia mieszkańców (w tym form opieki nad dziećmi do lat 3, poprawy istniejącej infrastruktury społecznej, w tym szkolnej, sportowej i kulturalnej, infrastruktury pomocowej)
14	Łubianka	STRATEGIA ROZWOJU GMINY ŁUBIANKA NA LATA 2008-2015 <i>(uchwalona w marcu 2008r.)</i>	Dokument ten, jako silną stroną wskazuje korzystne położenie geograficzne na obszarze powiatu metropolii bydgosko-toruńskiej . Ponadto występuje spójność ze Strategią ZIT w zakresie 3 z 5 celów strategicznych w zakresie CS1 – rozbudowa i modernizacja infrastruktury, CS3 w zakresie - zagospodarowanie i wyeksponowanie posiadanych atrybutów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, CS5 – w zakresie poprawy warunków życia mieszkańców i zwiększonego dostępu do usług z zakresu kultury, nauki i sportu.

16	Łysomice	STRATEGIA ROZWOJU GMINY ŁYSOMICIE <i>(uchwalona w czerwcu 2000r.)</i>	Dokument zachowuje spójność z celami strategicznymi Strategii ZIT w ramach zdefiniowanych tzw. celów operacyjnych m.in.: Zmodernizowana sieć wodociągowa, Uporządkowana gospodarka ściekowa w gminie, Alternatywne źródła energii, Współpraca między gminami, Dynamiczny poziom rozwoju gospodarczo – społecznego.
17	Obrowo	STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY OBROWO NA LATA 2009-2018 <i>(uchwalona w maju 2009r.)</i>	Jako silne strony dokument ten wymienia bliskość dużej aglomeracji miejskiej: Torunia (co wskazuje na dostrzeżenie roli OF w rozwoju gminy) W dokumencie sprecyzowano główne zalecenia co do kierunków rozwoju obszaru gminy Obrowo, są to m.in.: bardziej efektywne wykorzystanie posiadanych walorów naturalnych i kulturowych oraz poprawa jakości życia mieszkańców obszaru gminy poprzez rozwój infrastruktury (kanalizacyjnej, wodociągowej, drogowej), stworzenie warunków zbliżonych do miejskich. Zalecenia te są w pełni spójne z CS Strategii ZIT.
18	Wielka Nieszawka	STRATEGIA ROZWOJU GMINY WIELKA NIESZAWKA DO 2010 ROKU <i>(uchwalona w lutym 2000r.)</i>	Jako silne strony dokument ten wymienia bliskość dużej aglomeracji miejskiej - Torunia, (co wskazuje na dostrzeżenie roli OF w rozwoju gminy). Elementem wskazującym na świadome funkcjonowanie w obszarze metropolitalnym jest wskazanie w dokumencie zjawiska: przenoszenia wzorców życia miejskiego na wieś (z dwóch powodów: bliskości położenia jak również przesiedlania się ludności z miasta Torunia); zmiana upodobań i modelu konsumpcji zbliżonego do miejskiego. Zauważyć można też spójność obszarów docelowej interwencji z tymi wymienionymi w Strategii ZIT. (infrastruktura wodno-kanalizacyjna, dostęp do usług publicznych, wysoka jakość edukacji i dostęp do kultury)
19	Zławieś Wielka	Strategia Rozwoju Gminy Zławieś Wielka na lata 2008-2016 <i>(uchwalona w kwietniu 2008r.)</i>	Jako silne strony dokument wymienia: Centralne położenie pomiędzy ośrodkami stołecznymi województwa, stanowiącymi bieguny obszaru metropolitalnego o dużym potencjale społeczno – gospodarczym oraz związana z tym atrakcyjność gminy pod względem mieszkaniowym (tereny podmiejskie), rekreacyjno – turystycznym i inwestycyjnym. Strategia zawiera również bezpośrednio sformułowaną szansę rozwojową w postaci: Powstanie Bydgosko –Toruńskiego obszaru metropolitalnego, w który wpisuje się gmina. Jednocześnie niemal połowa z 16 przyjętych celów operacyjnych jest spójna z celami Strategii ZIT (np. infrastruktura wodno – kanalizacyjna, społeczna, sportowo rekreacyjna, czyste powietrze/ograniczenie niskiej emisji, wykorzystanie zasobów kulturowych i środowiska naturalnego itp.)

20	Kowalewo Pomorskie	<p>STRATEGIA ROZWOJU MIASTA I GMINY KOWALEWO POMORSKIE NA LATA 2007 – 2015</p> <p><i>(uchwalona w kwietniu 2008r.)</i></p>	<p>Dokument wskazuje, jako jedną z silnych stron i potencjalnych szans rozwojowych położenie gminy w bezpośrednim sąsiedztwie aglomeracji toruńsko – bydgoskiej, szczególnie w kontekście pojawiających się możliwości związanych z funduszami UE. Jednocześnie w analizie SWOT jako istotne zagrożenie wskazano brak realizacji strategii ponadgminnych uwzględniających potrzeby Kowalewa Pomorskiego. Na tym tle należy traktować przystąpienie Gminy do związku ZIT, jako świadome działanie celem obniżenia zdiagnozowanego ryzyka. Strategia ZIT jest także spójna z wymienionymi w dokumencie celami strategicznymi dotyczącymi np.: inwestowania w infrastrukturę kulturalną, sportową i oświatową, jako krok w stronę przewycięzania bierności społecznej i obniżania zagrożenia wykluczeniem społecznym, czy też inwestycji w podnoszenie jakości kształcenia oraz ochronę środowiska.</p>
21	Łabiszyn	<p>STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU MIASTA I GMINY ŁABISZYN NA LATA 2006-2013.</p> <p><i>(uchwalona w czerwcu 2006r.)</i></p>	<p>Dokument wskazuje na atuty, jakimi są bliskość Bydgoszczy oraz korzystne położenie na styku województw kujawsko – pomorskiego i wielkopolskiego. Jednocześnie przyjęte cele strategiczne są spójne z CS Strategii ZIT (np. inwestycje w infrastrukturę wodno-ściekową, termomodernizacja, edukacja ekologiczna, rozbudowa sieci ścieżek rowerowych oraz wykorzystanie cieków wodnych na terenie gminy na potrzeby mieszkańców i rozwijanej turystyki)</p>
22	Nakło nad Notecią	<p>STRATEGIA ROZWOJU MIASTA I GMINY NAKŁO NAD NOTECIĄ 2009-2020</p> <p><i>(uchwalona w sierpniu 2009r.)</i></p>	<p>Dokument wskazuje na położenie dogodne w stosunku do głównych centrów rozwoju i korytarzy funkcjonalnych istotnych dla OF. Zawiera on odniesienie do roli zintegrowanego podejścia do zarządzania rozwojem obszarów miejskich przy uwzględnieniu zasady szeroko rozumianego partnerstwa, realizowanego w sposób transparentny przy mobilizacji zarówno środków publicznych, jak i prywatnych oraz z wykorzystaniem rezultatów wymiany doświadczeń pomiędzy partnerami.</p> <p>Z punktu widzenia priorytetów rozwojowych wskazanych w dokumencie – w pełni spójne ze Strategia ZIT są (w kolejności ważności): wzrost jakości życia mieszkańców gminy, rozwój infrastruktury technicznej, dostosowanie obszarów wiejskich gminy do standardów UE, rozwój kultury, edukacja, integracja społeczna.</p>
23	Szubin	<p>Obecnie obowiązująca Strategia Zrównoważonego Rozwoju Miasta i Gminy Szubin (uchwalona w 2001r.)</p> <p>Obecnie trwają prace nad</p>	<p>dane niedostępne</p>

		Strategią Rozwoju Miasta i Gminy Szubin na lata 2014 – 2025	
--	--	---	--

2.4. Wymiar terytorialny wsparcia

Kluczem do zrozumienia i właściwego zastosowania narzędzia ZIT jest przyjęcie za punkt wyjścia, że dla wspólnych problemów w obszarze funkcjonalnym skuteczne są jedynie wspólne rozwiązania. Jako „wspólne problemy” i „wspólne rozwiązania” dla przedmiotowego obszaru funkcjonalnego definiowane są te wynikające z jego rosnącej roli metropolitalnej. W poniższej tabeli zaprezentowano Priorytety Inwestycyjne wybrane do realizacji w ramach narzędzia ZIT jako te o najwyższej skuteczności dla realizacji polityki terytorialnej.

Tabela 2. Uzasadnienie wyboru Celów Tematycznych i Priorytetów Inwestycyjnych do ZIT⁶

Lp.	Priorytet inwestycyjny	Opis priorytetu w kontekście wymiaru terytorialnego wsparcia
1	4.3	<p>Interwencja w ramach PI 4.3 <i>Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym</i></p> <p>Nadanie interwencji w ramach PI 4.3 wymiaru terytorialnego, czyli przekazanie części jego realizacji do ZIT pozwoli na zrealizowanie projektów kompleksowych, przekraczających granice administracyjnie a tylko takie działanie będzie miało odpowiednią skalę by być skuteczne.</p> <p>Wymiar terytorialny interwencji ma szczególne znaczenie dla planowanych przedsięwzięć z zakresu zwalczania niskiej emisji (kompleksowy program dotyczący całego BTOF) oraz dla kompleksowych programów termomodernizacji obiektów publicznych wykorzystujących efekty skali.</p>
2	4.5	<p>Interwencja w ramach PI 4.5 <i>Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu</i></p> <p>Nadanie interwencji w ramach PI 4.5 wymiaru terytorialnego znacząco zwiększy jego oddziaływanie poprzez realizację wyłącznie kompleksowych projektów wspierających transport publiczny ponad granicami administracyjnymi w ścisłym powiązaniu z projektami komplementarnymi finansowanymi z POIIS. PI 4.5 jest jednym z tych priorytetów, których właściwa efektywność może zostać osiągnięta wyłącznie w narzędziach typu ZIT poprzez rozwiązania wspólne dla wszystkich JST z obszaru funkcjonalnego.</p>
3	6.2	<p>Interwencja w ramach PI 6.2 <i>Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb</i></p>

⁶ niniejsza tabela bazuje na Tabeli 1 umieszczonej w rozdziale 1.1.2 RPO WKP, wersja 4.0 i zawiera dodatkowe uzasadnienie co do wyboru danego PI do realizacji narzędziem ZIT.

Lp.	Priorytet inwestycyjny	Opis priorytetu w kontekście wymiaru terytorialnego wsparcia
		<p><i>inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie</i></p> <p>PI 6.2 jest jednym z tych priorytetów, których właściwa efektywność może zostać osiągnięta jedynie ponad granicami administracyjnymi JST. Zmniejszenie presji na środowisko naturalne w obszarze gospodarki wodno-ściekowej wymaga z jednej strony realizacji kompleksowego programu wspierającego przyłączanie się gospodarstw domowych z całego OF do sieci kanalizacyjnej lub alternatywnie budowę przydomowych oczyszczalni ścieków a z drugiej – kompleksowych, zintegrowanych działań informacyjnych.</p>
4	6.3	<p><i>Interwencja w ramach PI 6.3 Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego</i></p> <p>Interwencja w ramach PI 6.3 wynika z konieczności ochrony i poprawy stanu środowiska naturalnego, podobnie jak zachowania dziedzictwa kulturowego, stanowiących fundamenty dla rozwoju społeczno-gospodarczego i jest zgodna z Umową Partnerstwa 2014-2020.</p> <p>Ten kierunek wsparcia podkreślany jest w SRK i KPZK, a także w SRW 2020</p> <p>Jednocześnie zastosowanie wymiaru terytorialnego w PI 6.3 pozwala na zastosowanie systemowego podejścia do zarządzania zasobami kultury na terenie całego OF, szczególnie w kontekście kreowania produktów turystycznych oraz udroźniania współpracy pomiędzy jednostkami kultury z miast rdzenia oraz gmin OF. Podejście zintegrowane stanowi też ważny bodziec do realizacji tzw. projektów „miękkich” udostępniających zasoby kultury mieszkańcom.</p>
5	6.4	<p><i>Interwencja w ramach PI 6.4 Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę</i></p> <p>Zastosowanie wymiaru terytorialnego w PI 6.4 pozwala uzyskać efekt synergii wynikający z kompleksowości podejmowanych działań wobec wszystkich obszarów cennych przyrodniczo na terenie OF. Co więcej zastosowanie ZIT daje wyjątkową możliwość systemowego rozszerzenia tzw. dobrych praktyk oraz zrealizowania kompleksowego programu informacyjno-edukacyjnego oddziałującego równocześnie na większość mieszkańców regionu.</p>
6	9.2	<p><i>Interwencja w ramach PI 9.2 Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich</i></p> <p>Zastosowanie wymiaru terytorialnego w PI 9.2 wynika z faktu, iż wykluczenie społeczne i powiązane z nim ubóstwo mają także aspekt terytorialny. Z drugiej strony zintegrowanie działań inwestycyjnych i tzw. „miękkich” w ramach priorytetów 9.4 czy 9.7 stanowi jedyne skuteczne rozwiązanie w świetle dotychczasowych doświadczeń rewitalizacyjnych. Podejście systemowe, systematyzujące podejście do problemu wykluczenia i kierunkujące docelową interwencją daje dodatkowo szansę na podniesienie skuteczności podejmowanych działań.</p>
7	10.4	<p><i>Interwencja w ramach PI 10.4 Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez</i></p>

Lp.	Priorytet inwestycyjny	Opis priorytetu w kontekście wymiaru terytorialnego wsparcia
		<p><i>całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej</i></p> <p>Nadanie wymiaru terytorialnego PI 10.4 pozwala na taki rodzaj działań, który prowadzi do wyrównania poziomu i jakości bazy dydaktycznej w całym OF, co ma istotne znaczenie z punktu widzenia podnoszenia jakości kapitału ludzkiego i kapitału społecznego na przedmiotowym obszarze. Podejście terytorialne jest jedynym właściwym z punktu widzenia realizacji celów związanych ze stymulowaniem wzrostu gospodarczego nie tylko dla miast rdzenia, ale i dla regionu, bowiem wyrównany, wysoki poziom nauczania stanowi z jednej strony doskonałą bazę dla innowacyjności regionu – z drugiej zaś jest źródłem jego niezbywalnej przewagi konkurencyjnej w postaci zasobów przyszłych kadr nowoczesnej gospodarki</p>
8	8.8	<p>Interwencja w ramach PI 8.8 <i>Równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym dostęp do zatrudnienia, rozwój kariery, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie równości wynagrodzeń za taką samą pracę</i></p> <p>Nadanie wymiaru terytorialnego PI 8.8 jest jedynym racjonalnym podejściem, bowiem problemy zaadresowane w tym PI mają charakter systemowy i jako takie mogą być rozwiązane jedynie za pomocą rozwiązań kompleksowych, realizowanych ponad granicami administracyjnymi JST w obrębie OF.</p>
9	9.4	<p>Interwencja w ramach PI 9.4 <i>Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie</i></p> <p>Nadanie wymiaru terytorialnego PI 9.4 jest jedynym racjonalnym podejściem, bowiem problemy zaadresowane w tym PI mają charakter systemowy i jako takie mogą być rozwiązane jedynie za pomocą rozwiązań kompleksowych, realizowanych ponad granicami administracyjnymi JST w obrębie OF z uwzględnieniem dodatkowych działań w ramach interwencji infrastrukturalnych.</p>
10	9.7	<p>Interwencja w ramach PI 9.7 <i>Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym</i></p> <p>Nadanie wymiaru terytorialnego PI 9.7 jest jedynym racjonalnym podejściem, bowiem problemy zaadresowane w tym PI mają charakter systemowy i jako takie mogą być rozwiązane jedynie za pomocą rozwiązań kompleksowych, realizowanych ponad granicami administracyjnymi JST w obrębie OF z uwzględnieniem dodatkowych działań w ramach interwencji infrastrukturalnych.</p>
11	10.1	<p>Interwencja w ramach PI 10.1 <i>Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia</i></p> <p>Nadanie wymiaru terytorialnego PI 10.1 pozwala uzyskać narzędzie unifikacji i</p>

Lp.	Priorytet inwestycyjny	Opis priorytetu w kontekście wymiaru terytorialnego wsparcia
		<p>podnoszenia poziomu kształcenia dla wszystkich jednostek oświatowych na poziomie OF, co pozwala zniwelować negatywne różnice pomiędzy jednostkami najaktywniejszymi i mniej aktywnymi. Co więcej, realizacja wspólnych projektów przyspieszy przepływ wiedzy i umiejętności pomiędzy poszczególnymi jednostkami wpływając pozytywnie na globalne wyniki kluczowych egzaminów.</p>
12	10.3 BIS	<p>Interwencja w ramach PI 10.3 BIS <i>Lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwienie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmocnienie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami</i></p> <p>Nadanie wymiaru terytorialnego PI 10.3 BIS pozwala uzyskać narzędzie unifikacji i podnoszenia poziomu kształcenia we wszystkich szkołach zawodowych OF łącząc jednocześnie proces dydaktyczny z wymogami rynku pracy. Zastosowanie rozwiązań standaryzujących (wspólne przedsięwzięcia/pakiety projektów) umożliwi uzyskanie zasobów kadrowych o podobnych umiejętnościach wynikających z zapotrzebowania regionalnego rynku pracy.</p>

3. Diagnoza obszaru wsparcia

W niniejszym rozdziale przedstawiono kluczowe wnioski, obserwacje i wyzwania dla BTOF w kontekście wzmocnienia powiązań metropolitalnych, a także rozwoju społeczno-gospodarczego OF

3.1. Diagnoza otoczenia społeczno-gospodarczego

3.1.1. Podstawowe dane o Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym

Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny, w którego skład wchodzi 23 gminy zamieszkuje 853 tys. osób, co stanowi prawie 41% mieszkańców ponad dwumilionowego województwa kujawsko-pomorskiego. Obszar ten zajmujący powierzchnię 3744 km² stanowi zatem jeden z największych zespołów miejskich w Polsce. Poniżej przedstawione zostały podstawowe dane na temat gmin wchodzących w skład Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Tabela 3 Podstawowe dane na temat gmin wchodzących w skład Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego 2012 r. (liczba podmiotów gospodarczych – 2014 r.)

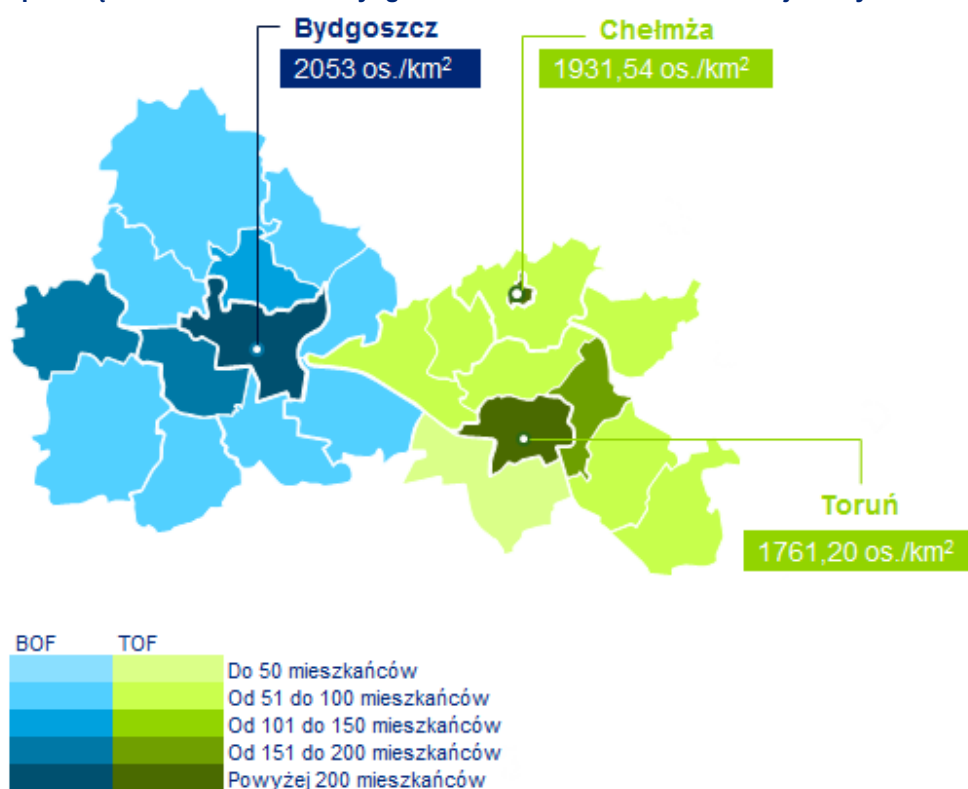
Gmina	Liczba mieszkańców	Powierzchnia	Gęstość zaludnienia	Liczba podmiotów gospodarczych
Bydgoszcz	361254	176	2052,58	43283
Toruń	204299	116	1761,20	25381
Nakło nad Notecią	32527	187	173,94	2646
Koronowo	24089	412	58,47	1720
Szubin	23981	332	72,23	1796
Lubicz	18940	106	178,68	2021
Białe Błota	18693	123	151,98	2955
Solec Kujawski	16805	175	96,03	1606
Chełmża - Miasto	15066	7	1931,54	1156
Obrowo	13672	162	84,40	1379
Zławieś Wielka	12982	178	72,93	1273
Osielsko	11970	102	117,35	2087
Kowalewo Pomorskie	11611	141	82,35	876
Dobrcz	10608	130	81,60	908
Łabiszyn	9792	167	58,63	789
Chełmża – Gmina	9738	180	54,1	594

Sicienko	9702	180	53,9	883
Nowa Wieś Wielka	9557	148	64,57	1101
Łysomice	9272	127	73,01	971
Czernikowo	8912	170	52,42	632
Dąbrowa Chełmińska	7926	125	63,41	643
Łubianka	6496	84	77,33	520
Wielka Nieszawka	4813	216	22,28	551

Źródło: Bank Danych Lokalnych, rejestr REGON, dostęp 23.04.2014;

Współczynnik urbanizacji w BTOF wynosi 76%, a aż 66% mieszkańców obszaru zamieszkuje dwa największe miasta – Bydgoszcz (361 tys. mieszkańców) i Toruń (204 tys. mieszkańców). Średnia gęstość zaludnienia wynosi 227,75 osób na km², zaś największa koncentracja ludności występuje w Bydgoszczy, Chełmży i Toruniu.

Mapa 2 Gęstość zaludnienia w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 23.04.2014

Struktura ludności

Struktura płci i wieku społeczeństwa w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym wskazuje, że podobnie jak w całym kraju jest to społeczeństwo starzejące się.

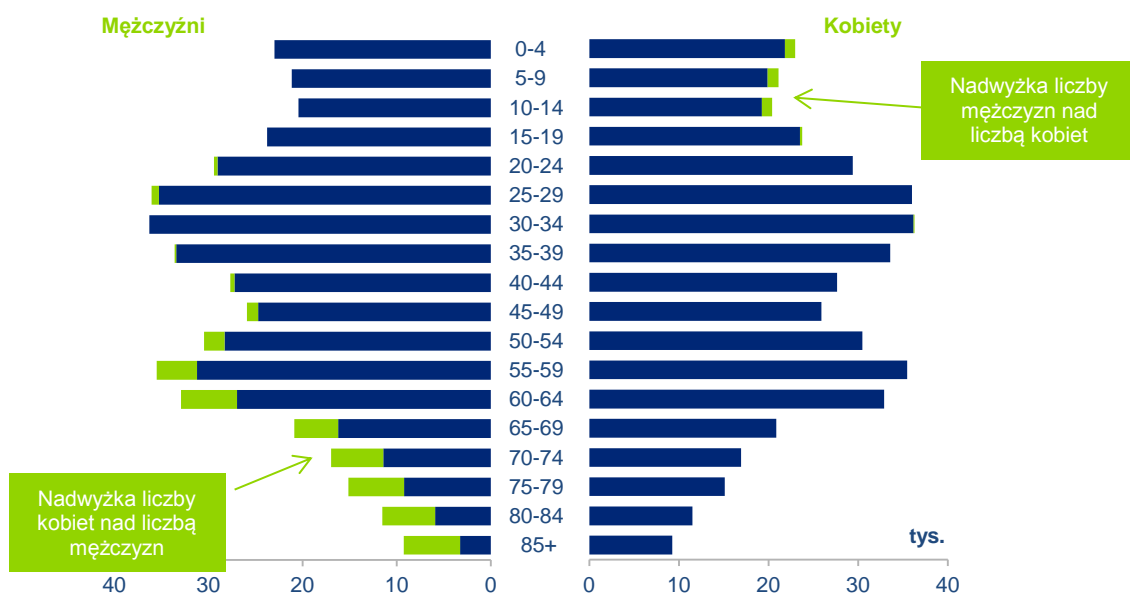
Tabela 4 Struktura wieku w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2012 r.

Wiek	Liczba osób	Procentowa struktura
0-14	152055	17,9%
15-64	547972	64,2%
65+	152678	17,9%

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 23.04.2014

Na obszarze funkcjonalnym żyje więcej kobiet, niż mężczyzn. Ludność płci męskiej i żeńskiej w poszczególnych kohortach wiekowych zmienia się w czasie i jest zależna od procesów demograficznych, w tym zwłaszcza od liczby urodzeń i zgonów. Możemy zaobserwować, że do 14 roku życia występuje nieznaczna przewaga liczby mężczyzn nad liczbą kobiet. Natomiast powyżej 50 roku życia zaznacza się coraz większa przewaga liczby kobiet.

Wykres 1 Struktura ludności według wieku w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym

Źródło: Bank Danych Lokalnych, 23.04.2014

Badane gminy charakteryzują się dużą rozpiętością w przyroście najmłodszych grup wiekowych (do 14 roku życia). Od 2008 do 2012 roku największy wzrost liczby ludności w tej grupie wiekowej odnotowano w Gminie Obrowo (19%) i Białe Błota (16%), natomiast trendy ujemne, w gminach: Chełmża (-7%), Nakło nad Notecią (-3%), Kowalewo Pomorskie (-2%), Koronowo (-2%), Dąbrowie Chełmińskiej (-1%) i Sicienko (-1%). Średnia przyrostu dla całego badanego obszaru w tej grupie wiekowej wyniosła 3%.

W grupie ludności w wieku produkcyjnym najwyższy przyrost od roku 2008 odnotowały gminy Obrowo i Białe Błota (odpowiednio 19% i 15%), natomiast wskaźnikami ujemnymi cechują się: Toruń (-5%), Bydgoszcz (-3%), Nakło nad Notecią i Chełmża (-1%). Średnia przyrostu dla całego badanego obszaru w tej grupie wiekowej wyniosła 5%.

Procentowo – najwyższy udział ludności w wieku poprodukcyjnym odnotowano w Bydgoszczy i Toruniu (odpowiednio 20,8% i 18,6%), a także w gminach: Solec Kujawski – 16,6% i Kowalewo Pomorskie – 16,1%.

Największy wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w badanym okresie odnotowały gminy: Nowa Wieś Wielka (28%), Osielsko (28%), Obrowo (27%), Wielka Nieszawka (26%) i Lubicz (26%). Na terenach gmin bezpośrednio sąsiadujących z dużymi obszarami miejskimi Bydgoszczy i Torunia odnotowano wzrost ludności we wszystkich grupach wiekowych.

Na terenach miast i gmin: Bydgoszcz, Toruń, Nakło nad Notecią, Chełmża, odnotowano spadek ludności w wieku produkcyjnym. Od roku 2008 współczynnik obciążenia demograficznego⁷ we wszystkich badanych gminach miał tendencje wzrostowe, co odpowiada trendom ogólnokrajowym.

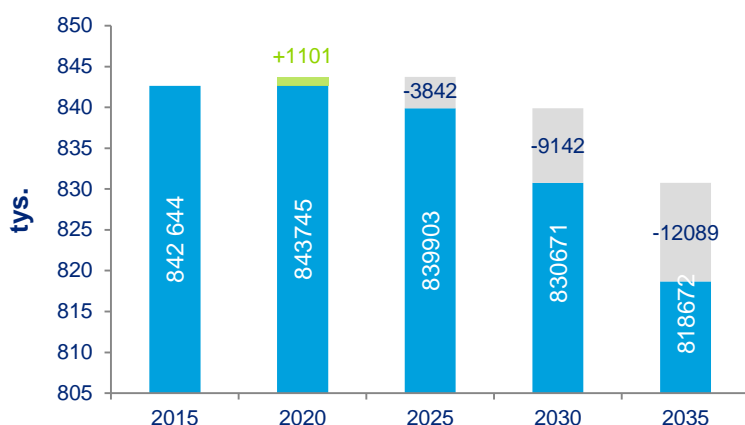
Najwyższy w 2012 roku odnotowano w Bydgoszczy (32,8; a w roku 2008 - 28,4) i Toruniu (28,6; a w roku 2008 - 23,8).

⁷ Współczynnik obciążenia demograficznego ukazuje liczbę ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Prognoza

Zgodnie z prognozą ONZ liczba mieszkańców Polski zmniejszy się do 36,7 mln w roku 2035. W dłuższej perspektywie będzie to jednak znacznie dotkliwszy spadek. Według prognoz liczba mieszkańców naszego kraju w 2100 roku wyniesie 26 mln. Demografia będzie także niekorzystna na badanym obszarze funkcjonalnym, chociaż w latach 2008-2012 nastąpił nieznaczny wzrost liczby mieszkańców (o 2%). Ogółem na obszarze BTOF liczba ludności spadnie o 4% do około 818 tysięcy w 2035 roku. Wartość ta jednak jest większa dla bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego – wynosi 7%. Jeśli chodzi o toruńską część obszaru funkcjonalnego to liczba ludności nieznacznie wzrośnie (o 1,1%). Znacznie zmniejszy się liczba mieszkańców miast rdzeni- Bydgoszczy i Torunia. Zgodnie z prognozami w 2035 r. w Bydgoszczy będzie 284 tys. osób i jest to spadek o 21,3% względem 2012 roku. W Toruniu będzie 175 tys. mieszkańców i jest to spadek o 15,5 %. Wyludnianie się miast rdzeni ma także związek z procesem suburbanizacji. Warto jednak zwrócić uwagę na duże różnice pomiędzy poszczególnymi grupami wiekowymi.

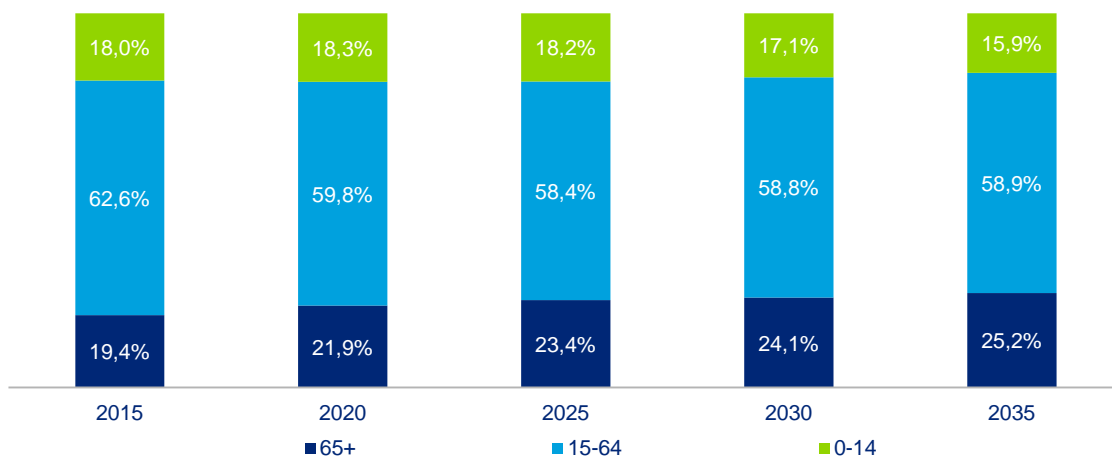
Wykres 2 Prognoza liczby ludności w BTOF w latach 2015-2035

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL, dostęp 23.04.2014

Według prognoz grupą, której liczebność w okresie 2012-2035 spadnie o 14,4% są osoby w wieku 0-14 lat. Spadać będzie również liczba osób w wieku 15-65. Z kolei aż o 35,1% zwiększy się liczba mieszkańców w wieku +65 lat, co spowodowane jest przechodzeniem kolejnych roczników wyżu demograficznego lat 50. na emeryturę. Udział emerytów wśród wszystkich mieszkańców BTOF wzrośnie w związku z tym z 19,4% w 2015 roku do 25,2% w roku 2035. Udział osób w wieku 0-64 lat zmniejszy się z 80,6% do 74,8%.

Wykres 3 Prognozowana struktura wieku mieszkańców BTOF w latach 2015-2035

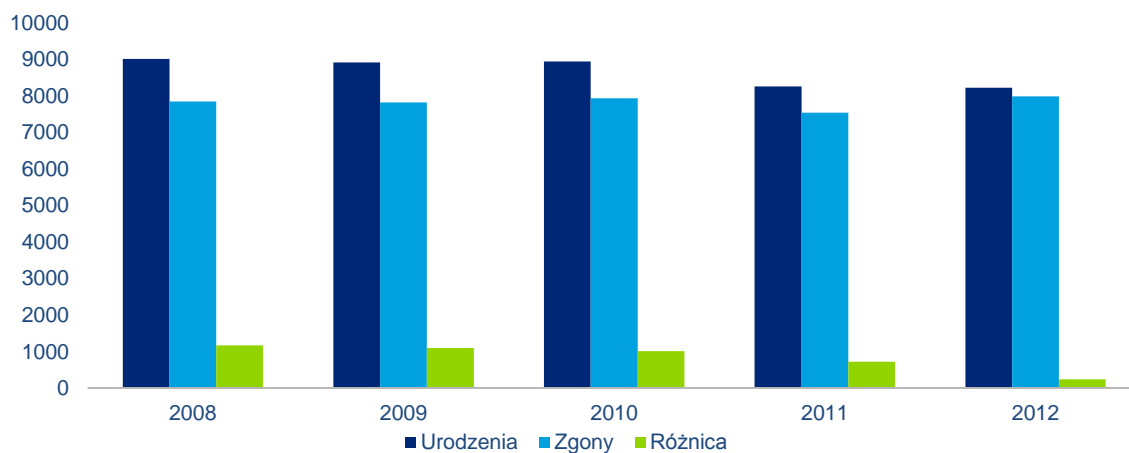
Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL, dostęp 23.04.2014

Ruch naturalny ludności

Na całym badanym obszarze od roku 2008 odnotowano spadek liczby urodzeń (o 8,9%). Spadki zaobserwowano jednak w gminie Łabiszyn (-28%), Łubianka (-23%), Osielsko (-20%). Gminy Obrowo, Białe Błota i Dobrcz odnotowały niewielki wzrost liczby urodzeń. Zgodnie z prognozą, trendem utrzymującym się będzie stały spadek liczby urodzeń. W badanych latach (2008-2012) odnotowano także nieznaczny wzrost liczby zgonów o 1,8%.

Najwyższy przyrost naturalny odnotowuje się w gminie Lubicz (107), Toruń (104), Białe Błota (90) i Szubin (72); z kolei najniższy w Bydgoszczy (-577) i Chełmży (-37). Prognozy dla województwa przewidują stały spadek przyrostu naturalnego z 1,6 w 2012 roku do -48 na 10 tysięcy ludności w roku 2035.

Wykres 4 Liczba zgonów i urodzeń na terenie BTOF w latach 2008-2012

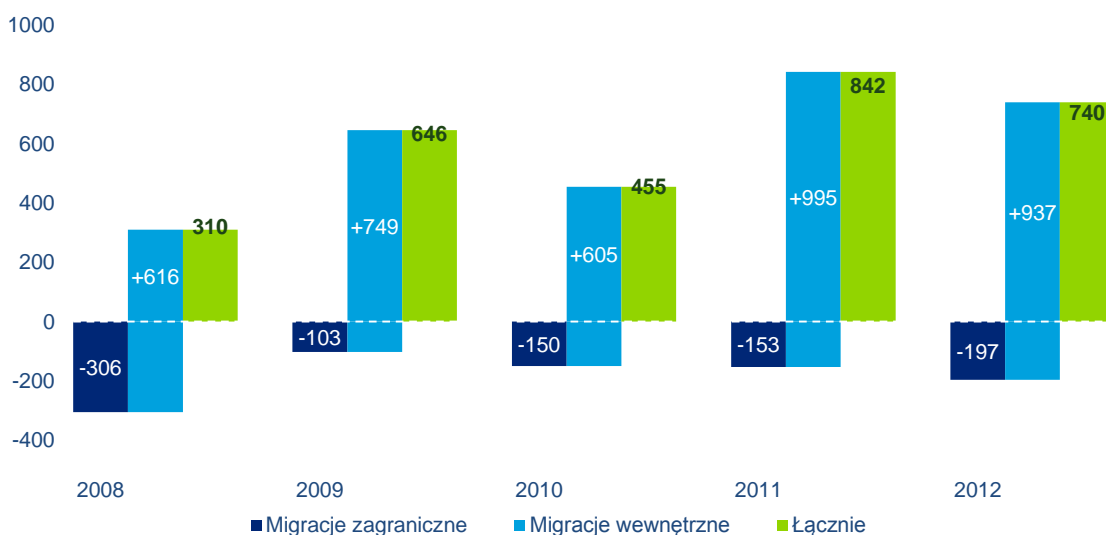

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL, dostęp 23.04.2014

Migracje ludności

W województwie kujawsko-pomorskim jest ponad 100 tys. osób przebywających za granicą czasowo. Prawie połowa (44%) z nich wyjechała do Wielkiej Brytanii, a ok. 20% do Niemiec i przeważnie są to osoby młode.

Wykres 5 Saldo migracji w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w latach 2008-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie BDL, dostęp 23.04.2014

W ostatnich latach w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym następował dodatni ogólny współczynnik migracji⁸, jednak od 2009 r. można zauważyć wzrost liczby wyjazdów za granicę.

3.1.2. Warunki prowadzenia działalności gospodarczej

Rozwój gospodarczy regionu w dłuższej perspektywie czasu, będzie w coraz większym stopniu wypadkową rozwoju obu głównych miast tj. Bydgoszczy i Torunia, łącznie postrzeganych przez potencjalnych inwestorów, turystów. Cechy charakterystyczne tych miast, pewne różnice i specyfiki ich potencjałów, będą atutami, nie wadami. Poprawiające się skomunikowanie, uzupełniająca się wzajemnie oferta turystyczna, duży potencjał gospodarczy będą sprawiały, że region będzie w coraz większym stopniu odbierany jako całość i miał duże znaczenie w skali kraju.

Niniejszy dokument służy zaprezentowaniu wybranych aspektów, danych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego (BTOF).

Ze względu na fakt, iż rozwój gospodarczy warunkowany jest rozwojem działalności gospodarczej przedsiębiorstw (niezależnie od ich rozmiaru), strategiczna analiza gospodarki na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego przeprowadzona została z perspektywy kluczowych czynników determinujących warunki prowadzenia działalności gospodarczej. Przeanalizowane zostały uwarunkowania, które mając fundamentalny wpływ na funkcjonowanie pojedynczego przedsiębiorstwa mają kluczowy wpływ na dynamikę rozwoju gospodarki regionu.

Schemat 5 Kluczowe czynniki determinujące warunki prowadzenie działalności gospodarczej

Źródło: opracowanie własne Deloitte

Kluczowe czynniki determinujące warunki prowadzenia działalności gospodarczej przeanalizowane zostały w rozbiciu na wskazane powyżej kategorie. Ze względu na szeroki zakres omawianych zagadnień, kwestie związane z rynkiem pracy omówione zostały w ramach osobnego rozdziału.

Ze względu na charakter przedmiotowej Strategii niniejsza diagnoza skoncentrowana została wokół tych obszarów determinujących warunki prowadzenia działalności gospodarczej, na które w sposób bezpośredni lub pośredni, możliwe jest oddziaływanie z poziomu jednostek samorządu terytorialnego.

⁸ Migracje wewnętrzne to przemieszczenia ludności w granicach państwa; Migracje zagraniczne to wyjazdy z kraju stałego zamieszkania (emigracja) lub przyjazdy do kraju (imigracja) w celu zamieszkania na stałe lub na pobyt czasowy.

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Umiarkowanie atrakcyjna drogowa dostępność transportowa regionu na tle innych miast na terenie kraju.
2	Ograniczona dostępność transportowa regionu drogą lotniczą.
3	Znacząca oferta terenów inwestycyjnych przy jednoczesnym braku dużych, nowoczesnych powierzchni biurowych, braku powierzchni magazynowych oraz średnim na tle innych ośrodków miejskich nasyceniu rynku powierzchniami handlowymi.
4	Niewielkie pokrycie obszaru miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

1 Umiarkowanie atrakcyjna drogowa dostępność transportowa regionu na tle innych miast na terenie kraju.

W poniższej tabeli zaprezentowane zostały szacowane czasy przyjazdu pomiędzy Toruniem i Bydgoszczą oraz wybranymi miastami a kluczowymi ośrodkami społeczno-gospodarczymi kraju oraz Berlinem. Czasy te zostały następnie zsumowane celem uzyskania porównywalnego między miastami wskaźnika dostępności transportowej poszczególnych miast.

W poniższej analizie uwzględniony został również wariant oddania do ruchu dwóch najważniejszych planowanych inwestycji drogowych w regionie:

- Drogi ekspresowej S5 – łączącej Bydgoszcz z autostradami A1 i A2
- Drogi ekspresowej S10 – łączącej Bydgoszcz z Toruniem

wraz z szacunkiem wpływu ich realizacji na dostępność Bydgoszczy oraz Torunia.

Tabela 5. Czas przejazdu pomiędzy Bydgoszczą i Toruniem a wybranymi miastami w maju 2014 r.

Miasto docelowe	Czas dojazdu z miasta						
	Bydgoszcz	Toruń	Łódź	Poznań	Lublin	Gdańsk	Wrocław
Warszawa	2h 40 min (2h 47 min)*	2h 42 min	1h 24 min	2h 42 min	2h 20 min	3h 51 min	3h 55 min
Wrocław	3h 59 min (3h 23 min)*	4h 17 min (3h 40 min)*	2h 40 min	2h 28 min	5h 32 min	5h 24 min (4h 24 min)*	X
Łódź	2h 35 min (2h 12 min)*	2h 7 min	X	2h 2 min	3h 37 min	3h 15 min	2h 40 min
Poznań	1h 53 min (1h 16 min)*	2h 16 min (1h 40 min)*	1h 59 min	X	4h 54 min	3h 40 min (2h 40 min)*	2h 28 min
Gdańsk	1h 53 min (1h 23 min)*	1h 37 min	3h 14 min	3h 41 min (2h 41 min)*	6h	X	5h 24 min (4h 24 min)*
Kraków	5h 26 min (5h 3 min)*	4h 58 min	2h 58 min	4h 47 min	4h	6h 6 min	2h 32 min
Berlin	4h 9 min (3h 42min)	4h 34 min (3h 57min)*	4h 19 min	2h 38 min	7h 10 min	5h 56 min (5h 18 min)*	3h 29 min
Suma	23h 5 min (19h 36 min)*	22h 31 min (20h 34 min)*	16h 34 min	18h 18 min (17h 18 min)*	33h 33 min	28h 12 min (25h 34 min)*	20h 28 min (19h 28 min)*

*czas przejazdu uwzględniający oddanie do ruchu dróg ekspresowych S5 i S10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Google Maps

Z punktu widzenia integracji całego obszaru funkcjonalnego najbardziej istotną inwestycją drogową jest budowa drogi ekspresowej S10, na odcinku pomiędzy Bydgoszczą i Toruniem. Oprócz lepszego skomunikowania regionu z innymi miastami wpłynęłoby to również na usprawnienie ruchu wewnątrz obszaru funkcjonalnego, skrócenie czasu przejazdu między miastami rdzenia oraz częściowe wyprowadzenie ruchu samochodowego z miast – droga ta pełniłaby rolę południowej obwodnicy Bydgoszczy i Torunia. Budowa drogi ekspresowej S5 jest natomiast inwestycją wpływającą w największym stopniu na skrócenie czasu dojazdu do innych miast w Polsce.

W przypadku Bydgoszczy budowa dróg ekspresowych S5 i S10 wpłynęłaby istotnie na skrócenie czasu dojazdu do wszystkich najważniejszych ośrodków miejskich w Polsce, natomiast w przypadku Torunia istotnemu skróceniu uległby czas dojazdu do najważniejszych miast Polski położonych w kierunku zachodnim i południowym – Poznania i Wrocławia. Znacznie zredukowany czas dojazdu do innych znaczących ośrodków miejskich pozwoliłby konkurować pod względem dostępności transportowej z Poznaniem i Wrocławiem oraz zwiększyć lub utrzymać przewagę nad takimi miastami jak Gdańsk i Lublin.

2 Ograniczona dostępność transportowa regionu drogą lotniczą.

Potencjalna dostępność transportowa regionu drogą lotniczą jest bardzo wysoka z uwagi na dogodnie położenie lotniska w Bydgoszczy-Szwederowie. Znajduje się ono ok. 4 km od centrum miasta, z którym połączone jest linią autobusową kursującą co 30 min.

Tabela 6. Połączenia lotnicze z lotniska Bydgoszcz-Szwederowo⁹ w maju 2014 r.

Kierunek	Liczba połączeń w ciągu dnia						
	Pn	Wt	Śr	Cz	Pt	So	Nd
Birmingham	0	1	0	1	0	1	0
Dublin	1	0	1	0	1	0	0
London Stansted	1	1	1	1	1	1	1
Warszawa	2	2	2	2	2	1	1

Źródło: strona internetowa portu lotniczego w Bydgoszczy-Szwederowie, stan na 14.05.2014

W praktyce dostępność regionu drogą lotniczą jest znacznie ograniczona z uwagi na niewielką liczbę połączeń realizowanych z portu lotniczego w Bydgoszczy. Loty realizowane są jedynie do czterech miast, w tym trzech zagranicznych i nie każdy kierunek obsługiwany jest codziennie. Na ograniczenie dostępności Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego wpływa również stosunkowo długi czas dojazdu do portów lotniczych w Poznaniu (ok. 2-2,5 godziny), Gdańsku (1,5 - 2 godzin) i Warszawie (3 – 3,5 godziny). Poprawa infrastruktury drogowej i skrócenie czasu dojazdu do tych miast miałyby wpływ również na poprawę dostępności lotniczej regionu.

3 Znacząca oferta terenów inwestycyjnych przy jednoczesnym braku dużych, nowoczesnych powierzchni biurowych, braku powierzchni magazynowych oraz średnim na tle innych ośrodków miejskich nasyceniu rynku powierzchniami handlowymi.

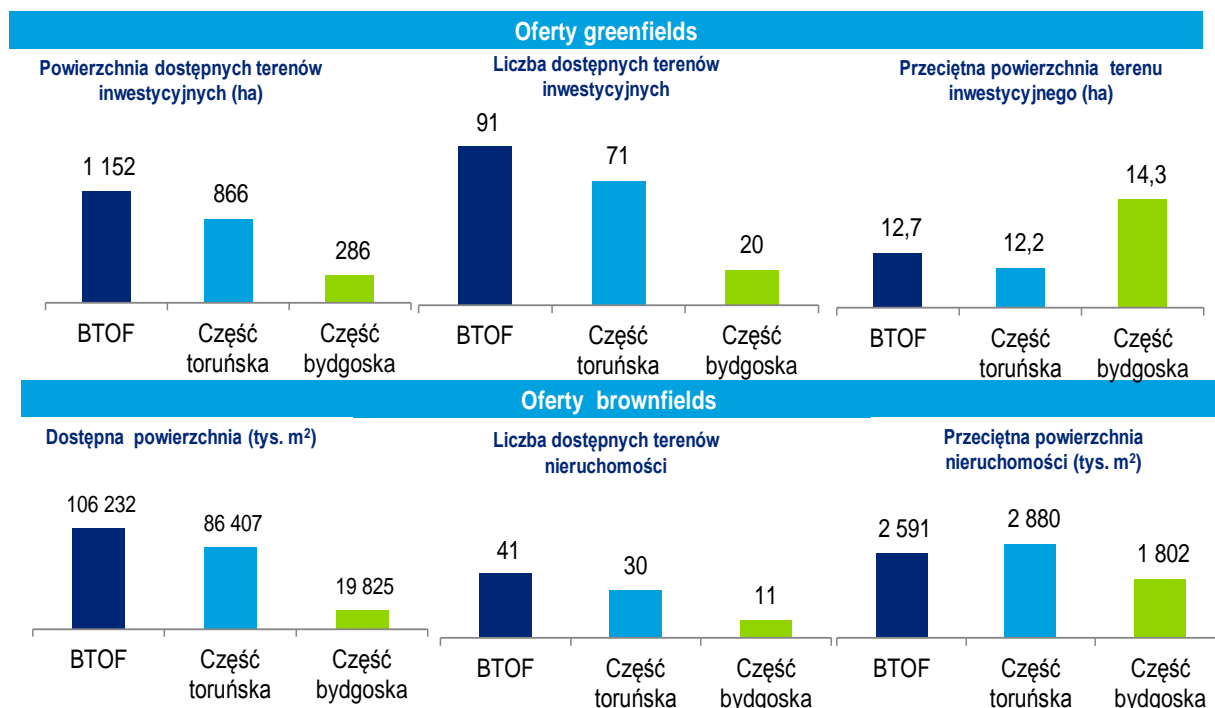
Tereny inwestycyjne typu „greenfield” oraz „brownfield”

Poniżej zaprezentowane zostały informacje na temat podaży terenów inwestycyjnych na obszarze BTOF. Niniejsza analiza oparta jest na danych pochodzących z:

- Kujawsko Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestorów (COI) - informacje COI stanowią główne źródło informacji Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych na temat oferty inwestycyjnej regionów przedstawianej dużym zagranicznym inwestorom, ważne jest aby baza ta zawierała jak najbardziej kompletne informacje. Baza COI jest zatem w dużej mierze pierwszym źródłem informacji dla podmiotów chcących zainwestować w regionie;
- Bydgoskiej Agencji Rozwoju Regionalnego – baza zawierająca dane z obszaru miasta – nie prezentuje zatem pełnego przeglądu sytuacji na terenie BTOF jednak ze względu na to, że występują pewne rozbieżności w poszczególnych bazach, także w zakresie danych specyficznych dla Bydgoszczy, pokazujemy oba źródła informacji.
- Biura Obsługi Inwestora i Przedsiębiorcy w Toruniu - baza zawierająca dane z obszaru miasta Torunia, które również brałismy pod uwagę.

⁹ Dane dotyczące liczby lotów opracowane zostały na podstawie rozkładów obowiązujących w dniach 08.04.2014-27.09.2014 (Birmingham), 31.03.2014-29.06.2014 (Dublin), 31.03.2014-18.10.2014 (London Stansted), 05.05.2014-31.05.2014 (Warszawa)

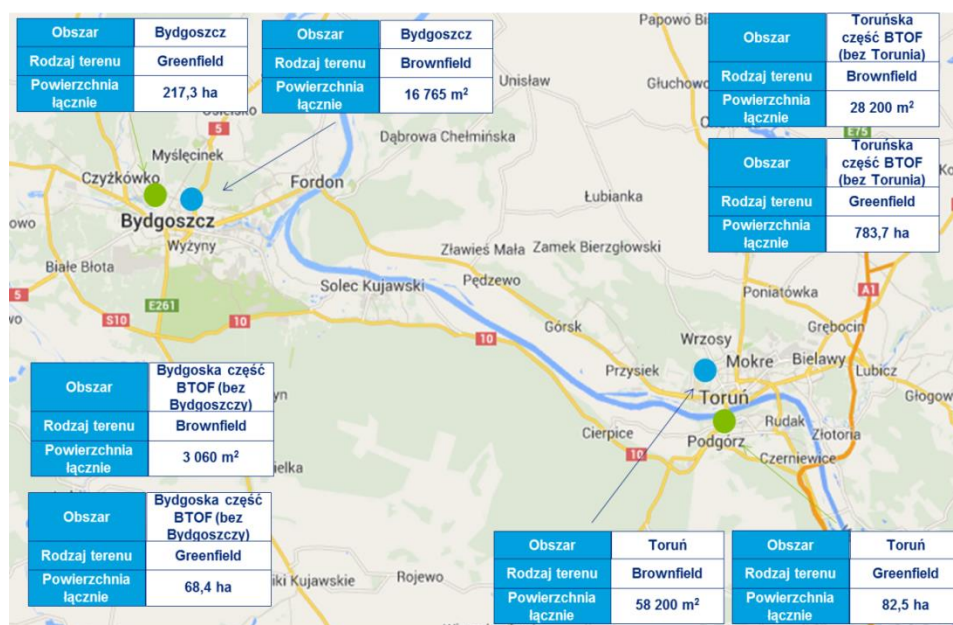
Wykres 6 Dostępność terenów inwestycyjnych – baza ofert inwestycyjnych Kujawsko-Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestorów w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kujawsko-Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestora

Zgodnie z danymi dostępnymi w bazie COI Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny dysponuje znaczną powierzchnią terenów inwestycyjnych. Łącznie dostępnych jest około 1152 ha terenów inwestycyjnych typu „greenfield” w ponad 90 lokalizacjach oraz około 106 tys. m² terenów inwestycyjnych typu „brownfield” w ponad 40 lokalizacjach. Rozmieszczenie terenów inwestycyjnych w obszarze funkcjonalnym przedstawia mapa poniżej.

Mapa 3 Rozmieszczenie wszystkich terenów inwestycyjnych w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kujawsko-Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestorów

Widoczne rozbieżności pomiędzy zakresem terenów inwestycyjnych dostępnych w ramach bydgoskiej oraz toruńskiej części obszaru funkcjonalnego, wynikają z jednej strony ze znaczących powierzchni typu greenfield zlokalizowanych w gminie Chełmża (684 ha) będącej częścią toruńskiej części BTOF. Z drugiej strony pracownicy COI wskazywali, iż nie od wszystkich jednostek samorządowych informacje nt. dostępnych terenów inwestycyjnych są regularnie przekazywane do COI.

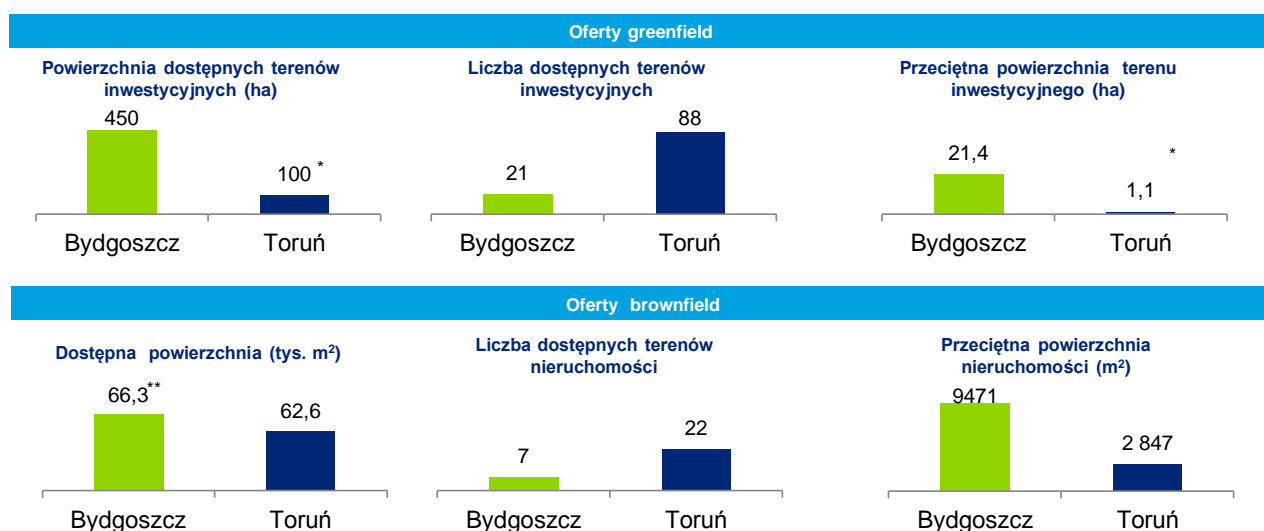
Oprócz bazy terenów inwestycyjnych zarządzanej przez Kujawsko Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestorów funkcjonują również dwie bazy dedykowane miastom rdzenia.

Dla Torunia obszerna baza ofert inwestycyjnych dostępna jest na stronie internetowej Biura Obsługi Inwestora i Przedsiębiorcy w Toruniu. W bazie tej zamieszczono 22 oferty terenów typu brownfield, o powierzchni ponad 62,6 tys. m² oraz 88 ofert terenów typu greenfield, o powierzchni ok. 100 ha.

Dla Bydgoszczy, w danych Bydgoskiej Agencji Rozwoju Regionalnego zamieszczonych jest 21 ofert typu greenfield o powierzchni ok. 450 ha oraz 7 ofert typu brownfield o powierzchni co najmniej 66,3 tys. m².¹⁰

Poniżej zamieszczono wykres obrazujący dane pochodzące z baz danych BARR i BOliP Toruń.

Wykres 7 Dostępność terenów inwestycyjnych - baza danych Bydgoskiej Agencji Rozwoju Regionalnego oraz Biura Obsługi Inwestora i Przedsiębiorcy w Toruniu w 2014 r.

* Dane szacunkowe ** Bez terenów dawnego Zachem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BARR oraz BOliP Toruń

Poniżej omówione zostały największe spośród dostępnych na obszarze BTOF terenów inwestycyjnych typu „greenfield” oraz „brownfield”.

¹⁰ Dana nie uwzględnia terenów dawnego Zachemu, ze względu na jego specyficzny charakter. W przypadku terenów typu brownfield nie w każdym przypadku dostępne są informacje na temat powierzchni budynków.

Rysunek 4 Rozmieszczenie największych terenów inwestycyjnych w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Kujawsko-Pomorskiego Centrum Obsługi Inwestorów
Kluczowe informacje nt. zaprezentowanych terenów przedstawione zostały w tabeli.

Tabela 7 Największe tereny inwestycyjne typu greenfield i brownfield w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2014 r.

Teren	Podstawowe dane	Przeznaczenie	Infrastruktura
Tereny greenfield			
G0152 – Dźwierzno	<ul style="list-style-type: none"> Powiat Toruński Gmina Chełmża Powierzchnia - 484,95 ha 	<ul style="list-style-type: none"> Produkcja Magazyny Usługi 	<ul style="list-style-type: none"> Media (woda, elektryczność) Brak zabudowań 15 km od autostrady A1 60 km od lotniska w Bydgoszczy 11 km od stacji kolejowej
G0218 – Nowa Chełmża	<ul style="list-style-type: none"> Powiat Toruński Gmina Nowa Chełmża Powierzchnia - 115,34 ha 	<ul style="list-style-type: none"> Produkcja Magazyny Zabudowa mieszkaniowa 	<ul style="list-style-type: none"> Media (woda, gaz, elektryczność) Brak zabudowań 5 km od autostrady A1 45 km od lotniska w Bydgoszczy 1 km od stacji kolejowej
G0338 – Bydgoszcz	<ul style="list-style-type: none"> Powiat Bydgoszcz 	<ul style="list-style-type: none"> Produkcja 	<ul style="list-style-type: none"> Media (woda, gaz,

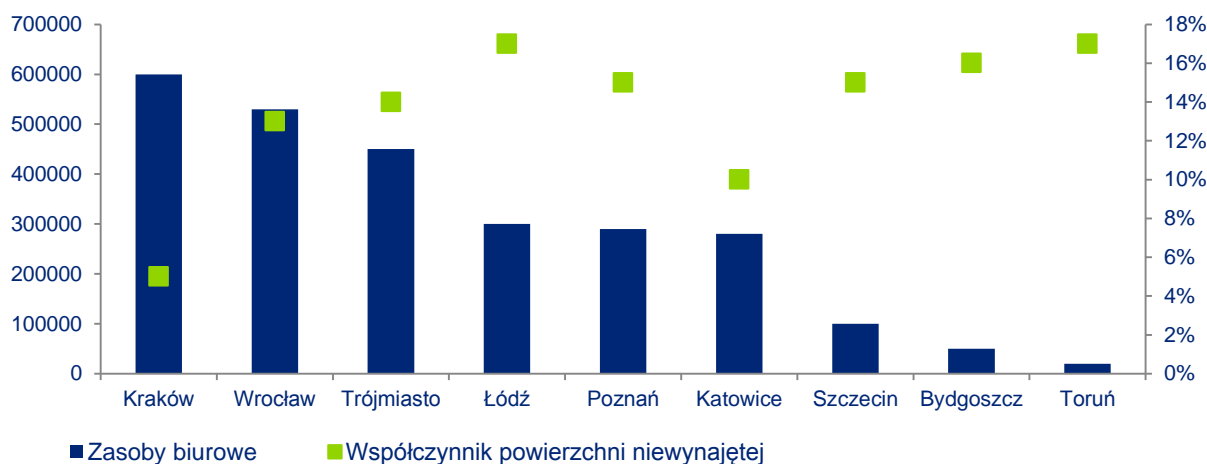
	<ul style="list-style-type: none"> • Miasto Bydgoszcz • Powierzchnia - 82,46 ha 	<ul style="list-style-type: none"> • Usługi 	<p>elektryczność)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak zabudowań • 4,5 km do DK80 • 5,5 km do DK5 • 5 km do DK10 • 9 km do lotniska w Bydgoszczy • Położenie bezpośrednio przy linii kolejowej
G0331 - Bydgoszcz	<ul style="list-style-type: none"> • Powiat Bydgoszcz • Miasto Bydgoszcz • Powierzchnia – 50,00 ha 	<ul style="list-style-type: none"> • Produkcja • Magazyny 	<ul style="list-style-type: none"> • Media (woda, elektryczność) • Zabudowania • 3 km do DK5, DK10, DK25, DK80 • 5 km do lotniska • Położenie bezpośrednio przy linii kolejowej
G0219 - Kończewice	<ul style="list-style-type: none"> • Powiat Toruński • Gmina Chełmża • Powierzchnia - 79,43 ha 	<ul style="list-style-type: none"> • Produkcja • Usługi 	<ul style="list-style-type: none"> • Media (woda, elektryczność) • Brak zabudowań • 14 km do autostrady A1 • 45 km do lotniska w Bydgoszczy • 1 km do stacji kolejowej
Tereny brownfield			
B044- Ostaszewo	<ul style="list-style-type: none"> • Powiat Toruński • Gmina Łysomice • Powierzchnia gruntu – 25 400 m² • Powierzchnia hali – 15 700 m² • Stan techniczny doskonały 	<ul style="list-style-type: none"> • Magazyny 	<ul style="list-style-type: none"> • Media (woda, gaz elektryczność, ogrzewanie, kanalizacja) • Droga dojazdowa dla samochodów ciężarowych
B045 - Ostaszewo	<ul style="list-style-type: none"> • Powiat Toruński • Gmina Łysomice • Powierzchnia gruntu – 50 000 m² • Powierzchnia hali – 10 000 m² • Stan techniczny doskonały 	<ul style="list-style-type: none"> • Magazyny 	<ul style="list-style-type: none"> • Media (woda, gaz elektryczność, ogrzewanie, kanalizacja) • Droga dojazdowa dla samochodów ciężarowych
B071 - Toruń	<ul style="list-style-type: none"> • Powiat Toruń • Miasto Toruń • Powierzchnia 	<ul style="list-style-type: none"> • Magazyny 	<ul style="list-style-type: none"> • Media (woda, gaz elektryczność, ogrzewanie, kanalizacja)

	<ul style="list-style-type: none"> gruntu – 5 500 m² Powierzchnia hali – 5 500 m² Stan techniczny słaby 		<ul style="list-style-type: none"> Droga dojazdowa dla samochodów ciężarowych
B081 – Bydgoszcz	<ul style="list-style-type: none"> Powiat Bydgoszcz Miasto Bydgoszcz Powierzchnia gruntu – 9 300 m² Powierzchnia hali – 5 128 m² Stan techniczny doskonały 	<ul style="list-style-type: none"> Produkcja 	<ul style="list-style-type: none"> Media (woda, elektryczność, ogrzewanie, kanalizacja) Droga dojazdowa dla samochodów ciężarowych Suwnice
B088 - Bydgoszcz	<ul style="list-style-type: none"> Powiat Bydgoszcz Miasto Bydgoszcz Powierzchnia gruntu – 16 386 m² Powierzchnia hali – 7162 m² Stan techniczny doskonały 	<ul style="list-style-type: none"> Nie wskazano 	<ul style="list-style-type: none"> Media (woda, elektryczność, ogrzewanie, kanalizacja) Droga dojazdowa dla samochodów ciężarowych Suwnice

Powierzchnie biurowe

W przypadku dostępności powierzchni biurowych zarówno Bydgoszcz jak i Toruń, pomimo ograniczonej wielkości łącznej podaży charakteryzują się wysokim odsetkiem pustostanów.

Wykres 8 Zasoby biurowe oraz współczynnik powierzchni niewynajętej na głównych rynkach biurowych w Polsce w m² (z wyłączeniem Warszawy) w 2013 r.

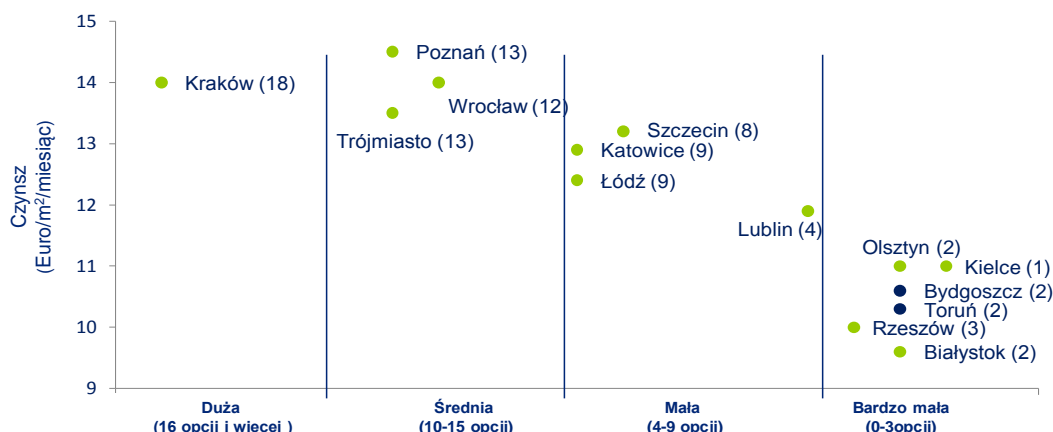

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu Knight Frank „Commercial Market. Rynek komercyjny 2014” oraz „Rynek biurowy w miastach średniej wielkości” eGospodarka.pl [dostęp 07.01.2014]

Ograniczoną podaż terenów biurowych na terenie miast rdzenia BTOF widać w szczególności w kluczowym dla rozwoju branży BPO/SSC segmencie powierzchni biurowych powyżej 1000 m².

Bydgoszcz i Toruń znajdują się w gronie ośrodków miejskich o najmniejszych zasobach dostępnych powierzchni biurowych tego typu.

Wykres 9 Dostępność nowoczesnej powierzchni biurowej w Polsce - liczba dostępnych powierzchni powyżej 1000 m² w 2012 r.

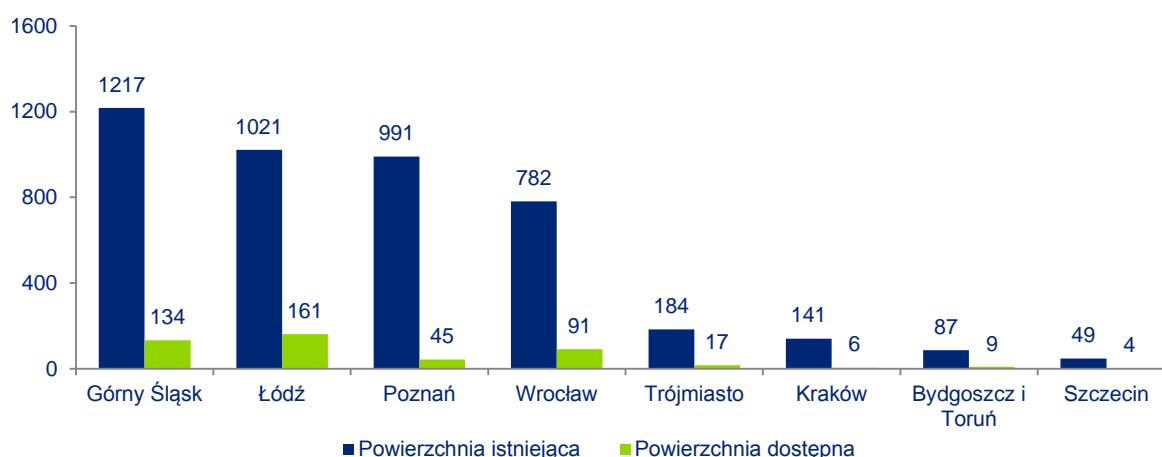
Każda opcja oznacza budynek o dostępności powyżej 1000 m²
Wartości w nawiasach określają ilość opcji

Źródło: Prezentacja „Rynek nieruchomości biurowych a sektor nowoczesnych usług biznesowych w Polsce”, Jones Lang LaSalle, 2012

Powierzchnie magazynowe

Na terenie aglomeracji bydgosko-toruńskiej dostępnych jest jedynie ok. 6 tys. m² powierzchni magazynowej – wielokrotnie mniej, aniżeli na terenie konkurencyjnych ośrodków miejskich na terenie kraju.

Wykres 10 Zasoby powierzchni magazynowych w głównych aglomeracjach Polski w 2014 r. (tys. m²)

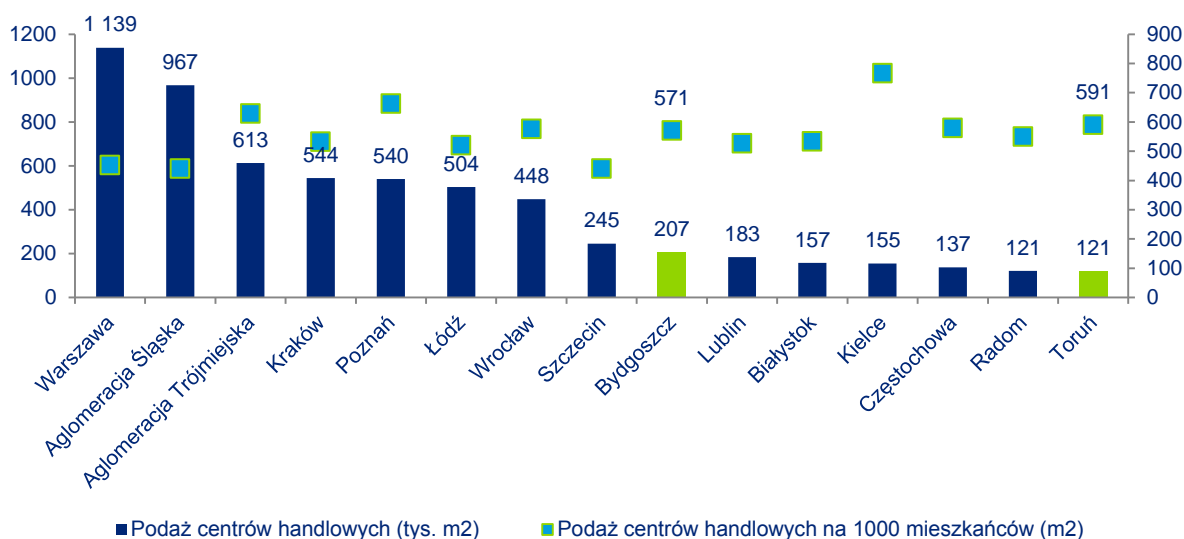

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Jones Lang LaSalle

Powierzchnie handlowe

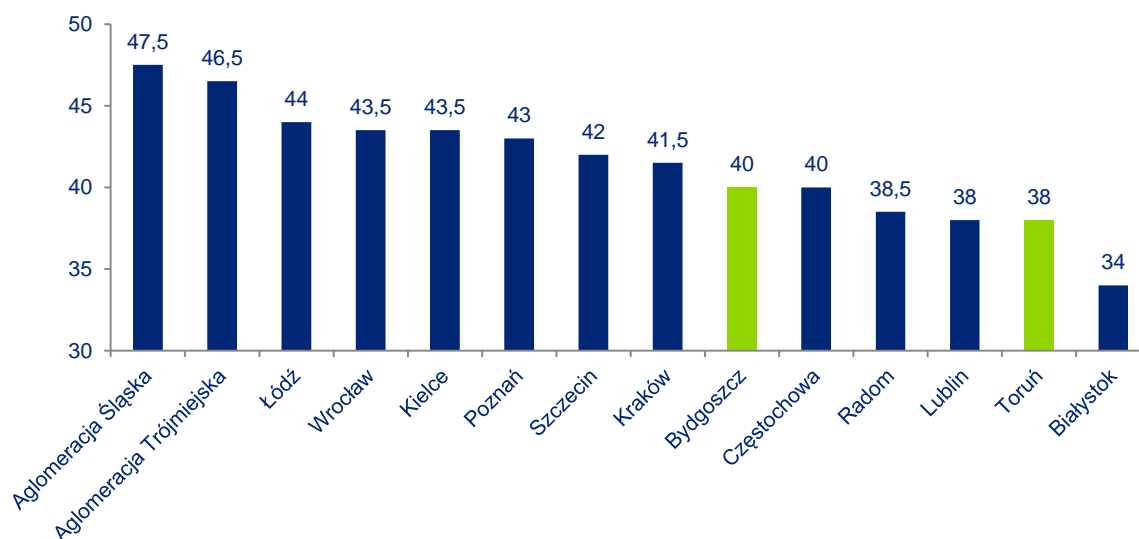
Zarówno w odniesieniu do aglomeracji Bydgoszczy, jak też Torunia nasycenie powierzchniami handlowymi sytuuje się na średnim, dla krajowych ośrodków miejskich, poziomie ok. 600 m². Pomimo zbliżonego do innych ośrodków stopnia nasycenia - stawki powierzchni handlowej w największych galeriach pozostają na relatywnie niskich na tle średnich krajowych poziomach.

Wykres 11 Zasoby powierzchni handlowych oraz nasycenie powierzchniami handlowymi na 1000 mieszkańców w głównych aglomeracjach Polski w 2014 r.

ródło: Opracowanie własne na podstawie raportu „Przewodnik po rynku handlowym w Polsce Wiosna 2014” DTŻ

Wykres 12 Średni czynsz najmu m² w najpopularniejszych centrach handlowych w głównych aglomeracjach Polski (z wyłączeniem Warszawy) w 2014 r. (euro)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu „Przewodnik po rynku handlowym w Polsce Wiosna 2014” DTZ

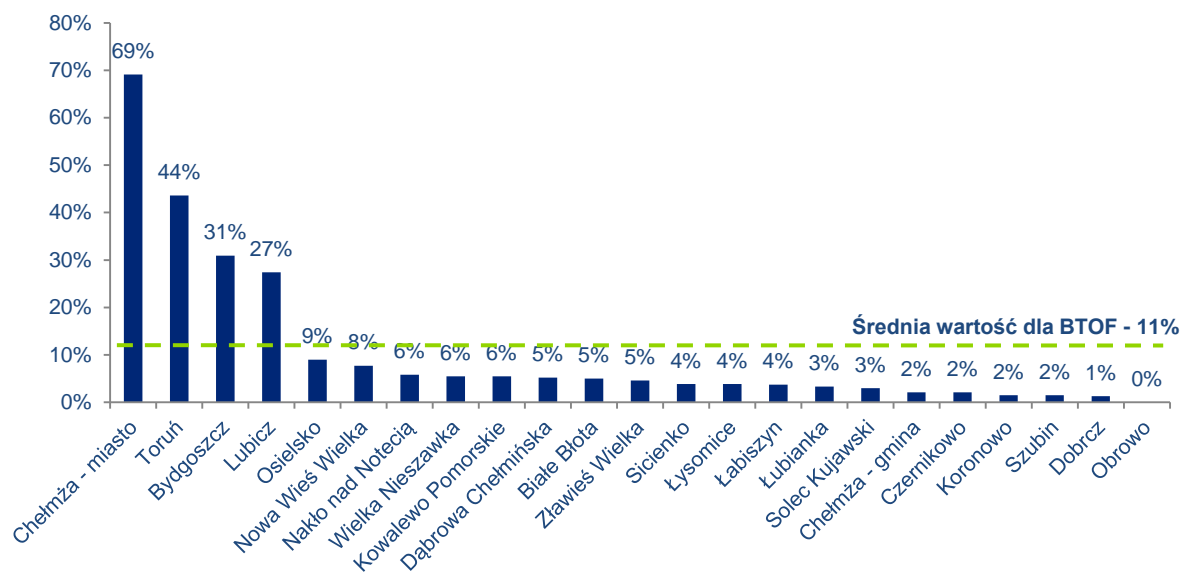
4

Niewielkie pokrycie obszaru miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

W ocenie atrakcyjności terenów inwestycyjnych oprócz czynników związanych z dostępnością transportową oraz uzbrojeniem istotna jest również szacowana długość okresu realizacji procesu inwestycyjnego. Okres ten może być potencjalnie istotnie krótszy w przypadku objęcia terenów inwestycyjnych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Gmina Chełmża wyróżnia się pod względem procentowego objęcia powierzchni miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego. Miasta rdzenia prowadzą kontrolowaną politykę przestrzenną i są częściowo objęte miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (Toruń - 44 %, Bydgoszcz-

31 %). W pozostałych gminach BTOF (poza gminą Lubicz) powierzchnia objęta planami zagospodarowania przestrzennego nie przekracza 10%.

Wykres 13 Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem gmin BTOF w 2012 roku

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 22.04.2014

Środowisko operacyjne

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	W zakresie środowiska operacyjnego region stwarza najlepsze warunki rozwoju dla branż przemysłowych oraz sektora BPO/SSC.
2	Pod względem oceny jakości oferowanego życia Toruń znajduje się w czołówce krajowych ośrodków miejskich. Bydgoszcz uzyskuje istotnie niższe oceny w tym zakresie. Pod tym względem miasto wypada w rankingach gorzej, niż wskazują wnioski z lokalnych badań postrzegania tej kwestii przez mieszkańców.

1 W zakresie środowiska operacyjnego region stwarza najlepsze warunki rozwoju dla branż przemysłowych oraz sektora BPO/SSC.

Kluczowymi czynnikami sprzyjającymi rozwojowi branż przemysłowych na terenie BTOF są:

- Historyczna obecność branż przemysłowych w regionie;
- Szeroka baza specjalistów i pracowników przemysłowych dostępnych na lokalnym rynku pracy;
- Lokalna dostępność kadry menadżerskiej;
- Szeroka oferta absolwentów kierunków technicznych szkół wyższych oraz szkół zawodowych
- Konkurencyjny na tle kraju poziom płac w przemyśle;
- Szeroka oferta dostawców usług oraz materiałów;
- Dostępność przygotowanych terenów inwestycyjnych typu greenfield i brownfield.

Kluczowymi czynnikami sprzyjającymi rozwojowi branży BPO/SSC na terenie BTOF są:

- Znaczna liczba studentów oraz absolwentów kierunków ekonomicznych, IT i językowych w regionie
- Relatywnie konkurencyjny na tle kraju poziom płac w branży usługowej.
- Niskie stawki czynszu za wynajem nieruchomości biurowych.

2 Toruń jest wysoko oceniany pod kątem oferowanego poziomu jakości życia. Bydgoszcz uzyskuje istotnie niższe oceny i powinien prowadzić działania zmierzające do podniesienia miejsca w rankingach jakości życia (uzyskuje istotnie niższe oceny niż wskazywałyby wyniki lokalnych badań)

Elementem, który nie wpływa bezpośrednio na opłacalność lokalizacji inwestycji w regionie, ale ma wpływ na podejmowanie decyzji przez kadrę zarządzającą przedsiębiorstw i potencjalnych pracowników jest oferowana jakość życia. Poziom życia mierzony jest między innymi poprzez ocenę oferty kulturalnej, edukacyjnej i rekreacyjnej miasta, dostępności służby zdrowia, bezpieczeństwa, ilości zieleni miejskiej i innych czynników o zbliżonym charakterze. Zagadnienia związane z poziomem jakości życia są szczególnie istotne dla menadżerów wysokiego szczebla oraz wysoko wykwalifikowanych specjalistów (a więc dla osób, które ze względu na wysokie kwalifikacje mają swobodę wyboru miejsca pracy). Ponieważ są to często osoby istotne z punktu widzenia pracodawców, jakość życia na danym obszarze może mieć przełożenie na jego ocenę jako miejsca prowadzenia działalności gospodarczej.

Tabela 8. Pozycja Bydgoszczy i Torunia w rankingach jakości życia w 2013 r.

Ranking jakości życia – Diagnoza Społeczna 2013	Ranking zadowolenia z miejsca zamieszkania – Diagnoza Społeczna 2013	Ranking jakości życia – MillwardBrown 2013
1. Toruń	1. Gdynia	1. Gdynia
2. Warszawa	2. Poznań	2. Wrocław
3. Poznań	3. Gdańsk	3. Toruń
4. Kraków	4. Ruda Śląska	4. Białystok
5. Jaworzno	5. Toruń	5. Rzeszów
6. Gdynia	6. Kraków	6. Zielona Góra
7. Olsztyn	7. Katowice	7. Poznań
8. Gdańsk	8. Wrocław	8. Gdańsk
9. Gorzów Wlkp.	9. Warszawa	9. Sopot
10. Szczecin	10. Olsztyn	10. Kraków
.....
17. Bydgoszcz	26. Bydgoszcz	19. Bydgoszcz
18. Łódź	27. Kielce	20. Łódź
19. Gliwice	28. Częstochowa	21. Częstochowa

Źródło: *Diagnoza Społeczna 2013, rankingi dla 28 największych miast w Polsce Ranking jakości życia przygotowany przez MillwardBrown na zlecenie Gazety Wyborczej dla 23 polskich miast, 2013.*

W rankingach jakości życia i zadowolenia z miejsca zamieszkania Toruń zajmuje bardzo wysokie lokaty co korzystnie wpływa również na ocenę miasta jako miejsca lokowania inwestycji oraz prowadzenia działalności gospodarczej. Pozycja Bydgoszczy w tych samych rankingach jest znacznie niższa, co może być przeszkodą dla tworzenia na terenie miasta bazy wysoko wykwalifikowanej kadry. Należy jednak zauważyć, że z badań przeprowadzonych przez Instytut PBS na zlecenie Urzędu Miasta w Bydgoszczy (2013 rok) wynika, że znacząca większość bydgoszczan jest zadowolona z jakości życia w swoim mieście. Na pytanie, jak Pana(i) zdaniem żyje się obecnie mieszkańcom Bydgoszczy, 78% ankietowanych wskazało odpowiedzi pozytywną (bardzo dobrze, raczej dobrze).

Kluczowe wnioski i obserwacje

1

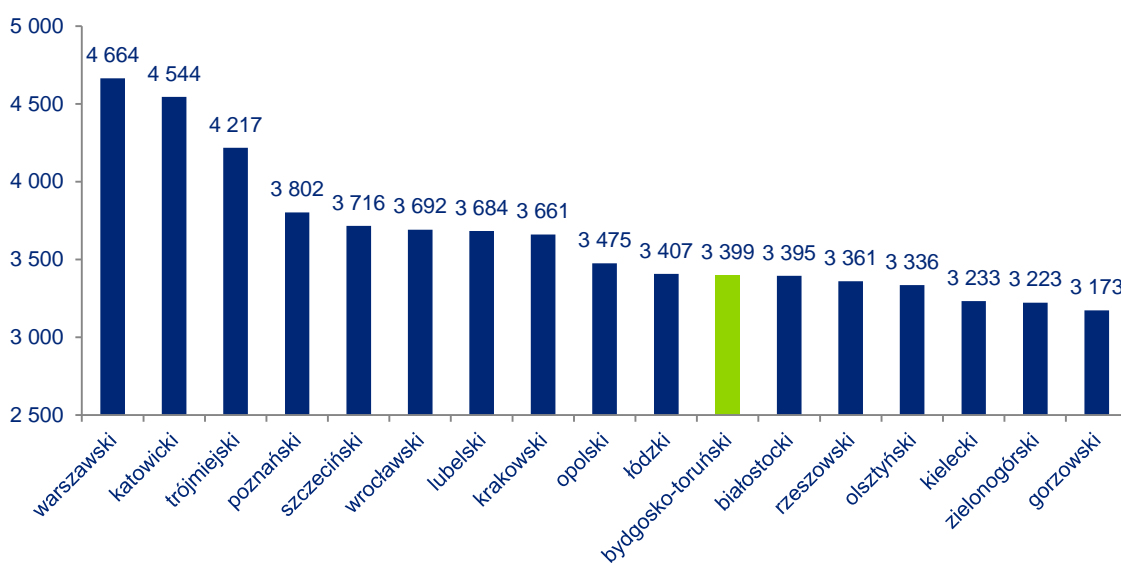
Konkurencyjny z punktu widzenia inwestorów poziom wynagrodzeń na tle kraju, zarówno w odniesieniu do całości rynku pracy jak też najważniejszych dla regionu branż.

1

Konkurencyjny z punktu widzenia inwestorów poziom wynagrodzeń na tle kraju, zarówno w odniesieniu do całości rynku pracy jak też najważniejszych dla regionu branż.

Jednym z istotnych czynników konkurencyjności gospodarczej regionu jest poziom wynagrodzeń na lokalnym rynku pracy. Zarówno subregion bydgosko-toruński (w odniesieniu do konkurencyjnych ośrodków), jak też województwo kujawsko-pomorskie (w kluczowych dla BTOF branżach) wypadają pod tym względem atrakcyjnie na tle konkurencyjnych ośrodków, co obrazują poniższe wykresy.

Wykres 14 Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw w subregionach w 2013 r.¹¹

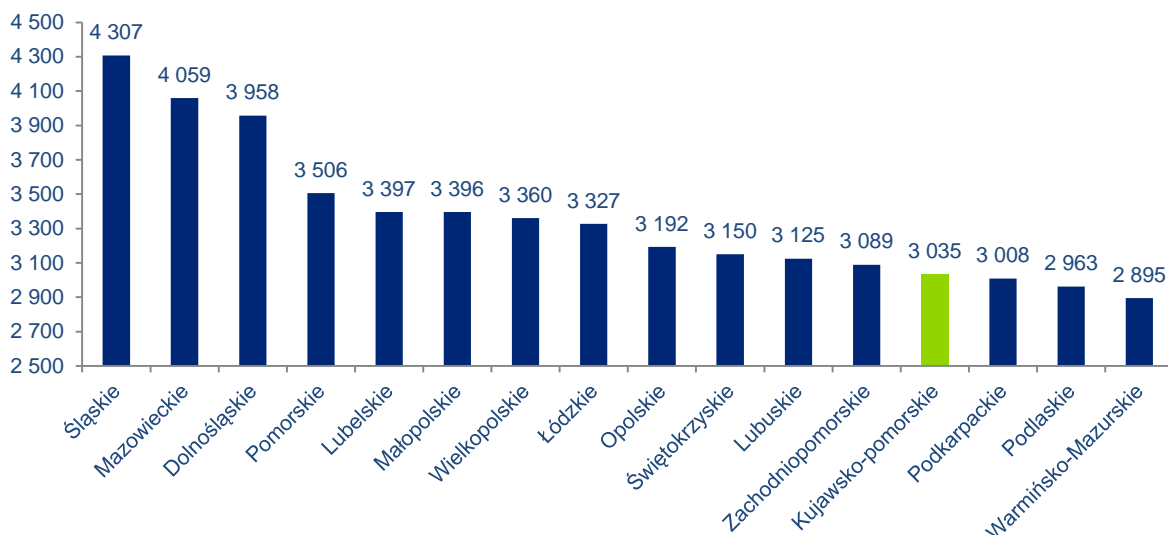

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

W przypadku wynagrodzeń w przemyśle przewaga kosztowa regionu jest jeszcze bardziej wyraźna. Porównanie do innych regionów zaprezentowane zostało na poniższym wykresie.

¹¹ Z uwagi na formę prezentacji danych przez GUS informacje dla podregionów warszawskiego, łódzkiego, krakowskiego, trójmiejskiego, poznańskiego, wrocławskiego i szczecińskiego są średnimi wartościami (ważonymi liczbą ludności) dla miast wydzielonych jako oddzielne podregiony oraz odpowiednich podregionów otaczających te miasta.

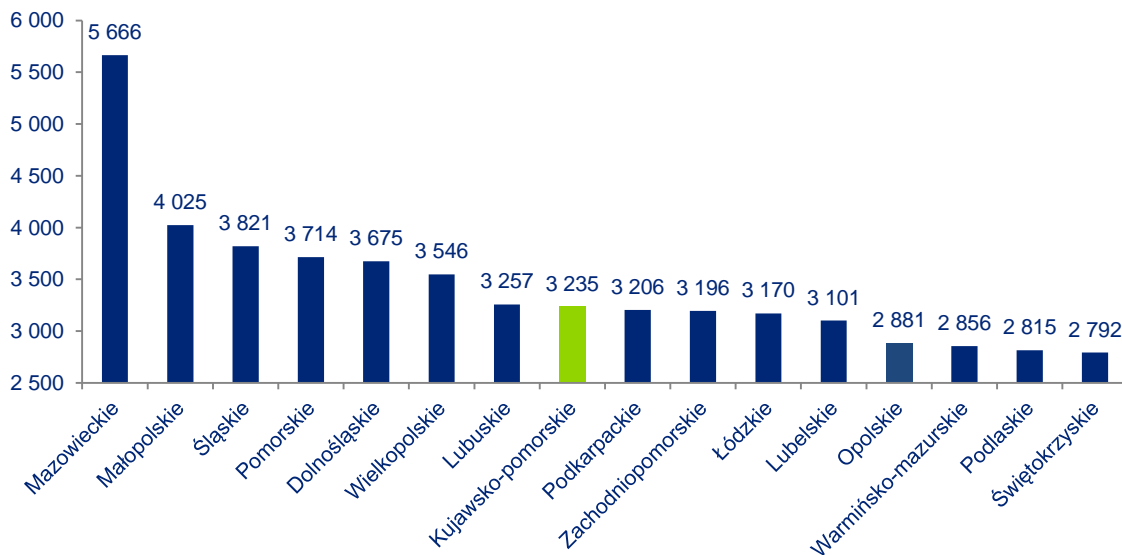
Wykres 15 Średni poziom wynagrodzeń w przemyśle (Sekcje B-E PKD) w województwach w Polsce w 2012 roku (w PLN)

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 22.04.2014

Również w przypadku działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej region jest atrakcyjny kosztowo, jednak na tle innych województw przewaga ta jest nieco mniejsza. Porównanie do innych regionów przedstawione zostało na poniższym wykresie.

Wykres 16 Średni poziom wynagrodzeń w zakresie działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej (sekcja M PKD) w województwach w Polsce w 2012 roku (w PLN)

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 22.04.2014

Pozyskiwanie inwestycji

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Brak koordynacji działań na poziomie metropolitalnym w zakresie pozyskiwania i obsługi inwestorów oraz promocji obszaru. Rozproszenie kompetencji w zakresie obsługi inwestora.
2	Brak silnej marki – słaba rozpoznawalność regionu wśród inwestorów. Ograniczona obecność na mapie inwestycyjnej kraju i świata.
3	Niska skuteczność pozyskiwania dużych inwestycji zagranicznych koordynowanych przez instytucje centralne.
4	Niska dostępność terenów objętych zachętami inwestycyjnymi.

1 Brak koordynacji działań na poziomie metropolitalnym w zakresie pozyskiwania i obsługi inwestorów oraz promocji obszaru. Rozproszenie kompetencji w zakresie obsługi inwestora.

Zadania z zakresu pozyskiwania inwestycji, wspierania przedsiębiorczości oraz promocji regionu prowadzone są na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego przez szereg instytucji działających na poziomie całego województwa, poszczególnych powiatów, miast oraz gmin, a także dodatkowo przez parki przemysłowe i technologiczne. Poniżej przedstawiona została mapa kompetencji przykładowych jednostek odpowiedzialnych za zadania z zakresu promocji regionu, obsługi inwestorów i wsparcie przedsiębiorczości na terenie BTOF.

Tabela 9. Mapa kompetencji instytucji otoczenia biznesu

	Promocja regionu i firm		Pozyskiwanie i kontakt z inwestorami		Stymulowanie przedsiębiorczości	
	Bydgoszcz	Toruń	Bydgoszcz	Toruń	Bydgoszcz	Toruń
Kujawsko Pomorskie COIE	●	●	●	●	○	○
Biuro Obsługi Inwestora – Toruń	○	●	○	●	○	●
Bydgoska Agencja Rozwoju Regionalnego	●	○	●	○	●	○
Starostwo Powiatowe Bydgoszcz	●	○	●	○	●	○
Starostwo Powiatowe Toruń	○	●	○	●	○	●
Parki Przemysłowe	●	●	●	●	●	●

Zadanie realizowane
Zadanie nierealizowane

●
○

Źródło: Opracowanie własne

Efektem powyższego rozproszenia kompetencji może być istotnie niższa od potencjalnej efektywność podejmowanych działań w wyniku m.in.:

- Braku kompleksowej wiedzy na temat oferty inwestycyjnej obszaru w jednym miejscu.
- Rozproszenia kapitału ludzkiego pomiędzy instytucjami;
- Konieczności odsyłania interesariuszy pomiędzy instytucjami
- Braku możliwości efektywnego promowania jednego, proinwestycyjnego stanowiska w toku kształtowania programów inwestycyjnych i strategicznych obszaru.

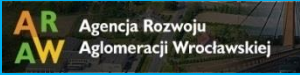
Poniżej zaprezentowane zostały przykłady działających w skali aglomeracyjnej jednostek odnoszących sukcesy w zakresie pozyskiwania inwestycji.

Tabela 10. Przykład dobrych praktyk w pozyskiwaniu inwestycji zagranicznych – Marketing Birmingham

Miasto	Birmingham
Nazwa agencji	Marketing Birmingham
	
Geograficzny obszar odpowiedzialności	Miasto Birmingham oraz otaczające miasto regiony Black Country oraz Solihull
Charakterystyka agencji	<ul style="list-style-type: none"> • Działalność w formie partnerstwa publiczno-privatnego • Fundatorami są miasto Birmingham, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego oraz ok. 400 przedsiębiorstw działających na lokalnym rynku
Kluczowe kompetencje	<ul style="list-style-type: none"> • Kompleksowy rozwój wizerunku i marketing regionu • Obsługa i pomoc przedsiębiorstwom lokalnym i zagranicznym • Promocja miasta wśród inwestorów i turystów • Organizacja targów, konferencji oraz imprez tematycznych • Szczególny nacisk położony został na promocję regionu kierowaną do wybranych branż: inżynierii, usług dla biznesu, mediów cyfrowych, „life science”, przemysłu spożywczego oraz IT • Kompetencje w zakresie obsługi inwestorów przekazane zostały UK Trade & Investment – brytyjskiemu urzędowi centralnemu
Rezultaty	<ul style="list-style-type: none"> • Podwojenie liczby lokowanych w Birmingham bezpośrednich inwestycji zagranicznych w ciągu 2 lat • 27 inwestycji bezpośrednich przyciągniętych w sezonie 2011/12, 41 inwestycji przyciągniętych w sezonie 2012/13 • Ponad 4 tys. miejsc pracy utworzonych lub uchronionych przed likwidacją w sezonie 2012/13 • Firmy z 15 krajów zainwestowały w Birmingham w sezonie 2012/13 • 33,8 miliona zwiedzających w ciągu roku
Kluczowe czynniki sukcesu miasta - „lessons learned”	<ul style="list-style-type: none"> • Konsolidacja funkcji w zakresie promocji marketingowej oraz inwestycyjnej całego regionu w rękach jednej jednostki • Efektywne zaangażowanie prywatnych przedsiębiorstw • Partnerska współpraca z JST regionu w zakresie działań na rzecz tworzenia oferty inwestycyjnej oraz dogodnych warunków do prowadzenia działalności biznesowej.

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 11. Przykład dobrych praktyk w pozyskiwaniu inwestycji zagranicznych – Agencja Rozwoju Aglomeracji Wrocławskiej

Miasto	Wrocław
Nazwa agencji 	Agencja Rozwoju Aglomeracji Wrocławskiej
Geograficzny obszar odpowiedzialności	Wrocław oraz 29 gmin województwa dolnośląskiego
Charakterystyka agencji	<ul style="list-style-type: none"> • Przykład kompleksowej obsługi inwestora w skali ponadlokalnej • Współpraca Wrocławia z gminami z całego województwa dolnośląskiego – łącznie 30 JST • Działalność w formie spółki akcyjnej • Agencja powołana została z inicjatywy prezydenta Wrocławia i przedstawicieli gmin otaczających metropolię
Kluczowe kompetencje	<ul style="list-style-type: none"> • Opracowanie ofert inwestycyjnych • Przygotowanie wizyt i aranżowanie spotkań z władzami samorządowymi, uczelniami wyższymi, firmami pośredniczącymi • Wyszukiwanie poddostawców i partnerów handlowych • Wsparcie w procesach administracyjnych • Doradztwo w zakresie pomocy publicznej • Przygotowanie kampanii promocyjnych • Pomoc w aplikowaniu o wizy dla pracowników inwestora
Rezultaty	<ul style="list-style-type: none"> • Działania ARAW przyczyniły się do zbudowania pozycji aglomeracji wrocławskiej jako jednego z liderów w Polsce w promocji potencjału gospodarczego oraz przyciąganiu nowych inwestorów. • Pozyskano szereg inwestorów, w tym m.in. 3M, Capgemini, Credit Suisse, Google, HP, IBM, Irevna, LG, McKinsey & Company, Nokia Siemens Networks, Siemens, Volvo, Whirlpool, Wipro. • Ulokowano we Wrocławiu ponad 40 centrów usług dla biznesu. Zatrudnienie w obszarach BPO/SSC oraz R&D wyniosło prawie 13 tys, osób. • Do wymiernych skutków działalności ARAW należy również przygotowanie do realizacji szeregu projektów inwestycyjnych mających na celu wzmocnienie atrakcyjności inwestycyjnej regionu (budowa hal kupieckich, utworzenie inkubatora przedsiębiorczości, utworzenie akceleratora designu).
Kluczowe czynniki sukcesu miasta - „lessons learned”	<ul style="list-style-type: none"> • Koncentracja wszystkich kluczowych kompetencji z zakresu pozyskiwania inwestorów w ramach jednego podmiotu. • Silne zaplecze kapitałowe i organizacyjne. • Szerokie poparcie zaangażowanych JST w tym w szczególności Miasta Wrocław.

Źródło: Opracowanie własne

Brak silnej marki – słaba rozpoznawalność regionu wśród inwestorów. Ograniczona obecność na mapie inwestycyjnej kraju i świata.

Województwo kujawsko-pomorskie, jako całość nie jest wysoko oceniane w rankingach atrakcyjności inwestycyjnej województw. Przykładem tego może być 11 (na 16 możliwych) miejsce w rankingu *Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2012* zrealizowanym przez Centrum Analiz Regionalnych i Lokalnych. Zdecydowanie lepiej w rankingach atrakcyjności inwestycyjnej wypada subregion bydgosko-toruński. W prezentowanym poniżej rankingu Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową plasuje się on w grupie pierwszych dziesięciu subregionów w kraju pod kątem atrakcyjności dla prowadzenia działalności przemysłowej, usługowej oraz zaawansowanej technologicznie.

Tabela 12 Pozycja podregionu bydgosko-toruńskiego w rankingu atrakcyjności inwestycyjnej województw i podregionów Polski 2013

Działalność przemysłowa	Działalność usługowa	Działalność zaawansowana technologicznie
1. Katowicki	1. Warszawski	1. Warszawski
2. Rybnicki	2. Łódzki	2. Krakowski
3. Łódzki	3. Katowicki	3. Poznański
4. Bielski	4. Krakowski	4. Łódzki
5. Wrocławski	5. Poznański	5. Trójmiejski
6. Poznański	6. Wrocławski	6. Wrocławski
7. Oświęcimski	7. Bydgosko-toruński	7. Bydgosko-toruński
8. Częstochowski	8. Trójmiejski	8. Katowicki
9. Bydgosko-toruński	9. Bielski	9. Szczeciński
10. Krakowski	10. Rzeszowski	10. Lubelski
11. Wałbrzyski	11. Lubelski	11. Rzeszowski

Źródło: „*Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2013*”, Instytut Badań nad Gospodarką Narodową, Gdańsk 2013

W przypadku rankingów międzynarodowych, w których, ze względu na różnice w podziałach administracyjnych państw, najczęściej porównywane są miasta, spośród miast rdzenia BTOF, występuje jedynie Bydgoszcz. W rankingu „*European Cities and Regions of the Future 2014/15*” przygotowanym przez fDi Intelligence, Bydgoszcz sklasyfikowana została na 9 miejscu wśród europejskich miast średniej wielkości pod względem efektywności kosztowej.

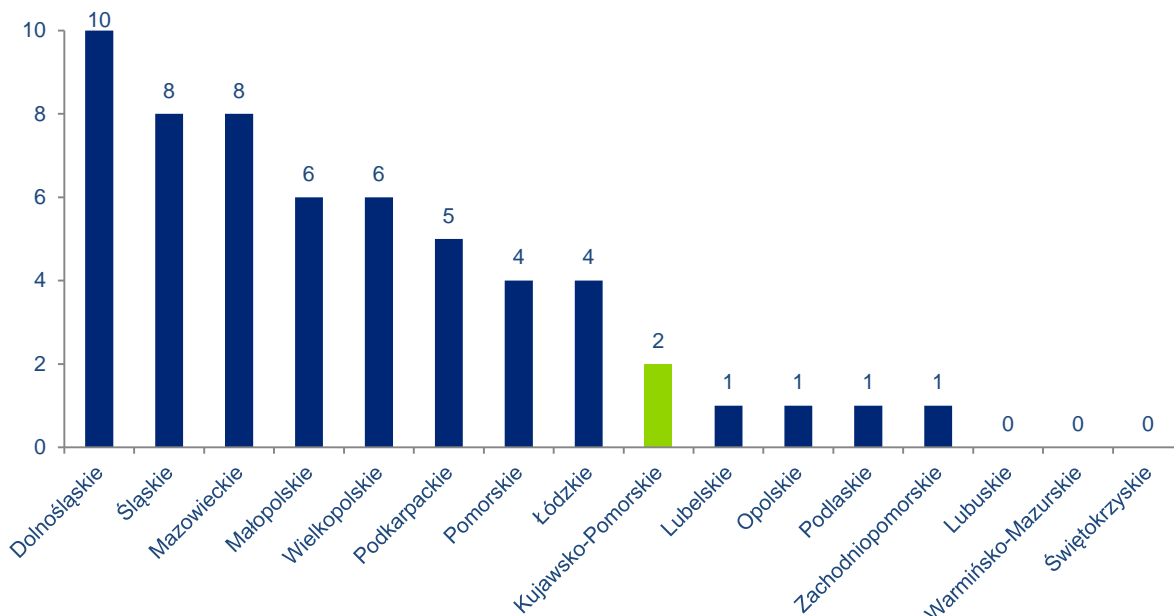
Pomimo relatywnie pozytywnych ocen w zakresie atrakcyjności inwestycyjnej subregionu bydgosko-toruńskiego oraz samej Bydgoszczy, osoby odpowiedzialne za pozyskiwanie oraz obsługę inwestorów często wskazywały na fakt anonimowości zarówno województwa, subregionu, jak i miast rdzenia w świadomości inwestorów, w szczególności zaś inwestorów zagranicznych. Jako przyczyna takiego stanu rzeczy wskazywany był brak efektywnej, kierowanej do inwestorów komunikacji oferty oraz atutów regionu, która pozwoliłaby na wypracowanie własnej marki w środowisku osób podejmujących decyzje dotyczące lokowania inwestycji.

3

Niska skuteczność pozyskiwania dużych inwestycji zagranicznych koordynowanych przez instytucje centralne.

Jak można zaobserwować na poniższym wykresie spośród 57 dużych inwestycji bezpośrednich obsługiwanych przez Polską Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych (PAIiZ) w 2013 roku jedynie 2 ulokowane zostały w woj. kujawsko-pomorskim, którego centrum społeczne i gospodarcze stanowi Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny.

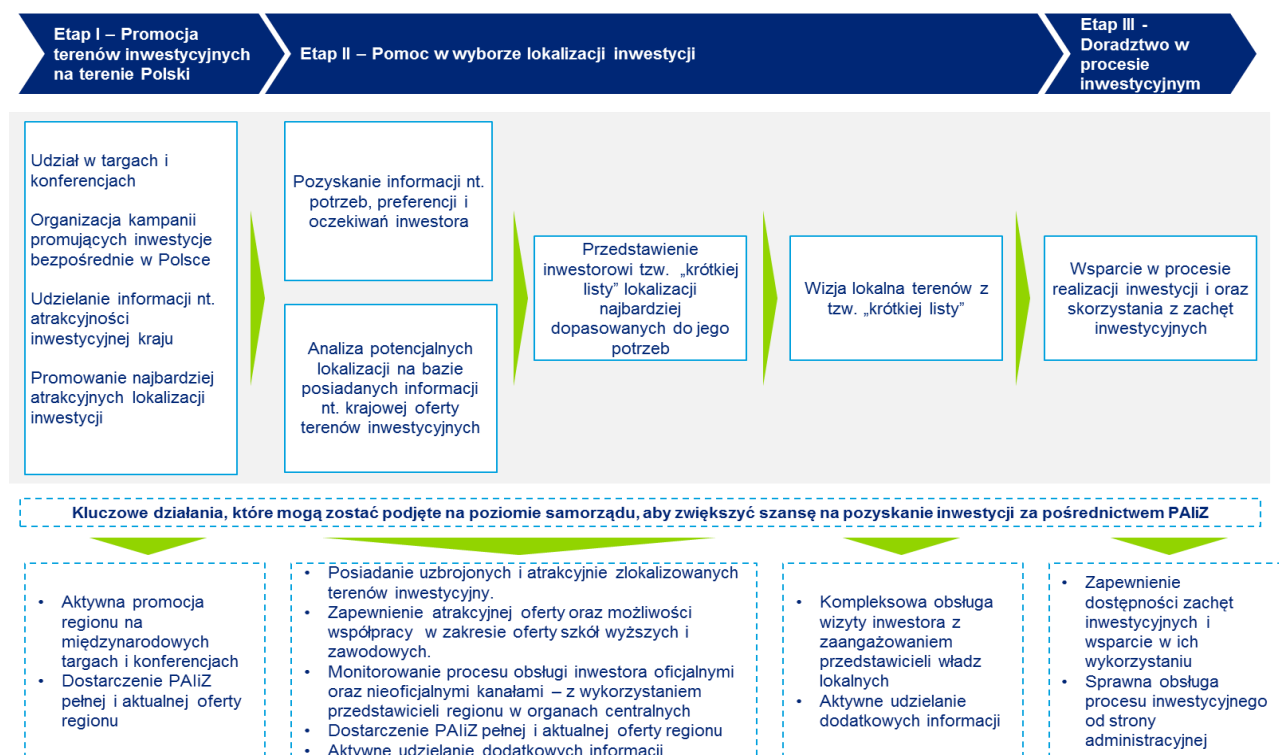
Wykres 17 Liczba bezpośrednich inwestycji zagranicznych obsługiwanych przez Polską Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych w rozbiciu na województwa w 2013 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych

Poniżej zaprezentowany został proces pozyskiwania inwestorów przez PAIiZ wraz ze wskazaniem kluczowych działań, które na poszczególnych etapach procesu mogą zostać podjęte na poziomie samorządu, aby zwiększyć szansę pozyskania inwestycji na swoim terytorium.

Schemat 6 Proces obsługi inwestora zagranicznego przez PAIiZ

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji udzielonych przez Polską Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych

4 Niska dostępność terenów objętych zachętami inwestycyjnymi.

Najważniejszymi zachętami inwestycyjnymi z punktu widzenia różnicowania terenów inwestycyjnych na terenie kraju są:

- Możliwość lokalizacji inwestycji na preferencyjnych warunkach na terenach parków naukowo-technologicznych.
- Możliwość lokalizacji inwestycji na terenach specjalnych stref ekonomicznych i korzystania z ulg podatkowych.

Na terenie BTOF funkcjonują 3 parki technologiczne opisane poniżej:

Tabela 13 Podstawowe dane na temat parków przemysłowo-technologicznych na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2014 r.

	
Profil parku	<ul style="list-style-type: none"> Działalność usługowo-produkcyjna Składowanie Magazynowanie
Udziałowcy	Miasto Bydgoszcz, Infrastruktura Kapuściska S.A., Metalco Sp. z o.o., Regula Sp. z o.o., MD-PROECO Sp. z o.o., UCR Technika Sp. z o.o.
Powierzchnia całkowita	280 ha

Powierzchnia dostępna	80 ha		
Wybrani inwestorzy	Metalko Sp. z o.o.		Produkcja aparatury procesowej
	SPX Flow Technology Poland Sp. z o.o.		Projektowanie i produkcja linii technologicznych
	Metalbark Sp. z o.o. Sp. k.		Wykonawstwo konstrukcji stalowych
	Hanplast Sp. z o.o.		Przetwórstwo tworzyw sztucznych
	DSS Interacciai Sp. z o.o.		Dostawca wyrobów hutniczych
	Toruński Park Technologiczny		
Profil parku	<ul style="list-style-type: none"> • Techniki informacyjne i komunikacyjne • Energoelektronika • OZE • Technika budowlana 		
Udziałowcy	Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.		
Powierzchnia całkowita	1,75 ha		
Powierzchnia dostępna	brak		
Wybrani inwestorzy	Optiguard Sp. z o.o.		Elektroniczne systemy zabezpieczeń antykradzieżowych dla placówek handlowych
	Zakład Energoelektroniki „TWERD”		Produkcja i wdrożenia rozwiązań w energoelektronice
	Geopolis		Dostarczanie systemów GIS dla administracji publicznej i pozyskiwanie danych przestrzennych
	Data Invest Sp. z o.o. s.k.a.		Przetwarzanie danych, cloud computing

	Kom-net Sp. z o.o.		Telefonia VOIP, usługi sieciowe, outsourcing Contact Center, billing danych
	Park Przemysłowy w Solcu Kujawskim		
Profil parku	<ul style="list-style-type: none"> • Produkcja przemysłowa • Handel • Usługi specjalistyczne 		
Udziałowcy	Regionalne Centrum Przedsiębiorczości Sp. z o.o.		
Powierzchnia całkowita	76,3 ha		
Powierzchnia dostępna	30 ha		
Wybrani inwestorzy	Przedsiębiorstwo Wielobranżowe Autos Sp. z o.o.		Dystrybucja części zamiennych do pojazdów ciężarowych, przyczep, naczep i autobusów Sprzedaż i serwis samochodów ciężarowych Naprawa samochodów ciężarowych
	Polimer Sp. z o.o.		Projektowanie i produkcja elementów z tworzyw sztucznych
	Hydrapres S.A.		Produkcja elementów tłocznych z blachy stalowej Projektowanie i budowa maszyn Projektowanie i budowa tłoczników
	Papiery Powlekane „PASACO” Sp. z o.o.		Produkcja i sprzedaż papierów powlekanych
	Bogner Edelstahl Polska Sp. z o.o.		Centrum serwisowe stali jakościowych szlachetnych

Źródło: Opracowanie własne Deloitte na podstawie informacji zebranych z instytucji.

Jak wynika z danych przedstawionych powyżej, łączna oferta dostępnych terenów inwestycyjnych na terenie parków naukowo-technologicznych na terenie BTOF wynosi 110 ha.

Również w zakresie dostępności terenów inwestycyjnych na terenie Specjalnych Stref Ekonomicznych oferta BTOF jest mocno ograniczona – łączna podaż dostępnych terenów wynosi niecałe 64 ha.

Tabela 14 Dostępna powierzchnia terenów inwestycyjnych w ramach Podstref Pomorskiej Specjalnej Strefy ekonomicznej na terenie BTOF w 2014 r.

Lokalizacja	Powierzchnia całkowita	Powierzchnia dostępna
Bydgoszcz	35,9 ha	10,4 ha
Toruń	7,2 ha	brak
Łysomice	177,6 ha	53,5 ha
Kowalewo Pomorskie	7,8 ha	brak

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Pomorskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej

3.1.3. Rynek pracy

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Kapitał ludzki i społeczny wymaga znaczących inwestycji w rozwój. Świadczą o tym m.in: <ul style="list-style-type: none">Wysoka liczba osób długotrwale bezrobotnych, wśród których liczne grupy stanowią osoby nieposiadające kwalifikacji zawodowych (ok. 6500 zarejestrowanych bezrobotnych) oraz osoby w wieku 50+ i kobietyWysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej
2	Niski poziom dostosowania rodzaju i poziomu kwalifikacji do wymogów rynku pracy: <ul style="list-style-type: none">Niskie zainteresowanie kształceniem w zasadniczych szkołach zawodowych oraz technikachNiekorzystna struktura absolwentów szkół wyższych – niewystarczająca liczba absolwentów kierunków ścisłych i technicznych, nadmiar absolwentów kierunków humanistycznych, w tym przede wszystkim związanych z pedagogiką
3	Niski poziom upowszechnienia idei odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw wśród pracodawców
4	Potrzeba zwiększenia poziomu integracji działań poszczególnych interesariuszy na rynku pracy

Podstawą dla powyższej diagnozy jest przyjęta perspektywa atrakcyjności inwestycyjnej Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego. W zakresie rynku pracy potencjalni inwestorzy rozważają przede wszystkim dwa czynniki:

- Dostęp do pożądaných kompetencji, rozumianych jako kombinacja wiedzy, umiejętności, postaw i cech charakteru, determinujących gotowość danej osoby do wykonywania określonych zadań i osiągnięcia zamierzonych celów
- Dostęp do określonych kwalifikacji, przejawiający się obecnością na rynku pracy osób posiadających pożądaną wykształcenie, doświadczenie, uprawnienia, znajomość języków obcych oraz umiejętności praktyczne związane z wykonywanym zawodem.

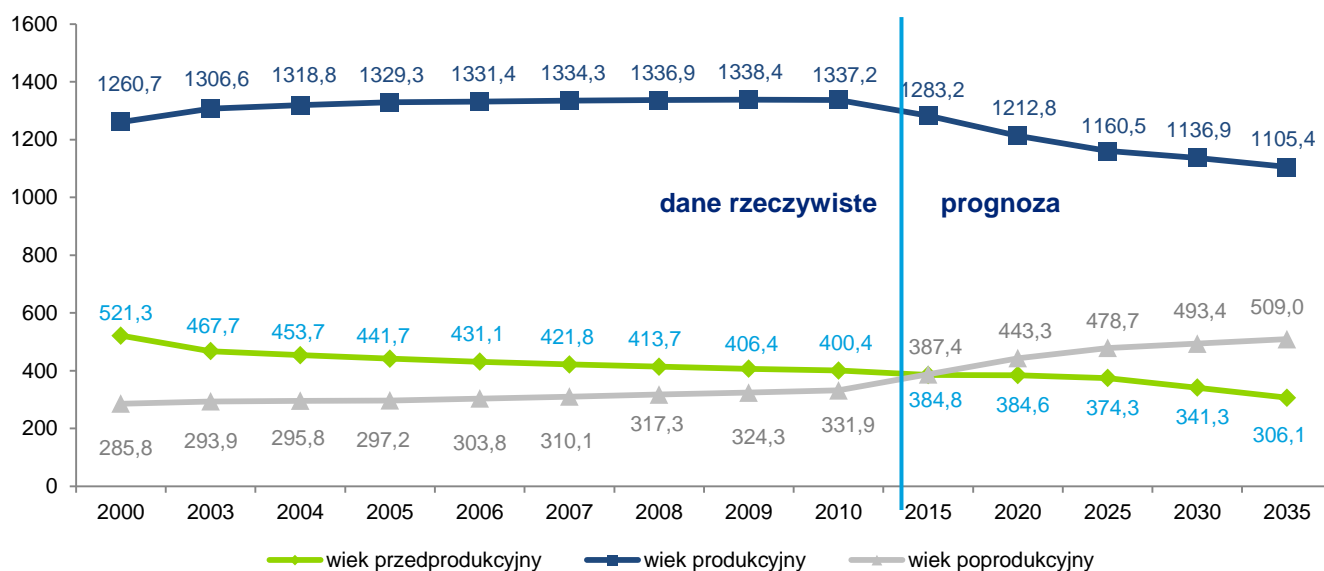
1 Kapitał ludzki i społeczny BTOF wymaga znaczących inwestycji w rozwój

Bydgosko - Toruński Obszar Funkcjonalny charakteryzuje stosunkowo niski poziom kapitału ludzkiego i społecznego. W wyniku oddziaływania przez wiele dekad ze strony niekorzystnych czynników w obszarze gospodarki, rynek pracy BTOF cechuje trwale wysoki na tle kraju poziom bezrobocia oraz związane z nim następujące niepożądane zjawiska:

- Wysoka liczba osób korzystających z pomocy społecznej, niewielka aktywność osób bezrobotnych w zakresie poszukiwania szans na poprawę warunków życia;
- Niski udział osób z wykształceniem wyższym w stosunku do ludności aktywnej zawodowo, w szczególności niewystarczająca liczba osób z wykształceniem ścisłym/ technicznym;
- Wysoki udział osób nieposiadających zawodu (osoby z wykształceniem podstawowym oraz osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym) wśród bezrobotnych;
- Niewystarczający poziom zaradności na rynku pracy – niechęć do zmiany profilu zawodowego oraz nabywania nowych kwalifikacji, szczególnie widoczna wśród osób bezrobotnych po 50 roku życia, przeważnie kobiet.
- Niski na tle kraju wskaźnik przedsiębiorczości (mierzony liczbą podmiotów gospodarczych przypadających na 1000 mieszkańców).

Obszar BTOF zamieszkuje ponad 850 tysięcy osób. Podobnie jak w całej Polsce i w większości państw europejskich, w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym zachodzi proces starzenia się społeczeństwa, na skutek którego maleje udział ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym w populacji, a rośnie udział ludności w wieku poprodukcyjnym. Wykres poniżej przedstawia liczebność poszczególnych ekonomicznych grup wieku w województwie kujawsko – pomorskim na przestrzeni lat 2000-2011 wraz z prognozą sięgającą roku 2035. Prognozowane znaczące zmiany w liczebności poszczególnych grup pociągają za sobą istotne konsekwencje dla rynku pracy, zwłaszcza w obszarze aktywizacji zawodowej i utrzymywania zatrudnienia wśród osób w wieku 50+. Szczególnie istotne w powyższym kontekście jest podejmowanie działań zmierzających do podnoszenia poziomu kapitału ludzkiego BTOF oraz związane z tym upowszechnianie idei uczenia się przez całe życie.

Wykres 12 Ludność według ekonomicznych grup wieku w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2000-2035

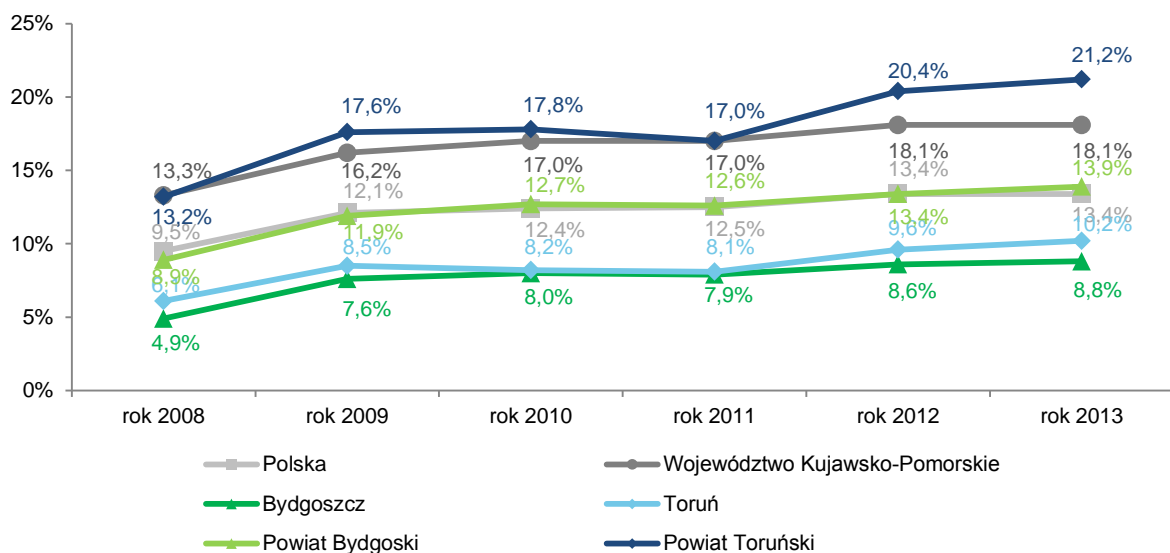

Źródło: Opracowanie WUP na podstawie danych GUS

Według danych za 2013 rok, stopa bezrobocia w BTOF wynosi 8,8% i 10,2% dla Bydgoszczy i Torunia oraz 13,9% i 21,2% dla Powiatu Bydgoskiego i Powiatu Toruńskiego.

Są to wartości wysokie w skali kraju, w szczególności w toruńskiej części BTOF. Poniższy wykres prezentuje tempo wzrostu stopy bezrobocia w BTOF w latach 2008-2013 na tle Polski. Z danych wynika, iż tempo to jest wyższe niż w pozostałej części kraju, szczególnie w przypadku Powiatu Toruńskiego.

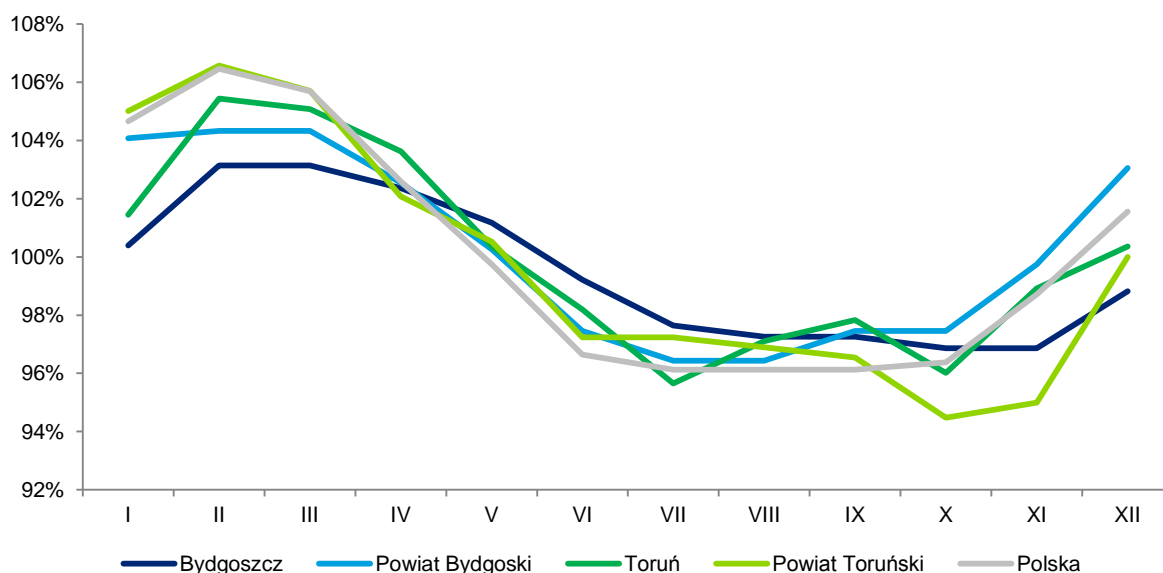
Wykres 14 Stopa bezrobocia na obszarze BTOF na tle Polski w latach 2008-2013

Źródło: Opracowanie WUP na podstawie danych GUS za lata 2008 - 2013

Analizując dynamikę zmian stopy bezrobocia w skali roku, można zauważyć znaczące wahania sezonowe. Kolejny wykres prezentuje wahania sezonowe stopy bezrobocia w poszczególnych częściach BTOF (wyrażone jako odchylenie od średniej stopy bezrobocia w ciągu roku). Podobnie jak w całym kraju, w okresie jesienno - zimowym bezrobocie jest wyższe od średniej dla całego roku, a w okresie wiosenno-letnim stopa bezrobocia spada, głównie ze względu na zwiększone zapotrzebowanie na pracę sezonową w rolnictwie i budownictwie. Największe wahania sezonowe stopy bezrobocia dotyczą toruńskiej części BTOF. To niekorzystne zjawisko oznacza, że we wskazanym obszarze mieszkańcom trudniej jest znaleźć stabilne zatrudnienie, zapewniające dochód przez cały rok.

Wykres 15 Odchylenie średniej stopy bezrobocia w poszczególnych miesiącach roku od ogólnej średniej stopy bezrobocia w obszarach tworzących BTOF (dane za lata 2011-2013)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy

Wysokiemu bezrobociu towarzyszy stosunkowo niewielka aktywność mieszkańców BTOF w obszarze przedsiębiorczości. Poniższa tabela przedstawia liczbę osób bezrobotnych oraz liczbę podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w BTOF w podziale na poszczególne gminy.

Tabela 15 Liczba osób bezrobotnych oraz liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w gminach Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2013 r.

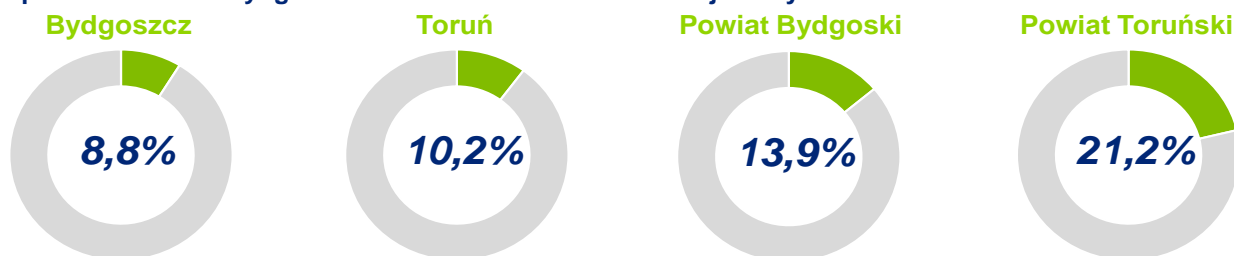
Gmina	Liczba osób bezrobotnych	Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców
Bydgoszcz	13917	120
Koronowo	1848	71
Sicienko	434	89
Nakło	2361	81
Szubin	1621	74
Łabiszyn	751	80
Białe Błota	650	155
Nowa Wieś Wielka	404	113
Osielsko	382	170
Dobrcz	439	84
Dąbrowa Chełmińska	378	81
Solec Kujawski	708	96
Toruń	8808	124
Zławieś Wielka	657	96
Łubianka	370	77
Chełmża	2353	70
Łysomice	539	105
Kowalewo Pomorskie	972	75
Lubicz	1038	105
Wielka Nieszawka	239	113
Obrowo	820	97
Czernikowo	954	70

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

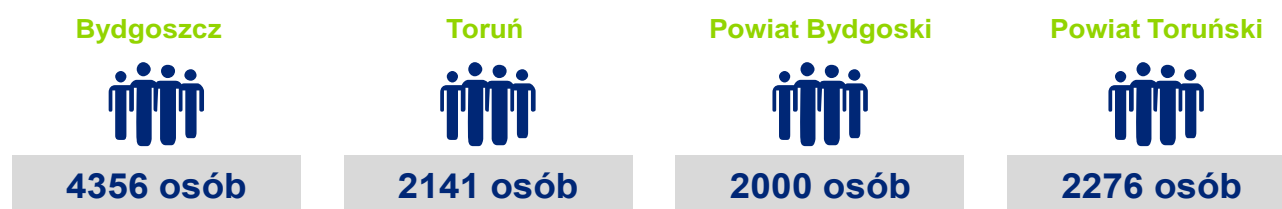
Szczególnie niepokojący jest wysoki udział osób nieposiadających kwalifikacji zawodowych (tzn. osób z wykształceniem podstawowym/ gimnazjalnym oraz osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, które nie ukończyły kursów zawodowych) w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych. Szanse osób nieposiadających zawodu na podjęcie pracy zarobkowej są znacznie mniejsze niż osób z wykształceniem zawodowym i osób, które ukończyły kursy zawodowe. Aktywizacja zawodowa tej grupy bezrobotnych wymaga długotrwałego i kompleksowego wsparcia, polegającego przede wszystkim na nauce zawodu, umożliwiającego znalezienie pracy lub samozatrudnienie. Integralną częścią nauki zawodu powinny być działania zmierzające do rozwinięcia kompetencji społecznych oraz wykształcenia postaw pożądaných na rynku pracy. Skalę problemu wysokiej liczby osób nieposiadających kwalifikacji zawodowych w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym obrazuje poniższy schemat.

Schemat 7 Stopa bezrobocia w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym oraz liczba bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych w 2013 r.

Stopa bezrobocia w Bydgosko – Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym

Bezrobotni bez kwalifikacji zawodowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych WUP za 2013 r.

Powyższe czynniki wpływają negatywnie na atrakcyjność inwestycyjną Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego – znaczna część ludności nie przejawia aktywnego zainteresowania pracą zarobkową oraz poszerzaniem wachlarza własnych umiejętności i kwalifikacji. W konsekwencji maleją szanse inwestorów na znalezienie pracowników o wykształconych pożądanym postawach, takich jak między innymi:

- Poszanowanie dla pracy
- Przedsiębiorczość
- Chęć rozwoju
- Gotowość do współpracy czy zaufanie.

Występuje ponadto mniejsza skłonność i umiejętność korzystania z nowoczesnych technologii oraz elastyczność, działań, np. w zakresie mobilności przestrzennej lub zawodowej (zdobywanie nowych kwalifikacji, zmiana profilu zawodowego, zmiana miejsca zamieszkania). Odwrócenie negatywnych tendencji w zakresie poziomu kapitału ludzkiego i społecznego wpłynie pozytywnie na szanse BTOF na pozyskanie inwestorów oraz związane z tym zwiększenie liczby miejsc pracy.

Do zmiany obecnych uwarunkowań niezbędne są działania o charakterze długoterminowym, ukierunkowane na podniesienie poziomu integracji społecznej oraz kształtowanie pożądanym postaw: aktywności społecznej i zawodowej, współpracy, zaufania, zaradności oraz innowacyjności. Działania te powinny koncentrować się na poziomie społeczności lokalnych poszczególnych gmin, by dotrzeć do możliwie szerokiego grona beneficjentów. W celu podniesienia skuteczności, powinny być one realizowane w ramach współpracy samorządów, instytucji rynku pracy, pracodawców oraz organizacji pozarządowych.

2

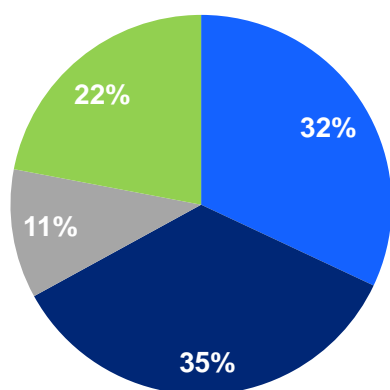
Niski poziom dostosowania rodzaju i poziomu kwalifikacji do wymogów rynku pracy

W Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym występuje niedopasowanie popytu i podaży na pracę. Rozbieżność w tym zakresie znajduje potwierdzenie w listach zawodów deficytowych i nadwyżkowych, sporządzanych przez urzędy pracy, jednak zestawienia te nie odzwierciedlają w pełni wymiaru problemu (wakaty zgłaszane do urzędów pracy stanowią niewielką część wolnych miejsc pracy w gospodarce).

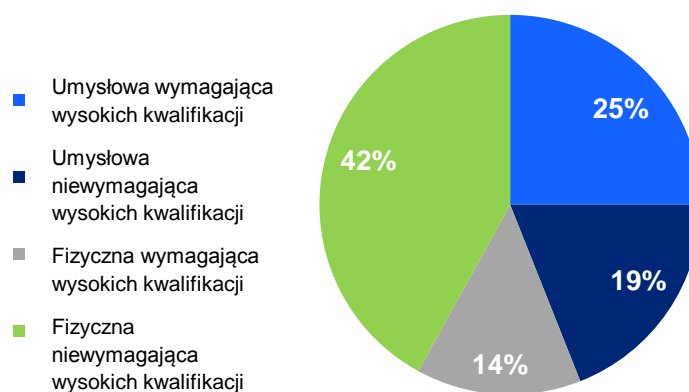
Bardziej precyzyjnych informacji w tym zakresie dostarcza „Prognoza zapotrzebowania na kadry z wyższym wykształceniem w województwie kujawsko-pomorskim do roku 2020” (Agrotec Polska Sp. z o. o., 2013), według której obecnie dwie trzecie młodych ludzi przygotowuje się do pracy umysłowej, a co trzecia osoba do pracy umysłowej wymagającej wysokich kwalifikacji. Prognozowane zapotrzebowanie na zawody umysłowe wymagające średnich kwalifikacji będzie kształtowało się na poziomie 19%, a na zawody umysłowe wymagające wysokich kwalifikacji na poziomie 25%. Ponad połowa popytu na pracę będzie dotyczyła prac fizycznych (wymagających wysokich kwalifikacji oraz prostych). Oznacza to, że znaczna część absolwentów będzie zmuszona do podjęcia pracy poniżej kwalifikacji. Skalę problemu prezentuje poniższy wykres.

Wykres 18. Niedopasowanie popytu i podaży pracy – perspektywa 2020 r.

Napływ absolwentów wg rodzajów kwalifikacji w 2020r. – wynik symulacji

Popyt na pracę wg rodzajów kwalifikacji w 2020r. – wynik symulacji

Źródło: Agrotec Polska, IBS (2013), Prognoza zapotrzebowania na kadry z wyższym wykształceniem w województwie kujawsko-pomorskim do roku 2020

Główną przyczyną dysproporcji w zakresie podaży i popytu pracy w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym są zatem wybory edukacyjne, podejmowane przez młodych ludzi, a przede wszystkim:

- Zbyt niskie (pomimo niewielkiej tendencji wzrostowej w ostatnich latach) zainteresowanie kształceniem w szkołach zawodowych i technikach w stosunku do popularności liceów ogólnokształcących (dane szczegółowe zawiera poniższa tabela)

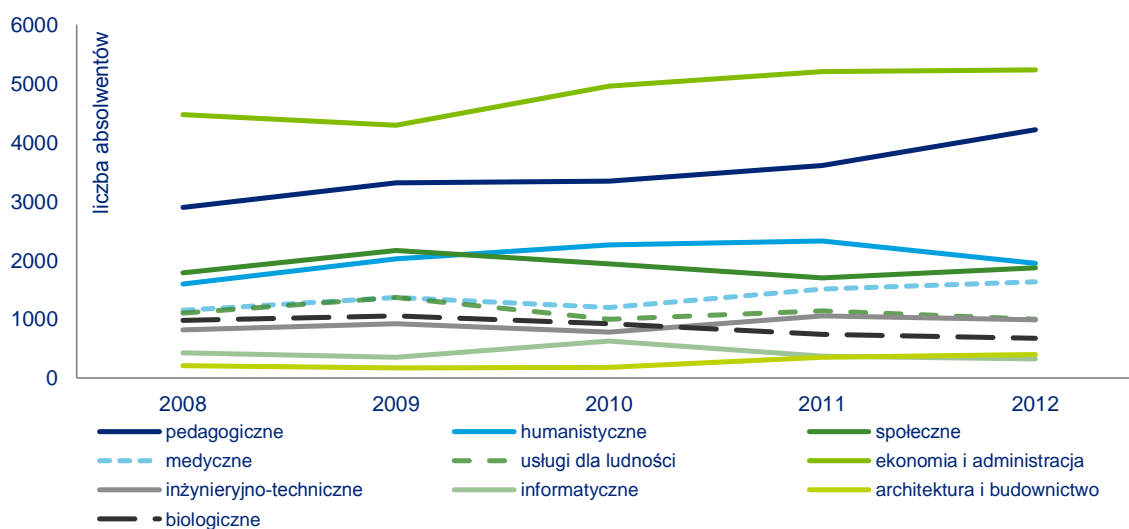
Tabela 16. Struktura szkół ponadgimnazjalnych według typów szkół w 2012 r.

Typ szkoły	BOF	TOF	BTOF	Polska
Liceum ogólnokształcące	36,7%	50,9%	42,3%	42,4%
Liceum profilowane	1,1%	0,4%	0,8%	1,0%
Technikum	46,5%	37,7%	43,1%	43,0%
Zasadnicza szkoła zawodowa	15,7%	11,0%	13,9%	13,6%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS za 2012 r.

- Nadreprezentacja absolwentów szkół wyższych kończących kierunki humanistyczne, społeczne i pedagogiczne w stosunku do absolwentów kierunków ścisłych i technicznych (zobrazowane na poniższym wykresie)

Wykres 19. Absolwenci szkół wyższych w Bydgoszczy i Toruniu w latach 2008-2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS za lata 2008-2012

Młodzi mieszkańcy Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego potrzebują poradnictwa zawodowego na etapie gimnazjum oraz szkół średnich. Poradnictwo powinno uwzględniać przede wszystkim prognozy dotyczące zapotrzebowania na konkretne kwalifikacje oraz informacje dotyczące kompetencji i postaw oczekiwanych przez pracodawców. Działania te powinny stanowić skuteczne wsparcie w podejmowaniu decyzji odnośnie dalszych ścieżek kształcenia i tym samym zwiększać szanse przyszłych absolwentów na zatrudnienie.

Oprócz niekorzystnych wyborów edukacyjnych, na niedopasowanie popytu i podaży pracy mają wpływ wspomniane wcześniej niepożądane postawy znacznej części osób bezrobotnych, tj. niska elastyczność w zakresie dostosowywania kwalifikacji do zmieniających się wymogów rynku pracy oraz niski poziom upowszechnienia idei uczenia się przez całe życie, czego świadectwem jest bardzo wysoka liczba osób bezrobotnych nieposiadających żadnych kwalifikacji zawodowych. Do grupy tej zalicza się ok. 6500 zarejestrowanych bezrobotnych w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym.

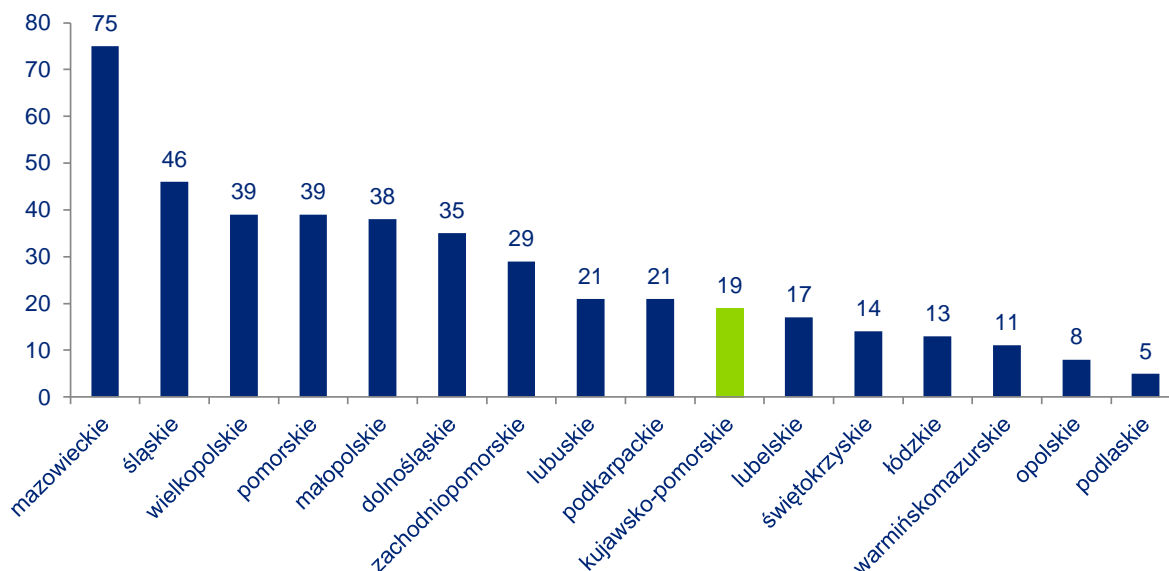
Niski poziom upowszechnienia idei odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw wśród pracodawców

Działania ukierunkowane na poprawę sytuacji na rynku pracy wymagają zaangażowania nie tylko samorządów i instytucji rynku pracy, ale także pracodawców. Pracodawcy Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego (w szczególności małe i średnie przedsiębiorstwa) wykazują relatywnie niską świadomość wagi odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw. Według raportu „Trendy CSR 2014” Fundacji Odpowiedzialnego Biznesu, stale rośnie zapotrzebowanie ze strony rynku pracy na działania z zakresu CSR (corporate social responsibility – odpowiedzialność społeczna przedsiębiorstw) realizowane przez pracodawców. Odpowiedzialny pracodawca:

- Przestrzega praw pracowniczych
- Prowadzi dialog z lokalną społecznością
- Pomaga pracownikom godzić życie osobiste i zawodowe (co jest szczególnie istotne z punktu widzenia osób powracających do pracy po urloпах rodzicielskich)
- Dbą o integrację międzypokoleniową i czerpie korzyści ze zróżnicowania wiekowego personelu
- Tworzy warunki do pracy osobom niepełnosprawnym
- Rozwija pracowników, wspierając tym samym utrzymanie zatrudnienia

W Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym brakuje działań zmierzających do upowszechnienia idei odpowiedzialności społecznej wśród pracodawców (co można zaobserwować m.in. na podstawie zamieszczonego poniżej wykresu). Istnieje potrzeba dotarcia do pracodawców z informacjami o korzyściach wynikających z wdrażania rozwiązań z zakresu CSR, ukierunkowanych na rozwój kapitału ludzkiego i społecznego. Badania wykazują, że działania z zakresu CSR przekładają się na budowę przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstw, m.in. poprzez wzrost innowacyjności, poprawę wizerunku, wzrost zaangażowania i satysfakcji pracowników oraz zmniejszenie ich rotacji. Z punktu widzenia społeczeństwa, odpowiedzialność społeczna pracodawców przyczynia się do zwiększania liczby stabilnych miejsc pracy oraz budowania nowoczesnej, konkurencyjnej gospodarki.

Wykres 20. Liczba wniosków o udzielenie wsparcia na wdrożenie CSR w ramach projektu „Zwiększanie konkurencyjności regionów poprzez społeczną odpowiedzialność biznesu (CSR)” w 2013-2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PARP

4

Potrzeba zwiększenia poziomu integracji działań poszczególnych interesariuszy na rynku pracy

Poprawa sytuacji na rynku pracy Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego wymaga ścisłej współpracy wszystkich interesariuszy rynku pracy, min:

- Urzędów pracy;
- Instytucji samorządowych;
- Pracodawców;
- Poszukujących pracy;
- Szkół średnich;
- Uczelni wyższych;
- Organizacji pozarządowych.

Podstawą zacieśnienia współpracy wyżej wymienionych podmiotów jest sprawny przepływ informacji odnośnie rynku pracy na terenie BTOF, który umożliwi tworzenie kompleksowych raportów oraz podejmowanie na ich podstawie bardziej trafnych decyzji oraz skuteczniejszych działań, adekwatnych do zmian zachodzących na rynku pracy. W celu zapewnienia sprawnego przepływu informacji niezbędna jest wspólna inicjatywa różnych interesariuszy rynku pracy BTOF, polegająca na opracowaniu klarownych zasad współpracy oraz wystandardyzowanych narzędzi. Wspólna inicjatywa, polegająca na zapewnieniu sprawnego przepływu informacji, powinna w dalszej perspektywie stopniowo ewoluować w kierunku większej liczby wspólnych działań, zmierzających do poprawy sytuacji na rynku pracy BTOF.

3.1.4. Innowacyjność

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	<p>Województwo kujawsko-pomorskie sklasyfikowane jako skromny innowator w europejskim badaniu innowacyjności regionów (RIS):</p> <ul style="list-style-type: none"> Wszystkie wskaźniki dotyczące działalności badawczo-rozwojowej oraz innowacyjności stawiają region w niekorzystnej pozycji zarówno w porównaniu do Polski, jak i do większości innych województw.
2	<p>Niskie nakłady na B+R jedną z kluczowych przyczyn niskiego poziomu innowacyjności BTOF</p> <ul style="list-style-type: none"> Nakłady na B+R w regionie stanowiły zaledwie 2% całkowitych nakładów poniesionych w kraju (dla porównania mazowieckie- 34%, małopolskie- 11,4%) i zaledwie 0,4% PKB regionu (Polska 0,8%). Województwo kujawsko-pomorskie było jednym z ostatnich pod względem wielkości środków przeznaczanych na B+R na 1 mieszkańca.
3	<p>Konieczność wzmocnienia struktur i zasięgu działalności regionalnego systemu innowacyjności</p> <ul style="list-style-type: none"> W regionie nie zbudowano regionalnego systemu innowacyjności, co utrudnia przełamywania barier we współpracy pomiędzy strefą nauki i biznesu W regionie potrzebna jest budowa systemu finansowania innowacji poprzez stworzenie mechanizmów wspierających działania na każdym poziomie (tj. od badań podstawowych do prac wdrożeniowych), np. instrumentów finansowych wysokiego ryzyka W regionie wzmocnienia wymagają podmioty odpowiedzialne za pośrednictwo w zakresie transferu technologii i przepływ informacji tj. instytucje otoczenia biznesu W regionie należy budować potencjał naukowo-badawczy na rzecz innowacyjnej gospodarki i wzmacniać współpracę uczelni i jednostek badawczych z przemysłem

1 **Województwo kujawsko-pomorskie sklasyfikowane zaledwie jako skromny innowator w europejskim badaniu innowacyjności regionów (RIS)**

Rozwój oparty na wiedzy i innowacjach to jeden z trzech kluczowych priorytetów strategii „Europa 2020”. Również w krajowych oraz regionalnych dokumentach programowych takich jak Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz Regionalna Strategia Innowacji Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 tematyka gospodarki opartej na wiedzy traktowana jest priorytetowo. Kluczowe miasta regionu tj. Bydgoszcz i Toruń, skupiające wiodące w regionie jednostki naukowe pełnią szczególną rolę w rozwoju innowacyjności regionu.

W zestawieniu innowacyjności regionów tzw. Regionalna Tabela Wyników (Regional Innovation Scoreboard, RIS)¹² województwo kujawsko-pomorskie zostało ocenione zaledwie jako „skromny innowator”. Wszystkie wskaźniki dotyczące działalności badawczo-rozwojowej oraz innowacyjności stawiają region w niekorzystnej pozycji zarówno w porównaniu do Polski, jak i do większości innych województw. Wybrane wskaźniki wykorzystywane w badaniu RIS przedstawiono w poniższej tabeli.

¹² Regional Innovation Scoreboard jest badaniem innowacyjności 190 regionów Unii Europejskiej, Norwegii i Szwajcarii wykonywanym przez Komisję Europejską w cyklu dwuletnim. W najnowszym badaniu wykonanym w 2014 r. Komisja Europejska dokonała modyfikacji wskaźników na podstawie, których dokonywała oceny innowacyjności poszczególnych regionów

Tabela 17 Znormalizowane wskaźniki innowacyjności, wartości porównywane rok do roku, RIS 2012

Wskaźniki innowacyjności w badaniu regionalnym RIS	2007	2009	2011
Populacja z wyższym wykształceniem	0,30		
Wydatki B+R w sektorze publicznym	0,10		
Wydatki B+R w sektorze prywatnym	0,22		
Pozostałe wydatki na innowacje	0,75		
Wydatki na innowacje w MŚP	0,25		
Wydatki na innowacje w MŚP współpracującymi z innymi	0,37		
Wnioski patentowe w Europejskim Urzędzie Patentowym	0,21		
MŚP wprowadzające innowacyjne produkty/procesy	0,25		
MŚP wprowadzające innowacje marketingowe/organizacyjne	0,30		
Zatrudnienie w działalnościach opartych na wiedzy	0,23		
Sprzedaż innowacji na rynek oraz do firm	0,29		

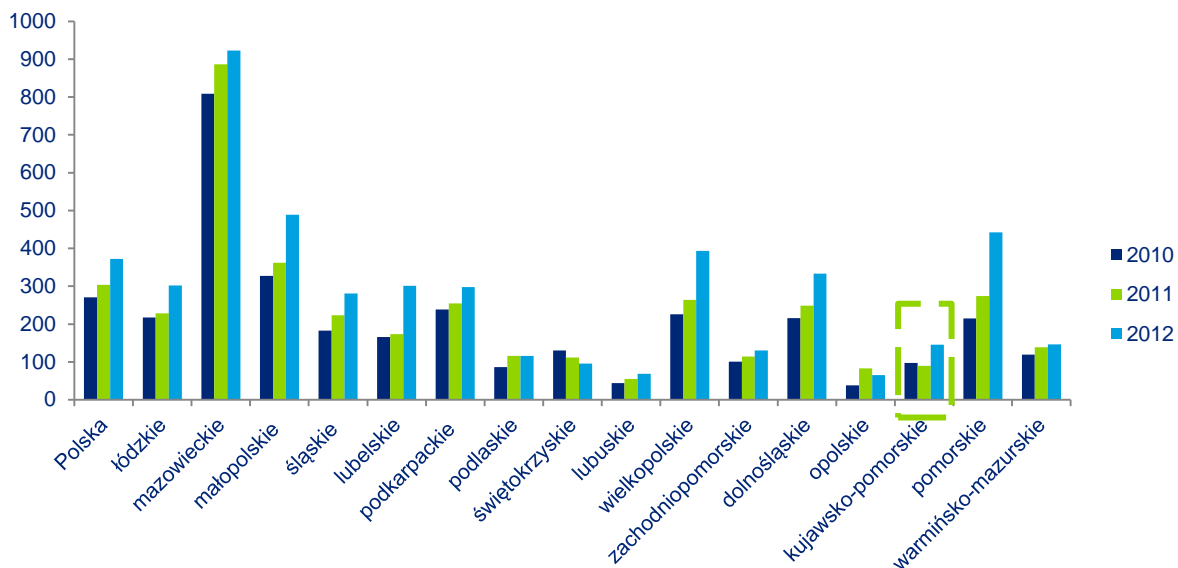
Źródło: Opracowanie własne na podstawie RIS 2012

Biorąc pod uwagę wyniki województwa w odniesieniu do poszczególnych wskaźników RIS należy zauważyć, że na przestrzeni lat 2007-2011 region poprawił wyniki m.in. w takich obszarach jak: liczba osób posiadających wyższe wykształcenie, wydatki na badania i rozwój, MSP wprowadzające innowacyjne produkty, sprzedaż innowacji na rynek. Niestety wyniki najnowszego Regionalnego badania innowacyjności wykonanego w 2014 r. wskazują na spadek wyników województwa dla wybranych wskaźników m.in. sprzedaż produktów innowacyjnych na rynku, nakłady przedsiębiorstw na B+R, liczba złożonych aplikacji do EPO.

2 Niskie nakłady na B+R jedną z kluczowych przyczyn niskiego poziomu innowacyjności BTOF

Wzrost gospodarczy i społeczny regionu w dużej mierze uzależniony jest od poziomu i rozwoju działalności badawczo-naukowej, jak również od wykorzystywania jej wyników, jako siły napędzającej gospodarkę. W tym kontekście istotne znaczenie ma wysokość nakładów na badania i rozwój. Na ww. działalność w regionie przeznaczane są relatywnie niewielkie środki i jest ona prowadzona przez stosunkowo mały odsetek przedsiębiorstw. W 2012 r. całkowite nakłady na B+R wyniosły w województwie kujawsko-pomorskim 304 mln zł, z czego większość przypadła na BTOF, co stanowiło zaledwie 2% całkowitych nakładów poniesionych w kraju (dla porównania mazowieckie- 34%, małopolskie- 11,4%) i zaledwie 0,4% PKB regionu (Polska 0,8%). Województwo kujawsko-pomorskie było jednym z ostatnich pod względem wielkości środków przeznaczanych na B+R na 1 mieszkańca.

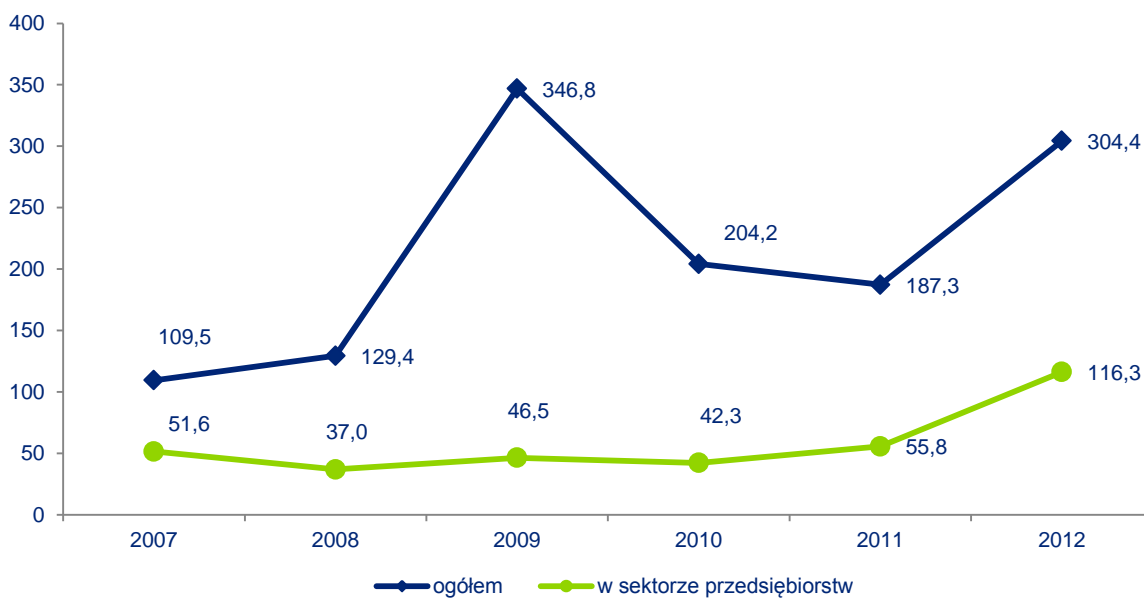
Wykres 21 Porównanie nakładów na B+R na 1 mieszkańca w poszczególnych województwach w latach 2010-2012 (tys. PLN)

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 24.04.2014

Ponadto nakłady na B+R wzrastały w tempie dużo mniejszym niż średnio w Polsce (woj. kujawsko-pomorskie 2007 do 2012 wzrost o 160%, Polska – 222%).

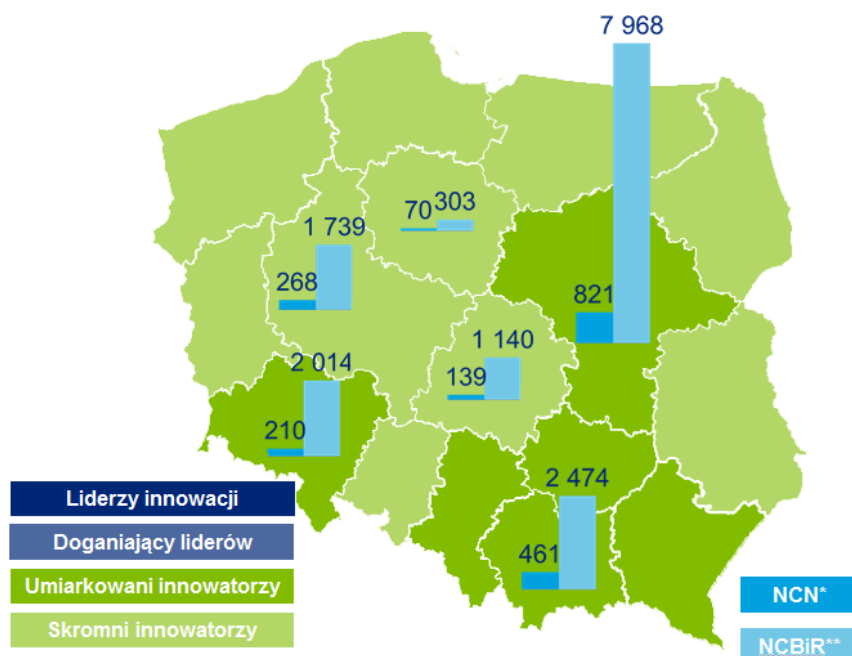
Wykres 22. Dynamika nakładów na działalność B+R ogółem i w sektorze przedsiębiorstw w latach 2007-2012 w województwie kujawsko-pomorskim (mln)

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 24.04.2014

Region wykazywał ograniczoną aktywność w sięganiu po środki finansowe pozostające w dyspozycji Narodowego Centrum Nauki oraz, w szczególności, Narodowego Centrum Badań i Rozwoju.¹³

Mapa 5 Mapa regionów innowacyjnych (RIS 2014) z naniesionymi wartościami dofinansowań z NCN¹⁴ i NCBiR¹⁵ w 2012 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie RIS 2012

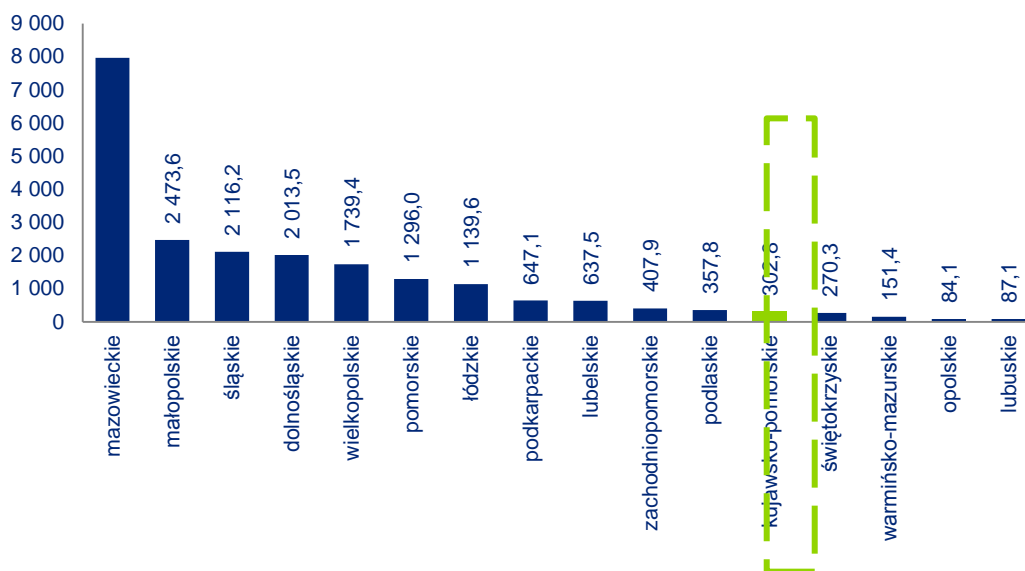
Z 70 zakwalifikowanymi wnioskami i kwotą w wysokości 23,6 mln zł przyznaną przez NCN region zajął 9 miejsce w kraju. Należy zauważyć, iż 94% wszystkich środków przyznanych w województwie przez NCN przypadło na obszar BTOF – beneficjentami były Uniwersytet Mikołaja Kopernika (także Collegium Medicum) oraz Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. J.J. Śniadeckich w Bydgoszczy. Łącznie kwota finansowania wyniosła 23,6 mln i była przeznaczona na realizację projektów z zakresu nauk ścisłych i technicznych – 8,48 mln zł, międzydziedzinowe projekty badawcze – 6,24 mln zł, nauki o życiu – 6,07 mln zł, nauki humanistyczne – 2,83 mln zł). Podobnie niską aktywność regionu można było zaobserwować w aplikowaniu o środki z NCBiR – zgodnie ze sprawozdaniem złożonym przez NCBiR, do 2012 r. region pozyskał środki na realizację 99 projektów na kwotę 302 mln zł i zajął tym samym dopiero 12 pozycję wśród innych województw.

¹³ Narodowe Centrum Nauki finansuje prace eksperymentalne podejmowane przede wszystkim w celu zdobycia nowej wiedzy, bez nastawienia na praktyczne zastosowanie ani użytkowanie. Natomiast Narodowe Centrum Badań i Rozwoju skupia się na realizacji programów badań naukowych i prac rozwojowych, które bezpośrednio przekładają się na rozwój innowacyjności. W największej mierze finansowane są konsorcja, przedsiębiorcy oraz uczelnie wyższe, które znajdują synergię pomiędzy badaniami naukowymi, a wykorzystaniem ich w gospodarce.

¹⁴ Narodowe Centrum Nauki – wnioski zakwalifikowane w 2013 r.

¹⁵ Narodowe Centrum Badań i Rozwoju - wartość dofinansowania dla wszystkich projektów, których realizacja rozpoczęła się do końca 2012 r. łącznie z projektami uruchomionymi w latach wcześniejszych

Wykres 23. Wartość dofinansowania dla wszystkich projektów, których realizacja rozpoczęła się do końca 2012 r., łącznie z projektami uruchomionymi w latach wcześniejszych

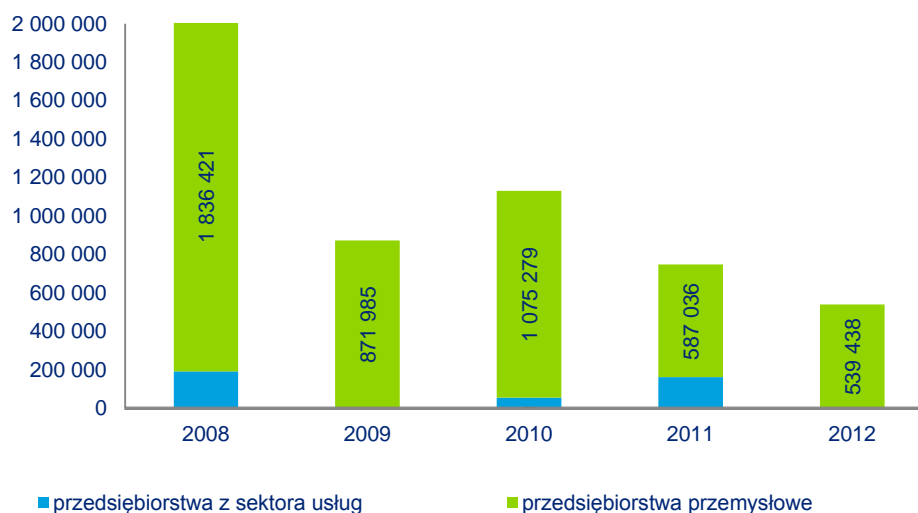
Źródło: Sprawozdanie z działalności Narodowego Centrum Badań i Rozwoju za rok 2012, Narodowe Centrum Badań i Rozwoju

3 Mała liczba aktywnych podmiotów mogących tworzyć regionalny system innowacyjności

Innowacyjne przedsiębiorstwa

W latach 2010-2012 w województwie kujawsko-pomorskim odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych w przemyśle stanowił zaledwie ok. 17%, natomiast w sektorze usług tylko 10,8%.¹⁶ Większość innowacyjnych podmiotów było zlokalizowanych w BTOF. Zmniejszyły się także nakłady ponoszone przez przedsiębiorstwa na działalność innowacyjną. Należy zauważyć, że działalność innowacyjną przedsiębiorstwa finansowały przede wszystkim ze środków własnych. Finansowanie zewnętrzne (głównie UE) pozyskane przez przedsiębiorstwa było przeznaczane na inwestycje (68%), rozwijanie współpracy (19%) i działalność B+R (16%).

Wykres 24 Nakłady przedsiębiorstw na działalność innowacyjną w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2008-2012 r.

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 24.04.2014

¹⁶ Na podstawie danych GUS

Podobnie jak i w innych regionach w Polsce, w województwie kujawsko-pomorskim przedsiębiorstwa największe kwoty przeznaczały na maszyny oraz urządzenia techniczne. Działy B+R posiadały tylko nieliczne podmioty.

Jednostki B+R w BTOF

W województwie kujawsko-pomorskim działalność B+R prowadziło 12 jednostek, przede wszystkim szkół i jednostek naukowych finansowanych w większości ze środków publicznych. Większość z nich zlokalizowanych jest w Bydgoszczy i Toruniu. Największą instytucją badawczo-rozwojową w województwie jest Instytut Inżynierii Materiałów Polimerowych i Barwników z siedzibą w Toruniu. W mieście tym znajduje się także Oddział Przetwórstwa Tworzyw Polimerowych instytutu, natomiast poza OF znajdują się oddziały zamiejscowe: Farb i Tworzyw (Gliwice), Elastomerów i Technologii Gumy (Piaśtów), Barwników i Produktów Organicznych (Zgierz). Inne najważniejsze dla rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności jednostki badawcze, rozwojowe i naukowe w regionie to: Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Urządzeń Sterowania Napędów w Toruniu, Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin - Państwowy Instytut Badawczy w Błoniu, Oddział w Bydgoszczy, Kujawsko-Pomorski Ośrodek Badawczy w Bydgoszczy.

Zatrudnienie w B+R

Niewielkie nakłady oraz liczba podmiotów zajmujących się działaniami związanymi z B+R przekładają się na niską liczbę zatrudnionych w tej branży (jedynie 3% zatrudnionych w B+R w Polsce było zatrudnionych w województwie kujawsko-pomorskim). Najwięcej personelu B+R było zatrudnionego na uczelniach wyższych (2162 w EPC¹⁷), w przedsiębiorstwach – 896 w EPC, natomiast pracownicy sektora rządowego i prywatnych instytucji niekomercyjnych stanowili 99,2 w EPC.

¹⁷ EPC – ekwiwalent pełnego czasu pracy, Nauka i technika w 2012 r, GUS

Tabela 18. Zatrudnienie w działalności badawczej i rozwojowej w 2012 r. w podziale na dziedziny nauk

	Liczba zatrudnionych w B+R w województwie kujawsko-pomorskim	Udział wśród zatrudnionych w B+R w Polsce ogółem
Ogółem	3 157,3	3%
Nauki przyrodnicze	481,1	3%
Nauki inżynieryjne i techniczne	1 035,4	3%
Nauki medyczne i nauki o zdrowiu	419,1	4%
Nauki rolnicze	142,4	3%
Nauki społeczne	507,1	5%
Nauki humanistyczne	572,1	7%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS, BDL

W województwie kujawsko-pomorskim odnotowano niższy niż w skali całego kraju poziom zarówno udziału zasobów ludzkich dla nauki i techniki (HRST¹⁸) w populacji ogółem, jak i udziału rdzenia zasobów tj. osób pracujących w B+R w zasobach ludzkich dla nauki i techniki (HRST).

4

Konieczność wzmocnienia struktur i zasięgu działalności regionalnego systemu innowacyjności

W regionie nie funkcjonował do tej pory system wspierający rozwój innowacyjności w rozumieniu systemu powiązanych ze sobą instytucji działających na rzecz rozwoju innowacji o zidentyfikowanych zadaniach, wyodrębnionych kompetencjach, wzajemnie się uzupełniających i koordynowanych przez konkretny podmiot. Taki system jest dopiero budowany.

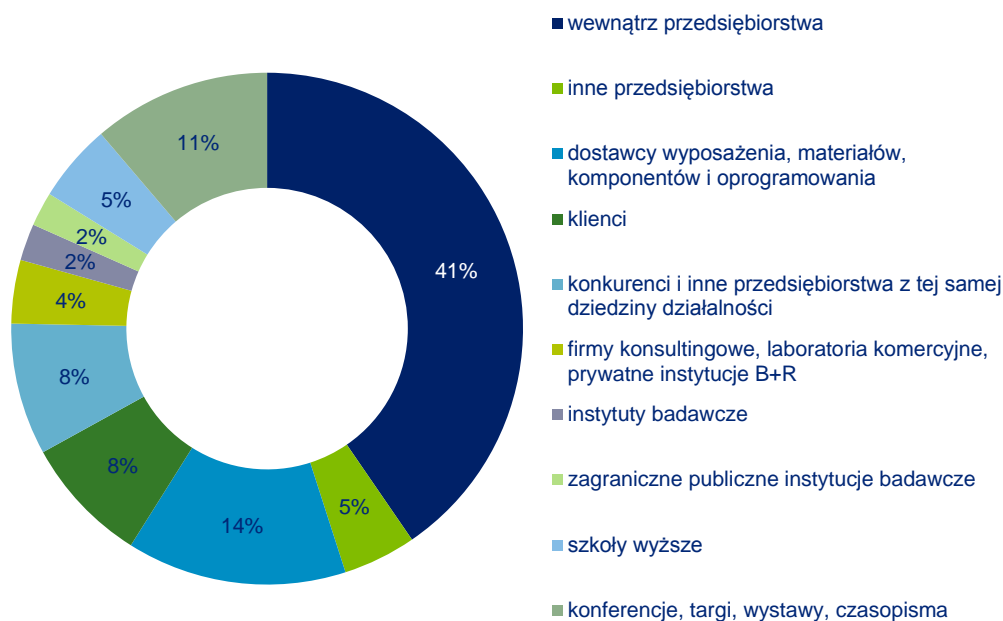
Działalność innowacyjna rozwijana jest głównie drogą wewnętrzną w przedsiębiorstwie, przy wykorzystaniu własnych zasobów, kompetencji i pomysłów. Dotyczy to przede wszystkim przedsiębiorstw najmniejszych realizujących z reguły innowacje o niewielkiej skali i nowoczesności, niewymagające szerszej współpracy z otoczeniem, często wykorzystując naśladownictwo, jako źródło nowych rozwiązań. Natomiast niewielki odsetek przedsiębiorstw rozwija innowacje, poszukując źródeł nowej wiedzy, usług na rzecz innowacji. Niski poziom współpracy pomiędzy interesariuszami regionalnego systemu innowacyjności odzwierciedla m.in. nastawienie przedsiębiorstw (innowacyjnych) do pozyskiwania wiedzy o innowacjach – zaledwie dla 5% z nich uczelnie wyższe są ważnym źródłem wiedzy (Polska- 8%), a instytuty badawcze tylko dla 3,5% (Polska-6,4%).¹⁹

¹⁸ Zgodnie z klasyfikacją przyjętą przez GUS zasoby ludzkie dla nauki i techniki tworzą osoby aktualnie zajmujące się lub potencjalnie mogące zająć się pracami związanymi z tworzeniem, rozwojem, rozpowszechnianiem i zastosowaniem wiedzy naukowo-technicznej. Do zasobów ludzkich dla nauki i techniki zalicza się osoby, które spełniają przynajmniej jeden z dwóch warunków:

posiadają wykształcenie wyższe w dziedzinach nauki i techniki lub nie posiadają formalnego wykształcenia, ale pracują w zawodach nauki i techniki, gdzie takie wykształcenie jest zazwyczaj wymagane

¹⁹ GUS, BDL

Wykres 25 Źródła informacji dla innowacji w przedsiębiorstwach przemysłowych według województw w latach 2010-2012

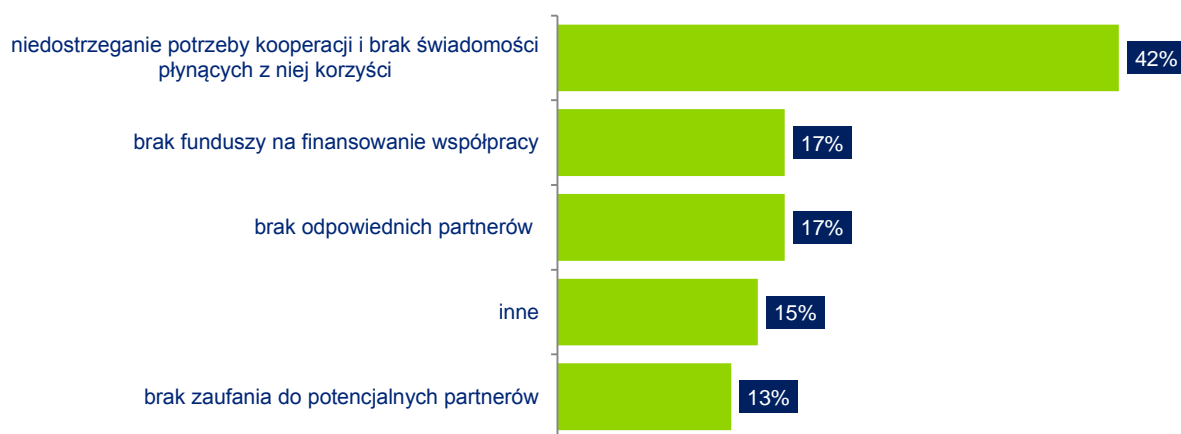

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Przedsiębiorcy w regionie najczęściej czerpią wiedzę o innowacjach podczas targów i konferencji, od klientów, dostawców oraz konkurencji.

Równocześnie wśród przyczyn niepodjęcia współpracy z partnerami zewnętrznymi wskazywano najczęściej brak świadomości na temat korzyści ze współpracy.²⁰

Wykres 26 Najczęściej wymieniane przez przedsiębiorców przyczyny niepodjęcia współpracy z partnerami zewnętrznymi

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu *Badanie przedsiębiorstw oraz instytucji otoczenia biznesu w ramach projektu Współpraca na rzecz budowania zdolności innowacyjnych przedsiębiorstw w regionie kujawsko-pomorskim, Toruń, 2012 r.*

²⁰ Na podstawie raportu PARP: *Badanie przedsiębiorstw oraz instytucji otoczenia biznesu. 2013*

Z informacji uzyskanych w ramach wywiadów pogłębionych przeprowadzonych z przedstawicielami przedsiębiorców i uczelni wyższych wynika, iż współpraca pomiędzy ośrodkami naukowymi na polu badań naukowych jest raczej ograniczona, gdyż w większości wypadków nie zidentyfikowano wspólnych obszarów badawczych. Instytucje naukowe, jeśli już współpracują, raczej szukają partnerów poza regionem.

Impas we współpracy ma przełamać także projekt budowy Regionalnego Centrum Innowacyjności (RCI) oraz Kujawsko-Pomorskiej Sieci Informacyjnej (K-PSI) realizowany przez Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy.

Budowanie sieci współpracy

Istotne dla rozwoju innowacyjności w BTOF jest tworzenie sieci współpracy. Dzięki możliwości pozyskania finansowania na działalność klastrową w perspektywie finansowej 2007-2013 w Polsce powstawały liczne inicjatywy klastrowe, jednak niewielu z nich udało się rozwinąć działalność na tyle, aby przekształciły się w klastry. Aktualnie w BTOF działa jeden silny ośrodek klastrowy - Bydgoski Klaster Przemysłowy w Bydgoszczy (łańcuch dostawców działających w branży przetwórstwa tworzyw sztucznych oraz produkcji narzędzi i form). Próby tworzenia sieci współpracy były podejmowane także w ramach Stowarzyszenia Producentów Żywności Metodami Ekologicznymi „EKOLAND” w Szubinie, Lokalnej Organizacji Turystycznej w Toruniu. W 2013 r. działania animacyjne były podejmowane na rzecz powołania Bydgoskiego Klastra Informatycznego, Kujawsko-Pomorskiego Klastra Wodnego, Kujawsko-Pomorskiego Klastra na Rzecz Proekologicznego Wykorzystania Materiałów Polimerowych, Klastra Turystyki Uzdrawiskowej i Medycznej²¹. W maju 2014 r. zainaugurowano działalność Bydgoskiego Klastra Lotniczego.

Należy zauważyć, iż zgodnie z kierunkami i założeniami polityki klastrowej w Polsce do 2020 roku opracowanej przez PARP klastrom przypisuje się istotną rolę w podnoszeniu innowacyjności i konkurencyjności gospodarki oraz wzmacnianiu specjalizacji regionalnych, a wśród kluczowych rekomendacji wymienia się konieczność dofinansowania inicjatyw klastrowych i koordynatorów klastrów, a także zintegrowanie dostępnego wsparcia publicznego wokół wybranych klastrów o kluczowym znaczeniu i potencjale konkurencyjnym.

Instytucje otoczenia biznesu

Usługi wsparcia innowacyjności gospodarki i transferu technologii w województwie kujawsko-pomorskim świadczą instytucje otoczenia biznesu. Nasycenie ww. ośrodkami w województwie kujawsko-pomorskim pozostaje na niskim poziomie (10 miejsc w kraju). Pod koniec 2011 r. na jeden ośrodek przypadało 4288 firm.²² Słabością regionalnej infrastruktury otoczenia innowacyjnego biznesu jest ich duża koncentracja w Bydgoszczy i Toruniu, co utrudnia korzystanie z usług ww. ośrodków przez przedsiębiorców z gmin oddalonych od miast rdzenia. Działalność doradczą, szkoleniową, wsparcie dla przedsiębiorstw i inwestorów oraz liczne projekty z zakresu rozwoju przedsiębiorczości i innowacyjności prowadzą Bydgoska Agencja Rozwoju Regionalnego oraz Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego. Wśród usług specjalistycznych oferowanych przez ośrodki innowacji dominują głównie usługi nakierowane na promocję innowacji oraz wsparcie doradcze i informacyjne istniejących przedsiębiorstw związane z innowacjami w regionie, a w mniejszym zakresie na wsparcie finansowe nowych przedsięwzięć. Badania ankietowe przeprowadzone wśród przedsiębiorców wskazywały także na niedopasowanie oferty IOB do oczekiwań i potrzeb firm. W szczególności m.in: wskazywano na to, że oferta jest mało konkretna, często zbyt ogólna w stosunku do specyficznych potrzeb przedsiębiorców; w przypadku firm na wysokim poziomie rozwoju technologicznego i specyficznej, specjalistycznej branży – IOB nie były w stanie zapewnić przedsiębiorstwom wsparcia i pomocy na satysfakcjonującym poziomie, zdarzało się także, że skorzystanie z oferty IOB było skomplikowane²³. Ponadto w regionie nadal brakuje ciekawej oferty finansowania inicjatyw wysokiego ryzyka. Poniższa tabela prezentuje najważniejsze instytucje otoczenia biznesu, mające wpływ na rozwój BTOF.

²¹ Portal prowadzony przez Toruńską Agencję Rozwoju Regionalnego S.A. <http://razemdlabiznesu.pl/strona-6-klastry.html>

²² Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce, Raport 2012, RAPR, 2012 r.

²³ Badanie przedsiębiorstw oraz instytucji otoczenia biznesu w ramach projektu Współpraca na rzecz budowania zdolności innowacyjnych przedsiębiorstw w regionie kujawsko-pomorskim, Toruń, 2012 r.

Tabela 19 Najważniejsze instytucje otoczenia biznesu wspierające rozwój innowacyjności BTOF

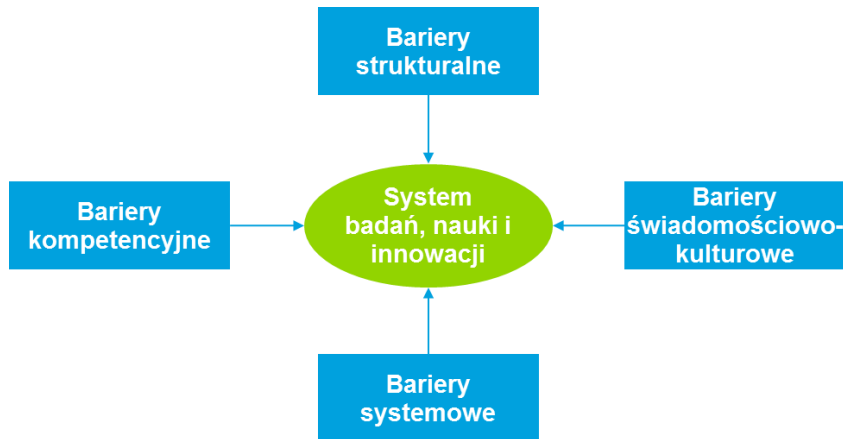
Parki technologiczne	Inkubatory przedsiębiorczości	Ośrodki szkoleniowo-doradcze (wybrane)	Centra transferu technologii	Akademickie inkubatory przedsiębiorczości	Fundusze kapitału / poręczeniowego	Sieci aniołów biznesu
Bydgoski Park Przemysłowo-Technologiczny www.bppt.pl	Regionalne Centrum Przedsiębiorczości Sp. z o.o. www.rcp.soleckujawski.pl	Pracodawcy Pomorza i Kujaw w Bydgoszczy	Regionalne Centrum Innowacyjności przy Uniwersytecie Technologiczno-Przyrodniczym w Bydgoszczy www.utp.edu.pl	Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (UMK) www.aip.umk.pl	Bydgoski Fundusz Poręczeń Kredytowych w Bydgoszczy www.bfpk.bydgoszcz.pl	PolBAN - Business Angels Club (stowarzyszenie) w Bydgoszczy www.polban.pl
Toruński Park Technologiczny www.technopark.org.pl	Toruński Inkubator Technologiczny http://bl.przedsiębiorca.pl/	Kujawsko-Pomorska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Bydgoszczy	Entreprise Europe Network Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego www.een.tarr.org.pl	Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości (Wyższa Szkoła Gospodarki) www.aip.byd.pl	Toruński Fundusz Poręczeń Kredytowych www.tfpk.pl	
Park Przemysłowy w Solcu Kujawskim www.rcp.soleckujawski.pl		Kujawsko-Pomorska Organizacja Pracodawców Lewiatan w Toruniu	Interdyscyplinarne Centrum Nowoczesnych Technologii UMK w Toruniu (UMK) www.umk.pl	Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości (UTP) w Bydgoszczy www.inkubaory.pl	Kujawsko-Pomorski Fundusz Poręczeń Kredytowych www.pozyczki.kujawsko-pomorskie.pl	
		Izba Przemysłowo-Handlowa w Bydgoszczy		Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości (UKW) w Bydgoszczy www.aip.byd.pl	Polskie Towarzystwo Ekonomiczne www.pte.bydgoszcz.pl	
				Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości (Wyższa Szkoła Bankowa) www.inkubatory.pl	Subregionalny Fundusz Pożyczkowy KUJAWIAK www.pfp.com.pl	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie opracowania PARP zat. Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce, Raport 2012, RAPR, 2012 r.

Kluczowe bariery rozwoju innowacyjności

W literaturze wskazuje się na cztery główne grupy barier w systemie badań, nauki i komercjalizacji wiedzy. Właściwie wszystkie poniższe bariery występują także w BTOF.

Schemat 8: Grupy barier w systemie badań, nauki i komercjalizacji wiedzy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie PARP, System transferu technologii i komercjalizacji wiedzy w Polsce – Siły motoryczne i bariery, 2010 r.

1. **Bariery strukturalne** – wynikają głównie ze specyfiki sektorów gospodarki, nauki, badań i rozwoju oraz wsparcia: nadmierna biurokratyzacja i formalizacja mechanizmów wsparcia z środków UE, nacisk na infrastrukturę techniczną kosztem usług wspierających przedsiębiorczość i transfer technologii, niski poziom konsolidacji systemu transferu technologii, niedojrzały rynek nowych koncepcji biznesowych, brak popytu polskiego rynku na innowacyjne produkty, nastawienie uczelni na rozwój płatnych usług dydaktycznych.
2. **Bariery świadomościowo-kulturowe** – są to cechy dotyczące braku zaufania czy też posługiwania się stereotypami: niski poziom kontaktów i współpracy środowiska przedsiębiorców z jednostkami naukowymi (często występuje kontakt nieformalny), pasywność instytucji naukowych w zakresie tworzenia oferty innowacyjnych rozwiązań
3. **Bariery systemowe** – dotyczą problemu przerostu regulacji, nadmiernej liczny aktów prawnych oraz zmienności prawa. Należy wymienić w tym miejscu bariery takie jak: brak spójnej wizji w jaki sposób polityka innowacyjna może przekładać się na rozwój społeczno-gospodarczy, zapisy odnoszące się do ochrony własności intelektualnej utrudniają generowanie korzyści z przyszłej komercjalizacji.
4. **Bariery kompetencyjne** – obejmują środowiska administracji publicznej, władz i administracji, uczelni wyższych, przedsiębiorców oraz kadr i zarządów instytucji wsparcia. Znajdują się tu bariery dotyczące problematyki pomocy publicznej, różnego rodzaju zagadnień własności intelektualnej, dostępnych usług proinnowacyjnych oraz rozwoju rynku finansowego wspierającego rozwój innowacji, które często przerastają kompetencje osób zajmujących się tą szeroką dziedziną.

Ponadto barierę w efektywnej współpracy uczelni z przedsiębiorstwami stanowią braki odpowiedniej infrastruktury badawczej, która mogłaby w znaczący sposób przyczynić się do bardziej dynamicznego rozwoju przemysłu w zakresie rozwiązań proinnowacyjnych. Województwo kujawsko-pomorskie skupia tylko 2,1% wartości aparatury naukowo-badawczej kraju, podczas gdy np. mazowieckie aż 30,6%. Stopień zużycia aparatury określono na poziomie 63,1%²⁴.

W okresie programowania 2007-2013 w obszarze funkcjonalnym realizowano szereg projektów mających na celu podniesienie poziomu innowacyjności regionu, a wśród nich m.in.:

²⁴ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/NTS_nauka_i_teknika_2012.pdf

- Pomeranus Seed - celem projektu było zwiększenie liczby nowych, innowacyjnych przedsiębiorstw
- Wdrożenie koncepcyjnej technologii produkcji w sektorze hutnictwa szkła, oraz Wdrożenie innowacyjnej technologii budowy i eksploatacji telemetrycznych pojazdów szynowych – celem projektów było wdrożenie innowacyjnych rozwiązań w przedsiębiorstwach
- Rozbudowa i rozwój działalności Toruńskiego Parku Technologicznego
- Projekty dotyczące akademickiej przedsiębiorczości studentów oraz tematyki spin-off realizowane na uczelniach wyższych
- Utworzenie Centrum Zarządzania Regionalnym Systemem Innowacji, oraz utworzenie Regionalnego Ośrodka Rozwoju Innowacji i Społeczeństwa Informacyjnego
- Budowa Interdyscyplinarnego Centrum Nowoczesnych Technologii UMK w Toruniu
- Realizacja II etapu Regionalnego Centrum Innowacyjności
- Budowa Collegium Humanisticum UMK – rozbudowa bazy dydaktycznej i naukowo-badawczej
- Rozbudowa Wydziału Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej UMK w Toruniu – utworzenie Centrum Optyki Kwantowej – zastosowania w naukach przyrodniczych i biomedycznych.²⁵

Do ciekawych inicjatyw należy również rozwój działalności innowacyjnych laboratoriów inLAB utworzonych przy Wyższej Szkole Gospodarki w Bydgoszczy oraz na UMK, która polega na „opracowaniu narzędzi służących poszerzeniu dopływu innowacyjnych rozwiązań na rzecz gospodarki w postaci nowatorskiego modelu transferowania wiedzy z uczelni do przedsiębiorstw: „Laboratoriów inLAB” oraz „Kwestionariusza potencjału środowiska akademickiego w zakresie prac B+R”. Projekt realizowany jest w partnerstwie ponadnarodowym z Uniwersytetem Laurea i zakłada zaadaptowanie rozwiązań stosowanych w Finlandii. Użytkownikami powstałych rozwiązań będą przede wszystkim uczelnie wyższe ich studenci oraz pracownicy naukowci. Uczelnie będą mogły bezpłatnie zastosować rozwiązania opracowane w ramach projektu i uruchomić u siebie jednostkę inLAB. Odbiorcami badań realizowanych w inLAB będą przedsiębiorstwa oraz jednostki B+R”²⁶.

²⁵ Analiza potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście nowej perspektywy finansowej UE 2014-2020, Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa, 2012 r.

²⁶ Strona internetowa projektu InLab Badania i rozwój: <http://www.inlab.byd.pl/index.php?id=2>

3.1.5. Pomoc społeczna

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	Długotrwałe bezrobocie jest kluczowym zjawiskiem wpływającym na niedostatek materialny powodujący konieczność ubiegania się mieszkańców o wsparcie z Ośrodków Pomocy Społecznej
2	Na skutek zmian demograficznych znacząco wzrastają potrzeby związane z opieką nad osobami starszymi
3	Obecnie pomiar skuteczności i efektywności działania pomocy społecznej nie jest powszechnie praktykowany

Obszarem, który odgrywa znaczącą rolę w zapewnieniu spójnego i harmonijnego rozwoju społeczeństwa jest pomoc społeczna, umożliwiająca przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych osobom i rodzinom, które nie są w stanie pokonać ich na własną rękę. Pomoc społeczna ma szczególne znaczenie zwłaszcza na terenach dotkniętych ponadprzeciętnie wysokim bezrobociem, do których zaliczają się niektóre gminy należące do Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Dodatkowo procesy starzenia się społeczeństwa i wydłużania przeciętnej długości życia sprawiają, że pomoc społeczna jest obszarem, któremu warto przyjrzeć się bliżej.

Zagadnienie pomocy społecznej jest istotne także z punktu widzenia zasad zrównoważonego rozwoju w kwestiach takich jak: podniesienie jakości życia zarówno obecnych jak i przyszłych pokoleń, równości szans, spójność społeczna oraz ochrona zdrowia ludzkiego. Dobra jakość życia dla wszystkich ludzi jako jeden z głównych celów zrównoważonego rozwoju, stawiają zagadnienia z zakresu pomocy społecznej wysoko w rankingu priorytetów na najbliższe lata.

W poniższym rozdziale przeanalizowane zostały potrzeby z zakresu pomocy społecznej oraz podstawowe wskaźniki opisujące jej działania. Następnie przedstawione zostały zidentyfikowane cele strategiczne i przykładowe cele operacyjne dla niniejszego obszaru.

1 Zapotrzebowanie na pomoc społeczną

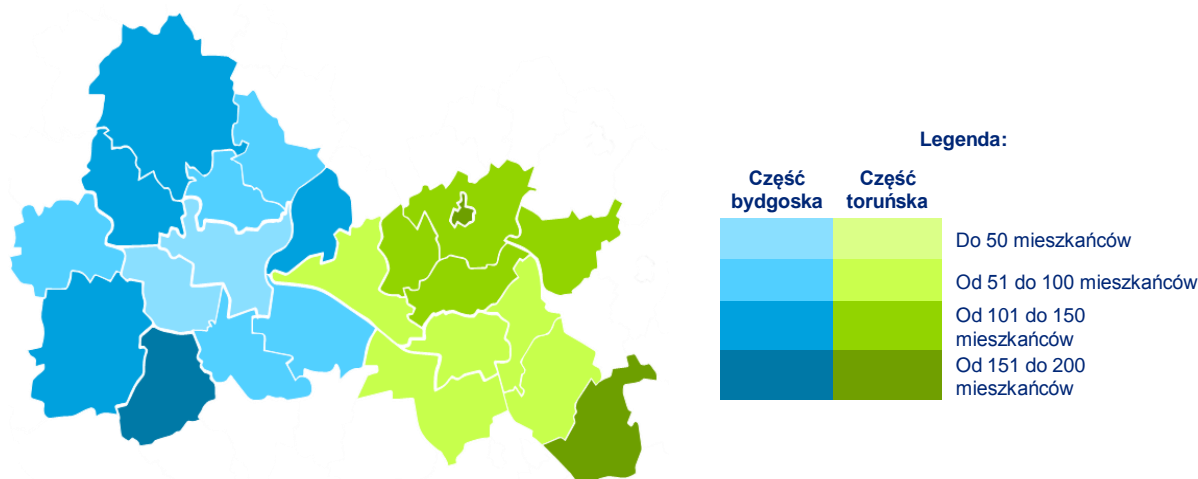
Punktem wyjścia rozważań o stanie pomocy społecznej na terenie BTOF powinno być dogłębne poznanie zjawisk powodujących konieczność ubiegania się o pomoc, a także rozeznanie lokalnych potrzeb społecznych.

W 2012 roku na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego z pomocy społecznej skorzystało²⁷ łącznie 57,6 tys. osób, z czego 33,5 tys. mieszkało w bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego oraz 24,1 tys. na terenie toruńskiej części BTOF. Odsetek osób korzystających z pomocy społecznej na całym obszarze wyniósł natomiast 6,9%²⁸.

²⁷ Osoby w rodzinach korzystających z pomocy społecznej

²⁸ Rokiem bazowym dla niniejszej analizy jest rok 2012, jest to uwarunkowane kompletnością danych dla całego obszaru funkcjonalnego. W przypadku miast rdzeni dostępne są również dane za rok 2013. W 2013 roku w Bydgoszczy z pomocy społecznej skorzystało 15,6 tys. osób, co stanowiło 4,6% mieszkańców. W Toruniu w tym okresie z pomocy społecznej skorzystało 12,6 tys. osób, co stanowiło 6,6% mieszkańców.

Mapa 6 Liczba mieszkańców obszaru BTOF korzystających z pomocy społecznej* na 1000 mieszkańców w 2012 r.

*Liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej

Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, 2012

Najlepsza sytuacja, pod względem ilości osób korzystających z pomocy społecznej, panowała w gminie Białe Błota i Bydgoszczy, gdzie z pomocy społecznej korzysta mniej niż 50 mieszkańców w przeliczeniu na 1000 mieszkańców miasta (wskaźnik ten dla gminy Białe Błota wyniósł 47,6 mieszkańca na 1000 a w przypadku Bydgoszczy wynosił 49,9 mieszkańców na 1000). Dobrym wynikiem legitymuje się również Toruń (56 mieszkańców na 1000) oraz gmina Osielsko (58 mieszkańców na 1000). Zdecydowanie najgorzej prezentuje się gmina Łabiszyn, w której w 2012 roku prawie co piąty mieszkaniec otrzymywał wsparcie opieki społecznej (184 mieszkańców na 1000). Nie najlepiej wygląda również sytuacja w gminie Czernikowo (136 mieszkańców na 1000) oraz gminie Dąbrowa Chełmińska (166,3). Ogólnym trendem, który można zauważyć na terenie BTOF jest zwiększenie natężenia korzystania z pomocy społecznej wraz ze zwiększeniem odległości od jednego z dwóch głównych miast obszaru funkcjonalnego.

2

Długotrwałe bezrobocie jest kluczowym zjawiskiem wpływającym na niedostatek materialny powodujący konieczność ubiegania się mieszkańców o wsparcie z Ośrodków Pomocy Społecznej

Do kluczowych czynników powodujących konieczność ubiegania się o wsparcie ze strony pomocy społecznej należy zaliczyć ubóstwo wynikające często z długoterminowego bezrobocia. Kolejnymi czynnikami kwalifikującymi do wsparcia z pomocy społecznej są niepełnosprawność (fizyczna i umysłowa), zły stan zdrowia oraz uzależnienia. Bezradność rodziców w sprawach opiekuńczo-wychowawczych jest również istotnym czynnikiem rodzącym zapotrzebowanie na wsparcie. W zależności od czynnika, który kwalifikuje daną osobę/rodzinę do wsparcia przez pomoc społeczną powinny być wykorzystywane różne instrumenty wsparcia.

W przypadku, gdy powodem zwrócenia się danej osoby do pomocy społecznej jest jej długotrwałe bezrobocie osoba taka powinna zostać wsparta w uzyskaniu nowej pracy. Najczęściej przybiera to formę:

- Doradztwa zawodowego
- Możliwości uczestnictwa w kursach doszkalających i podnoszących kwalifikacje zawodowe;

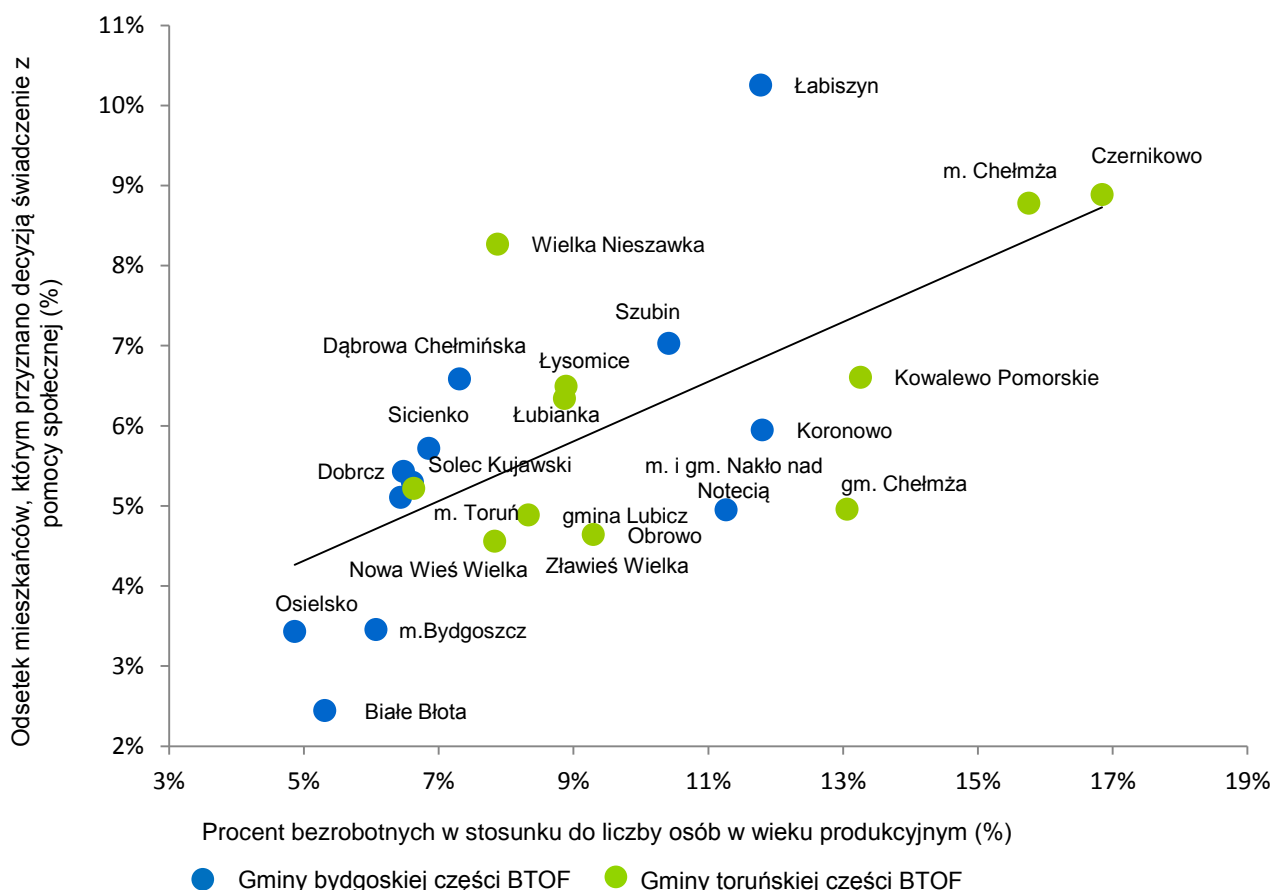
- Poprzez wsparcie w aktywnym poszukiwaniu pracy (np. organizacja szkoleń z zakresu umiejętności poszukiwania pracy)

Instrumentem skutecznym w mobilizowaniu osób bezrobotnych do podejmowania czynności mających na celu ich aktywizację zawodową są kontrakty socjalne. Za pomocą tego instrumentu pracownicy opieki społecznej wyznaczają cele swoim podopiecznym, które mają ich zmotywować do podejmowania czynności, prowadzących do polepszenia ich sytuacji życiowej. W przypadku braku wywiązania się przez osobę korzystającą z pomocy społecznej z celu wskazanego w kontrakcie społecznym (np. dana osoba nie zarejestrowała się, jako bezrobotny w Powiatowym Urzędzie Pracy, mimo iż się do tego zobowiązała) pojawia się przesłanka do zaprzestania wypłacania zasiłku.

Dodatkową korzyścią stosowania instrumentu kontraktu socjalnego jest to, że można wykorzystywać go, jako narzędzie pomagające zredukować wsparcie dla osób, które traktują zasiłki z pomocy społecznej jako sposób na życie, mimo iż są zdolne do pracy. Kontrakt socjalny nie będzie miał jednak zastosowania w przypadku, gdy powodem korzystania z pomocy społecznej przez daną osobę są na przykład problemy zdrowotne czy niepełnosprawność.

Poniższy wykres przedstawia zależność pomiędzy wskaźnikiem bezrobocia (liczonym, jako procent bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym) oraz odsetkiem mieszkańców poszczególnych gmin korzystających ze wsparcia pomocy społecznej.

Wykres 27. Korelacja pomiędzy odsetkiem osób bezrobotnych i korzystających z pomocy społecznej wg gmin w 2012 r.

Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu

W obszarze funkcjonalnym występuje znacząca korelacja pomiędzy odsetkiem bezrobotnych i odsetkiem mieszkańców, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej. Na terenach o najwyższym bezrobociu w obszarze funkcjonalnym, czyli: gminie Czernikowo, Mieście Chełmża oraz Gminie Łabiszyn występuje również bardzo wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej. Miasta rdzenie na tle pozostałych gmin obszaru funkcjonalnego cechuje względnie niski odsetek osób bezrobotnych jak i korzystających z pomocy społecznej.

W przypadku wsparcia rodzin borykających się z problemami opiekuńczo-wychowawczymi jednym z najskuteczniejszych instrumentów jest asysta rodzicielska. Instrument ten polega na tym, że rodzinie borykającej się z problemami wychowawczymi przydzielany jest opiekun będący pracownikiem pomocy społecznej. Opiekun ten na bieżąco wspiera rodzinę w przeciwstawianiu się trudnościom życiowym oraz daje wskazówki rodzicom w kwestiach wychowawczych. Największą korzyścią tej metody jest to, że działa ona w dużej mierze prewencyjnie i zmniejsza prawdopodobieństwo, umieszczenia dzieci objętych asystą w placówkach wychowawczych.

3

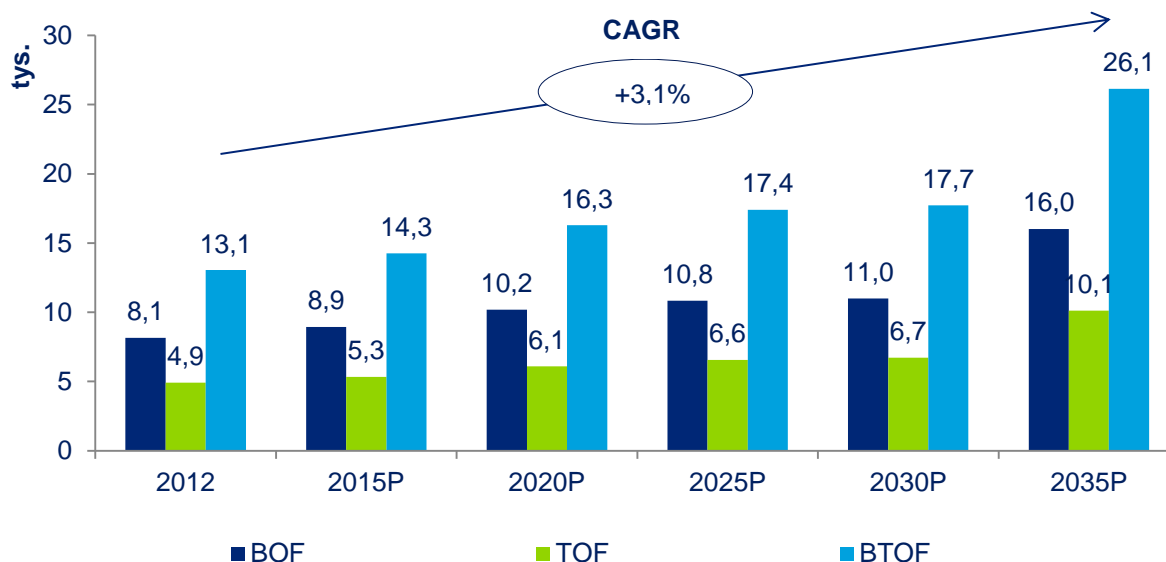
Na skutek zmian demograficznych znacząco wzrastają potrzeby związane z opieką nad osobami starszymi

Kluczowa z punktu widzenia oszacowania rozmiaru potrzeb pomocy społecznej jest analiza trendów demograficznych występujących na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Zgodnie z prognozami GUS liczba mieszkańców ogółem na obszarze BTOF spadnie o 4% do około 819 tysięcy w 2035 roku. Należy jednak zwrócić uwagę na duże różnice pomiędzy poszczególnymi grupami wiekowymi. Według prognoz udział emerytów wśród wszystkich mieszkańców BTOF wzrośnie w związku z tym z 17,9% w 2012 roku do 25,2% w roku 2035. Trend ten jest jeszcze bardziej widoczny, gdy weźmiemy pod uwagę wskaźnik obciążenia demograficznego ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku nieprodukcyjnym. Wskaźnik ten na koniec 2012 roku wyniósł 55,6%, zaś w roku 2035 r. będzie to już 68,3%.

Rosnąca liczba ludzi starszych jest szczególnie widoczna, kiedy spojrzymy na grupę wiekową 85+, która w okresie 2012-2035 podwoi się. Należy zaznaczyć, że w kolejnych latach spodziewać się można jeszcze większego przyrostu osób z najstarszej grupy wiekowej, jako że 85 rok życia osiągać będą wtedy kolejne roczniki wyżu z lat 50.

Poniższy wykres przedstawia prognozę liczby osób w grupie wiekowej 85+ na terenie Bydgosko-Toruńskiego obszaru funkcjonalnego.

Wykres 28. Liczba osób w grupie wiekowej 85+ - prognoza na lata 2015-2035

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 10.04.2014

Zmiany demograficzne powodują konieczność wprowadzenia efektywnego systemu wsparcia dla osób starszych. Kluczowym aspektem jest stworzenie efektywnego wsparcia dla osób starszych pozwalającego im jak najdłużej funkcjonować w swoim środowisku domowym. Wsparcie to powinno obejmować pomoc w prostych czynnościach dnia codziennego takich jak zrobienie zakupów czy przygotowanie posiłków, a także obejmować powinno specjalistyczne usługi opiekuńcze np. zabiegi rehabilitacyjne. Obecnie na terenie BTOF występują już problemy z dostępnością miejsc w domach pomocy społecznej dla seniorów. Wraz ze zwiększaniem się liczby osób w grupie wiekowej 85+

problem ten będzie się nasilał. Niezbędne jest, więc podjęcie działań prowadzących do zwiększenia dostępności miejsc w domach opieki społecznej dla osób starszych. Zwiększenie dostępności miejsc w domach opieki dla seniorów można zrealizować zarówno poprzez rozbudowywanie sieci domów pomocy społecznej zarządzanych przez ośrodki pomocy społecznej jak również poprzez stworzenie atrakcyjnych warunków dla podmiotów prywatnych, które mogłyby odciążać placówki publiczne.

4 Obecnie pomiar skuteczności i efektywności działania pomocy społecznej nie jest powszechnie praktykowany

W przypadku oceny działalności pomocy społecznej należy rozróżnić dwa kluczowe składniki wpływające na jej jakość:

- Skuteczność;
- Efektywność.

Skuteczność odnosi się w tym przypadku do zbadania stopnia, w jakim poprawa dobrobytu teoretycznie możliwa do osiągnięcia została osiągnięta. Efektywność pomocy społecznej definiowana jest natomiast, jako osiągnięcie efektów w zakresie poprawy dobrobytu przy poniesieniu minimalnych możliwych nakładów²⁹.

Obecnie badanie skuteczności pomocy społecznej w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym nie jest powszechnie praktykowane. W przypadku programów służących do aktywizacji zawodowej bezrobotnych, los ich uczestników najczęściej nie jest śledzony, co powoduje niemożność stwierdzenia ich dokładnej skuteczności. Należy jednak zauważyć, że ustalenie wskaźnika mierzącego na przykład skuteczność pomocy społecznej względem wspieranych osób ze znaczącym stopniem wrodzonej niepełnosprawności jest bardzo trudne bądź w niektórych przypadkach niemożliwe gdyż „poprawa dobrobytu” podopiecznego opieki społecznej jest bardzo ciężko definiowalna.

Wprowadzenie pomiaru skuteczności działania pomocy społecznej w tych obszarach, w których jest to możliwe, wprowadza dodatkowo możliwość wprowadzenia systemu motywacyjnego dla pracowników opieki społecznej.

Pomiar efektywności działania pomocy społecznej jest niezbędny do wyboru najtańszego sposobu realizacji określonego celu przy spełnieniu kryteriów jakościowych. Dokładna kalkulacja kosztów niezbędnych do zrealizowania poszczególnych zadań jest szczególnie potrzebna w przypadku podejmowania decyzji o sposobie ich realizacji. Przykładem może być wybór między inwestycją rozbudowy domu pomocy społecznej bądź zleceniem podmiotowi prywatnemu wykonywania zadań z tego zakresu. Poprawna kalkulacja kosztu każdego z rozwiązań np. w przeliczeniu na miesięczny koszt utrzymania jednego podopiecznego pozwoli na wybór rozwiązania najefektywniejszego pod względem ekonomicznym.

²⁹ A. Donabedian, An Introduction to Quality Assurance in Health Care

3.1.6. Rolnictwo

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	<p>Mniejszy potencjał rolniczy BTOF w porównaniu do potencjału województwa</p> <ul style="list-style-type: none"> W skali kraju województwo kujawsko-pomorskie charakteryzuje się dużym udziałem terenów rolniczych (szczególnie we wschodnich gminach województwa), jednak BTOF charakteryzuje się znacznie niższym ich odsetkiem. Mimo że rolnictwo stanowi dla kujawsko-pomorskiego ważny sektor gospodarki, na samym obszarze funkcjonalnym (obszarze metropolitalnym) większy nacisk kładzie się na przemysł i usługi.
2	<p>Istotny udział produkcji buraka cukrowego i rzepaku w strukturze upraw</p> <ul style="list-style-type: none"> Struktura upraw na BTOF charakteryzuje się znacznie wyższym niż w całej Polsce udziałem buraka cukrowego i rzepaku. W regionie funkcjonują wykorzystujące te surowce cukrownie w Chełmży i Nakle nad Notecią oraz zakłady tłuszczowe w Kruszwicy.
3	<p>Dogodne warunki dla rozwoju rolnictwa uwzględniając jakość gleb i zaplecze naukowe</p> <ul style="list-style-type: none"> Jakość gleb w powiatach, których gminy wchodzą w skład BTOF jest wyższa niż średnia krajowa (Stan gleb obszaru jest jednak niższa w porównaniu do oceny gleb w skali całego województwa kujawsko-pomorskiego). Obszar BTOF posiada szerokie zaplecze naukowe w dziedzinie rolnictwa. W Bydgoszczy znajduje się Uniwersytet Techniczno-Przyrodniczy, a pojedyncze wydziały związane z rolnictwem funkcjonują na innych uczelniach obszaru. Ponadto w Bydgoszczy znajduje się oddział Państwowego Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin, a także ośrodek badawczy Instytutu Technologiczno-Przyrodniczego.
4	<p>Zmniejszający się udział zatrudnionych w rolnictwie</p> <ul style="list-style-type: none"> Liczba zatrudnionych w rolnictwie spadła na obszarze funkcjonalnym. W latach 2008-2012 zanotowano spadek tej liczby o prawie 8%, zaś liczba studiujących kierunki rolnicze w tym samym okresie zmniejszyła się aż o 40%. Odsetek pracujących w rolnictwie w ogóle zatrudnionych jest na BTOF dużo niższy niż w kraju i woj. kujawsko-pomorskim, jednak obszar funkcjonalny jest zróżnicowany pod tym względem. Zauważalny jest związek pomiędzy liczbą bezrobotnych a odsetkiem pracujących w rolnictwie.

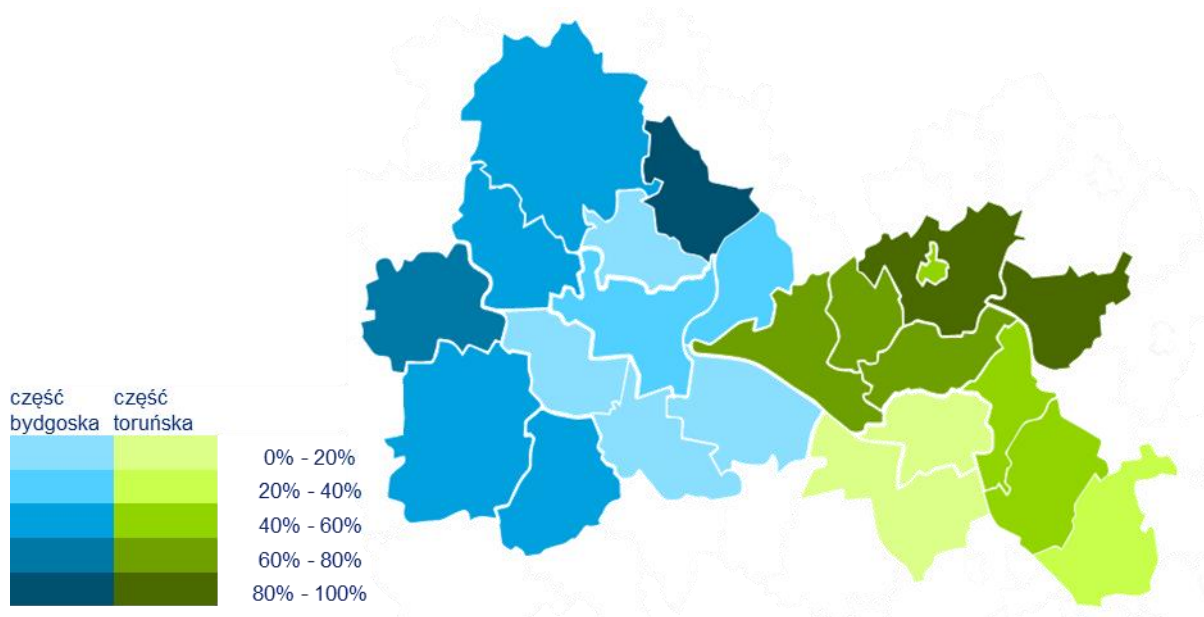
Analiza potencjału rolniczego została opracowana na bazie przeglądu opracowań strategicznych oraz danych statystycznych regionu. Na tej podstawie zostały zaprezentowane kluczowe obserwacje i wnioski z diagnozy.

Rolnictwo jest jednym z wiodących obszarów rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego. Nowoczesny sektor rolno-spożywczy to jeden z celów strategicznych wpisanych w Strategię Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020 roku. Kierowany jest on przede wszystkim do obszarów wiejskich i małych miast. Analiza przestrzenna województwa pozwala jednak zauważyć, że region odznacza się sporym zróżnicowaniem w zakresie uwarunkowań dla rozwoju rolnictwa.

1

Mniejszy potencjał rolniczy BTOF w porównaniu do potencjału województwa

Mapa 7 Odsetek terenów rolniczych w gminach BTOF w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS, Spis Rolniczy 2010.

Powierzchnię użytków rolnych na obszarze i regionie prezentuje poniższa tabela.

Tabela 20. Powierzchnia użytków rolnych BTOF w 2010 r.

	Powierzchnia użytków rolnych [ha]	% powierzchni całego obszaru
Polska	15 502 975	49,6%
kujawsko-pomorskie	1 076 132	59,9%
część bydgoska BTOF	96 306	42,7%
część toruńska BTOF	74 230	49,9%
BTOF	170 535	45,6%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS, Powszechny Spis Rolny 2010.

W gospodarstwach rolnych na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego według Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku znajdowało się 170,5 tys. ha użytków rolnych, co stanowi 45,6% powierzchni całego obszaru funkcjonalnego. Jest to wynik niższy od średniej dla Polski, która wynosi 49,6%. Średnia dla BTOF jest także istotnie niższa od średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego wynoszącej 59,9%.

Pod względem powierzchni użytków rolnych, na terenie gmin BTOF występuje znaczne zróżnicowanie. Najmniej terenów rolniczych występuje wzdłuż doliny Wisły w gminach Wielka Nieszawka (4,2%) oraz Solec Kujawski (12,5%), co wynika m. in. z większego zagęszczenia lasów na tamtym terenie. Niski odsetek terenów rolniczych występuje oczywiście także w dwóch największych miastach obszaru – Bydgoszczy (27,1%) i Toruniu (16,9%). Tereny rolnicze obejmują zdecydowaną

większość powierzchni gmin Dobrcz i Chełmża (gmina wiejska) – odpowiednio 87% i 84,2% całego obszaru. Toruńska część obszaru funkcjonalnego jest nieco bardziej rolnicza (49,9%) od BTOF-B, gdzie grunty rolnicze stanowią 42,7%.

2 Istotny udział produkcji buraka cukrowego i rzepaku w strukturze upraw

Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny wyróżnia się na tle kraju strukturą uprawianych roślin. Odsetek upraw roślin przemysłowych, tj. buraków cukrowych oraz rzepaku w porównaniu do reszty kraju jest zdecydowanie wyższy i wynosi odpowiednio (8,9%) i (12,9%) (odsetek ten dla Polski jest niższy odpowiednio o 6,7 i 9,2 punktów procentowych). W przypadku uprawy buraka cukrowego różnica ta jest w szczególności widoczna w części toruńskiej obszaru funkcjonalnego, gdzie odsetek tych upraw wynosi aż 12,1%.

Tabela 21. Struktura uprawianych roślin na terenie BTOF w 2010 r.

	Zboża	Warzywa	Buraki cukrowe	Rzepak
Polska	55,9%	38,2%	2,2%	3,7%
kujawsko-pomorskie	53,1%	29,0%	7,0%	10,8%
część bydgoska BTOF	58,2%	28,3%	5,3%	12,8%
część toruńska BTOF	62,2%	25,4%	12,1%	13,1%
BTOF	60,3%	26,7%	8,9%	12,9%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS, Powszechny Spis Rolny 2010.

Powyższa struktura w dużej mierze wiąże się z obecnością w regionie dużych cukrowni w Chełmży i Nakle nad Notecią oraz największego w Polsce zakładu przetwórstwa nasion oleistych w Kruszwicy. Sytuacja na obszarze oraz w jego bliskim sąsiedztwie odzwierciedla strukturę upraw w całym województwie, gdzie także zaznacza się większy niż w całym kraju udział upraw roślin przemysłowych. Pod względem arealu i wielkości zbiorów buraków cukrowych województwo kujawsko-pomorskie w 2012 r. uplasowało się na drugim miejscu, za województwem wielkopolskim.

Kolejnym istotnym czynnikiem potencjału rozwoju rolnictwa jest kwestia wielkości gospodarstw rolnych. Zarówno bydgoska, jak i toruńska część obszaru funkcjonalnego odznacza się na tle kraju prawie dwukrotnie większym udziałem gospodarstw dużych o powierzchni powyżej 15 ha, co należy ocenić pozytywnie. Odsetek ten jest jeszcze wyższy w samym województwie kujawsko-pomorskim (21,2% w stosunku do 16,7% na BTOF). W porównaniu do województwa na obszarze funkcjonalnym widoczny jest większy odsetek gospodarstw najmniejszych na terenie obszaru funkcjonalnego, aż 37,6% gospodarstw obszaru to gospodarstwa o powierzchni poniżej 1 ha.

Tabela 22. Wielkość gospodarstw rolnych na terenie BTOF w 2010 r.

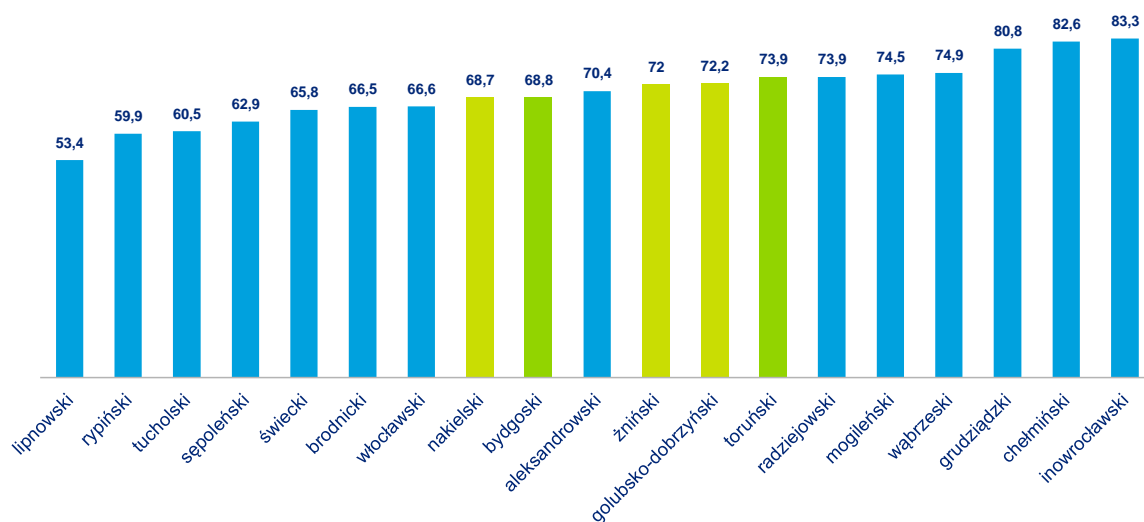
	Poniżej 1 ha	1 - 5 ha	5 - 10 ha	10 - 15 ha	Powyżej 15 ha
Polska	31,4%	37,8%	15,4%	6,7%	8,6%
kujawsko-pomorskie	23,2%	24,8%	18,6%	12,1%	21,2%
BTOF-B	37,6%	26,0%	12,1%	7,5%	16,8%
BTOF-T	24,1%	28,7%	19,6%	11,0%	16,6%
BTOF	31,8%	27,2%	15,3%	9,0%	16,7%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS, Powszechny Spis Rolny 2010.

3 Dogodne warunki dla rozwoju rolnictwa uwzględniając jakość gleb i zaplecze naukowe

Pod względem jakości gleb mierzonej wskaźnikiem waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej obszar funkcjonalny cechuje się relatywnie dobrymi glebami. Powiaty bydgoski (68,8 pkt) i toruński (73,3 pkt) plasują się w okolicach średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego wynoszącej 69,1 pkt. Podobne wyniki uzyskały gleby w powiatach nakielskim, żniński i golubsko-dobrzyńskim, których pojedyncze gminy wchodzą w skład obszaru funkcjonalnego³⁰. Wartości te są wyższe od średniej dla Polski (66,6 pkt), jednak warto zaznaczyć, że potencjał rolniczy BTOF pod względem uwarunkowań glebowych jest znacznie niższy w porównaniu np. do powiatów: inowrocławskiego (83,3 pkt), czy chełmińskiego (82,6 pkt), które dysponują glebami o najwyższej jakości. Dane dotyczące jakości gleb zaprezentowane zostały na poniższym wykresie.

Wykres 29 Ocena jakości gleb w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych IUNiG Puławy

*- powiaty grodzkie nie były wzięte pod uwagę w badaniu jakości gleb

³⁰ Ze względu na to, iż IUNiG Puławy w swojej analizie nie bada jakości gleb na poziomie gmin niniejsza analizę przeprowadzono na poziomie powiatów.

Obszar funkcjonalny posiada szerokie zaplecze naukowe w dziedzinie rolnictwa. Kluczowym ośrodkiem akademickim z punktu widzenia kształcenia na kierunkach związanych z sektorem rolniczym jest Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy. Swoją ofertę edukacyjną w tym zakresie mają jednakże również inne uczelnie na terenie BTOF.

Tabela 23 Oferta edukacyjna BTOF w zakresie wydziałów kształcenia związanych z sektorem rolniczym.

Nazwa uczelni	Wydziały związane z sektorem rolnictwa
Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy	<ul style="list-style-type: none"> • Wydział Hodowli i Biologii Zwierząt • Wydział Rolnictwa i Biotechnologii • Wydział Technologii Chemicznej
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	<ul style="list-style-type: none"> • Wydział Biologii i Ochrony Środowiska • Wydział Chemii
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy	<ul style="list-style-type: none"> • Wydział Nauk Przyrodniczych

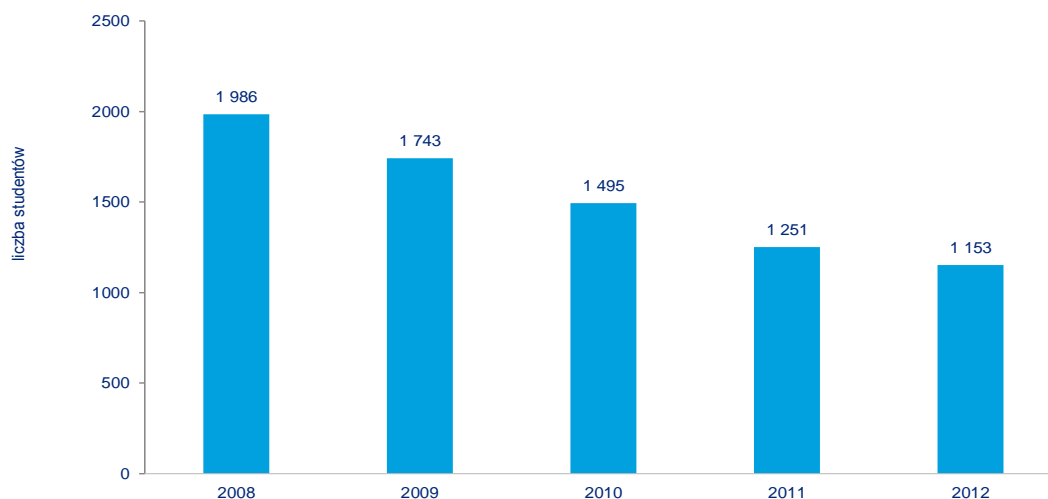
Źródło: Strony internetowe wymienionych ośrodków akademickich. Dostęp 11.04.2014.

Dodatkowo na terenie Bydgoszczy swoją siedzibę mają następujące ośrodki naukowe:

- Oddział Państwowego Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin;
- Ośrodek badawczy Instytutu Techniczno-Przyrodniczego

Zaplecze techniczno-naukowe pozwala na rozwój innowacyjnych rozwiązań w zakresie rolnictwa, np. w zakresie rozwoju sektora przetwórstwa płodów rolnych. Zauważa się jednak, że liczba studentów na kierunkach rolniczych z roku na rok maleje, co prezentuje poniższy wykres.

Wykres 30 Liczba studentów kierunków rolniczych na terenie BTOF w latach 2008-2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS, rok 2008-2012

Z analizy wykresu wynika, że w ciągu 5 lat liczba studentów kierunków rolniczych zmalała aż o 40% z prawie 2 tysięcy w 2008 do 1 153 w roku 2012.

4

Zatrudnienie w rolnictwie

Spadającą popularność kierunków rolniczych oraz działalności rolniczej zauważyć można również analizując strukturę zatrudnienia na obszarze funkcjonalnym. Liczba osób pracujących w rolnictwie spadła tam w latach 2008-2012 o prawie 8%. Obecnie odsetek osób pracujących w tym sektorze wśród wszystkich zatrudnionych wynosi 5,8%, podczas gdy w Polsce oraz w województwie kujawsko-pomorskim oscyluje on w okolicach 20%. Strukturę zatrudnienia w skali kraju, regionu i obszaru prezentuje poniższa tabela.

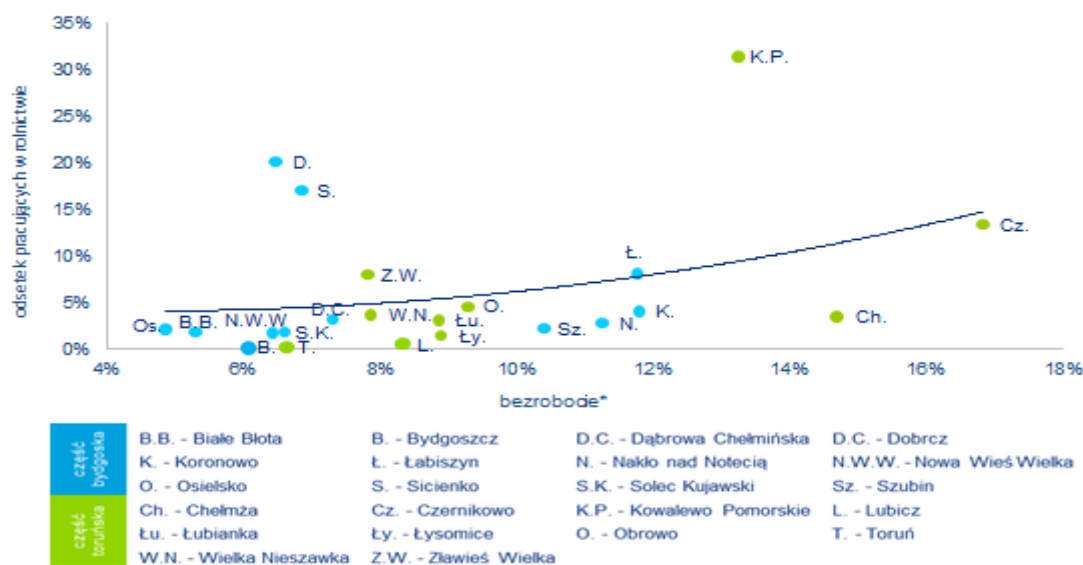
Tabela 24. Struktura zatrudnienia na terenie BTOF w 2012 r.

	Rolnictwo	Przemysł	Usługi
Polska	21,6%	27,5%	50,9%
Kujawsko-pomorskie	19,9%	30,8%	49,3%
Cześć bydgoska BTOF	3,9%	33,8%	62,3%
Cześć toruńska BTOF	8,9%	30,5%	60,5%
BTOF	5,8%	32,6%	61,6%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS, rok 2012 r.

Zróźnicowanie struktury zatrudnienia jest widoczne na terenie obszaru funkcjonalnego. Jak wskazuje powyższa tabela odsetek pracujących w rolnictwie w części toruńskiej jest zdecydowanie wyższy niż w części bydgoskiej (odpowiednio 8,9% i 3,9% zatrudnionych). Obok miast rdzenia, gdzie odsetek zatrudnionych w rolnictwie w sposób naturalny jest bliski zeru, na terenie obszaru są też gminy, w których z rolnictwa utrzymuje się znaczna część mieszkańców (np. Kowalewo Pomorskie i Dobrcz).

Wykres 31 Bezrobocie i odsetek pracujących w rolnictwie na terenie BTOF w 2012 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analiza wykresu pozwala dostrzec niewielki związek pomiędzy liczbą bezrobotnych a odsetkiem pracujących w rolnictwie. Przykładem tej zależności jest gmina Kowalewo Pomorskie, w której przy 31,4% mieszkańców pracujących w rolnictwie (najwięcej na obszarze) odnotowano trzeci najwyższy poziom bezrobocia w przekroju całego BTOF.

3.2. Transport i infrastruktura

3.2.1. Infrastruktura transportowa

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	<p>Istotna luka integracyjna pomiędzy obiema częściami Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego</p> <p>Elementami tej luki jest m.in. uboga oferta komunikacji podmiejskiej czy fragmentaryczne rozwiązania dotyczące ścieżek rowerowych. Czynniki, które mają największy potencjał integracyjny, są:</p> <ul style="list-style-type: none">• Transport publiczny,• Infrastruktura rowerowa.
2	<p>Dobrze rozwinięta sieć kolejowa</p> <ul style="list-style-type: none">• W regionie istnieje dobrze rozwinięta sieć kolejowa, a jej gęstość jest niemal o połowę większa niż w pozostałej części kraju. Mowa nie tylko o liniach łączących Bydgoszcz i Toruń z innymi dużymi ośrodkami miejskimi na terenie całego kraju, ale – przede wszystkim – o liniach mających znaczenie regionalne (linie 18, 131 oraz 353). Odcinki kolejowe leżące w BTOF w większości są przystosowane do osiągnięcia prędkości 120 km/h bądź większej, co dobrze rokuje w kwestii przyszłego rozwoju infrastruktury kolejowej.
3	<p>Potencjał szlaków wodnych</p> <ul style="list-style-type: none">• BTOF jest położony w pobliżu szlaków wodnych, w tym międzynarodowych. Szczególnie Bydgoszcz jest korzystnie położona na skrzyżowaniu dróg E40 i E70. Program rewitalizacji Międzynarodowej Drogi Wodnej E70 ma za zadanie między innymi przywrócić żeglugę turystycznej i – co istotne – towarowej.

Diagnoza obszaru transportu została przeprowadzona w oparciu o:

- Analizę dokumentów strategicznych regionu,
- Analizę raportów tematycznych i branżowych,
- Przeprowadzenie wywiadów pogłębionych z przedstawicielami gmin i interesariuszy instytucjonalnych,
- Analizę fiszek projektowych jako źródła pomysłów na realizację projektów inwestycyjnych.

Dokumentacja zastana, analizowana na potrzeby diagnozy w obszarze transportu, obejmowała między innymi plany zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla Bydgoszczy i Torunia czy europejską *Zieloną Księgę: W kierunku nowej kultury mobilności w mieście*.

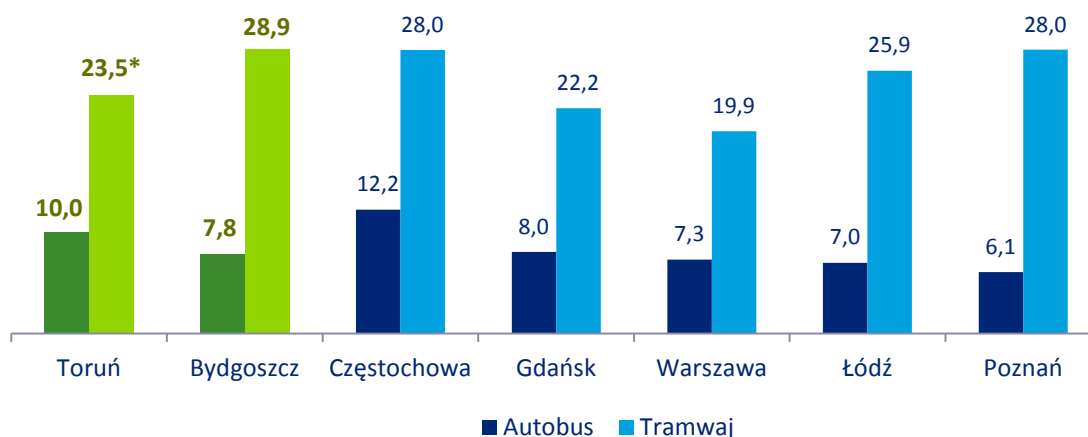
1 Istotna luka integracyjna pomiędzy obiema częściami Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Transport publiczny

Przeprowadzona przez nas analiza pokazuje, że komunikacja publiczna na Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym stoi przed wieloma wyzwaniami.

Stan taboru komunikacji miejskiej

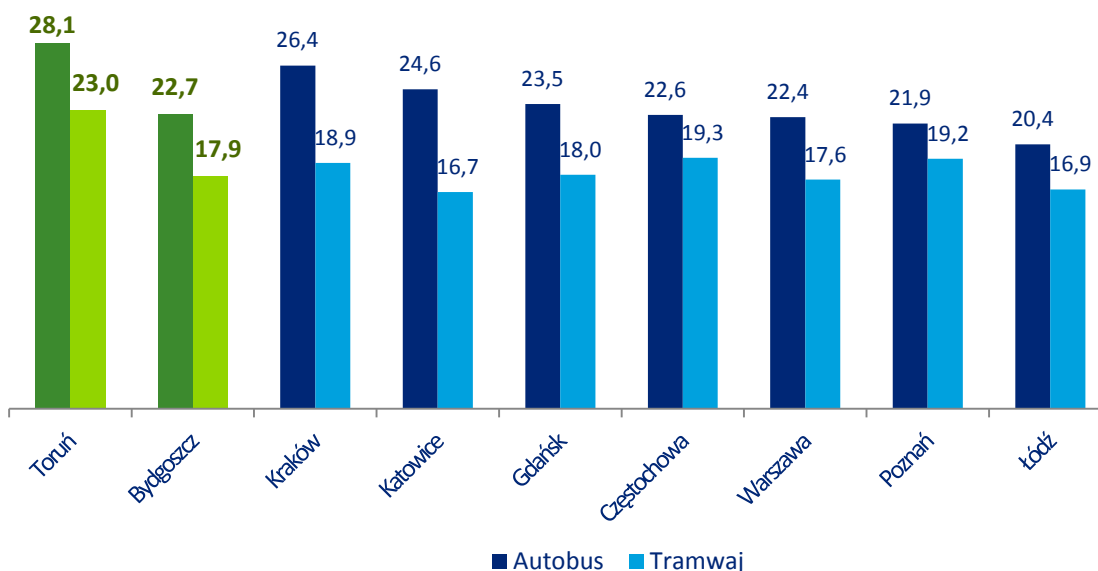
Wykres 32. Średni wiek taboru komunikacji publicznej (w latach) w wybranych polskich miastach

Źródło: Opracowanie własne

Pozytywnie można wypowiedzieć się o dobrej średniej prędkości komunikacyjnej, szczególnie w Toruniu, który ma najwyższą prędkość autobusów i tramwajów wśród grupy porównawczej. Bydgoszcz ze swoimi średnimi prędkościami plasuje się w połowie stawki na tle grupy porównawczej (dla autobusów 5miejsce a dla tramwajów 5/6 miejsce ex aequo z Gdańskiem).

Wykres 33. Średnia prędkość komunikacyjna autobusów i tramwajów w wybranych polskich miastach (średnia prędkość w km/h)

Źródło: Opracowanie własne

Największym problemem w Bydgoszczy i Toruniu jest natomiast stan taboru tramwajowego, którego średni wiek to prawie 30 lat, w związku z czym jest on często niedostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych³¹, a także wymaga coraz większych nakładów na utrzymanie i naprawy awarii. Średni wiek taboru autobusowego w obu miastach to 8-10 lat, pojazdy często nie posiadają wielu udogodnień typu klimatyzacja, problemem jest także fakt nieprzystosowania części taboru do potrzeb

³¹ Nie tylko tramwaje, ale także autobusy starszego typu, tzw. wysokopodłogowe, w zdecydowanej większości nie dają osobom z niepełnosprawnością ruchową możliwości łatwego skorzystania z takiego środka transportu.

osób niepełnosprawnych (autobusy wysokopodłogowe to niemal połowa taboru w Toruniu i ponad 20% w Bydgoszczy).

Rozwiązania usprawniające funkcjonowanie transportu publicznego

Nie najlepiej wygląda kwestia skoordynowania i priorytetyzacji transportu publicznego w ruchu drogowym. Średnie wyniki z Torunia pokazują, że ma on zdecydowanie najszybszą komunikację wśród porównywanych miast. Z kolei Bydgoszcz plasuje się ze swoimi średnimi prędkościami w połowie stawki. Trzeba jednak przyznać, że dobre rezultaty są bardziej wynikiem ogólnej przepustowości systemu drogowego w Bydgoszczy i Toruniu, niż specjalnych rozwiązań dla pojazdów komunikacji miejskiej, których w obu miastach brakuje. W Bydgoszczy nie występuje obszarowy system nadawania priorytetów dla środków transportu publicznego, a jedynie na pojedynczych skrzyżowaniach z wzbudzaną sygnalizacją zainstalowane są detektory³² wykrywające pojazdy szynowe.³³

Oprócz tego na kilku ulicach miasta funkcjonują buspasy, jednak ich łączna długość to zaledwie ok. 1240 metrów.³⁴ W ograniczonym zakresie wykorzystuje się w Bydgoszczy przestrzeń torowisk pod rozwój wspólnych pasów tramwajowo-autobusowych. Sytuacja wygląda podobnie w Toruniu, gdzie oprócz dwóch buspasów nie istnieją rozwiązania, które zapewniłyby priorytet komunikacji publicznej. Należy jednak zaznaczyć, że w planach transportowych obu miast jako jeden z najważniejszych celów zapisano wykorzystywanie narzędzi uprzywilejowania transportu publicznego, takich jak buspasy, czy wspólne pasy tramwajowo-autobusowe, a także zapewnienie autobusom i tramwajom priorytetu w ruchu drogowym.

Najistotniejszą kwestią w komunikacji miejskiej w Bydgoszczy i Toruniu jest odpowiednie współdziałanie między tramwajami i autobusami. Plany transportowe w obu miastach zakładają coraz lepsze skoordynowanie dwóch środków transportu. Układ linii autobusowych w Bydgoszczy jest skonstruowany tak, aby w miarę możliwości nie powielał relacji i tras obsługiwanych przez trakcję tramwajową. Dodatkowo funkcjonuje system „A+T”, który zapewnia darmową przesiadkę z tramwaju do autobusu objętego systemem, a także koordynację rozkładu jazdy autobusu z tramwajami. W ostatnim czasie w Bydgoszczy poprawiono także komunikację z dworcem kolejowym poprzez budowę nowej linii tramwajowej z centrum miasta do Dworca Głównego PKP. Linia została oddana do użytku na koniec 2012 r. Również w Toruniu istnieje kilka linii, których odjazdy są ze sobą skoordynowane. Nie zmienia to jednak faktu, że obecny układ sieci komunikacyjnej jest w tym mieście mocno rozproszony, a dotychczasowa strategia polegała na stworzeniu jak największej ilości bezpośrednich połączeń między dwoma punktami. Linie uruchamiane ze względu na zapotrzebowanie na dane połączenie, a częstotliwość kursowania jest ściśle związana z popytem, jednak brakuje koordynacji pomiędzy poszczególnymi połączeniami. Sprawia to, że często trasy linii łączących te same rejony miasta dublują się przebiegając jedynie innymi ulicami. W obu miastach w niewielkim stopniu wykorzystuje się wydzielone pasy, po których poruszać mogłyby się jedynie autobusy i tramwaje (PAT). Wdrażanie PAT jest utrudnione ze względu na konieczność skoordynowania rozkładów jazdy tramwajów i autobusów, tak by poszczególne pojazdy nie ograniczały nawzajem płynności swojej jazdy. Brakuje też parkingów typu Park & Ride, które zachęcałyby kierowców do korzystania z komunikacji miejskiej.

Dostępność Bydgoszczy i Torunia dla mieszkańców BTOF

Kwestią, na którą powinno się zwrócić uwagę, jest dostęp do komunikacji publicznej dla mieszkańców okolicznych miejscowości.

³² Chodzi o priorytety i urządzenia RFID, które wspólnie z sygnalizacją świetlną wzajemnie wykrywają nadjeżdżający pojazd komunikacji publicznej i zmieniają dla niego światło na zielone albo przetrzymują zielone dłużej niż trzeba po to aby jadące za nim pojazdy samochodowe mogły zdążyć przejechać. Dzięki temu unika się utrudnień w ruchu na drogach wlotowych/wylotowych w strefach podmiejskich i miejskich poza Centrum miast.

³³ Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla miasta Bydgoszczy (Plan Transportowy) przyjęty Uchwałą Rady Miasta Bydgoszczy w dniu 25.09.2013

³⁴ Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla miasta Bydgoszczy (Plan Transportowy) przyjęty Uchwałą Rady Miasta Bydgoszczy w dniu 25.09.2013

Tabela 25. Dostępność miast centralnych BTOF dla mieszkańców obszaru funkcjonalnego

Gmina	% mieszkańców pozbawionych komunikacji z Bydgoszczą	% mieszkańców pozbawionych komunikacji z Toruniem
Dąbrowa Chełmińska	26,2%	71,8%
Solec Kujawski	1,8%	100,0%
Nowa Wieś Wielka	14,3%	100,0%
Białe Błota	4,7%	100,0%
Sicienko	15,2%	89,7%
Osielsko	4,7%	100,0%
Dobrcz	27,3%	100,0%
Koronowo	14,0%	93,9%
Powiat bydgoski	11,9%	95,6%
Wielka Nieszawka	76,8%	0,2%
Czernikowo	50,5%	12,3%
Obrowo	41,0%	7,3%
Lubicz	56,5%	4,7%
Łysomice	100,0%	7,1%
Chełmża	100,0%	2,8%
Łubianka	100,0%	4,2%
Zławieś Wielka	48,1%	9,9%
Powiat toruński	72,0%	5,9%

Źródło: TRAKO, *Zintegrowany Program Rozwoju Transportu Publicznego*

Obecnie aż 12% mieszkańców w powiecie bydgoskim i 6% w powiecie toruńskim pozbawionych jest dostępu do połączenia odpowiednio z Bydgoszczą i Toruniem. Zdecydowana większość mieszkańców ma dostęp tylko do jednego miasta rdzenia. Oczywiście nie jest konieczne ani uzasadnione, aby istniały bezpośrednie połączenia pomiędzy wszystkimi gminami BTOF. To, od czego warto zacząć, to przeprowadzenie analizy siatki istniejących połączeń, realizowanych tak przez miejskich operatorów, jak i przez prywatnych przewoźników, wskazanie tras, na których potoki komunikacyjne i natężenie ruchu są największe, i takie skompilowanie tych dwóch zbiorów informacji, by w wyniku wprowadzenia rozwiązań na nich opartych system transportu publicznego odpowiadał na realne potrzeby mieszkańców. W związku z powyższym pozytywnie należy ocenić ideę połączenia dwóch najistotniejszych miast obszaru szybką koleją miejską. Jej rozwój i skoordynowanie z innymi systemami komunikacji publicznej powinny być dla władz priorytetem na najbliższe lata.

Należy także zwrócić uwagę na zjawisko przesuwania się zatorów na drogach wylotowych z obszarów miejskich na obszary podmiejskie (np. Lubicz Dolny na drodze krajowej nr 10, Grębocin na DK15).

Natomiast dobrze wygląda sytuacja w przypadku komunikacji dalekobieżnej. Zakończone lub realizowane modernizacje infrastruktury kolejowej i drogowej sprawiają, że mieszkańcy Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego są dobrze skomunikowani z resztą Polski, a czasy podróży są konkurencyjne.

Infrastruktura rowerowa

Udział rowerów w strukturze pojazdów w różnych badaniach przeprowadzonych na terenie Torunia i Bydgoszczy waha się od 3 do 5%^{35, 36}. Na całym Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym znajduje się 303,5 km dróg rowerowych – 121,7 km na obszarze bydgoskim i 159,8 km na obszarze toruńskim³⁷. Pozytywnie należy ocenić fakt, że ponad połowa z tych dróg (156,7 km) znajduje się w gminach poza dwoma największymi miastami obszaru. Oprócz miejskich i podmiejskich systemów infrastruktury rowerowej, istnieje również 57-kilometrowa ścieżka rowerowa łącząca Toruń i

³⁵ TRAKO, *Zintegrowany Program Rozwoju Transportu Publicznego...*, s. 66.

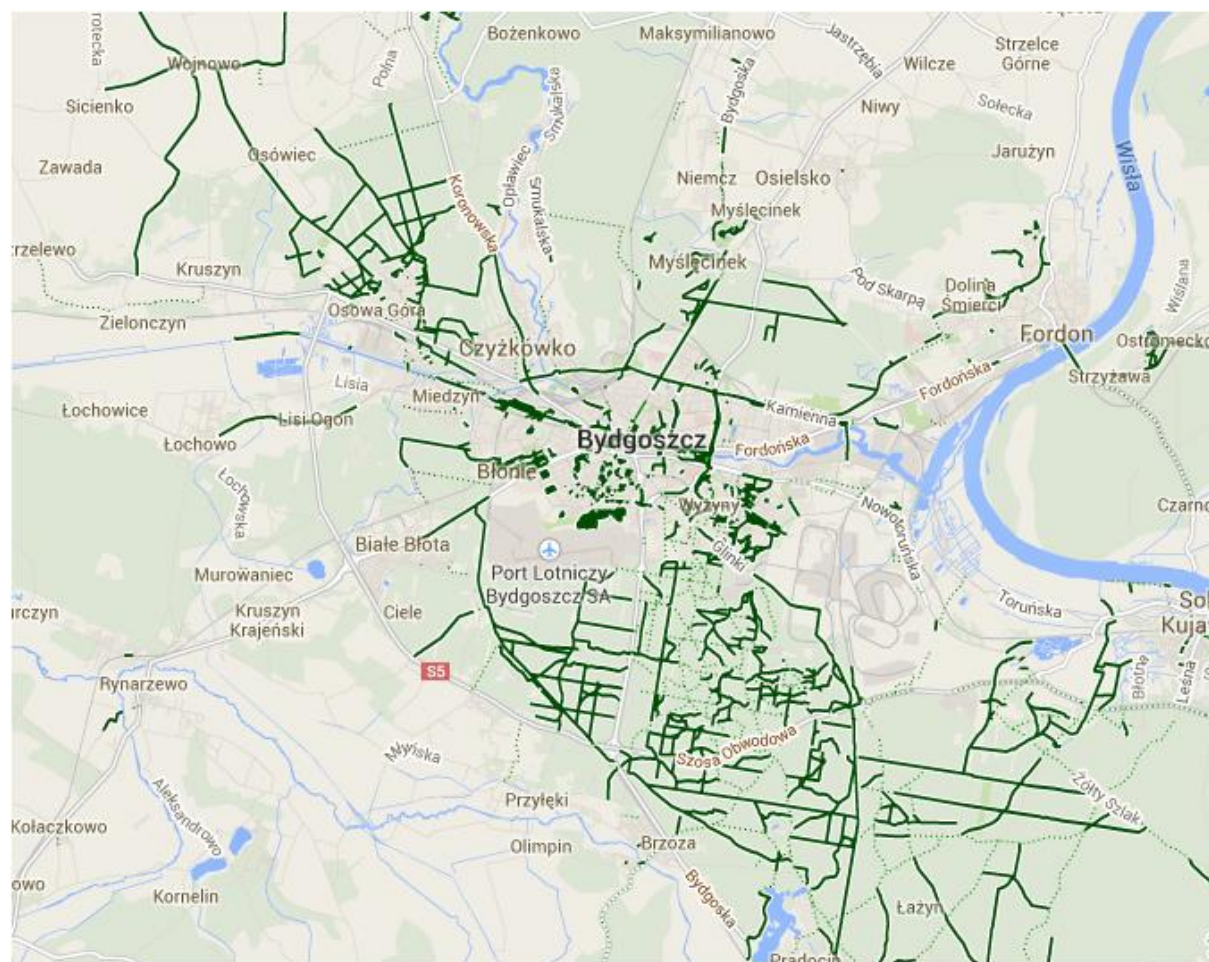
³⁶ M. Beim, P. Wiśniewski, *Pilotażowe Badania Ruchu Rowerowego w Toruniu*, s. 4.

³⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, dostęp 18.02.2014 r.

Bydgoszcz. Warto zwrócić uwagę na duży postęp w budowie nowych dróg. Bardzo zła sytuacja ulega też poprawie na obszarze podmiejskim aglomeracji, gdzie pomimo znacznego udziału roweru jako środka transportu brakowało dotąd dróg rowerowych³⁸. W powiecie bydgoskim tylko w 2010 roku oddano do użytku 35 km nowych ścieżek. W ostatnich latach zrealizowano duże inwestycje w tym zakresie np. droga rowerowa Toruń – Łubianka – Unisław oraz Toruń – Złotoria – Osiek.

Lokalizację ścieżek rowerowych w Bydgoszczy przedstawia poniższa mapa.

Mapa 8 Ścieżki rowerowe w Bydgoszczy i okolicach

- Ścieżki rowerowe
- Wydzielone pasy
- Drogi przyjazne dla rowerzystów

Źródło: <https://maps.google.pl/maps/myplaces?hl=pl&ll=53.121023,18.035431&spn=0.145462,0.293541&ctz=-120&t=m&z=12&lc=bike>

³⁸ TRAKO, op. cit, s. 68.

Lokalizację ścieżek rowerowych w Toruniu przedstawia poniższa mapa.

Mapa 9 Ścieżki rowerowe w Toruniu

- Ścieżki rowerowe
- Wydzielone pasy
- Drogi przyjazne dla rowerzystów

Źródło: <https://maps.google.pl/maps/myplaces?hl=pl&ll=53.121023,18.035431&spn=0.145462,0.293541&ctz=-120&t=m&z=12&lc=bike>

Dużym problemem, z którym mamy do czynienia w podobnej skali w obu miastach, jest brak połączeń pomiędzy poszczególnymi odcinkami dróg rowerowych, na co zwracają uwagę zarówno powołany przez bydgoski ratusz Zespół ds. polityki rowerowej, a także Stowarzyszenie Rowerowy Toruń. Jak widać na powyższych mapach, ścieżki rowerowe nie są budowane w sposób ciągły – jest dużo stosunkowo krótkich odcinków, niepołączonych z innymi ścieżkami. Inwestycje planowane na lata 2014-2020 będą miały na celu m.in. uzupełnienie lub w istniejącej infrastrukturze.

Rozwój infrastruktury

Obok istniejącej już infrastruktury planowane są kolejne inwestycje:

- Bydgoski ratusz planuje realizację szeregu inwestycji związanych ze ścieżkami rowerowymi na terenie miasta.
- Miasto Toruń w swojej strategii *Program i plan rozwoju komunikacji rowerowej w Toruniu na lata 2007 - 2015* zakłada kolejne inwestycje w mieście, a dodatkowo toruńskie starostwo powiatowe jest w trakcie realizacji projektu budowy 66 km ścieżek rowerowych w okolicznych gminach.

Dzięki tym działaniom mieszkańcy miast rdzenia i ich okolic będą mogli podróżować rowerem nad jeziora i inne atrakcyjne miejsca poza miastem, a jednocześnie poprawi się bezpieczeństwo i komfort mieszkańców powiatu korzystających z roweru w ruchu lokalnym³⁹.

Tabela 26. Postulowane inwestycje w infrastrukturę rowerową

Inwestycje postulowane w BTOF-B	Inwestycje postulowane w BTOF-T
<p>Zgłaszane w dokumentach strategicznych oraz postulowane przez beneficjentów – przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ścieżki wzdłuż ulicy Fordońskiej w Bydgoszczy • Ścieżki wzdłuż ulicy Toruńskiej w Bydgoszczy • Uzupełnienie sieci ścieżek rowerowych, łączących gminy pomiędzy sobą (np. Solec Kujawski, Szubin, Nowa Wieś Wielka) • Bydgoski Rower Publiczny/Bydgoski Rower Aglomeracyjny • Realizacje infrastruktury rowerowej bardzo ważne dla komunikacji z wymienionymi gminami BOF, do realizacji w sąsiedztwie lub wzdłuż wyszczególnionych dróg i ulic : <ul style="list-style-type: none"> ○ Gm. Osielesko – Dobrcz: ul. Wyszyńskiego, ul. Armii Krajowej, Droga 256 – ul. Fordońska ○ Gm. Dąbrowa Chełmińska: Droga 551– ul. Fordońska ○ Gm. Solec Kujawski, ul. Toruńska, ul. Nowotoruńska ○ Gm. Wieś Wielka: DK25 – ul. Bydgoska – DK5, Al. Jana Pawła II ○ Gm. Białe Błota: Droga 223 – ul. Szubińska (uzupełnienia), ul. Łochowska – ul. Nakielska ○ Gm. Sicienko: DK 10 – ul. Grunwaldzka ○ Gm. Koronowo: DK25, ul. Koronowska • Dodatkowo bardzo istotne dla całego regionu z punktu widzenia atrakcyjności turystycznej są inwestycje wzdłuż Kanału Bydgoskiego i Rzeki Brda 	<p>Zgłaszane w dokumentach strategicznych oraz postulowane przez beneficjentów – przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ścieżki w obrębie Trasy Średnicowej Wschód-Zachód w Toruniu • Przebudowa ul. Grudziądzkiej w Toruniu, uwzględniająca potrzeby rowerzystów • Uzupełnienie sieci ścieżek rowerowych, łączących gminy pomiędzy sobą (np. Łysomice, Nowa Wieś, Chełmża) • System wypożyczalni rowerów miejskich • Budowa drogi rowerowej (2,9km) wzdłuż DW657 łączącej Złotorię z Lubiczem Górnym • Budowa drogi rowerowej łączącej Toruń z Ciechocinkiem (18km) wzdłuż DK91 na trasie Brzoza Toruńska, Karczemka, Otłoczyn, Ciechocinek • Budowa nowej odnogi istniejącej ścieżki rowerowej Toruń -Łubianka na trasie- Leszcz-Świerczyn - Pigża- Brąchnowo- Brąchnówko-Browina- Grzywna, w celu skomunikowania tych okolic z Chełmżą • Budowa nowej drogi rowerowej wzdłuż DK 15 Toruń - Kowalewo Pomorskie Grębocin, Rogówko, Gronowo, M.Krupka, Gronówko oraz jej odnogi pomiędzy istniejącymi ścieżkami rowerowymi na trasie - , Turzno, Kamionki Małe, łącząc się poprzez odgałęzienie z wybudowaną drogą rowerową Toruń - Chełmża -całość ca 26km • Budowa nowej drogi rowerowej wzdłuż DK 10 Toruń -Lipno - na trasie Lubicz Dolny, Lubicz Górny , Czernikowo, Walentyново • Budowa drogi rowerowej Toruń -Osiek-Nieszawa (Złotoria -Osiek istnieje ale wymaga uzdatnienia), z przeprawą przez Wisłę na wysokości Nieszawy, na trasie Osiek-Stajęczyki-Nowogródek- Nieszawa. • Budowa odnogi ścieżki rowerowej (pkt 5) - Osiek-Czerniki na trasie - Osiek, Stajęczyki, Zimny Zdrój , Czernikowo
<p>Trasa Rowerowa Bydgoszcz -Toruń (28km) - Zamiana drogi przyjaznej dla rowerów w profesjonalną ścieżkę rowerową na odcinku pomiędzy Strzyżawą a Starotoruńskim Przedmieściem, wyposażoną w przystanki do wypoczynku i biwakowania oraz P+R,(przystanki autobusowe) przystosowanymi do pozostawiania rowerów (stojaki i kamery monitoringu) wzdłuż całej trasy (uzupełnienie odcinków ścieżki rowerowej - Strzyżawa – Ostromecko, odnoga- Ścieżka rowerowa ze Zła wieś Wielka do Dąbrowa Chełmińska przez - Zła Wieś Mała-</p>	

³⁹ http://torun.gazeta.pl/torun/1,35576,11475259,Rowerem_z_Torunia_do_Kamionek_za_38_mln_zl.html

Rzęczkowo- Skłudzewo- wzdłuż ul. Toruńska w Dąbr. Chełmińskiej, odnoga pomiędzy DK 80 a Zamek Bierzygłowski- udrożnienie całej drogi przyjaznej dla rowerzystów oraz zbudowanie mostku w Zaroślu Cienkim, Odnoga nadwiślańska na wylocie DK80 z Torunia kier. Bydgoszcz- uzupełnienie odcinka pomiędzy Szosą Bydgoską- a ścieżką nadwiślańską poprzez szlak Port Drzewny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie fiszek projektowych oraz dostępnych dokumentów strategicznych

Infrastruktura rowerowa w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym wciąż się rozwija. Kwestia rozwiązań dla rowerzystów musi być jednak brana pod uwagę przy każdej nowej inwestycji drogowej, zaś priorytetem w najbliższych latach powinna być poprawa spójności infrastruktury rowerowej. Nieuwzględnienie potrzeb rowerzystów i pieszych w podejmowanych inwestycjach jest działaniem sprzecznym z dobrymi praktykami, ale także z realnymi potrzebami mieszkańców miasta.

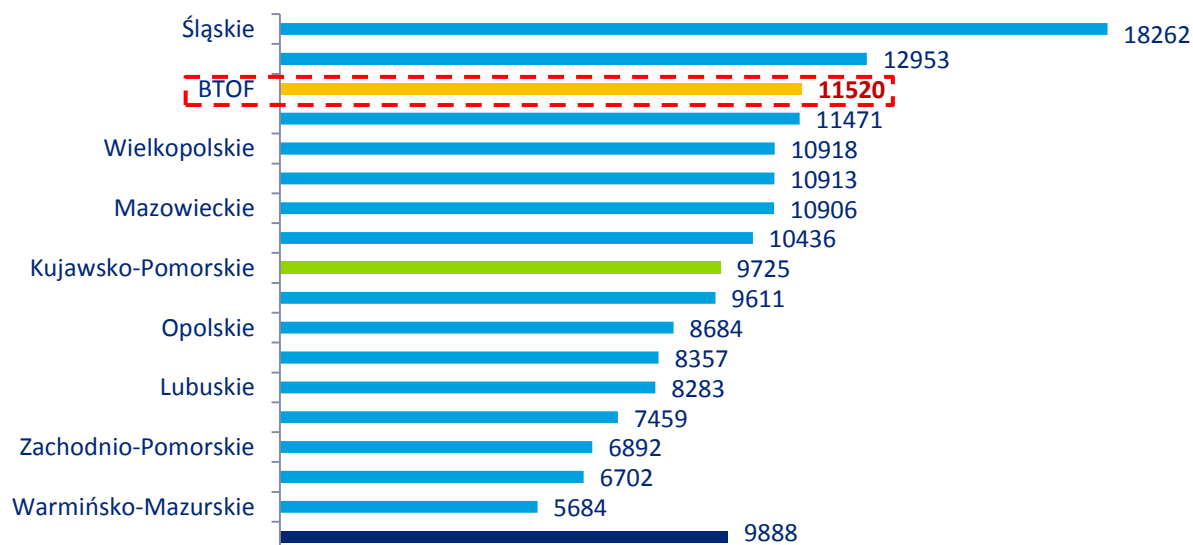
Należy również zwrócić uwagę na kwestię nawierzchni ścieżek rowerowych, jako że aż 26 km z 69 km już istniejących ścieżek w Bydgoszczy wyłożonych jest kostką lub płytkami, które w przypadku dróg rowerowych spełniają swoją rolę dużo gorzej niż asfalt⁴⁰. Problem ten występuje również w przypadku tras znajdujących się w Toruniu⁴¹.

Infrastruktura transportu kołowego

Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny w porównaniu do reszty kraju dysponuje bardzo dobrze rozwiniętą infrastrukturą drogową. Województwo kujawsko-pomorskie na tle całego kraju cechuje się dobrze rozwiniętą infrastrukturą drogową. Na 10 tys. mieszkańców przypada 127,3 km dróg, podczas gdy średnia krajowa wynosi 106,9 km na 10 tys. mieszkańców. Również gęstość sieci dróg wynosząca 148,5 km/100 km² jest wyższa od średniej krajowej. Na Bydgosko-Toruńskim obszarze funkcjonalnym znajduje się około 8000 km dróg, z czego 1850 km to drogi o nawierzchni gruntowej (głównie drogi gminne), a 164 km to drogi krajowe. Ponadto na obszarze znajdują się bardzo ważne szlaki komunikacji drogowej należące do transeuropejskiej sieci TEN-T. Oba najważniejsze miasta obszaru funkcjonalnego połączone są dwiema drogami krajowymi – DK 10 na południu oraz DK 80 na północy od rzeki Wisły.

Jednakże, jak pokazuje analiza przepustowości regionalnego infrastruktury, wkrótce może być ona niewystarczająca, by zaspokoić potrzeby dynamicznie rozwijającego się ruchu lokalnego i tranzytowego.

Wykres 34. Natężenie ruchu w BTOF na tle grupy porównawczej polskich województw

Źródło: Opracowanie własne

⁴⁰ Pracownia Edukacji M. Hyla, *Standardy techniczne dla infrastruktury rowerowej Miasta Krakowa*, s. 8.

⁴¹ <http://rowerowytorun.com.pl/art/39/rowerowy-torun-nie-dla-kostki-betonowej-na-ścieżkach-rowerowych.html>

Już teraz płynność ruchu jest ograniczona na najbardziej obciążonych odcinkach. Wynik zanotowany na badanym obszarze jest wyższy niż średnia dla większości województw (oprócz śląskiego i małopolskiego), w tym od średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego, która wyniosła 9 725 pojazdów na dobę⁴². Największy ruch zanotowano na drodze krajowej nr 5 na odcinku Osielsk-Bydgoszcz (22 912 pojazdów na dobę) oraz na drodze krajowej nr 80 w Bydgoszczy i na odcinku Toruń-Lubicz (18 233 pojazdów). Największy problem z przepustowością występuje jednak w Bydgoszczy i Toruniu, w szczególności w centrach miast. W Bydgoszczy największe problemy z płynnością ruchu występują w okolicach największych rond i skrzyżowań (np. Rondo Toruńskie, Rondo Fordońskie). Oprócz mało wydajnej sygnalizacji świetlnej, przyczyną ograniczenia przepustowości jest również poprowadzenie przez Bydgoszcz głównej trasy północ-południe (DK nr 5), która krzyżuje się z miejskim układem drogowym⁴³. Mała jest również gęstość sieci dróg układu podstawowego. Jest ona w Bydgoszczy fragmentaryczna, w niedostatecznym stopniu zmodernizowana i o niskich parametrach technicznych (złe niskie parametry geometryczne, ubogie przekroje poprzeczne, duży procent odcinków jednojezdniowych na głównych ciągach, brak ograniczeń w dostępności głównych ciągów drogowych).⁴⁴W Toruniu problem w szczególności dotyczy położonych w północnej części miasta i na Bydgoskim Przedmieściu wąskich ulic, często zastawionych zaparkowanymi samochodami⁴⁵. Dotychczas największym problemem miasta był most drogowy im. Józefa Piłsudskiego, który stanowił jedyną przeprawę przez Wisłę w Toruniu, jednak otwarcie mostu im. Elżbiety Zawackiej 9 grudnia 2013 r. znacznie zwiększyło płynność ruchu w tym rejonie.

Tabela 27. Jakość dróg w BTOF w 2011 r.

	BTOF-B*	BTOF-T*	BTOF
Dobry	54%	45%	50%
Niezadowolający	33%	26%	30%
Zły	13%	30%	20%

* BTOF-B – bydgoska część BTOF, BTOF-T – toruńska część BTOF

Źródło: GDDKiA

Przeciętna jakość dróg to kolejna niepokojąca kwestia, zwłaszcza w Bydgoszczy oraz na toruńskiej części Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego, gdzie drogi miejskie nie spełniają odpowiednich standardów technicznych⁴⁶.

Innym dużym problemem – pomimo istnienia połączeń drogowych DK 10 i DK 80 – jest brak szybkiego połączenia pomiędzy najważniejszymi miastami obszaru funkcjonalnego – Bydgoszczą a Toruniem. Obecnie czas potrzebny na pokonanie dystansu pomiędzy tymi miastami waha się w granicach 40-60 minut. Niedostatecznie rozwinięte są także ciągi obwodowe obu miast. W Bydgoszczy brakuje obwodnicy Śródmieścia, przez co w centrum miasta występuje zjawisko kongestii⁴⁷. W wyniku braku obwodnicy miasta w Bydgoskim śródmieściu występują znaczne utrudnienia w płynności ruchu, natomiast autostrada, która rolę obwodnicy powinna pełnić w Toruniu zniechęca kierowców do korzystania z tej szybszej i płynniejszej drogi alternatywnej opłatą, jaką trzeba uiścić za prawo przejazdu⁴⁸.

Duże znaczenie dla obszaru ma oddany do użytku w grudniu 2013 r. odcinek autostrady A1 pomiędzy Toruniem a Włocławkiem, który szeregowi miejscowości leżących na toruńskiej części Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego (m.in. Ciechocinkowi, Czerniewicom), jak i samemu Toruniowi

⁴² Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, *Generalny Pomiar Ruchu w 2010 roku*.

⁴³ TRAKO, *Zintegrowany Program Rozwoju Transportu Publicznego...*, s. 57.

⁴⁴ Na podstawie informacji z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Bydgoszczy

⁴⁵ TRAKO, *Zintegrowany Program Rozwoju Transportu Publicznego...*, s. 56.

⁴⁶ Wydział Rozwoju i Strategii Miasta, *Diagnoza Miasta Bydgoszczy – w latach 2008-2012*, s. 108.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ <http://www.rmf24.pl/news-nie-chca-placic-za-obwodnice-wiec-rozjezdza-torun,nld,556932>

zapewnił bezpośredni dostęp do autostrady łączącej Gdańsk z Łodzią, Katowicami i czeską granicą. Z drugiej jednak strony – jak już wspomniano – wschodnia obwodnica Torunia, której fragment stanowi autostrada A1, jest płatna, co sprawia, że kierowcy niechętnie z niej korzystają. Brakuje także bezpośredniego połączenia pomiędzy autostradą a drogą krajową nr 91 (Węzeł Czerniewice), a także dobrego połączenia między autostradą a miastem Bydgoszczą.

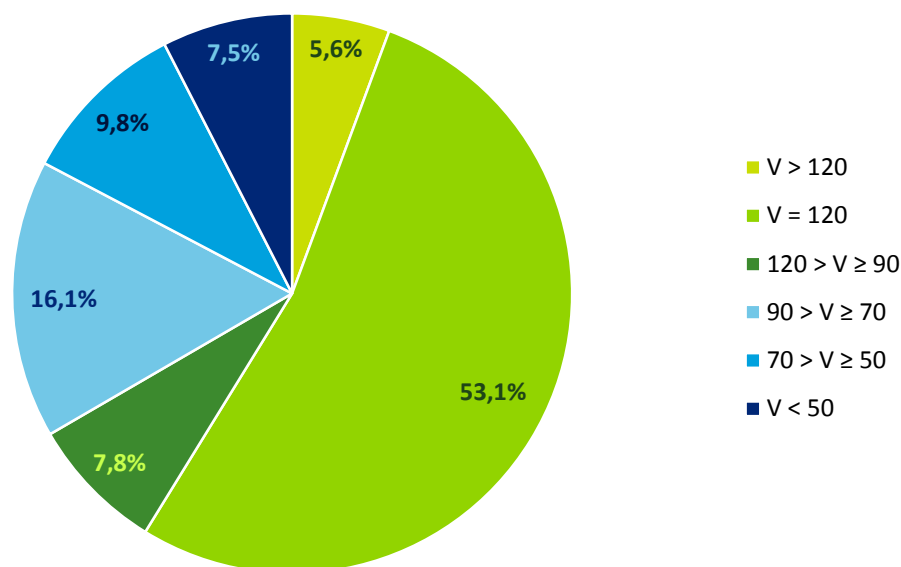
Część z tych problemów i potrzeb rozwiązań z pewnością planowane odcinki dróg ekspresowych, które będą przechodziły przez Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny. Biegąca z południa na północ S5 z pewnością odciążą przebiegającą przez Bydgoszcz drogę krajową nr 5, zaś odcinek drogi S10 pomiędzy Toruniem a Bydgoszczą zapewni szybkie połączenie pomiędzy tymi miastami. Jednak zakończenie tych inwestycji planowane jest dopiero na koniec drugiej dekady XXI wieku, więc nieuniknione wydają się modernizacje poprawiające jakość i przepustowość obecnie istniejącej infrastruktury drogowej. Na poprawę sytuacji wpłynie też realizacja planowanych inwestycji w zakresie budowy węzłów multimodalnych w obu miastach rdzenia.

2

Dobrze rozwinięta sieć kolejowa

Analiza stanu infrastruktury kolejowej pokazuje, że sytuacja w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym jest generalnie dobra. Łączna długość użytkowanych linii kolejowych w BTOF wynosi 386 km, co w przeliczeniu na powierzchnię daje 9,9 km/100 km². Współczynnik ten jest o prawie 40% większy od średniej krajowej wynoszącej 7,1 km/100 km². Mimo że przez obszar nie przebiegają międzynarodowe szlaki, Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny poprzez linie kolejowe nr 18, 131 i 353 jest również dobrze skomunikowany z Warszawą, Poznaniem, Łodzią, Krakowem, Katowicami i innymi najważniejszymi miastami w kraju.

Wykres 35. Dopuszczalne prędkości kolejowe w BTOF

Źródło: Opracowanie własne

Analiza dopuszczalnych prędkości pokazuje, iż wiele odcinków linii kolejowych została zmodernizowana, aby umożliwić pociągom szybszą jazdę. Do tak dobrej jakości infrastruktury przyczyniły się przede wszystkim szerokiej skali inwestycje w ramach przygotowań do Euro 2012.

Bardzo ważnym projektem jest wcześniej opisana modernizacja linii nr 18 wykonana w ramach współfinansowanego ze środków UE projektu *POLiŚ 7.1-45 Polepszenie jakości usług przewozowych poprzez poprawę stanu technicznego linii kolejowej nr 18 Kutno - Piła na odcinku Toruń – Bydgoszcz*⁴⁹. Warto również wspomnieć, że w Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020 roku zapisano wiele przedsięwzięć związanych z infrastrukturą kolejową.

⁴⁹ <http://www.plk-inwestycje.pl/inwestycje/program-operacyjny-infrastruktura-i-srodowisko/poii-71-45/>

Planowane są między innymi modernizacja linii 201 biegnącej między innymi przez Bydgoszcz, Nową Wieś Wielką, Maksymilianowo i Stronno oraz kompleksowa modernizacja i przywrócenie ruchu na linii kolejowej nr 356 na odcinku Bydgoszcz–Szubin.

Stan obecny, a także planowane w najbliższym czasie inwestycje pokazują, że władze zdają sobie sprawę ze znaczenia transportu kolejowego, który może znacznie odciążyć infrastrukturę drogową. Jest to szczególnie istotne na terenie BTOF, gdzie przepustowość istniejących dróg została już praktycznie wyczerpana.

3

Potencjał szlaków wodnych

Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny ma wysoki potencjał rozwoju transportu wodnego. Bydgoszcz i Toruń leżą nad Wisłą, a dodatkowo w Bydgoszczy do Wisły uchodzi rzeka Brda. Przez Bydgoszcz przebiegają dwa międzynarodowe szlaki wodne – trasa E-40, która łączy Morze Bałtyckie i Morze Czarne oraz trasa E-70 łącząca Berlin i Kaliningrad. W okolicach ujścia Brdy znajduje się również łączący Wisłę i Odrę wybudowany w XVIII wieku Kanał Bydgoski, niegdyś o bardzo dużym znaczeniu gospodarczym, a także mniejszy Kanał Górnnoteki łączący Kanał Bydgoski z górną Notecią i Gopłem. W tym momencie na obu kanałach odbywa się głównie żegluga turystyczna i rekreacyjna. Brak żeglugi towarowej jest wynikiem między innymi zaniedbania szlaków wodnych i koncentracją na budowie infrastruktury transportu kołowego w kraju i regionie.

Władze postanowiły jednak zrewitalizować unikatowy w skali europejskiej⁵⁰ Bydgoski Węzeł Wodny. Na ten cel w latach 2012-2014 Urząd Miasta w Bydgoszczy planuje przeznaczyć 250 mln złotych. Wśród działań realizowanych przez wykonawców w ramach tego projektu jest między innymi zagospodarowanie bulwarów i nabrzeży rzeki Brdy, a także budowę czterech przystanków bydgoskiego tramwaju wodnego⁵¹. Głównym celem rewitalizacji jest promocja Bydgoskiego Węzła Wodnego jako wiodącego elementu międzynarodowej trasy wodnej E-70⁵², jednak realnym efektem będzie poprawa walorów estetycznych miasta. Ciekawym projektem jest także Bydgoski Tramwaj Wodny, który regularnie kursuje w okresie od maja do września i obejmuje swoim zasięgiem 8 przystanków. Mimo że jest to ciekawa i ekologiczna propozycja transportu miejskiego, w takim kształcie nie może być alternatywą dla konwencjonalnej komunikacji publicznej przez długi czas podróży spowodowany niską prędkością (10 km/h) i długim czasem służowania między niektórymi przystankami⁵³.

Przykład tramwaju wodnego, a także innych inicjatyw pokazuje, że obecnie transport wodny może mieć znaczenie jedynie turystyczne i rekreacyjne. Należy jednak zaznaczyć, że są przykłady krajów i miast, gdzie transport wodny ma dużo większą rolę (transport towarowy, komunikacja publiczna), dlatego warto, by BTOF dążył do pełniejszego wykorzystania potencjału w tej dziedzinie.

W Toruniu wśród projektów związanych z zagospodarowaniem nabrzeży wymienić można wykorzystanie Bulwaru Filadelfijskiego jako potencjalnego przystanku wodnego dla celów pasażersko-turystycznych. Biorąc pod uwagę szerszy kontekst wykorzystania szlaków wodnych BTOF należy stwierdzić, iż gwiazdowy układ rzek łączy w większej perspektywie Antwerpię, Kłajpedę oraz poprzez kanał Bug-Dniestr Odessę nad M. Czarnym, w mniejszej zaś Berlin, Gdańsk i Warszawę. Jest to korzystny schemat - udrożniony szlak wodny z Antwerpii oraz silna promocja mogłyby doprowadzić do odrodzenia tradycji sięgających zamierzchłych czasów, kiedy to Toruń był powiązany z Lubeką, Antwerpią, Brugią, Utrechtem czy Gandawą a także wieloma innymi ośrodkami Hanzy. Od dawna mocno rozwinięty w EU caravanning a także barging (pływanie na barkach) przynosi takim państwom jak Anglia, Francja, Niemcy, Holandia, Belgia czy Dania znaczące dochody z turystyki. Turystyka oraz przemysł z nią powiązane to wielka szansa dla obu miast pod warunkiem, że połączą swe siły i wraz z otaczającymi je gminami stworzą mocno zróżnicowaną, przez co szalenie atrakcyjną ofertę dla turystów z kraju i zagranicy.

⁵⁰ Strategia rozwoju Bydgoszczy do roku 2015, s. 13.

⁵¹ http://www.bip.um.bydgoszcz.pl/binary/170_tcm30-105034.pdf

⁵² <http://www.czystabydgoszcz.pl/upload/file/739.pdf>

⁵³ TRAKO, op.cit., s. 183.

3.2.2. Infrastruktura teleinformatyczna

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	<p>Niewystarczające pokrycie dostępem do Internetu w wielu miejscowościach obszaru</p> <ul style="list-style-type: none">• Brak dostępu do Internetu w 55 miejscowościach na terenie obszaru oraz niewystarczające pokrycie (poniżej 50% budynków) w kolejnych 9 miejscowościach• Dla wielu mieszkańców Internet mobilny jest jedyną możliwą opcją dostępu do sieci. Świadczy o tym duża różnica pomiędzy dostępem do Internetu liczonym z i bez uwzględnienia operatorów komórkowych.
2	<p>Relatywnie mała dostępność Internetu światłowodowego poza miastami rdzenia</p> <ul style="list-style-type: none">• Mimo istnienia rozbudowanej sieci światłowodów, konieczne jest zwiększenie jego zasięgu na całym obszarze funkcjonalnym ze względu na to, że obecnie Internet światłowodowy dociera jedynie do 20% miejscowości na terenie BTOF.• Zidentyfikowano dużą dysproporcję między miastami rdzenia a resztą obszaru pod kątem liczby operatorów oferujących dostęp do Internetu światłowodowego. Świadczy o tym fakt, iż w Bydgoszczy, Toruniu oraz miejscowościach sąsiadujących dostęp tego typu oferuje nawet 10 operatorów.

1

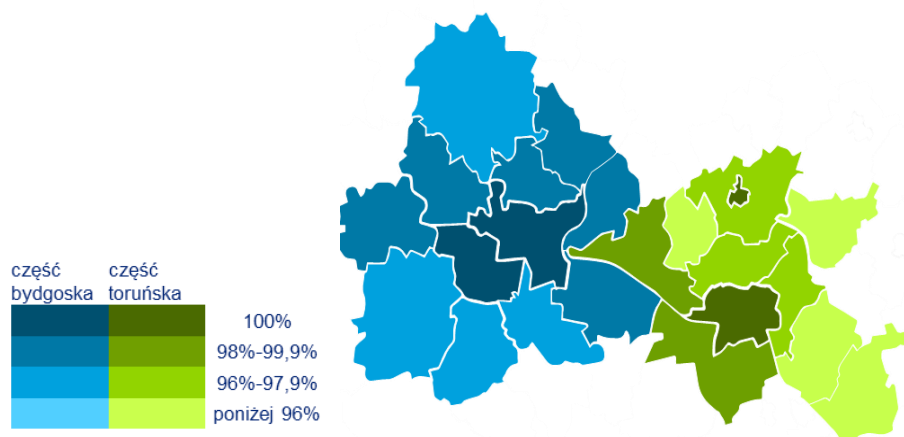
Niewystarczające pokrycie dostępem do Internetu w wielu miejscowościach

W 2012 r. w województwie kujawsko-pomorskim 64,9% gospodarstw domowych posiadało komputer, zaś 59,1% dysponowało szerokopasmowym Internetem. Dostęp do sieci posiadało również 93,5% przedsiębiorstw w województwie. W zasięgu Internetu było zaś 97,86% budynków znajdujących się w województwie kujawsko-pomorskim.

W Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym pokrycie budynków zasięgiem Internetu w zależności od tego, czy brano pod uwagę operatorów telefonii komórkowej wynosiła odpowiednio 99,33% i 85,48%. 100% zasięgu odnotowano w Bydgoszczy, Toruniu i Chełmży oraz na miejskich obszarach Szubina, Koronowa, Solca Kujawskiego i Nakła nad Notecią⁵⁴. Niższa dostępność występowała w gminach Łubianka i Czernikowo oraz na obszarach wiejskich w gminach Łabiszyn i Koronowo, gdzie zasięg Internetu wynosił poniżej 95%. Ogółem w bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego zasięg Internetu wyniósł 99,57%, zaś w toruńskiej 98,93%. Pomimo, że zasięg Internetu na obszarze funkcjonalnym był ogólnie wysoki, infrastruktura teleinformatyczna na terenie BTOF wymagała dalszych inwestycji.

⁵⁴ Raport Pokrycia Polski Infrastrukturą Telekomunikacyjną, Urząd Komunikacji Elektronicznej, Warszawa 2013.

Mapa 10. Pokrycie terytorium BTOF zasięgiem Internetu w 2013 r.*

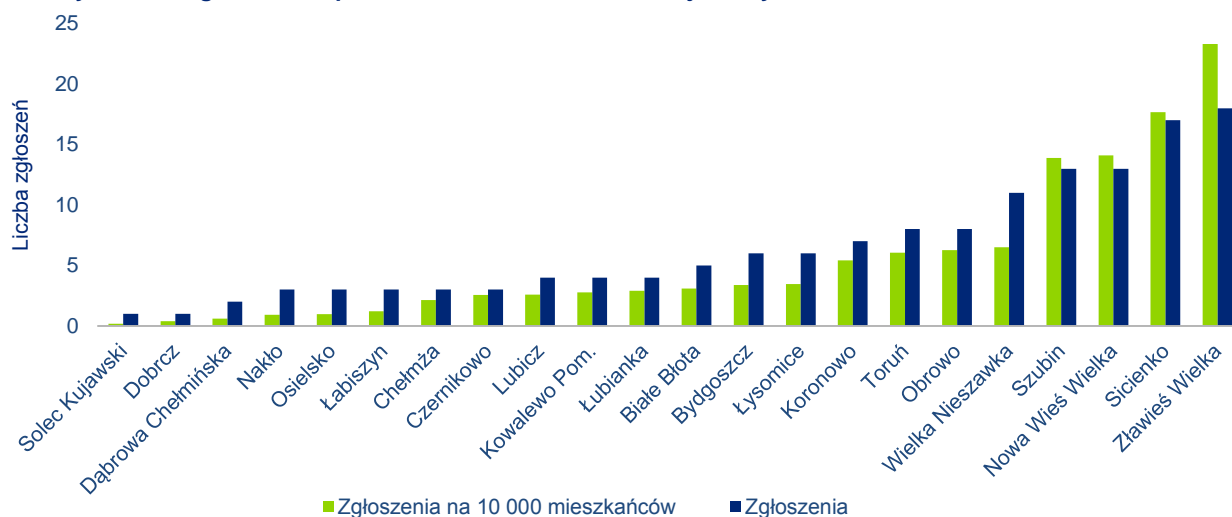
* zasięg łącznie z operatorami telefonii komórkowej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UKE, 2013 r.

Stopień pokrycia dostępem do Internetu można ocenić dobrze, zwłaszcza, że był on wyższy od średniej dla województwa i Polski, która wynosi 97,14%. Warto jednak zaznaczyć, że np. w Bydgoszczy, gdyby odliczyć zasięg oferowany przez operatorów mobilnych, penetracja Internetu wyniosła 80,73%. Biorąc pod uwagę ten wskaźnik, był on niższy o prawie 10 punktów procentowych od średniej krajowej, która wyniosła 90,25%. Nie można też zapominać, że pomimo wysokich wskaźników zasięgu dla całego obszaru, aż 55 miejscowości było całkowicie odcięta od Internetu (0% zasięgu licząc z operatorami mobilnymi), z czego 34 w bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego i 21 w części toruńskiej obszaru funkcjonalnego.

Skalę potrzeb inwestycyjnych w infrastrukturę można oszacować na podstawie ankiety przeprowadzanej przez UKE dotyczącej zapotrzebowania na Internet stacjonarny. Wynika z niej, że średnia dla obszaru BTOF wyniosła 1,68 zgłoszenia na 10 tys. mieszkańców, co było wynikiem niższym od średniej krajowej wynoszącej 2,54 zgłoszenia.

Wykres 36. Zgłoszone zapotrzebowanie na Internet stacjonarny na terenie BTOF w 2013 r.

Źródło: Ankieta dotycząca zapotrzebowania użytkowników na usługę Internetu szerokopasmowego, UKE 2013 r.

Największe potrzeby odnotowano w gminach Sicienko i Nowa Wieś Wielka znajdujących się w bydgoskiej części obszaru, gdzie w 2013 r. zanotowano odpowiednio 17 i 13 zgłoszeń o dostęp do Internetu i na leżących w toruńskiej części BTOF gminach Zławieś Wielka i Wielka Nieszawka, gdzie zanotowano 18 i 11 zgłoszeń.⁵⁵

⁵⁵ Ankieta dotycząca zapotrzebowania użytkowników na usługę Internetu szerokopasmowego, Urząd Komunikacji Elektronicznej, Warszawa 2013.

Relatywnie mała dostępność Internetu światłowodowego poza miastami rdzenia

W analizie infrastruktury internetowej warto też zwrócić uwagę na rozwój Internetu światłowodowego na terenie obszaru. Na terenie całego województwa kujawsko-pomorskiego funkcjonuje Kujawsko-Pomorska Sieć Informatyczna (K-PSI), która została wybudowana w ramach projektu „Budowa regionalnej szerokopasmowej sieci teleinformatycznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim”. W latach 2004-2008 kosztem prawie 77 mln położono 900 km sieci światłowodowej obejmującej cały obszar województwa⁵⁶. Do czerwca 2015 r. zakończona ma być budowa kolejnych 77 km światłowodów, które uzupełnią istniejącą sieć w kujawsko-pomorskim⁵⁷.

Sieć K-PSI oferuje dostęp do Internetu jednostkom samorządu terytorialnego, urządzeniom administracji państwowej, placówkom oświatowym (bibliotekom, szkołom), jednostkom kultury, służby zdrowia (szpitalom, przychodniom), oraz jednostkom ratowniczym (straży pożarnej, policji, pogotowiu) funkcjonującym na terenie całego województwa kujawsko-pomorskiego. Operator udostępnia też swoje łącza lokalnym dostawcom Internetu.

Detaliczny dostęp do szerokopasmowego Internetu przesyłanego światłowodem dostępny jest jednak tylko w 20% miejscowości znajdujących się na terenie BTOF. Najlepsza sytuacja jest oczywiście w Bydgoszczy i Toruniu oraz sąsiednich gminach, gdzie światłowodowy Internet oferuje nawet 10 różnych operatorów⁵⁸.

⁵⁶ http://www.kujawsko-pomorskie.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=1163&Itemid=193

⁵⁷ http://mac.gov.pl/files/mapa_budowy_sieci_-_listopad_2013.pdf

⁵⁸ *Raport Pokrycia Polski Infrastrukturą Telekomunikacyjną*, Urząd Komunikacji Elektronicznej, Warszawa 2013.

3.2.1. Infrastruktura kubaturowa

Termomodernizacja⁵⁹ oraz rewitalizacja

Tabela 28. Termomodernizacja i rewitalizacja – kluczowe obserwacje i wnioski z diagnozy

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	<p>Największe zapotrzebowanie w zakresie termomodernizacji budynków i mieszkań na terenie miast rdzenia</p> <ul style="list-style-type: none">• Najwięcej potrzeb zgłosiły miasta rdzenia. Kolejno wymienić można gminę Kowalewo Pomorskie, gminę Łubianka, gminy Koronowo i Dobrcz, gminę Zławieś Wielką, gminę Nakło nad Notecią• Największe potrzeby termomodernizacyjne zgłosiły gminy w zakresie budynków użyteczności publicznej, które są zlokalizowane w centralnych częściach miast rdzenia – Bydgoszczy i Torunia (stara zabudowa) oraz w budynkach wybudowanych w przedziale czasowym od lat 50' XX wieku do połowy lat 80' XX wieku.• Na terenie Bydgoszczy, jako rejony najbardziej potrzebujące modernizacji wskazać należy obszary o największym zagęszczeniu zabudowy, tj. Śródmieście, Bocianowo, Bielawy, Skrzetusko, Babia Wieś, Okole, Zawisza, Osiedle Leśne, Bartodzieje, Wzgórze Wolności, Szwederowo, Kapuściska.• Na terenie Torunia największe potrzeby w zakresie wykonania kompleksowych modernizacji budynków można zidentyfikować w następujących jednostkach urbanistycznych: Bydgoskie Przedmieście, Stare Miasto, Chełmińskie Przedmieście, Mokre Przedmieście, Rubinkowo oraz Na Skarpie.
2	<p>Kluczowe grupy zidentyfikowanych obiektów wskazywanych przez gminy najczęściej do działań termomodernizacyjnych to:</p> <ul style="list-style-type: none">• Budynki oświaty i kultury• Budynki urzędu gminy oraz jednostek komunalnych• Publiczne placówki zdrowia oraz pomocy społecznej• Obiekty mieszkalne oraz prywatne
3	<p>Znaczna koncentracja zaniedbanych obiektów oraz obszarów problemowych w strefach staromiejskich i śródmiejskich⁶⁰.</p> <ul style="list-style-type: none">• Do najważniejszych problemów we wszystkich miastach BTOF należy postępująca degradacja zabytkowych centrów miast, wynikająca m. in. z odpływu handlu i działalności usługowej z tych obszarów.• Istotnym problemem jest również występowanie w centralnych częściach miast zniszczonych obiektów i obszarów przemysłowych wpływających negatywnie na ich wizerunek.• Zauważa się postępujący proces pustoszenia (zabytkowych) centrów miast.• Istotnym aspektem działań rewitalizacyjnych jest aspekt kulturalny, związany

⁵⁹ Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 31 listopada 2008 o wspieraniu termomodernizacji i remontów Dz.U. z 2008, nr 223, Poz. 1459 „Przedsięwzięcia termomodernizacyjne - przedsięwzięcia, których przedmiotem jest:

a) ulepszenie, w wyniku którego następuje zmniejszenie zapotrzebowania na energię dostarczaną na potrzeby ogrzewania i podgrzewania wody użytkowej oraz ogrzewania do budynków mieszkalnych, budynków zbiorowego zamieszkania oraz budynków stanowiących własność jednostek samorządu terytorialnego służących do wykonywania przez nie zadań publicznych, b) ulepszenie, w wyniku którego następuje zmniejszenie strat energii pierwotnej w lokalnych sieciach ciepłowniczych oraz zasilających je lokalnych źródłach ciepła, jeżeli budynki wymienione w lit. a, do których dostarczana jest z tych sieci energia, spełniają wymagania w zakresie oszczędności energii, określone w przepisach prawa budowlanego, lub zostały podjęte działania mające na celu zmniejszenie zużycia energii dostarczanej do tych budynków, c) wykonanie przyłącza technicznego do scentralizowanego źródła ciepła, w związku z likwidacją lokalnego źródła ciepła, w wyniku czego następuje zmniejszenie kosztów pozyskania ciepła dostarczanego do budynków wymienionych w lit. a, d) całkowita lub częściowa zamiana źródeł energii na źródła odnawialne lub zastosowanie wysokosprawnej kogeneracji”.

⁶⁰ Wskazana diagnoza potrzeb rewitalizacyjnych ma charakter wstępny. W odniesieniu do obszarów miejskich ostateczny zakres diagnozy potrzeb rewitalizacyjnych przedstawiony zostanie w ramach opracowywanego równoległe z niniejszą strategią Programu Rewitalizacji Miast.

	<p>z rewitalizacją obiektów dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury, które w widoczny sposób koncentrują się w tych obszarach (Śródmieście / Stare Miasto).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Znaczna część zdegradowanej zabudowy objęta jest ochroną konserwatorską. • W strefach śródmiejskich bądź w bezpośrednich ich sąsiedztwie występują zdegradowane obiekty i obszary przemysłowe wpływające na estetykę obszaru. • Zauważalny jest brak spójnego systemu terenów rekreacyjno-wypoczynkowych oraz braki w skomunikowaniu istniejącej bazy obszarów i obiektów rekreacyjno-wypoczynkowych (w tym brak ciągłości dróg rowerowych). <p>Na terenie obszaru funkcjonalnego znajdują się gminy miejsko-wiejskie oraz wiejskie, w których również zidentyfikowano potrzeby w zakresie rewitalizacji (Gmina Nowa Wieś Wielka, Wielka Nieszawka, Łysomice, Chełmża, Czernikowo, Obrowo).</p>
<p style="text-align: center;">4</p>	<p>Identyfikacja potrzeb w zakresie rewitalizacji budynków mieszkalnych⁶¹:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zidentyfikowano znaczną degradację substancji budynków, w tym mieszkalnych w reprezentacyjnej strefie śródmiejskiej. • Obszary mieszkalnictwa o wysokiej intensywności zabudowy z dominującym budownictwem wielorodzinnym w Bydgoszczy to przede wszystkim: Szwederowo, Wzgórze Wolności, Błonie, Wyżyny, Kapuściska, Bartodzieje, Osiedle Leśne, Fordon. • W Toruniu problemy związane z degradacją substancji budynków mieszkalnych w największym stopniu występują na obszarze Bydgoskiego Przedmieścia, Starego Miasta, Chełmińskiego i Mokrego Przedmieścia oraz na Rubinkowie i Na Skarpie. • Najwięcej problemów w zakresie zasobów mieszkalnictwa notuje się w gminach: Koronowie, Kowalewie Pomorskim i Chełmży. <p>Identyfikacja potrzeb rewitalizacyjnych wynikających z analizy wskaźników społeczno-gospodarczych</p> <p>Na podstawie analizy wskaźników społeczno-gospodarczych BTOF wskazano obszary (jednostki urbanistyczne) najbardziej problemowe</p> <p>Na terenie Bydgoszczy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obszarem najbardziej problemowym i wymagającym rewitalizacji jest Śródmieście. • Obszarami bardzo potrzebującymi rewitalizacji są: Bocianowo, Stary Fordon, Bielawy. • Obszarami wymagającymi rewitalizacji w dalszej kolejności są: Okole, Błonie, Bartodzieje, Wilczak, Szwederowo, Osiedle Leśne, Kapuściska. <p>Na terenie Torunia:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obszarem najbardziej problemowym i wymagającym rewitalizacji jest Bydgoskie Przedmieście. • Obszarami bardzo potrzebującymi rewitalizacji są: Stare Miasto, Mokre Przedmieście. • Obszarami wymagającymi rewitalizacji w dalszej kolejności są: Jakubskie Przedmieście, Bielany, Grębocin przy lesie, Podgórz, Chełmińskie Przedmieście, Rubinkowo, Na Skarpie. <p>Mniejsze miasta BTOF uszeregowano według potrzeb rewitalizacyjnych.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nakło nad Notecią • Koronowo i Szubin • Chełmża • Łabiszyn • Kowalewo Pomorskie • Solec Kujawski

⁶¹ Wskazana diagnoza potrzeb rewitalizacyjnych ma charakter wstępny. W odniesieniu do obszarów miejskich ostateczny zakres diagnozy potrzeb rewitalizacyjnych przedstawiony zostanie w ramach opracowywanego równoległe z niniejszą strategią Programu Rewitalizacji Miast.

Podstawą analiz zaprezentowanych w tym punkcie są wnioski z przeglądu szeregu dokumentów gminnych, opracowań strategicznych dotyczących rozwoju gospodarczego regionu, informacji otrzymanych od urzędów gmin, spółdzielni mieszkaniowych, podmiotów zajmujących się planowaniem i gospodarką przestrzenną miast oraz innych źródeł własnych Deloitte.

Celem opracowania diagnozy stanu infrastruktury kubaturowej (stanu zabudowy) istniejącej jest przede wszystkim wskazanie zasadności przeprowadzenia działań termomodernizacyjnych oraz rewitalizacyjnych, a także zidentyfikowanie potrzeb gmin obszaru funkcjonalnego w tym zakresie.⁶²

Termomodernizacja

W ramach działań termomodernizacyjnych wyróżnia się najczęściej poniższe typy działań:

- Ocieplenie ścian zewnętrznych budynków
- Ocieplenie podłóg na gruncie
- Ocieplenie stropów nad nieogrzewanymi piwnicami
- Ocieplenie dachów i stropodachów
- Ocieplenie ścian wewnętrznych pomiędzy pomieszczeniami ogrzewanymi i nieogrzewanymi
- Wymiana okien i drzwi zewnętrznych

Istotnymi aspektami są także:

- Usprawnienie systemu wentylacji
- Zastosowanie wentylacji mechanicznej z rekuperacją
- Modernizacja lub wymiana źródła ciepła (np. lokalnej kotłowni lub węzła ciepłowniczego) i instalacji grzewczych, zastosowanie automatyki sterującej
- Modernizacja sieci przesyłowych

W przedsięwzięciach termomodernizacyjnych często wykonywane są także prace związane z:

- Modernizacją lub wymianą systemu zaopatrzenia w ciepłą wodę użytkową
- Zastosowaniem urządzeń zmniejszających zużycie wody
- Wprowadzeniem urządzeń wykorzystujących energię ze źródeł odnawialnych (np. pompy ciepła, kotły na biomasę, kolektory słoneczne)

Zasadniczym celem, a tym samym korzyścią płynącą bezpośrednio z działań termomodernizacyjnych oraz ze zmniejszenia ilości energii cieplnej jest korzyść ekonomiczna, a więc ograniczenie kosztów ogrzewania. Co więcej, poprzez docieplenie elewacji, budynki zyskują estetyczny, odświeżony wygląd, a wartość rynkowa nieruchomości wzrasta. Korzyści odczuwają także mieszkańcy oraz pracownicy budynków poddanych termomodernizacji poprzez większy komfort użytkowania budynku i zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego (zmniejszenie wilgotności, pleśni, zwiększenie komfortu termicznego). Termomodernizacja niesie także za sobą korzyści ekologiczne, a więc zmniejszenie eksploatacji nieodnawialnych źródeł energii i zmniejszenie emisji dwutlenku węgla do atmosfery. Aspekt ekologiczny jest istotnym elementem podejmowanych działań termomodernizacyjnych (i nie tylko). Gospodarka niskoemisyjna jest jednym z kluczowych zagadnień w polityce Unii Europejskiej, a realizacja obowiązków wynikających z dyrektyw unijnych w sprawie jakości energetycznej budynków powinna być priorytetem na najbliższe lata⁶³, stąd potrzeba wykonywania kompleksowej

⁶² Analizę stanu zabudowy na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego pod kątem działań termomodernizacyjnych przeprowadzono na podstawie analiz dokumentów zastanych, danych GUS, obserwacji i wywiadów, fiszek projektowych przesyłanych przez gminy, dodatkowych dokumentów określających rodzaje i wiek zabudowy uzyskanych od gmin oraz na podstawie Google Maps i Google Street View. Nie wszystkie budynki były analizowane poprzez wizję lokalną. Analizowano budynki użyteczności publicznej oraz budynki zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej sprzed 1989 roku.

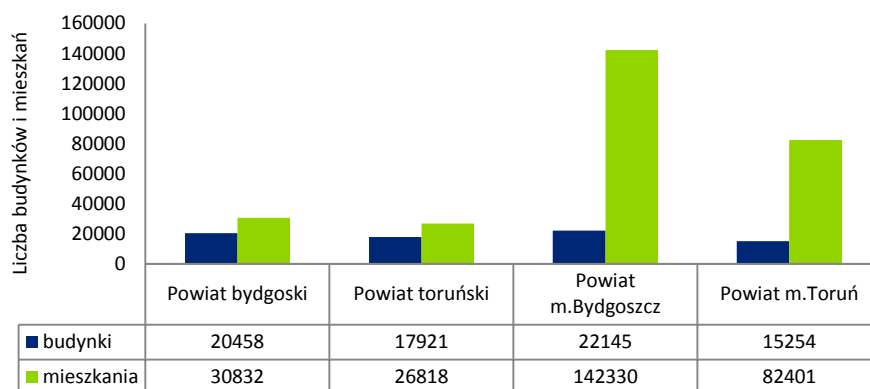
⁶³ W dniu 29.10.2013. Rada Ministrów przyjęła Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 tzw. SPA2020. To pierwszy dokument strategiczny, który bezpośrednio dotyczy kwestii adaptacji do zachodzących zmian klimatu. Skutki zmian klimatu, zwłaszcza nasilenie ekstremalnych zjawisk pogodowych, pogłębiają się w ostatnich latach. Coraz bardziej dostrzegalne są także w Polsce. Konieczne jest zatem podjęcie działań adaptacyjnych, które obok ograniczenia strat, mogą również stymulować wzrost efektywności i innowacyjności gospodarki oraz pozytywnie wpływać na stan środowiska i jakość życia obywateli.

termomodernizacji budynków jako konieczności dostosowania się do wymogów unijnych.⁶⁴ Warto zaznaczyć, iż termomodernizacja stanowi pewne uzupełnienie działań rewitalizacyjnych.⁶⁵

1 Największe zapotrzebowanie w zakresie termomodernizacji na terenie miast rdzenia

Potrzeby gmin w zakresie działań termomodernizacyjnych w dużej mierze są zdeterminowane liczbą budynków, wiekiem zabudowy oraz jej charakterem (np. dotyczącym ochrony konserwatorskiej). Poniższy wykres prezentuje liczbę budynków (budynków użyteczności publicznej oraz budynków mieszkalnych).

Wykres 37. Zestawienie liczby budynków ogółem i mieszkań w 2012 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.stat.gov.pl

Analizując liczbę budynków (w tym budynków użyteczności publicznej) i mieszkań na terenie powiatu bydgoskiego, powiatu toruńskiego oraz Bydgoszczy i Torunia można wywnioskować, że najwięcej budynków i mieszkań znajduje się na terenie miast rdzenia (szczególnie w Bydgoszczy, co wynika z faktu, iż liczba mieszkańców Bydgoszczy plasuje to miasto w pierwszej ósemce miast kraju pod względem wielkości).⁶⁶ Powyższa sytuacja powodowana jest tym, że są to największe miasta województwa kujawsko-pomorskiego będące ważnymi ośrodkami administracyjnymi, gospodarczymi, oświatowymi, akademickimi i kulturalnymi, na terenie, których znajdują się urzędy wielu instytucji. Zarówno w Bydgoszczy, jak i Toruniu mieści się także wiele rozległych obszarowo budynków spółdzielni mieszkaniowych.

Im starszy budynek/mieszkanie, tym większe zapotrzebowanie na działania w zakresie termomodernizacji.⁶⁷ Szczególnie w przypadku określenia potrzeb termomodernizacyjnych, przyjęto

⁶⁴ W okresie ostatnich lat UE przyjęła szereg dokumentów w tym zakresie, m.in. pakiet klimatyczno-energetyczny opublikowany w styczniu 2008 r. (tzw. 3 x 20%), który zobowiązuje państwa członkowskie do:

- Redukcji emisji CO₂ o 20% w roku 2020 w porównaniu do 1990 r.,
- Wzrostu udziału zużycia energii ze źródeł odnawialnych w UE do 20% w 2020 r., dla Polski ustalono 15%,
- Zwiększenia efektywności energetycznej w roku 2020 o 20%.

Unijne cele w zakresie energii zostały także uwzględnione w strategii „Europa 2020” na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, przyjętej przez Radę Europejską w 2010 r.

⁶⁵ Przykładowo remonty to działanie związane w większym stopniu z rewitalizacją. Niektóre remonty części wspólnych (np. klatek schodowych) łączą się ściśle z termomodernizacją – np. poprzez wymianę okien na kłatkach schodowych, wymianę grzejników, rur, oświetlenia (na oświetlenie LED) itd. Oczywiście można oddzielić remonty części wspólnych od szeroko pojętej termomodernizacji. Zasadne jest jednak prowadzenie wszystkich działań w miarę możliwości równocześnie (remontów, modernizacji, termomodernizacji), ponieważ wtedy faktycznie prowadzone są działania o charakterze kompleksowym (choć oczywiście wiąże się to z jednorazowym większym kosztem).

⁶⁶ Jako obszar analiz wieku zabudowy istniejącej na podstawie danych GUS na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego przyjęto powiat bydgoski, powiat toruński, powiat Miasta Bydgoszcz i Powiat Miasta Toruń. Jednostki te są obszarowo najbliższe Bydgosko-Toruńskiemu Obszarowi Funkcjonalnego oraz są obszarami, gdzie GUS przeprowadził narodowy spis powszechny budynków i mieszkań. Poszczególne gminy w większości nie posiadają szczegółowej dokumentacji dotyczącej wieku zabudowy istniejącej. Analizowano dane roczne z roku 2011 z Narodowego Spisu Powszechnego pod kątem wieku budynków i mieszkań.

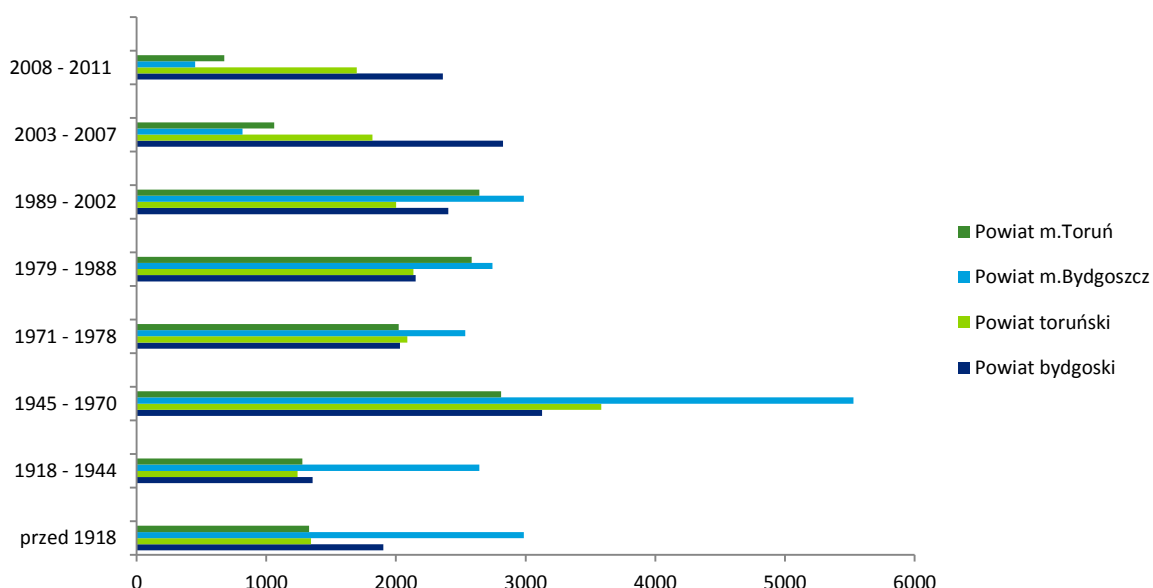
⁶⁷ W przyjętej metodzie analizy mogą zdarzyć się wyjątki związane z faktem, że budynki, których wiek wskazywałby na to, że są potencjalnymi beneficjentami zostało już poddanych działaniom termomodernizacyjnym. Potrzeby w kwestii termomodernizacji na terenie analizowanych obszarów są jednak na tyle duże, że margines błędu można zawęzić do kilku procent.

założenie dotyczące określenia tychże potrzeb wskazujące na bezpośrednią zależność z wiekiem zabudowy.

W okresie tym, a szczególnie w latach 70' XX wieku praktykowano budownictwo w technologii wielkopłytywowej, która w w/w latach stanowiła podstawę budownictwa mieszkaniowego. Dla budownictwa okresu PRL, charakterystycznym problemem była niska jakość wykonawstwa. Co więcej, obowiązujące w tym okresie normy izolacyjności termicznej ścian były około czterokrotnie mniejsze niż dzisiaj, a okien dwukrotnie (2,6 W/m²K, obecnie 1,3 W/m²K). Budynki w technologii wielkopłytywowej zaczęto docieplać już od połowy lat 80', a wraz ze znacznym wzrostem kosztów ciepła dostarczanego do mieszkań tendencja ta nasiliła się w późniejszych latach i trwa do dzisiaj.

Przeprowadzając analizę danych GUS dotyczącą wieku zabudowy istniejącej (budynków) zauważyć można, że najwięcej budynków wybudowanych przed 1989 rokiem znajduje się na terenie Bydgoszczy (powiat miasta Bydgoszcz), w następnej kolejności, na terenie Torunia (powiatu miasta Toruń). Jednocześnie na terenie Bydgoszczy znajduje się najwięcej budynków wybudowanych w latach 1945-1970. Relatywnie duży odsetek budynków w Bydgoszczy powstało przed rokiem 1944, a nawet przed 1918. Podobna sytuacja dotyczy Torunia, w którym dominują budynki powstałe w latach 1945-1970 oraz 1978-1988 oraz 1989-2002. Sytuacja pod kątem przewagi budynków powstałych pomiędzy rokiem 1945-1970 jest zbliżona na terenie mniejszych gmin obszaru funkcjonalnego (na przykładzie gmin powiatu bydgoskiego oraz toruńskiego). Graficzny udział budynków istniejących z podziałem na lata ich powstania prezentuje poniższy wykres.

Wykres 38. Zestawienie liczby budynków z podziałem na lata ich powstania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.stat.gov.pl

Duża część zapotrzebowania gmin na działania termomodernizacyjne objęła budynki gminne, (choć nie tylko) w śródmieściach, które często z racji swojej publicznej roli powinny być reprezentacyjne. Przykładowo, na terenie Śródmieścia zlokalizowana jest większość zabytkowych gmachów obiektów użyteczności publicznej, szczególnie w przypadku miast rdzenia. Według dokumentu Program termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej Gminy Miasta Toruń, którego celem było stworzenie możliwości kompleksowej i sprawnej realizacji zadań termomodernizacyjnych i modernizacyjnych w zakresie zmniejszenia kosztów zużycia mediów (energii cieplnej, elektrycznej, wody i ścieków), działań remontowo-termomodernizacyjnych w ramach obiektów użyteczności

publicznej Gminy Miasta Toruń wymaga około 45⁶⁸ ze 140 budynków (działania planowane na lata 2007-2028).⁶⁹

Cechą charakteryzującą Toruń jest fakt istnienia także znaczącego odsetka budynków historycznych, wybudowanych przed 1918 rokiem. Średniowieczny zespół miejski Torunia to jeden z najcenniejszych zespołów zabytkowych w Polsce. W 1997 został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO i obejmuje Stare i Nowe Miasto z zachowanym niemal bez zmian XIII-wiecznym układem urbanistycznym oraz teren zamku krzyżackiego. Ponad 1300 budynków wybudowanych przed 1918 rokiem, z których większość wpisana jest do ewidencji lub rejestru zabytków będzie wymagało interwencji w zakresie termomodernizacji z uwzględnieniem wartości historycznych oraz wymogów konserwatorskich.

Potrzeby termomodernizacyjne gmin obszaru funkcjonalnego określono na podstawie wskazanego przez gminy zapotrzebowania na działania termomodernizacyjne, jego priorytetyzacji oraz danych GUS (w zakresie wieku zabudowy, liczby budynków). Skalę potrzeb termomodernizacyjnych w zakresie budynków użyteczności publicznej na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego prezentuje poniższa mapa.

Mapa 11 Potrzeby gmin w zakresie termomodernizacji na terenie BTOF

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zgłoszonego zapotrzebowania na działania termomodernizacyjne przez gminy BTOF

Z racji mniejszej liczby mieszkańców oraz liczby budynków (w tym budynków użyteczności publicznej), potrzeby gmin BTOF okalających miasta rdzenia są relatywnie niższe. Analizując potrzeby Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w zakresie termomodernizacji zauważyć można, że względnie duże zapotrzebowanie zidentyfikowano w gminie Kowalewo Pomorskie, gminie Łubianka, Koronowo i Dobrcz, gminie Zławieś Wielka i gminie Nakło nad Notecią.

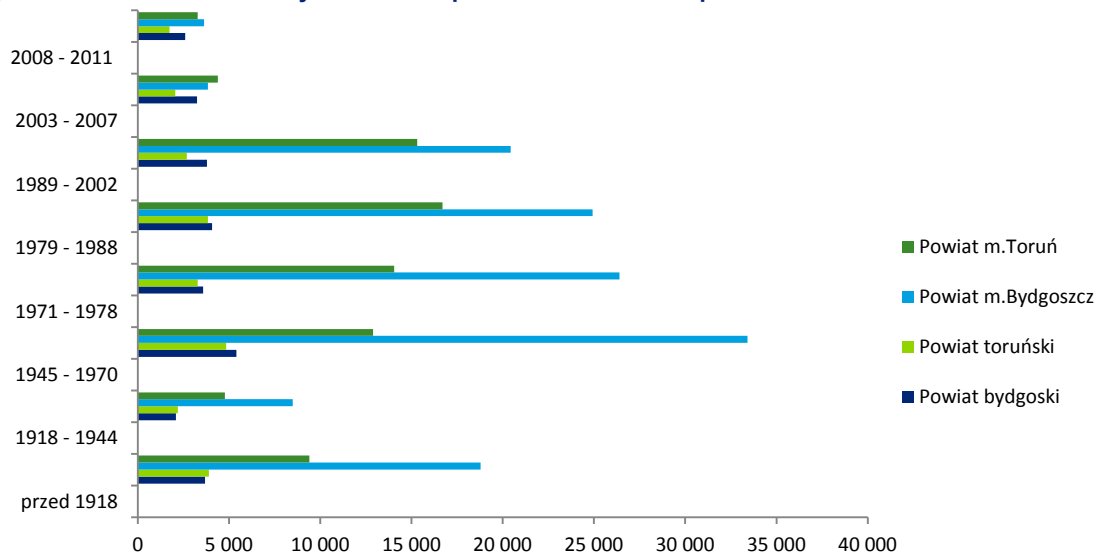
Szczegółowy wykaz zapotrzebowania na kluczowe działania termomodernizacyjne (obejmujące potrzeby termomodernizacyjne budynków użyteczności publicznej) zostały przedstawione w załącznikach: Załączniku nr 1 oraz Załączniku nr 2⁷⁰.

⁶⁸ stan na dzień 1.09.2006r.

⁶⁹ Program termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej Gminy Miasta Toruń (Załącznik do uchwały nr 1151/06 Rady Miasta Torunia z dnia 12 października 2006 r.),

Badanie potrzeb termomodernizacyjnych dotyczących budynków mieszkalnych przeprowadzono, podobnie jak w przypadku budynków użyteczności publicznej, na bazie danych statystycznych (tj. liczby mieszkań oraz daty ich powstania) oraz zgłoszonego zapotrzebowania na działania termomodernizacyjne przez kluczowe spółdzielnie mieszkaniowe na terenie obszaru. Graficzna prezentacja udziału istniejących budynków mieszkalnych z podziałem na lata ich powstania prezentuje poniższy wykres.

Wykres 39. Zestawienie liczby mieszkań z podziałem na lata ich powstania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.stat.gov.pl

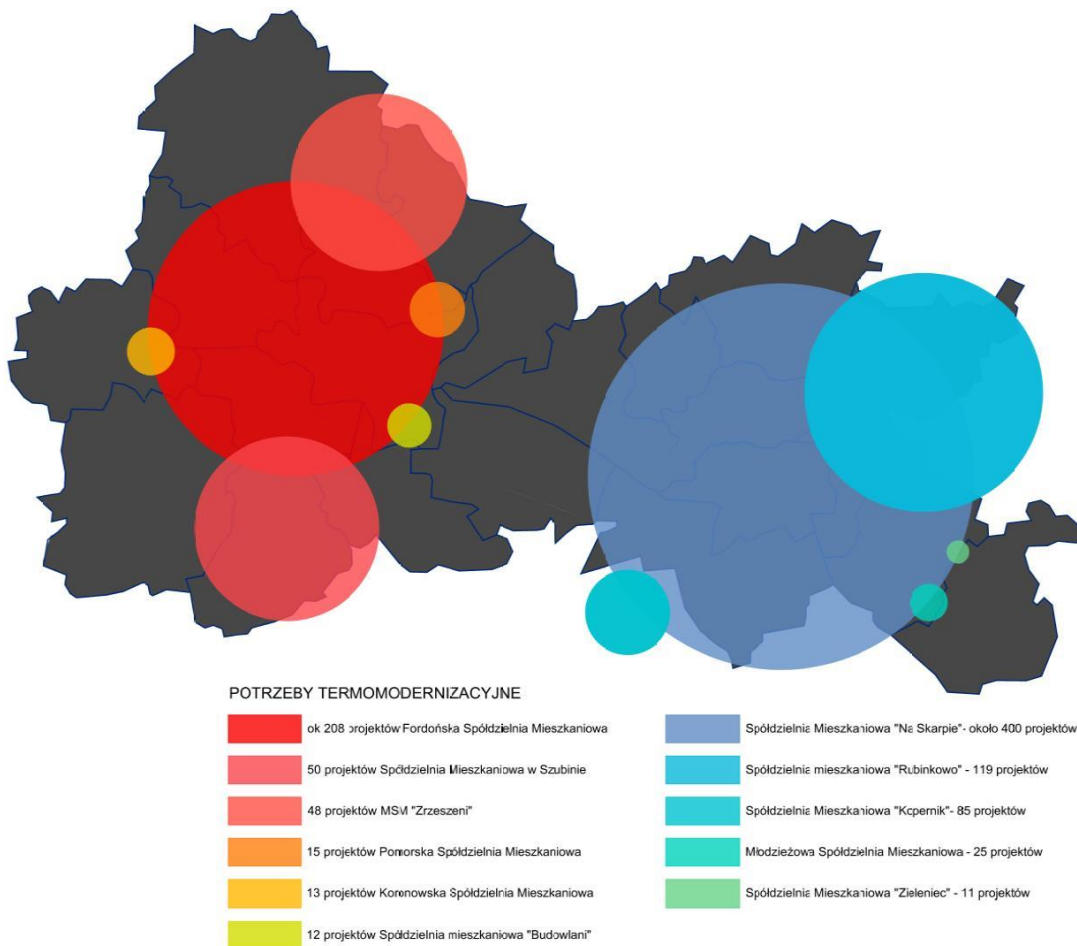
Analiza danych GUS dotycząca wieku mieszkań wskazuje, że najwięcej mieszkań wybudowanych przed 1989 rokiem znajduje się na terenie Bydgoszczy, następnie w Toruniu, na terenie, którego dominuje zabudowa mieszkaniowa powstała w latach 1989-2002, 2003-2007 oraz 1979-1988. Struktura wieku zabudowy mieszkalnej w pozostałych gminach obszaru funkcjonalnego jest podobna. Najwięcej budynków mieszkalnych mniejszych gmin obszaru (na podstawie danych dla powiatów) powstało w latach 1945-1970.

Potrzeby termomodernizacyjne obszaru w zakresie zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej prezentuje poniższy schemat.⁷¹

⁷⁰ Załącznik nr 1 – Zał_1_Mapa BTOF-B termo gminy.pdf, Załącznik nr 2 - Zał_2_Mapa BTOF-T termo gminy.pdf

⁷¹ Potrzeby określono na podstawie danych przesłanych przez spółdzielnie mieszkaniowe

Mapa 12 Potrzeby termomodernizacyjne zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej na terenie BTOF

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych przesłanych przez spółdzielnie mieszkaniowe

Największe potrzeby termomodernizacji budynków mieszkalnych zostały wskazane przez największe, obszarowo rozległe spółdzielnie mieszkaniowe obszaru funkcjonalnego.

W przypadku Bydgoszczy Śródmieście, Bocianowo, Bielawy, Skrzetusko, Babia Wieś, Okole, Zawisza, Osiedle Leśne, Bartodzieje, Wzgórze Wolności, Szwederowo, Kapuściska to rejon o największym zapotrzebowaniu na działania termomodernizacyjne. Są to również tereny o największym zagęszczeniu zabudowy.⁷²

W przypadku Torunia największe potrzeby w zakresie wykonania kompleksowych modernizacji (w tym termomodernizacji) zabudowy znajdują się w jednostkach urbanistycznych: Bydgoskie Przedmieście, Stare Miasto, Chełmińskie Przedmieście, Mokre Przedmieście, Rubinkowo, oraz Na Skarpie.⁷³

Szczegółowy wykaz zapotrzebowania na kluczowe działania termomodernizacyjne (obejmujące potrzeby termomodernizacyjne wielorodzinnej zabudowy mieszkaniowej na podstawie zapotrzebowania spółdzielni mieszkaniowych) zostały przedstawione w załącznikach: Załączniku nr 3 i Załączniku nr 4⁷⁴. Zbiorcza mapa potrzeb termomodernizacyjnych obszaru znajduje się w Załączniku nr 5⁷⁵.

⁷² Uchwała Nr XLIII/913/13 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 26 czerwca 2013 r.

⁷³ Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Torunia na lata 2007-2015

⁷⁴ Zał. nr 3 - Zał_3_Mapa BTOF-B termo zab. Wielorodzinna.pdf, Zał. nr 4 - Zał_4_Mapa BTOF-T termo zab. wielorodzinna.pdf.

⁷⁵ Zał_5_Mapa zbiorcza termo BTOF_A2.pdf.

Zapotrzebowanie w zakresie działań termomodernizacyjnych zgłoszone przez gminy obszaru funkcjonalnego dotyczyło najczęściej poniższych typów budynków

Zapotrzebowanie na działania termomodernizacyjne podzielono głównie według charakteru zabudowy oraz przeznaczenia obiektu. Charakter zabudowy /typ budynku determinuje często zakresu działań termomodernizacyjnych. Gminy obszaru funkcjonalnego najczęściej wskazywały poniższe typy budynków:

- Budynki oświaty i kultury;
- Budynki urzędu gminy oraz jednostek komunalnych;
- Publiczne placówki zdrowia oraz pomocy społecznej;
- Obiekty mieszkalne oraz prywatne.

Identyfikacja potrzeb termomodernizacyjnych (nie tylko w zakresie zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, ale także budynków użyteczności publicznej) objęła także segmentację niezbędnych działań do podjęcia oraz ich specyfiki. Zidentyfikowane potrzeby pogrupowano według typów działań.⁷⁶

Tabela 29. Kategorie kluczowych działań termomodernizacyjnych

Kategorie kluczowych działań termomodernizacyjnych	% udział potrzeb w ogóle potrzeb zgłoszonych przez gminy BTOF	
	część bydgoska BTOF	część toruńska BTOF
Docieplenie ścian zewnętrznych / dachów / stropodachów / stropów międzykondygnacyjnych /ścian fundamentowych	28%	24%
Modernizacja / wymiana źródeł ciepła	12%	19%
Ograniczenie przesyłowych strat ciepła (np. poprzez budowę nowych ciepłociągów)	8%	2%
Usprawnienie instalacji grzewczych / wentylacji	18%	16%
Wymiana stolarki okiennej i/lub drzwiowej	17%	6%
Wymiana wyposażenia budynków / instalacji elektrycznej i oświetleniowej na energooszczędną	9%	7%
Zastosowanie wysokoefektywnych systemów alternatywnych zaopatrzenia w energię i ciepło	8%	26%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zapotrzebowania gmin w zakresie działań termomodernizacyjnych

Z przeprowadzonej analizy wynika, że najistotniejszą potrzebą jest docieplenie ścian zewnętrznych/dachów/stropodachów/ stropów międzykondygnacyjnych/ścian fundamentowych materiałami termoizolacyjnymi. Drugim istotnym aspektem jest usprawnienie istniejących instalacji grzewczych/wentylacji, w sposób, aby generowały mniejsze straty ciepła i zapewniały wyższą efektywność energetyczną. Często zgłaszaną potrzebą jest wymiana stolarki okiennej i drzwiowej jako działanie zmniejszające straty ciepła. Zaleca się wymianę stolarki okiennej na spełniającą aktualne wymagania określone w Rozporządzeniu Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 5 lipca 2013 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, Dz. U. Warszawa, dnia 13 sierpnia 2013 r. Poz 926.

Pogłębiając analizę, wykonano segmentację zapotrzebowania gmin ze względu na cel, któremu ma służyć przeprowadzenie działań termomodernizacyjnych⁷⁷. Wyszczególniono następujące kryteria:

⁷⁶ Analiza kluczowych potrzeb termomodernizacyjnych na terenie BTOF w podziale na typy działań termomodernizacyjnych została wykonana na podstawie analizy i segmentacji fiszek projektowych przesłanych przez gminy.

⁷⁷ Segmentacji dokonano na podstawie przesłanych przez gminy fiszek projektowych

- Zmniejszenie emisji CO₂;
- Podwyższenie efektywności energetycznej;
- Poprawa komfortu cieplnego i/lub estetyki obiektu;
- Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii;
- Zmniejszenie kosztów eksploatacji budynków i kosztów ogrzewania.

Najważniejszymi celami do osiągnięcia są: zmniejszenie kosztów eksploatacji budynków i kosztów ogrzewania, zmniejszenie emisji CO₂ oraz podwyższenie efektywności energetycznej.

3 Rewitalizacja

Podstawowym wyzwaniem, jakie stoi przed procesem rewitalizacji jest zapewnienie, aby był to kompleksowy, skoordynowany, zintegrowany proces przemian społecznych, ekonomicznych, przestrzennych i technicznych, prowadzony na obszarze zdegradowanym tak, aby nastąpiło osiągnięcie ogólnego celu, którym jest wyprowadzenie tego obszaru ze stanu kryzysowego, w szczególności przez nadanie mu nowej jakości funkcjonalnej i stworzenie warunków do jego rozwoju. Możliwa będzie jedynie kompleksowa rewitalizacja, realizowana na obszarach zdegradowanych, odnosząca się do konkretnego, ograniczonego terytorium i łącząca wysiłki różnych podmiotów, których suma ma spowodować trwałe ożywienie społeczne i gospodarcze obszaru.

Potrzeby w zakresie działań rewitalizacyjnych dotyczą głównie zdegradowanych lub kryzysowych obszarów miejskich (i na tych skoncentrowana jest poniższa analiza). Działania dokonywane w ramach rewitalizacji to inicjatywy mające na celu poprawę jakości życia mieszkańców. Inicjatywy te powinny łączyć się z infrastrukturalnymi (i na odwrót), zatem ocena potrzeb w zakresie działań rewitalizacyjnych łączy sytuację społeczno-ekonomiczną mieszkańców BTOF oraz ocenę stanu zabudowy (sytuację infrastrukturalną).

4 Znaczna koncentracja zaniedbanych obiektów oraz obszarów problemowych w strefach staromiejskich i śródmiejskich

Zauważa się znaczną koncentrację zaniedbanych obiektów oraz obszarów problemowych w strefach staromiejskich i śródmiejskich. Nie jest to zjawisko wyjątkowe, raczej powszechne w skali kraju i poza nim. Śródmieścia, pomimo, iż są zazwyczaj centrum życia mieszkańców, usytuowane w pobliżu dworców kolejowych i węzłów transportowych, nierzadko są zaniedbane i niebezpieczne (szczególnie w późnych godzinach wieczornych). Jednocześnie obszary te należą do tych o największych potrzebach w zakresie rewitalizacji.

Ze względu na metropolitalne funkcje, największe potrzeby w zakresie rewitalizacji zidentyfikowano w miastach rdzenia. W przypadku Bydgoszczy zaniedbane obiekty dziedzictwa kulturowego znajdują się głównie w strefie śródmiejskiej. W szczególności występują one w obszarze Śródmieścia oraz w pewnym stopniu na Bocianowie. Obiekty takie zlokalizowane są również w obrębie Starego Fordonu. Strefa śródmiejska charakteryzuje się znaczną koncentracją obiektów dziedzictwa kulturowego. W pozostałych jednostkach urbanistycznych obiekty takie, poza stanowiskami archeologicznymi, w zasadzie nie występują.

Układ przestrzenny terenów przeznaczonych do rekreacji w strefie śródmiejskiej jest nierównomierny oraz charakteryzuje się brakiem ciągłości. Znaczny potencjał i zarazem deficyty widoczne są w zagospodarowaniu na cele rekreacyjno-wypoczynkowe pasma zlokalizowanego wzdłuż Kanału Bydgoskiego i rzeki Brdy. Tereny zieleni urządzonej w Bydgoszczy koncentrują się głównie na obszarze śródmiejskim, głównie w dzielnicach: Śródmieście, Babia Wieś, na granicy dzielnic Okole, Wilczak i Miedzyń oraz na granicy Szwedkowa i Śródmieścia. Jednostki urbanistyczne położone na peryferiach są na ogół bardzo ubogie w zieleni urządzonej (za wyjątkiem Myślęcinka) lub nie posiadają jej wcale. Potrzeby w zakresie zieleni i terenów rekreacji są z reguły zaspokojone w jednostkach: Błonie, Fordon (część południowa), Śródmieście, Opatowiec, Piaski, Okole, Wilczak, Łęgowo I, Jary, Siernieczek, Flisy, Babia Wieś oraz Myślęcinek. W dzielnicach tych zamieszkuje około jednej czwartej ludności miasta. Generalnie jednak układ terenów rekreacyjno-wypoczynkowych w Bydgoszczy nie tworzy spójnego systemu. W wielu rejonach miasta istnieje poważne niedoinwestowanie w tym

zakresie. Zauważalne są także braki w skomunikowaniu istniejącej bazy obszarów i obiektów rekreacyjno-wypoczynkowych.

W przypadku Bydgoszczy zdegradowane obiekty i obszary przemysłowe, poeksploatacyjne wiążą się z funkcją produkcyjną miasta. Główne obszary aktywności gospodarczej miasta, to tereny zlokalizowane w jego wschodniej części w jednostkach urbanistycznych: Bydgoszcz-Wschód, Siernieczek, Brdyujście, Zimne Wody, Czersko Polskie, Łęgnowo i zachodniej części w jednostkach urbanistycznych Osowa Góra, Czyżkówko, Okole. Charakteryzują się one mniejszą koncentracją zabudowy i zaludnienia. W jednostkach tych występują też w mniejszym lub w większym stopniu zdegradowane obszary i obiekty. Zjawiskiem bardzo niekorzystnym dla miasta są obszary poprodukcyjne zlokalizowane w strefie śródmiejskiej - Śródmieście, Bocianowo, Okole.

Negatywnym zjawiskiem w Bydgoszczy jest także występowanie podobnych obiektów i obszarów na terenach o większej koncentracji ludności i bardziej zwartej zabudowie, takich jak m. in. Szwederowo czy Osiedle Leśne. Wśród jednostek o mniejszej koncentracji zaludnienia istotny problem z terenami przemysłowymi można zauważyć na Jachcicach, w Czyżkówku czy w Brdyujściu.

W Toruniu obszarami szczególnie zniszczonymi pod względem urbanistycznym są następujące dzielnice: Stare Miasto, Jakubskie Przedmieście, Podgórz, Bydgoskie Przedmieście. Są to tereny, na których występuje bardzo duże nasycenie zabytkami (Stare Miasto, centrum Podgórza, niektóre rejon Bydgoskiego Przedmieścia). Jednocześnie wymagają one podjęcia bardzo pilnych działań zapobiegających ich szybko postępującej degradacji. Szczególnie dotknięte przez pożary zostały w ostatnich latach zabytkowe obiekty mieszkalne na Bydgoskim Przedmieściu.

W Toruniu występuje też skumulowanie zdegradowanych terenów przemysłowych i powojkowych oraz zaniedbanych przestrzeni publicznych. Zarówno Jakubskie, jak i Bydgoskie Przedmieście leżą w pobliżu Starego Miasta. W niedalekim jego sąsiedztwie leży także Podgórz (graniczący przez Wisłę). Obszary te ze względu na podobną lokalizację (sąsiedztwo) wykazują spójność problemową. Do pozostałych obszarów, na których identyfikuje się podobne problemy należą: Przedmieścia Chełmińskie i Mokre, Bielany, Stawki, posiadające znaczny udział obiektów zabytkowych oraz powojkowych, przemysłowych, pokolejowych oraz terenów zielonych i przestrzeni publicznej.

Potrzeby w zakresie działań rewitalizacyjnych zidentyfikowano także w mniejszych miastach obszaru funkcjonalnego.

W gminie Nakło nad Notecią istnieje duży problem z posiadanymi terenami przemysłowymi. Występują także braki w utrzymaniu odpowiedniej jakości przestrzeni publicznych, tj. terenów zielonych, rekreacyjno-wypoczynkowych (m.in. Łazienki Nadnoteckie, amfiteatr miejski). Problemem o dużym nasileniu są także wymagające odrestaurowania obiekty zabytkowe, w tym sakralne (Kościół Św. Stanisława i Św. Wawrzyńca).

W gminie Koronowo zidentyfikowano potrzebę działań rewitalizacyjnych w zakresie terenów po zakładach przemysłowych, które zajmują dość dużą część miasta. Ich rewitalizacja postrzegana jest przez mieszkańców jako szansa na ożywienie lokalnego rynku pracy. Istotnym problemem o bardzo dużej wadze są wymagające remontów zdegradowane przestrzenie publiczne, w tym zabytkowe, zlokalizowane głównie w starej części Koronowa. Najmniej istotną kwestią w obszarze zdegradowanej struktury miejskiej są tereny zielone. Parki miejskie zostały znacznym stopniem zrewitalizowane. Największym atutem obszaru jest zlokalizowany w niewielkiej odległości od miasta Zalew Koronowski

W Solcu Kujawskim istotnym problemem są niezagospodarowane tereny po składach kolejowych, zapleczu remontowo - budowlanym i wyrąbisku. Odnotowywane są także braki w dostępności i jakości terenów rekreacyjno-wypoczynkowych. W szczególności dostrzega się potrzebę zagospodarowania brzegu Wisły. Modernizacji wymaga także niezagospodarowana dotąd część parku miejskiego. W zakresie dostępności terenów rekreacyjno - wypoczynkowych wykazywane są również braki ścieżek rowerowych.

W gminie Kowalewo Pomorskie nie zidentyfikowano problemowych obszarów przemysłowych. Na terenie gminy tereny zielone nie stanowią priorytetu w zakresie działań ukierunkowanych na ich

poprawę. Obiektem zdegradowanej struktury miejskiej wymagającym rewitalizacji jest głównie niezmodernizowany budynek Dworca Kolejowego.

W Szubinie nie występuje istotny problem związany z koniecznością rewitalizacji zarówno terenów zielonych jak i placów i przestrzeni publicznych. Niewielki problem stanowią obszary pokolejowe (dworzec kolejowy) i pokopalniane (odkrywki żwiru). Najistotniejszą jest potrzeba odrestaurowania terenów ruin zamku.

W Łabiszynie natomiast odnowy wymagają w szczególności przestrzenie publiczne zlokalizowane głównie w centrum miasta. Problem stanowią także zaniedbane budynki zabytkowe, wymagają one w szczególności odnowienia elewacji oraz dachów.

W Chełmży kluczową kwestią do realizacji rewitalizacji terenów przestrzeni publicznych (parkingi, hotel) oraz obiektów zabytkowych (obiekty sakralne, zniszczone kamienice). W mieście brak jest terenów przemysłowych oraz zielonych wymagających odrestaurowania. Istniejące tereny zielone zostały już odnowione.

Co istotne, potrzeby w zakresie rewitalizacji posiadają nie tylko gminy miejskie. Pomimo, iż działania w zakresie rewitalizacji są dedykowane przede wszystkim terenom miejskim, na terenach wiejskich oraz miejsko-wiejskich występują problemy związane z degradacją przestrzeni oraz problemy społeczno-gospodarcze. Na terenie obszaru funkcjonalnego znajdują się takie gminy, w których zidentyfikowano tego typu potrzeby, m.in: Gmina Nowa Wieś Wielka, Wielka Nieszawka, Łysomice, Chełmża, Czernikowo, Obrowo⁷⁸. Potrzeby gmin w zakresie rewitalizacji (działań związanych ze sferą społeczno-gospodarczą (działania miękkie) oraz infrastrukturalną) dotyczą przede wszystkim:

- Rewitalizacji oraz remontów budynków
- Zagospodarowania oraz uporządkowania terenów o przeznaczeniu turystycznym
- Nadaniu nowych funkcji terenom zdegradowanym w celu jego ożywienia oraz
- Tworzenia przestrzeni publicznych, które sprzyjają integracji mieszkańców.

Identyfikacja potrzeb w zakresie rewitalizacji budynków mieszkalnych

W Bydgoszczy obszary wymagające interwencji w pierwszej kolejności (ze względu na stan zabudowy) to obszary zabudowy o wysokiej intensywności znajdujące się na terenach koncentracji funkcji miejskich (głównie strefa śródmiejska). Wykazują one cechy zabudowy śródmiejskiej, a budynki te mają głównie charakter reprezentacyjny. Obszary te obejmują głównie tereny Śródmieścia, Bocianowa, część Okola i Babiej Wsi. Podobny charakter historycznej zabudowy posiada przyległy od zachodniej strony do Śródmieścia Wilczak posiadający zabudowę z przełomu XIX i XX w. Teren ten w znacznym stopniu charakteryzuje się zwartą, pierzejową zabudową mieszkaniowo-usługową.

W strefie tej znajduje się największy odsetek mieszkań wybudowanych przed 1945r. Budynki te to obiekty najbardziej wyeksploatowane, często o niskim wyposażeniu technicznym, wymagające podjęcia szybkich działań remontowych i modernizacyjnych. Podobny charakter zabudowy śródmiejskiej występuje w Starym Fordonie. Jest to obszar o dobrze zachowanej historycznej strukturze przestrzennej, jednakże stan budynków i przestrzeni publicznych wykazuje się znacznym stopniem zdegradowania i wymaga podjęcia pilnej interwencji.

W Bydgoszczy obszary mieszkalnictwa o wysokiej intensywności zabudowy z dominującym budownictwem wielorodzinnym to przede wszystkim: Szwederowo, Wzgórze Wolności, Błonie, Wyżyny, Kapuściska, Bartodzieje, Osiedle Leśne, Fordon.

W Toruniu problemy związane z degradacją substancji budynków mieszkalnych w największym stopniu występują na obszarze Bydgoskiego Przedmieścia, Starego Miasta, Chełmińskiego i Mokrego Przedmieścia oraz na Rubinkowie i Na Skarpie. Zabudową priorytetowo wskazywaną do rewitalizacji jest zabytkowa zabudowa mieszkalna zlokalizowana głównie na Starym Mieście i na Bydgoskim

⁷⁸ Działania rewitalizacyjne na terenach wiejskich są możliwe do sfinansowania z innych funduszy niż te przeznaczone dla terenów miejskich (PROW).

Przedmieściu. W związku z tym, że znaczna część zabytkowych obiektów mieszkalnych zlokalizowanych na Starym Mieście została poddana rewitalizacji ze środków unijnych w okresie programowania 2007-2013, większość obiektów wymagających obecnie rewitalizacji w pierwszej kolejności, znajduje się na Bydgoskim Przedmieściu.

W dalszej kolejności w Toruniu rewitalizacji wymagają zlokalizowane głównie na Chełmińskim Przedmieściu i Mokrym Przedmieściu budynki mieszkalne z lat 50-tych, 60-tych i 70-tych XX w. Wymagają one m.in. modernizacji instalacji elektrycznych i wodno-kanalizacyjnych. Podobna sytuacja występuje wśród budynków z lat 70-tych i 80-tych budowanych w większości w oparciu o technologię tzw. wielkiej płyty a zlokalizowanych głównie na Rubinkowie oraz Na Skarpie. Wykazują one pewne braki w wyposażeniu technicznym, w stanie zabudowy oraz estetyki.

Najwięcej obszarów problemowych w zakresie zasobów mieszkalnictwa notuje się w Koronowie, Kowalewie Pomorskim i Chełmży.

Tabela 30. Obszary problemowe miast BTOF - mieszkalnictwo

Miasta (inne niż miasta rdzenia) Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego	Przykładowe zidentyfikowane obszary problemowe / planowane do rewitalizacji w zakresie mieszkalnictwa
Nakło Nad Notecią	<ul style="list-style-type: none"> • Rewitalizacja części Starego Rynku między os. Chrobrego, Bydgoską i ks. Piotra Skargi.
Koronowo	<ul style="list-style-type: none"> • Wyremontowanie starych pokomunistycznych budynków mieszkaniowych • Rewitalizacja terenów wokół budynków należących do spółdzielni mieszkaniowych • Modernizacja tych dróg osiedlowych, które wciąż pozostają w złym stanie • Doprowadzenie sieci gazowej oraz wodno-kanalizacyjnej do części miasta.
Solec Kujawski	<ul style="list-style-type: none"> • Rewitalizacja budynków komunalnych, • Modernizacja dróg na terenach domków jednorodzinnych, • Podłączenie nowej zabudowy do sieci wodociągowej.
Kowalewo Pomorskie	<ul style="list-style-type: none"> • Rewitalizacja pokolejowych budynków mieszkalnych wraz z obszarami do nich przylegającymi • Modernizacja dróg osiedlowych, których ogólny stan oceniany jest jako bardzo zły • Podłączenie sieci gazowej i wodociągowej, która wciąż nie dociera do niektórych części miasta
Łabiszyn	<ul style="list-style-type: none"> • Wyremontowanie oraz dokończenia remontów niektórych budynków znajdujących się na terenie miasta, • Usunięcie płyt azbestowych z dachów niektórych budynków, • Modernizacja dróg dojazdowych do niektórych osiedli, • Rewitalizacja sieci gazowej i kanalizacyjnej.
Chełmża	<ul style="list-style-type: none"> • Remont zniszczonych budynków mieszkania zbiorowego ze względu na ich dużą dewastację, • Remont dróg osiedlowych oraz położenia asfaltu na drogach, które wciąż pozostają szutrowe.

Źródło: Opracowanie na podstawie zgłoszonego zapotrzebowania gmin BTOF (fiszki projektowe) oraz analiz dokumentów zastanych

Identyfikacja potrzeb w zakresie rewitalizacji społecznej (działań „miękkich”)

Kluczową kwestią w zakresie identyfikacji potrzeb rewitalizacyjnych jest diagnoza społeczno-gospodarcza. Zgodnie z ideą rewitalizacji to aspekty społeczne są i powinny być powodem zmian, w tym infrastrukturalnych. Diagnoza obejmuje przede wszystkim sytuację ekonomiczną mieszkańców (w tym problem występowania biedy), warunki życia (szeroko pojętą jakość życia), dostęp do usług oraz stopień bezpieczeństwa na danym terenie. Wskaźniki ujęte w analizie zaprezentowano poniżej.

Tabela 31. Zestawienie kryteriów i wskaźników, na podstawie których dokonano wyznaczenia obszarów do objęcia działaniami rewitalizacyjnymi

Kryteria	Wskaźniki
Wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia	<ul style="list-style-type: none">Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia pomocy społecznej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaruLiczba wyroków eksmisyjnych z lokali mieszkalnych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaruLiczba osób w wieku 7-18 niewypełniających obowiązku szkolnego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru
Poziom bezrobocia	<ul style="list-style-type: none">Udział liczby osób bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnymUdział liczby osób długotrwale bezrobotnych w liczbie osób bezrobotnych ogółem
Trendy demograficzne	<ul style="list-style-type: none">Udział liczby osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców obszaruLiczba osób w wieku poprodukcyjnym w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru
Przestępczość i naruszenia prawa	<ul style="list-style-type: none">Liczba przestępstw i wykroczeń stwierdzonych, poza zdarzeniami drogowymi i przestępstwami gospodarczymi w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru
Poziom aktywności gospodarczej	<ul style="list-style-type: none">Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru

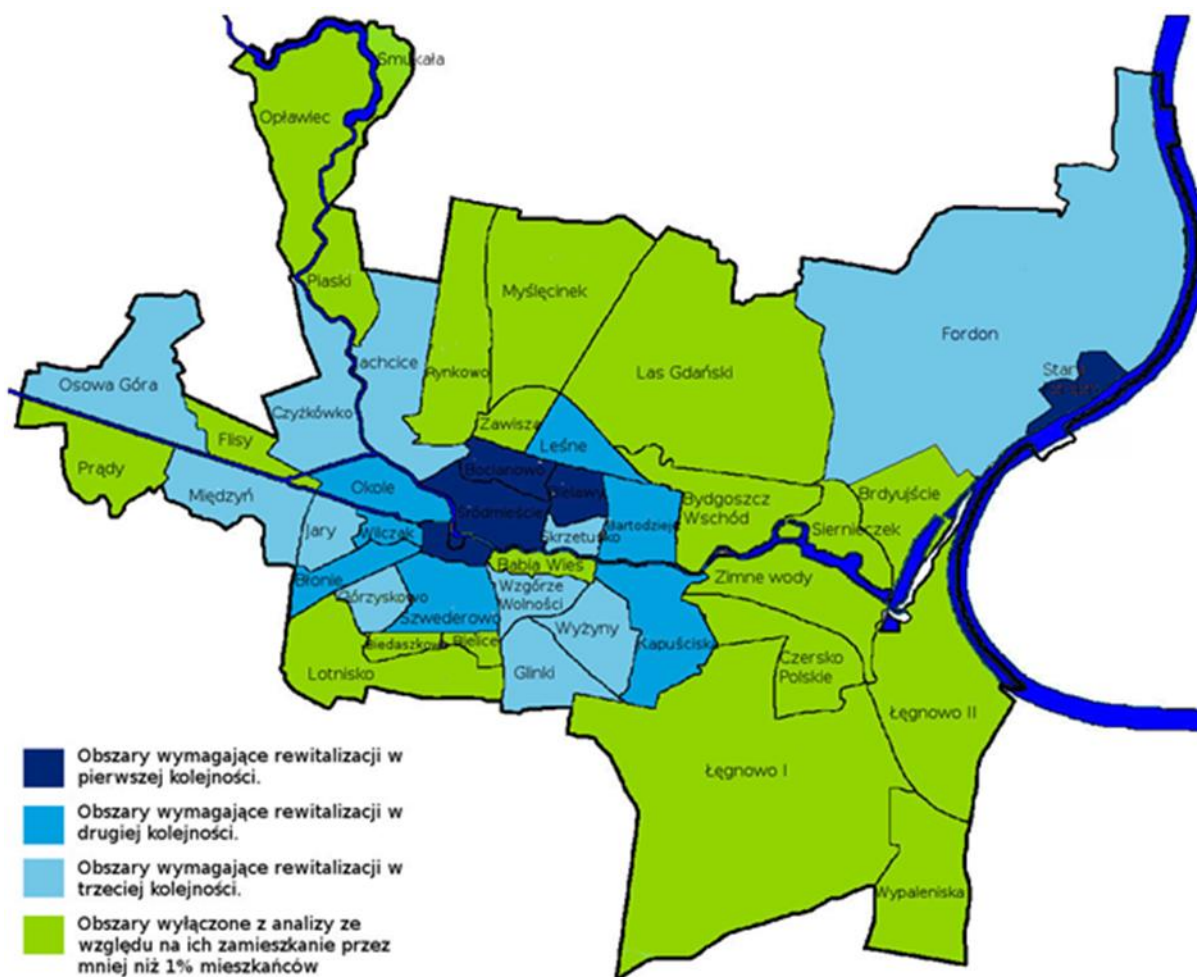
Źródło: opracowanie własne

W wyniku analizy wskaźników społeczno-gospodarczych miast Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego wskazano kluczowe obszary problemowe.

W ramach BTOF na terenie Bydgoszczy uznano, że:

- Obszarem najbardziej problemowym i wymagającym rewitalizacji jest Śródmieście;
- Obszarami bardzo potrzebującymi rewitalizacji są: Bocianowo, Bielawy;
- Obszarami wymagającymi rewitalizacji w dalszej kolejności są: Okole, Błonie, Bartodzieje, Wilczak, Szwederowo, Osiedle Leśne, Kapuściska.

Mapa 13 Obszary wymagające działań rewitalizacyjnych w podziale na jednostki urbanistyczne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy wskaźników społeczno-gospodarczych.

Główne problemy społeczno-gospodarcze, które wpłynęły na wyróżnienie Śródmieścia jako obszaru o największych potrzebach rewitalizacyjnych to negatywne wskaźniki w takich kategoriach jak wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia, poziom bezrobocia oraz przestępczość i naruszenia prawa. W dzielnicy Śródmieście występuje najwyższy w mieście wskaźnik przestępstw i wykroczeń oraz najwyższa liczba osób w wieku 7-18 niewypełniających obowiązku szkolnego - w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dzielnicy. Ponadto na tym obszarze występuje jeden z najwyższych udziałów liczby osób bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym oraz liczby osób długotrwale bezrobotnych w liczbie osób bezrobotnych. Problem stanowi również wysoka liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia pomocy społecznej oraz wysoka liczba osób, względem których orzeczono wyroki eksmisyjne z lokali mieszkalnych - w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru.

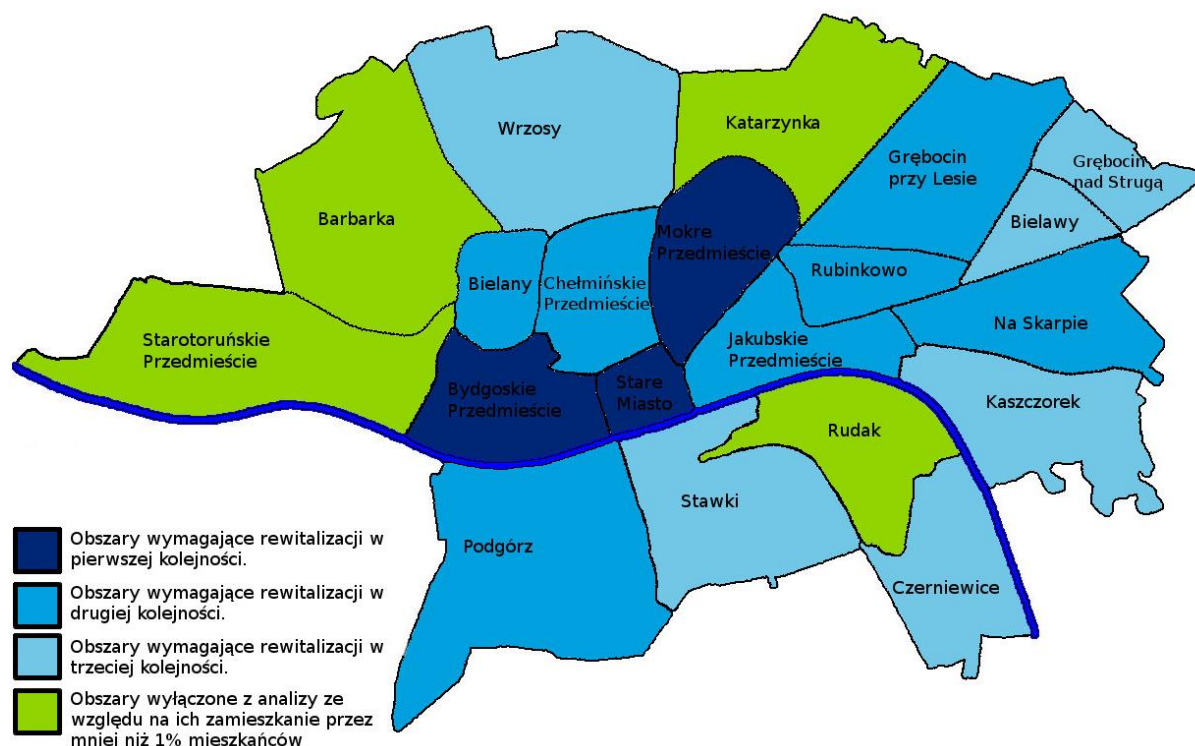
W dzielnicy Bocianowo występuje najwyższy, względem pozostałych jednostek urbanistycznych, problem z bezrobociem długotrwałym, najwyższa liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia pomocy społecznej oraz najwyższa liczba wyroków eksmisyjnych z lokali mieszkalnych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru. Ponadto obszar ten charakteryzuje się jednym z najwyższych wskaźników pod względem udziału liczby osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców obszaru.

W dzielnicy Bielawy, w Bydgoszczy występuje niekorzystna struktura ludności w podziale na wiek – najniższy udział liczby osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców obszaru, jak również jeden z najwyższych udziałów osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym.

W wyniku analizy wskaźników społeczno-gospodarczych Torunia uznano, że:

- Obszarem najbardziej problemowym i wymagającym rewitalizacji jest Bydgoskie Przedmieście
- Obszarami bardzo potrzebującymi rewitalizacji są: Stare Miasto, Mokre Przedmieście
- Obszarami wymagającymi rewitalizacji w dalszej kolejności są: Jakubskie Przedmieście, Bielany, Grębocin przy lesie, Podgórz, Chełmińskie Przedmieście, Rubinkowo, Na Skarpie.

Mapa 14 Obszary wymagające działań rewitalizacji w Toruniu w podziale na jednostki urbanistyczne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy wskaźników społeczno-gospodarczych.

Główne problemy społeczno-gospodarcze, które wpłynęły na wyróżnienie Bydgoskiego Przedmieścia jako obszaru o największych potrzebach rewitalizacyjnych to negatywne odchylenia od średniej wszystkich wskaźników w poszczególnych kategoriach. Obszar ten, jako jedyny względem całego miasta, charakteryzuje się niekorzystnymi wskaźnikami w zakresie wysokiego poziomu ubóstwa i wykluczenia, poziomu bezrobocia, trendów demograficznych, przestępczości i naruszeń prawa oraz poziomu aktywności gospodarczej.

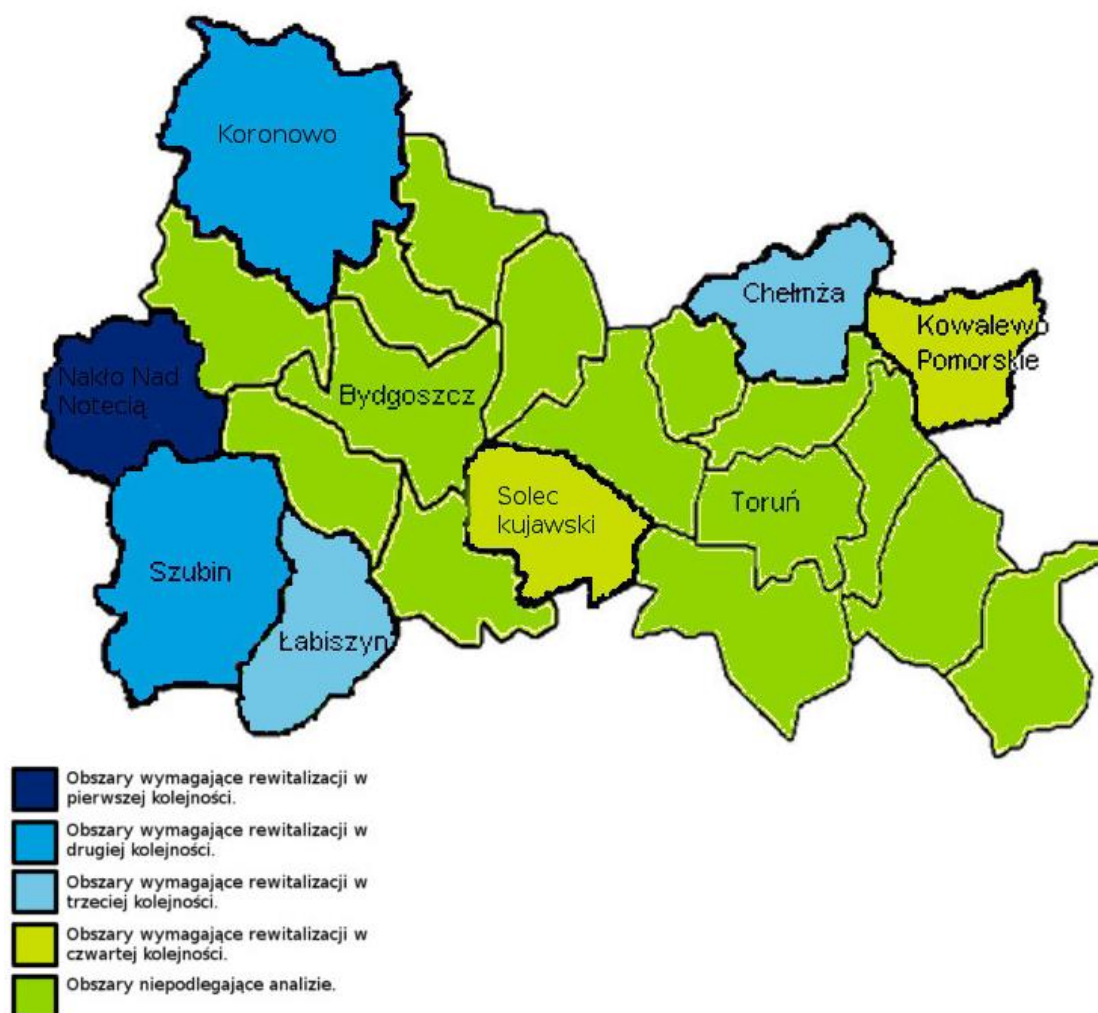
Dzielnica Stare Miasto ma największy problem z bezrobociem długotrwałym, najwyższą w mieście liczbą osób w rodzinach, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej. Na obszarze tym odnotowano również wysoki odsetek osób bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym, wysoką liczbę osób w wieku 7-18 niewypełniających obowiązku szkolnego oraz wysoką liczbę wyroków eksmisyjnych z lokali mieszkalnych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru.

Z kolei w dzielnicy Mokre Przedmieście występuje najwyższy w mieście odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru. Obszar ten charakteryzuje się negatywnym odchyleniem od średniej dla miasta takich wskaźników jak: udział liczby osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców obszaru, udział liczby osób długotrwale bezrobotnych w liczbie osób bezrobotnych ogółem, liczba osób w wieku 7-18 niewypełniających obowiązku szkolnego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru, liczba przestępstw i wykroczeń stwierdzonych, poza zdarzeniami drogowymi i przestępstwami gospodarczymi w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru (wskaźniki należą do najwyższych wśród poszczególnych jednostek urbanistycznych miasta) oraz liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na

1000 mieszkańców obszaru (wskaźnik jest jednym z najwyższych wśród poszczególnych jednostek urbanistycznych miasta).

Na podstawie wyliczeń przeprowadzonych dla miast BTOF (bez Bydgoszczy i Torunia) uporządkowano je w kolejności od tych, które wymagają rewitalizacji w pierwszej kolejności: Nakło nad Notecią, Koronowo i Szubin, Chełmża, Łabiszyn, Kowalewo Pomorskie, Solec Kujawski. Miasta zostały uporządkowane ze względu na skalę problemów w nich występujących mierzoną wartością analizowanych wskaźników.

Mapa 15 Obszary wymagające działań rewitalizacyjnych na terenie BTOF (z wyjątkiem miast rdzenia)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy wskaźników społeczno-gospodarczych.

W Nakle nad Notecią orzeczono najwięcej wyroków eksmisyjnych biorąc pod uwagę miasta BTOF (bez Bydgoszczy i Torunia). W mieście występował wyższy od średniej wyliczonej dla wszystkich miast wskaźnik bezrobocia długoterminowego oraz wskaźnik liczby przestępstw. W Nakle nad Notecią przypada jednak mniej przedsiębiorstw w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców niż w innych badanych miastach.

W Koronowie podobnie jak w Nakle nad Notecią obszarem problemowym jest relatywnie wysoki poziom bezrobocia długoterminowego. W mieście orzeczono również w 2012 roku sporo wyroków eksmisyjnych. W gminie zidentyfikowano również niewielki stopień aktywności gospodarczej, liczony liczbą przedsiębiorstw działających na terenie miasta.

Istotnym wyzwaniem społecznym w Szubinie jest względnie liczna grupa osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. Pochodną trudnej sytuacji finansowej jest relatywnie duża liczba wyroków eksmisyjnych. Przedsiębiorczość w gminie prezentuje się poniżej przeciętnej.

W Chełmży notuje się relatywnie wysoki odsetek osób pozostających bez zatrudnienia, w tym, co niepokojące, długotrwale. Chełmża charakteryzuje się ponadprzeciętną liczbą wyroków eksmisyjnych (w stosunku do średniej dla wszystkich badanych miast) oraz liczbą osób korzystających ze świadczeń opieki społecznej. W gminie notuje się względnie wysoki odsetek osób w wieku 7-18 lat niewypełniających obowiązku szkolnego.

Obszarem problemowym w Łabiszynie jest bezrobocie długoterminowe. Problematyka tego zjawiska pociąga za sobą inne niekorzystne zachowania społeczne. W gminie notuje się niekorzystne wskaźniki dotyczące liczby przestępstw oraz osób z trudną sytuacją finansową. Relatywnie duży odsetek osób jest beneficjentami pomocy społecznej.

W Kowalewie jedyne wskaźniki wykazujące negatywne odchylenia od średniej objęły obszar bezrobocia, podobna sytuacja występuje w Solcu Kujawskim.

3.3. Edukacja

3.3.1. Szkolnictwo podstawowe, średnie i zawodowe

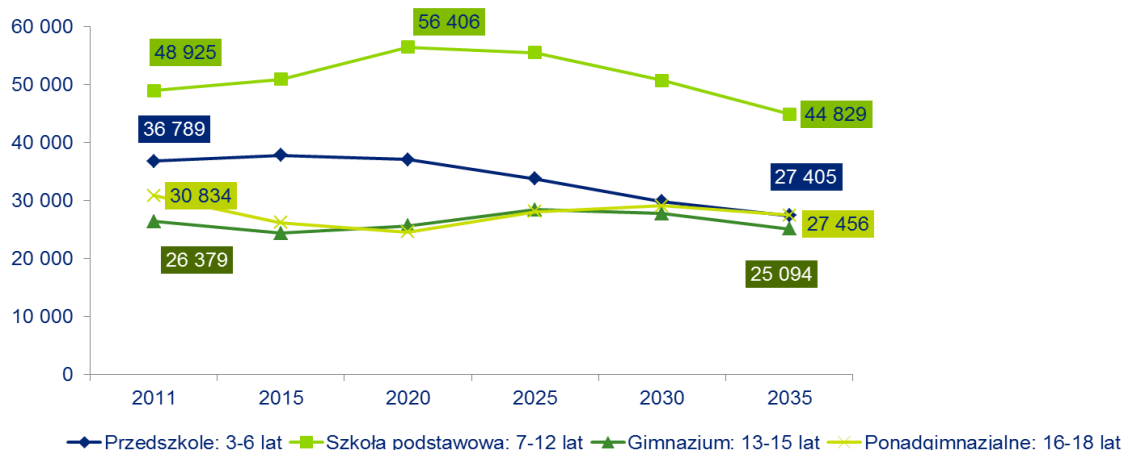
Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	<p>Spadek liczby uczniów spowodowany zmianami demograficznymi</p> <ul style="list-style-type: none">• Liczba dzieci w wieku 3-6 lat spadnie do 2035 r. o ponad 25%• Najszybciej wyludniają się miasta rdzenia obszaru funkcjonalnego tj. Bydgoszcz i Toruń, co jest spowodowane także migracjami z miast do gmin ościennych
2	<p>Kluczowe wyzwania dla systemu edukacji BTOF to podniesienie efektywności i jakości nauczania</p> <ul style="list-style-type: none">• Szkoły podstawowe, gimnazjalne i ponadgimnazjalne wymagają działań służących podniesieniu jakości i efektywności nauczania polegających na rozbudowie bazy dydaktyczno-naukowej, rozszerzeniu i uatrakcyjnieniu oferty edukacyjnej, wykorzystaniu nowoczesnych metod w nauczaniu• Podnoszenie jakości nauczania wymaga skierowania dodatkowego wsparcia do kadry pedagogicznej – szkolenia, staże, wsparcie metodyczne• Przykłady dobrych praktyk można czerpać od najlepszych szkół w BTOF wysoko ocenianych w rankingach krajowych
3	<p>Dopasowanie systemu szkolnictwa do potrzeb rynku pracy</p> <ul style="list-style-type: none">• Wzmocnienia wymaga system wsparcia szkół przez instytucje zewnętrzne (centra edukacji nauczycieli, poradnie pedagogiczne, placówki oświatowo-wychowawcze)• Dla szkolnictwa zawodowego kluczowe jest zacieśnienie współpracy ze szkołami wyższymi oraz pracodawcami

Dla rozwoju sfery społecznej i kapitału ludzkiego niebagatelną rolę odgrywa edukacja. Kształcenie ponadgimnazjalne, w szczególności zawodowe i ogólnokształcące oraz kształcenie na poziomie wyższym ma ogromne znaczenie w procesie przystosowywania się społeczeństwa do zaspokojenia potrzeb dynamicznie zmieniającego się lokalnego rynku pracy. Nie bez znaczenia pozostaje także edukacja przedszkolna i podstawowa, gdyż zdolność do nabywania wiedzy i kreatywność powinny być kształtowane już od najmłodszych lat.

1 Spadek liczby uczniów spowodowany zmianami demograficznymi

Istotnym problemem dla obszaru funkcjonalnego jest spadek liczby ludności spowodowany ogólnym spadkiem urodzeń i nasileniem się procesów migracyjnych ludności. Prognozę ludności BTOF według płci i funkcjonalnych grup wieku dzieci i młodzieży prezentuje poniższy wykres.

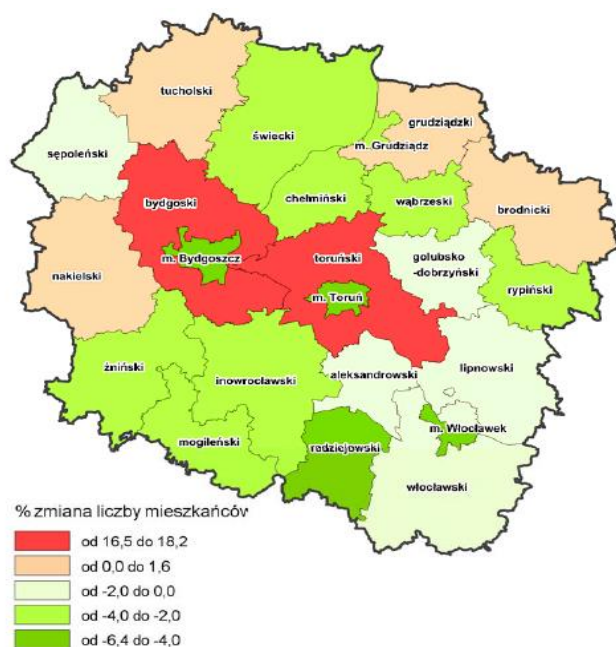
Wykres 40. Prognoza ludności BTOF wg płci i funkcjonalnych grup wieku dzieci i młodzieży w latach 2011-2035

Źródło: Bank Danych Lokalnych dostęp 10.04.2014

Grupa wiekowa, która zmaleje najbardziej, bo o 25,3% to dzieci w wieku od 3 do 6 lat, co spowodowane jest dużym spadkiem liczby urodzeń w omawianym okresie. Co ciekawe, liczba ludności w omawianej grupie wiekowej w Bydgoszczy i Toruniu spada jeszcze szybciej niż w całym obszarze funkcjonalnym (spadek odpowiednio o 31% i 22%). Fakt ten wyjaśniać może nasilenie się procesów przenoszenia miejsca zamieszkania do gmin ościennych. Dynamika spadkowa jest również szybsza w bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego (-15%), podczas gdy w części toruńskiej prognozowany spadek liczby ludności wynosi 10%.

Schemat 9 Prognozowana zmiana liczby mieszkańców w latach 2011-2020 – migracje do gmin (%)

Źródło: Sytuacja społeczno-gospodarcza województwa kujawsko-pomorskiego, Zróżnicowanie wewnętrzne, Toruń 2012 r.

Powyższe zmiany demograficzne mają ogromny wpływ na dalszy rozwój systemu szkolnictwa w obszarze funkcjonalnym.

Edukacja przedszkolna

W województwie kujawsko-pomorskim, a także w obszarze funkcjonalnym, żłobki nie są popularną formą opieki nad najmłodszymi dziećmi. Żłobki oferują w regionie miejsca jedynie dla 1,14% populacji, która mogłaby z nich korzystać. Podobnie jak w poprzednich latach, jest to odsetek niższy niż przeciętnie w Polsce⁷⁹.

Według danych GUS za 2012 r. w BTOF funkcjonowały 174 przedszkola i 857 oddziałów przedszkolnych (łącznie oferowały 20834 miejsca), do których uczęszczało niecałe 20 tys. dzieci. Odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną w wieku 3-6 lat pozostawał poniżej średniej dla kraju (średnia dla kraju - 71,6%).

W ostatnich latach rosła liczba przedszkoli i punktów przedszkolnych oraz dzieci korzystających z tej formy opieki (np. w Bydgoszczy do przedszkoli publicznych oraz oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych uczęszczało 4513 dzieci w roku szkolnym 2008/2009 a w roku 2011/2012 5224 dzieci), jednak procesy migracyjne ludności powodują, iż w wybranych gminach istnieje konieczność budowy nowych placówek. W Bydgoszczy i Toruniu istniejąca baza generalnie zaspokajała aktualne potrzeby w zakresie opieki przedszkolnej, natomiast zidentyfikowano przeciążenie placówek na niektórych osiedlach⁸⁰. Charakterystyczne dla obszaru funkcjonalnego jest także zróżnicowanie w dostępności do edukacji przedszkolnej pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi wynoszące w niektórych gminach nawet ponad 40%.

Schemat 10 Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych edukacją przedszkolną w roku 2012

Gmina	Odsetek dzieci objętych edukacją przedszkolną (3-6 lat) %
Łysomice	29,7
Łubianka	38,2
Chełmża	39,8
Czernikowo	41,6
Zławieś Wielka	46,6
Łabiszyn	50,1
Białe Błota	51,6
Sicienko	54,7
Chełmża	54,8
Dobrcz	55,3
Wielka Nieszawka	55,6
Koronowo	56,5
Obrowo	59,8
Solec Kujawski	59,9
Dąbrowa Chełmińska	64,4
Osielsko	65,3
Lubicz	69,0
Nowa Wieś Wielka	70,5
Nakło nad Notecią	70,5
Szubin	74,3
Toruń	78,1
Bydgoszcz	78,8

Źródło: Bank Danych Lokalnych

⁷⁹ Analiza potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście nowej perspektywy finansowej UE 2014-2020, Instytut Badań Strukturalnych, 2012 r.

⁸⁰ Strategia rozwoju Bydgoszczy do 2030 r., Bydgoszcz 2013 r.

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy oraz propozycji projektów zgłoszonych przez gminy obszaru funkcjonalnego można stwierdzić, iż kluczowe potrzeby w obszarze edukacji przedszkolnej w obszarze BTOF są następujące:

Tabela 32 Kluczowe potrzeby w obszarze edukacji przedszkolnej na obszarze BTOF

Budowa / rozbudowa placówek wychowania przedszkolnego
<ul style="list-style-type: none"> ○ Dostosowanie pomieszczeń / sal szkolnych do przyjęcia sześciolatków ○ Zagospodarowanie terenów wokół szkół i przedszkoli ○ Budowa / modernizacja przedszkoli ○ Adaptacja posiadanych lokali na potrzeby przedszkola ○ Usuwanie barier architektonicznych dla dzieci niepełnosprawnych
Doposażenie placówek wychowania przedszkolnego
<ul style="list-style-type: none"> ○ Zakup niezbędnych pomocy dydaktycznych ○ Zakup innego wyposażenia niezbędnego dla prawidłowego funkcjonowania placówki
Wzmocnienie atrakcyjności i podniesienie jakości oferty edukacyjnej
<ul style="list-style-type: none"> ○ Wprowadzenie nowych, innowacyjnych programów nauczania ○ Szkolenia podnoszące kompetencje nauczycieli wychowania przedszkolnego (w tym z metodykami nauczania) ○ Oferta zajęć dodatkowych rozwijających umiejętności i zainteresowania dzieci

Źródło: Opracowanie własne

Edukacja podstawowa i gimnazjalna

W roku 2012 na terenie BTOF w 198 szkołach podstawowych uczyło się prawie 47 tys. uczniów, zaś do 150 gimnazjów uczęszczało nieco ponad 25 tys. uczniów.

Współczynnik skolaryzacji brutto dla dzieci w wieku 7-12 lat dla całego obszaru funkcjonalnego wynosi 100%, co przewyższa średnią krajową o 0,9%. Dla Bydgoszczy i Torunia współczynnik ten wynosi odpowiednio 102% i 106%, podczas gdy dla gmin ościennych waha się on w granicach 92-98%. Różnicę tę wyjaśnia fakt, że część dzieci z gmin położonych w bezpośrednim sąsiedztwie dużych miast uczęszcza do bydgoskich i toruńskich szkół podstawowych.

Dla gimnazjów współczynnik skolaryzacji wyniósł nieco ponad 100% i również był wyższy od średniej dla całego kraju. W przypadku gimnazjów występowała jeszcze większa różnica pomiędzy współczynnikami dla największych miast obszaru (112,5% w Toruniu, 106% w Bydgoszczy) i okolicznych gmin (od 85% do 93%), co może wynikać z mniejszej dostępności szkolnictwa gimnazjalnego w niektórych wsiach i większej konkurencji ze strony wielkomiejskich szkół.

Tabela 33. Wyniki sprawdzianu dla szóstoklasistów i wyniki z egzaminu gimnazjalnego w roku szkolnym 2012/2013

	Sprawdzian szóstoklasisty	Egzamin gimnazjalny				
		j. polski	wos/historia	matematyka	przyrodnicze	j. angielski
m. Bydgoszcz	25,49	65,30	59,88	50,79	60,03	67,45
m. Toruń	26,55	64,32	59,89	52,30	60,07	68,24
powiat bydgoski	24,85	63,69	56,96	46,68	58,02	60,90
powiat toruński	26,55	62,93	55,32	44,60	56,81	54,96
KRAJ	24,03	62,00	58,00	48,00	59,00	45,00

Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku

Wyniki sprawdzianu szóstoklasistów i egzaminu gimnazjalnego przeprowadzonych w roku szkolnym 2012/2013 charakteryzują się zróżnicowaniem ze względu na miejsce zamieszkania ucznia – wyniki zdających w miastach, zarówno w Toruniu jak i Bydgoszczy są wyższe niż wyniki dzieci z terenu powiatu.

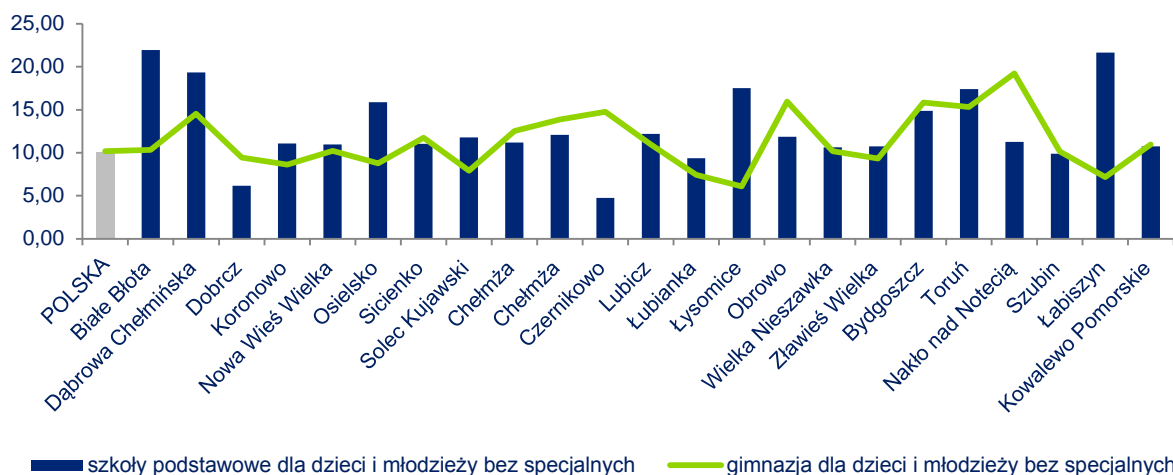
Na podobną tendencję wskazują wyniki pomiarów prowadzonych z użyciem trzyletnich wskaźników egzaminacyjnych⁸¹ dla gimnazjów w powiatach bydgoskim i toruńskim. Wynika z nich, iż efektywność nauczania w gimnazjach wymaga dalszych działań usprawniających (gimnazja zostały zakwalifikowane do kategorii „szkoła wymagająca poprawy”).

Na podstawie dostępnych danych można stwierdzić, iż w szkołach obszaru funkcjonalnego były podejmowane różne działania mające na celu podniesienie poziomu nauczania (zajęcia pozalekcyjne, programy realizowane ze środków UE, olimpiady) a mimo to nie we wszystkich placówkach oświatowych osiągnęte wyniki edukacyjne były zadawalające. Świadczą o tym średnie wyniki np. z egzaminów gimnazjalnych - w roku szkolnym 2012/2013 w BTOF oceny z egzaminów z języka polskiego, matematyki i nauk przyrodniczych były niższe niż średnie w kraju. Warto również zwrócić uwagę na rezultaty badania IDI przeprowadzonego w ramach diagnozy analizy potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego w nowym okresie programowania 2014-2020 z których wynika, iż najniższe wyniki egzaminów zewnętrznych na każdym szczeblu były osiągnęte przez uczniów w gminach, w których nieznaczny odsetek dzieci był objęty opieką przedszkolną.

W ostatnich latach w szkołach zrealizowano szereg prac inwestycyjnych (doposażono pracownie komputerowe, rozbudowano obiekty dydaktyczne, modernizowano sale gimnastyczne, boiska sportowe doposażano placówki w nowoczesny sprzęt techno-dydaktyczny), jednak w dalszym ciągu część szkół i placówek oświatowych nie spełnia wymaganych standardów w zakresie bazy materialnej i dydaktycznej. W niektórych gminach nadal funkcjonują szkoły, które nie są w wystarczającym stopniu wyposażone np. w sprzęt komputerowy lub liczba dzieci przypadająca na jeden komputer jest wyższa niż średnia dla kraju.

⁸¹ Trzyletnie wskaźniki egzaminacyjne dla gimnazjów są łączną informacją o wyniku egzaminacyjnym i edukacyjnej wartości dodanej (EWD). EWD jest miarą efektywności nauczania danej szkoły w zakresie sprawdzianem egzaminami zewnętrznymi i opisuje wkład szkoły w końcowy wynik egzaminacyjny – bada przyrost wiedzy ucznia (www.ewd.edu.pl).

Wykres 41 Liczba uczniów przypadająca na 1 komputer w szkołach podstawowych i gimnazjalnych w 2012 r.

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 16.04.2014

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy oraz propozycji projektów zgłoszonych przez gminy obszaru funkcjonalnego można stwierdzić, iż kluczowe potrzeby w obszarze edukacji podstawowej i gimnazjalnej są następujące:

Tabela 34 Kluczowe potrzeby w obszarze edukacji podstawowej i gimnazjalnej na terenie BTOF

Budowa / rozbudowa placówek szkolnych
<ul style="list-style-type: none"> ○ Modernizacja / unowocześnienie placówek szkolnych ○ Budowa nowych szkół (tylko wybrane gminy) ○ Zagospodarowanie terenów wokół szkół ○ Budowa przyszkolnych obiektów sportowych ○ Usuwanie barier architektonicznych dla dzieci niepełnosprawnych
Doposażenie placówek w pomoce dydaktyczne i naukowe
<ul style="list-style-type: none"> ○ Zakup niezbędnych pomocy dydaktycznych ○ Zakup innego wyposażenia niezbędnego dla prawidłowego funkcjonowania placówki
Wzmocnienie atrakcyjności i podniesienie jakości oferty edukacyjnej
<ul style="list-style-type: none"> ○ Wprowadzenie nowych, innowacyjnych programów nauczania ○ Programy wsparcia metodycznego i rozwojowego dla nauczycieli ○ Oferta zajęć dodatkowych wyrównawczych i wspierających dzieci szczególnie utalentowane ○ Oferta zajęć dodatkowych rozwijających kreatywność, przedsiębiorczość, umiejętności matematyczne, inne ○ Kształtowanie poczucia tożsamości obywatelskiej i lokalnej

Źródło: Opracowanie własne

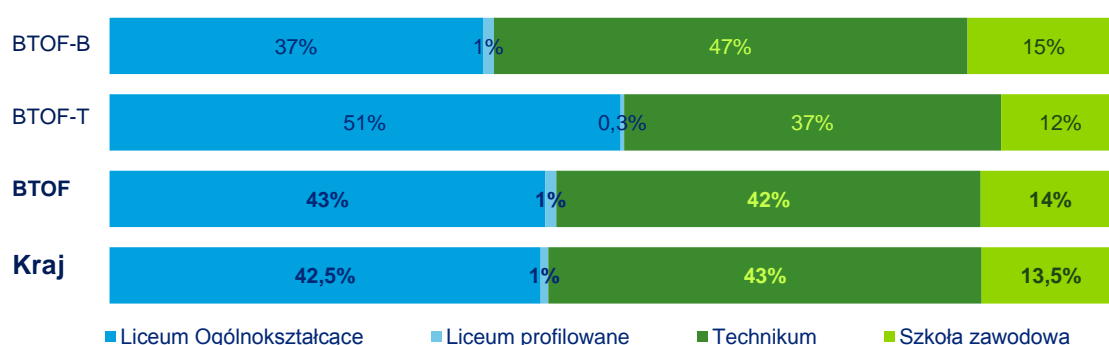
Edukacja ponadgimnazjalna

W BTOF działają łącznie 144 szkoły ponadgimnazjalne dla młodzieży, w których uczy się prawie 30 tys. uczniów. Najbardziej popularną formą kształcenia na omawianym obszarze jest szkolnictwo zawodowe, które wybrało 57% uczniów. Warto zwrócić uwagę na fakt, że struktura szkolnictwa ponadgimnazjalnego praktycznie nie różni się od krajowej⁸².

Kształcenie zawodowe jest realizowane w liceach profilowanych, technikach, technikach uzupełniających, zasadniczych szkołach zawodowych, szkołach policealnych jak i w ramach kursów skierowanych do osób dorosłych.

Duże różnice można zaobserwować analizując osobno strukturę edukacyjną części bydgoskiego i toruńskiego obszaru funkcjonalnego. W bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego dużo większą popularnością cieszy się szkolnictwo zawodowe, zaś w Toruniu i okolicach ponad połowa uczniów wybiera szkoły ogólnokształcące.

Wykres 42. Struktura edukacyjna BTOF-B, BTOF-T i BTOF w porównaniu do struktury krajowej w 2012 r.

Źródło: Bank Danych Lokalnych, 16.04.2014

Do najpopularniejszych specjalizacji kształcenia zawodowego w BTOF należą specjalizacje inżynieryjno-techniczne, usługowe, informatyczne oraz związane z ekonomią i administracją. Przeważają specjalizacje przemysłowe, co jest spójne z profilem województwa⁸³. W szkołach są otwierane nowe kierunki kształcenia. Region stara się podnieść atrakcyjność i jakość szkolnictwa zawodowego. W ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki Urząd Marszałkowski przekazał do tej pory 64,8 mln złotych, a kolejne 35 mln (16 mln w obszarze funkcjonalnym) także trafi na ten cel. Pieniądze przekazane są m.in. na organizację staży i praktyk, przygotowania zawodowego pracownika, dodatkowych zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, wyposażenie szkół i placówek w nowoczesne materiały dydaktyczne⁸⁴. Województwo wspiera także przedsiębiorstwa współpracujące ze szkołami zawodowymi, na ten cel przeznaczonych zostało 7 mln euro⁸⁵.

W okresie programowania 2007-2013 realizowanych było wiele projektów mających na celu zmodernizowanie i unowocześnienie bazy kształcenia zawodowego, rozszerzenie oferty zajęć dodatkowych, podniesienie kompetencji nauczycieli, czy pomoc młodzieży w zdobywaniu praktycznych umiejętności jak m.in. Zawodowe horyzonty 5, Nauczyciel zawodu w praktyce, utworzenie laboratorium techniki drogowo-mostowej w zespole Szkół Budowlanych w Bydgoszczy, budowa Ośrodka Egzaminacyjnego w Zespole Szkół Samochodowych w Bydgoszczy, Edukacja dla każdego, Wspieranie nauczycieli w doskonaleniu kompetencji, Rozbudowa i unowocześnienie bazy kształcenia zawodowego w powiecie bydgoskim, Praktyczna szkoła bo każdy może być kimś – kompleksowe działania wspierające szkolnictwo zawodowe w środowisku lokalnym, SZKOlna kuźnia

⁸² Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, *Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013*, Warszawa 2007, s. 125

⁸³ Instytut Badań Strukturalnych, *Analiza potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego*, Warszawa, s. 56

⁸⁴ http://www.kujawsko-pomorskie.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=26039&Itemid=126

⁸⁵ <http://www.oswiata.abc.com.pl/czytaj/-artykul/kujawsko-pomorskie7-mln-euro-na-wspolprace-ze-szkolami-zawodowymi>

Profesjonalistów, Szkoła innowacyjna i konkurencyjna – dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego do wymagań lokalnego rynku pracy, Dobry zawód, dobry start, Więcej możliwości, więcej szans, Toruńskie szkoły zawodowe szansą na sukces.⁸⁶ Ołbrzymie znaczenie edukacji dla rozwoju społeczno-gospodarczego BTOF podkreślane jest zarówno w strategii Rozwoju Miasta Bydgoszczy do 2030 (program: Edukacja dla każdego), Strategii Rozwoju Miasta Torunia do roku 2020 (cel operacyjny 3.1 Umacnianie pozycji Torunia jako regionalnego ośrodka edukacji młodzieży) oraz Strategii rozwoju edukacji miasta Bydgoszczy 2013-2020. Powyższe dokumenty są spójne, co do głównych celów i kierunków działań w obszarze edukacji. W ostatnim z powyżej wymienionych dokumentów zaproponowano szereg kompleksowych działań, które z powodzeniem mogłyby być realizowane w całym obszarze funkcjonalnym. W strategiach rozwoju poszczególnych gmin obszaru funkcjonalnego również kładzie się duży nacisk na tworzenie sprzyjających warunków do kształcenia dzieci i młodzieży.

Do liceów ogólnokształcących na terenie BTOF uczęszcza 13,5 tys. uczniów. Zdawalność matur na poziomie 80,2% plasuje BTOF poniżej średniej krajowej wynoszącej 81%. Różnica pomiędzy Bydgoską a Toruńską częścią Obszaru Funkcjonalnego wynosi 2,2% na korzyść Torunia, jednak trzeba zauważyć, że źródłem tego wyniku jest w dużej mierze większy udział liceów w całkowitej liczbie szkół ponadgimnazjalnych. Zdawalność w liceach jest lepsza na TOF, a w kategorii techników lepsze są szkoły bydgoskie.

Tabela 35. Zdawalność matur w poszczególnych typach szkół w 2013 r.

	Liceum	Technikum	Łącznie
BTOF-B	88,2%	75,6%	79,0%
BTOF-T	88,8%	70,4%	81,8%
Razem	88,5%	73,7%	80,2%
Kraj	90,0%	71,0%	81,0%
Różnica	-1,5%	+2,7%	-0,8%

Źródło: Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku

W BTOF funkcjonuje najlepsze według rankingu tygodnika „Perspektywy” liceum ogólnokształcące w kraju - Liceum Akademickie UMK w Toruniu⁸⁷. Liceum Akademickie wygrało ten ranking także w latach 2011-12, a w roku 2013 zajęło drugie miejsce. Dzięki 16 laureatom i 31 finalistom w olimpiadach ogólnopolskich szkoła zajęła 1. miejsce również w rankingu olimpijskim⁸⁸. Drugim najlepszym liceum z omawianego obszaru było VI LO im. Braci Śniadeckich w Bydgoszczy, które zajęło w ogólnopolskim rankingu liceów ogólnokształcących 20. miejsce⁸⁹. Dzięki 7 laureatom i 27 finalistom w olimpiadach ogólnopolskich (głównie olimpiada matematyczna i informatyczna), szkoła zajęła 11. miejsce w rankingu olimpijskim⁹⁰. Bardzo wysoką, 4 pozycję w ww. rankingu zajęło Technikum Elektroniczne w Bydgoszczy.

Jednym z problemów występujących w BTOF jest niski kapitał społeczny oraz narastające negatywne zjawiska wśród młodzieży jak wzrost poziomu przestępczości i uzależnień. Należy zauważyć, że za kształtowanie postaw społecznych i obywatelskich oraz poczucie tożsamości lokalnej jest odpowiedzialna nie tylko rodzina, ale również szkoła. Większy nacisk powinien być także położony na dobre przygotowanie uczniów do wejścia na rynek pracy zarówno poprzez naukę przedsiębiorczości, kreatywności i samodzielności, ale także efektywnie działający system poradnictwa zawodowego i wsparcia psychologicznego.

Działania podnoszące efekty nauczania

⁸⁶ Informacje ze stron internetowych powiatów bydgoskiego i toruńskiego, dane pozyskane z Urzędów Miast Bydgoszczy i Torunia

⁸⁷ http://www.perspektywy.pl/ranking/2014/LO/pdf/ranking_lo_ogolny.pdf

⁸⁸ http://www.perspektywy.pl/ranking/2014/LO/pdf/ranking_lo_olimpijski.pdf

⁸⁹ http://www.perspektywy.pl/ranking/2014/LO/pdf/ranking_lo_ogolny.pdf

⁹⁰ http://www.perspektywy.pl/ranking/2014/LO/pdf/ranking_lo_olimpijski.pdf

W BTOF podejmowanych jest szereg działań, których celem jest podniesienie efektywności kształcenia i wychowania. Najwięcej projektów realizowanych jest w miastach Bydgoszczy i Toruniu, a najważniejszym z nich jest system Bydgoskich Grantów Oświatowych przeznaczonych na innowacyjne działania w szkołach i placówkach prowadzonych przez Miasto Bydgoszcz.

Niezwykle ważną zachętą do podnoszenia jakości nauczania jest program nagród i stypendiów dla uczniów i nauczycieli za szczególne osiągnięcia w olimpiadach i konkursach przedmiotowych. Uczniowie z Torunia odnoszący sukcesy w 2013 r. mogli liczyć na stypendia w wysokości od 150 zł do 250 zł, a uczniowie szkół ponadgimnazjalnych, którzy uzyskali tytuł laureata, bądź finalisty ogólnopolskiej olimpiady otrzymywali dodatkowo jednorazową nagrodę w wysokości 2000 zł⁹¹. Z kolei w Bydgoszczy najlepsi mogli liczyć na nagrody nawet w wysokości 2500 zł⁹².

Na całym obszarze realizowanych jest także kilka projektów finansowanych lub współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej dotyczących podnoszenia poziomu nauczania i kwalifikacji nauczycieli, a także rozbudowy i unowocześnienia infrastruktury. Warto wyróżnić projekt „Zawodowe horyzonty”, który realizowany jest już piąty raz. Beneficjentem jest miasto Bydgoszcz, projekt obejmuje cykl spotkań szkoleniowych oraz oferuje miesięczne staże zawodowe.

Uczelnie wyższe z terenu BTOF również oferują możliwości współpracy dla uczniów z poszczególnych szczebli systemu edukacji. Uniwersytet Techniczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy oraz Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu otworzyły Uniwersytety Dziecięce, mający przez ciekawe wykłady wprowadzić uczniów szkół podstawowych w świat nauki^{93,94}.

Ponadto UMK w Toruniu dzięki porozumieniu z Ministerstwem Edukacji Narodowej od 1998 r. prowadzi Gimnazjum i Liceum Akademickie. Szkoła ma za zadanie otoczyć opieką najzdolniejszych uczniów, którzy rekrutowani są z całego kraju. Uczniowie liceum, a także najlepsi gimnazjaliści mają możliwość uczestniczenia w zajęciach na Uniwersytecie, a oprócz tego pracownicy uczelni prowadzą seminaria organizowane specjalnie dla uczniów Gimnazjum i Liceum Akademickiego⁹⁵. Liceum w ostatnich 4 latach trzykrotnie zwyciężało w ogólnopolskim rankingu „Perspektyw”, a większość jego absolwentów studiuje na najlepszych uczelniach w Polsce i na świecie. Również Uniwersytet Techniczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy ściśle współpracuje z VI LO w Bydgoszczy przy realizacji rozszerzonych programów z przedmiotów ścisłych. Najzdolniejsi uczniowie mogą liczyć na cykliczne zajęcia laboratoryjne i wykłady na terenie uniwersytetu, a także udział w pracach studenckich kół naukowych. Bydgoszcz oferuje także specjalne stypendia w wysokości 500 zł dla najlepszych uczniów absolwentów szkół średnich, którzy zdecydują się podjąć naukę na bydgoskich uczelniach publicznych. Pozytywnie należy ocenić uruchomienie przez Wyższą Szkołę Gospodarki w Bydgoszczy pierwszego w regionie przedszkola akademickiego. Dzięki współfinansowaniu ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego uczestnictwo w projekcie jest bezpłatne⁹⁶.

Wysoka jakość nauczania jest także uzależniona od dobrego przygotowania kadry pedagogicznej. Bez wątplenia nauczyciele w BTOF posiadają niezbędne kwalifikacje do realizacji programów nauczania w szkołach, jednak większy nacisk powinien być położony na sposób prowadzenia lekcji – wykorzystywanie nowatorskich technik dotarcia do ucznia (w tym TIK), pracę w grupie, twórcze rozwiązywanie problemów. Wsparciem dla kadry pedagogicznej powinny być zewnętrzne placówki – np. centra edukacji nauczycieli oferujące szkolenia, czy wsparcie metodyczne, ośrodki opiekuńczo-wychowawcze, które prowadzą dodatkowe zajęcia dla dzieci uzupełniając edukację szkolną, czy poradnie psychologiczno-pedagogiczne pomagające w rozwiązywaniu problemów młodzieży i będące pomostem pomiędzy nauczycielem, uczniem i rodzicami.

⁹¹ <http://www.bip.torun.pl/dokumenty.php?Kod=10029>

⁹² <http://bydgoszcz24.pl/artykul/prawie-pol-miliona-zlotych-na-nagrody-dla-najlepszych-uczniow-i-ich-nauczycieli>

⁹³ <http://portal.umk.pl/web/u3l/uniwersytet-dzieciocy>

⁹⁴ <http://ud.utp.edu.pl/>

⁹⁵ http://www.perspektywy.pl/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=1359:liceum-akademickie-umk-w-toruniu&catid=119&Itemid=257

⁹⁶ <http://projektprzedszkole.byd.pl/>

Dopasowanie szkolnictwa ponadgimnazjalnego do potrzeb rynku pracy

Ważną kwestią dla dalszego rozwoju gospodarczego BTOF jest odpowiednie dopasowanie szkolnictwa ponadgimnazjalnego do potrzeb krajowego i lokalnego rynku pracy. Ze względu na zmieniające się warunki pracy, szkolnictwo zawodowe powinno nadążać za intensywnym rozwojem w sferze gospodarki. Z badań przeprowadzonych wśród pracodawców w 2009 r. wynikało, iż w technikach i szkołach zawodowych brakowało kierunków przygotowujących do pracy w wiodących przedsiębiorstwach regionu, także zainteresowanie pracodawców organizacją praktyk było ograniczone. Do istotnych problemów należało także wykorzystywanie przez szkoły przestarzałej bazy techno-dydaktycznej⁹⁷. Należy przy tym zauważyć, iż kształcenie zawodowe wymaga największych nakładów finansowych ze wszystkich typów szkół właśnie ze względu na potrzebę dysponowania kosztowną bazą techno-dydaktyczną. Dlatego w ostatnich latach, szczególnie w Bydgoszczy, podjęto szereg inicjatyw mających na celu zaadresowanie powyższych problemów. Aktualnie współpraca pomiędzy szkołami, a pracodawcami odbywa się na wielu płaszczyznach m.in. poprzez wsparcie merytoryczne, udostępnianie infrastruktury dla celów edukacyjnych, realizację zajęć praktycznych i praktyk zawodowych, pomoc w przeprowadzaniu egzaminów potwierdzających kwalifikacje w zawodzie, wsparcie w doposażeniu pracowni zawodowych zgodnie z wymogami nowej podstawy programowej⁹⁸.

Z informacji przekazanych przez Wydział Edukacji i Sportu Urzędu Miasta Bydgoszczy wynika, iż publiczne szkoły kształcenia zawodowego współpracują w bieżącym roku szkolnym (2013/2014) z ponad 500 lokalnymi podmiotami gospodarczymi.

Ważne jest także nawiązywanie współpracy z zagranicznymi szkołami zawodowymi w celu wymiany uczniów, odbywania praktyk, czy też podnoszenia kompetencji nauczycieli. Odpowiednie systemy wsparcia powinny być także skierowane do nauczycieli jak dostęp do najnowszych metod nauczania i opieki metodyków nauczania.

Z badania ankietowego przeprowadzonego w ramach prac projektowych skierowanego do szkół średnich wynika, że szkoły średnie (licea ogólnokształcące, technika) przede wszystkim oczekują zintensyfikowania współpracy z uczelniami wyższymi w regionie głównie poprzez możliwość zorganizowania zajęć lekcyjnych z udziałem wykładowcy z uczelni, wpływ merytoryczny przedstawicieli uczelni na program nauczania, współorganizowanie praktycznych zajęć doświadczalnych dla uczniów. Ponadto szkoły średnie chciałyby być regularnie informowane o ważnych wydarzeniach na uczelniach oraz być wizytowane przez studentów, którzy mogliby przybliżyć uczniom zasady studiowania, czy oczekiwania wykładowców.

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy oraz propozycji projektów zgłoszonych przez gminy obszaru funkcjonalnego można stwierdzić, iż kluczowe potrzeby w obszarze edukacji ponadgimnazjalnej są następujące:

Tabela 36 Kluczowe potrzeby w obszarze edukacji ponadgimnazjalnej na terenie BTOF

Modernizacja bazy dydaktycznej i naukowej
<ul style="list-style-type: none"> ○ Tworzenie i wzbogacanie bazy materialnej i dydaktycznej szkół i placówek oświatowych ○ Doposażenie warsztatów do praktycznej nauki zawodów
Wzmocnienie współpracy z otoczeniem zewnętrznym
<ul style="list-style-type: none"> ○ Wzmocnienie współpracy z placówkami zewnętrznymi (poradnie zawodowe, poradnie psychologiczne, centra doksztalcania nauczycieli, uczelnie wyższe, szkoły, urzędy pracy inne)

⁹⁷ PSDB, *Ocena stopnia zainteresowania pracodawców współpracą z placówkami kształcenia zawodowego...*, 2009, str. 33, 106

⁹⁸ Prezentacja: Kształcenie i doradztwo zawodowe w Strategii Rozwoju Edukacji Miasta Bydgoszczy, Iwona Waszkiewicz Dyrektor Wydziału Edukacji i Sportu Urzędu Miasta Bydgoszczy, 28 kwietnia 2014 r.

Wzmocnienie atrakcyjności i podniesienie jakości oferty edukacyjnej

- Wprowadzenie nowych, innowacyjnych programów nauczania
- Podniesienie kompetencji zawodowych nauczycieli
- Oferta zajęć dodatkowych rozwijających umiejętności uczniów

Modernizacja infrastruktury szkolnej

- Uzupełnianie luk w zakresie niezbędnej infrastruktury i infrastruktury sportowej szkół i placówek edukacyjnych
- Usuwanie barier architektonicznych dla dzieci niepełnosprawnych

Źródło: Opracowanie własne

Należy pamiętać, że obok szkół i placówek publicznych w obszarze BTOF funkcjonują również placówki niepubliczne zlokalizowane głównie w Bydgoszczy i Toruniu.

3.3.2. Szkolnictwo wyższe

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	<p>Słaba pozycja BTOF, jako ośrodka akademickiego w porównaniu do innych metropolii w Polsce:</p> <ul style="list-style-type: none">• W BTOF znajduje się 18 uczelni wyższych, z czego 5 to uczelnie publiczne• Odsetek osób posiadających wyższe wykształcenie jest jednym z najniższych w kraju• W ostatnich latach można zauważyć rosnącą konkurencję pomiędzy uczelniami publicznymi i niepublicznymi
2	<p>Malejąca liczba studentów i niedopasowanie kierunków nauczania największymi wyzwaniami uczelni BTOF</p> <ul style="list-style-type: none">• Uczelnie opuszczają przede wszystkim absolwenci kierunków ogólnoakademickich, podczas gdy dla rozwoju kluczowych branż w regionie potrzeba inżynierów w takich branżach jak: przemysł rolniczy, spożywczy, chemiczny, elektromaszynowy, OZE, celulozowo-papierniczy, meblowy oraz drzewny• Jednym z wyzwań stojących przed uczelniami wyższymi jest niż demograficzny – prognozowany spadek ludności w wieku 19-24 lata wyniesie w 2025 r. 25%• Jednym z problemów obszaru funkcjonalnego jest odpływ dobrze sytuowanej i zdolnej młodzieży do szkół wyższych poza województwo kujawsko-pomorskie
3	<p>Niska pozycja uczelni BTOF mierzona wynikami badań naukowych w rankingach międzynarodowych i krajowych</p> <ul style="list-style-type: none">• Uczelnie wyższe BTOF zajmują dalekie pozycje w międzynarodowych rankingach uczelni wyższych

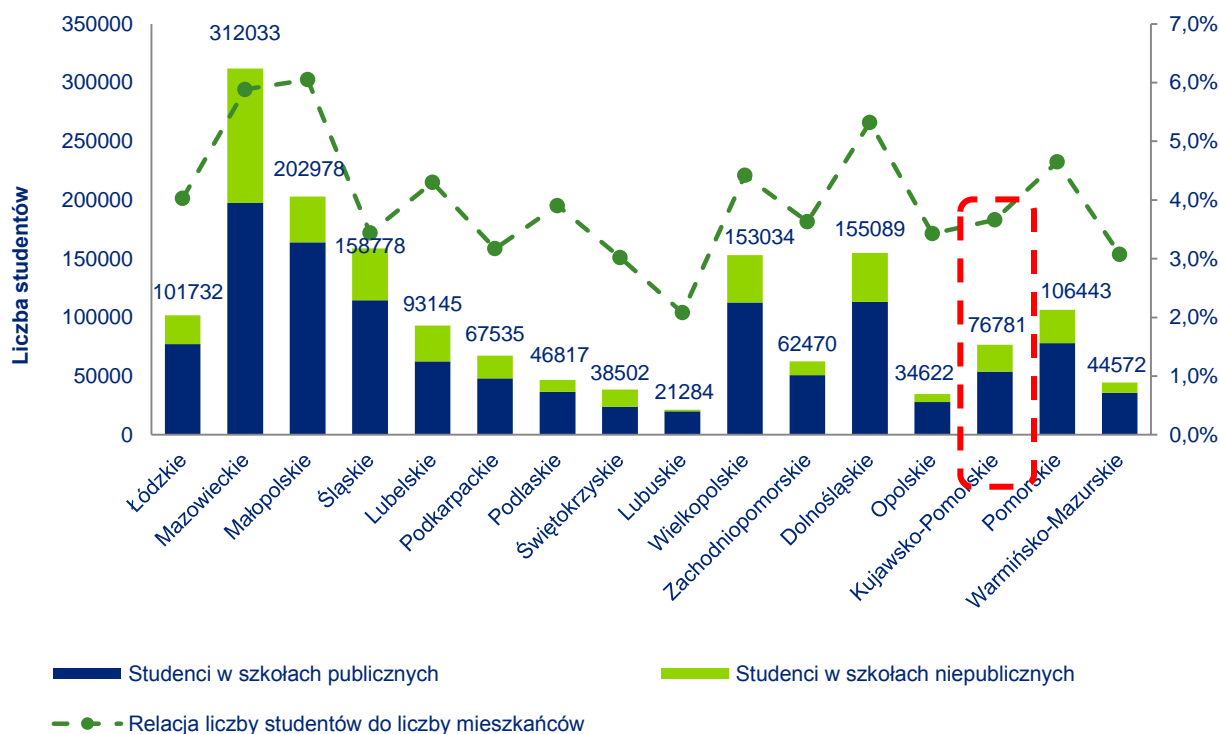
1

Słaba pozycja BTOF jako ośrodka akademickiego w porównaniu do innych metropolii w Polsce

W 2013 r. województwo kujawsko-pomorskie było na trzecim miejscu od końca w rankingu województw pod względem odsetka osób posiadających wyższe wykształcenie. Województwo kujawsko-pomorskie plasowało się również na 10 miejscu pod względem liczby studentów w Polsce.

Pod względem relacji liczby studentów do liczby mieszkańców region zajmował 8 miejsce. Poniżej zaprezentowano porównanie województw uwzględniające liczbę studentów i liczbę studentów w relacji do liczby mieszkańców.

Wykres 43 Liczba studentów w województwach oraz stosunek liczby studentów przypadających na liczbę mieszkańców danego województwa w 2012 roku

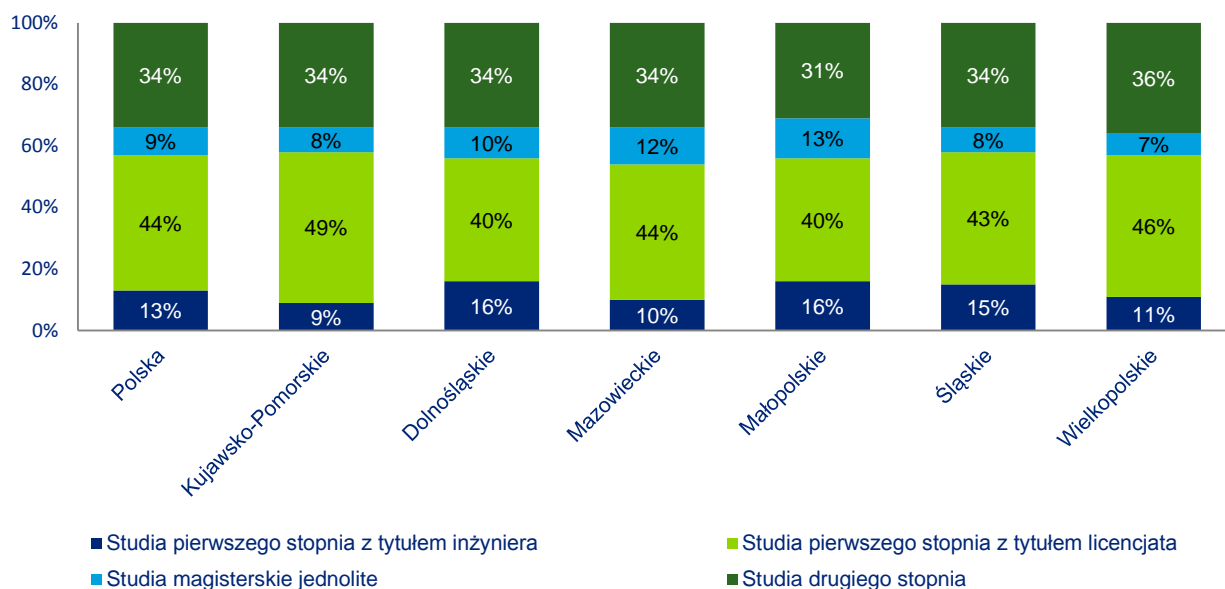
Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 14.02.2014

Liczba osób kończących studia w 2012 roku, w województwie kujawsko-pomorskim wyniosła ponad 23 tysiące osób, co stanowiło 4,76 % wszystkich absolwentów w Polsce. Zdecydowaną większość stanowili absolwenci z Bydgoszczy i Torunia.

W latach 2009-2012 udział liczby studentów uczących się w trzech największych uczelniach BTOF zwiększył się o 2,7% i wzrósł do 72,7%. Zdecydowanie największą liczbę studentów kształci Uniwersytet Mikołaja Kopernika (UMK). Pod koniec 2012 roku kształciło się tam ok. 42% wszystkich studentów w podregionie licząc łącznie część bydgoską oraz toruńską uczelni. Drugi, co do wielkości jest Uniwersytet Kazimierza Wielkiego (UKW) – 17,4% liczby wszystkich studentów, a trzeci Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy (UTP) – 13,4%.

Cechy charakterystyczne struktury absolwentów w BTOF na tle innych ośrodków akademickich prezentuje poniższy wykres.

Wykres 44. Struktura absolwentów w wybranych województwach, w roku akademickim 2011/2012

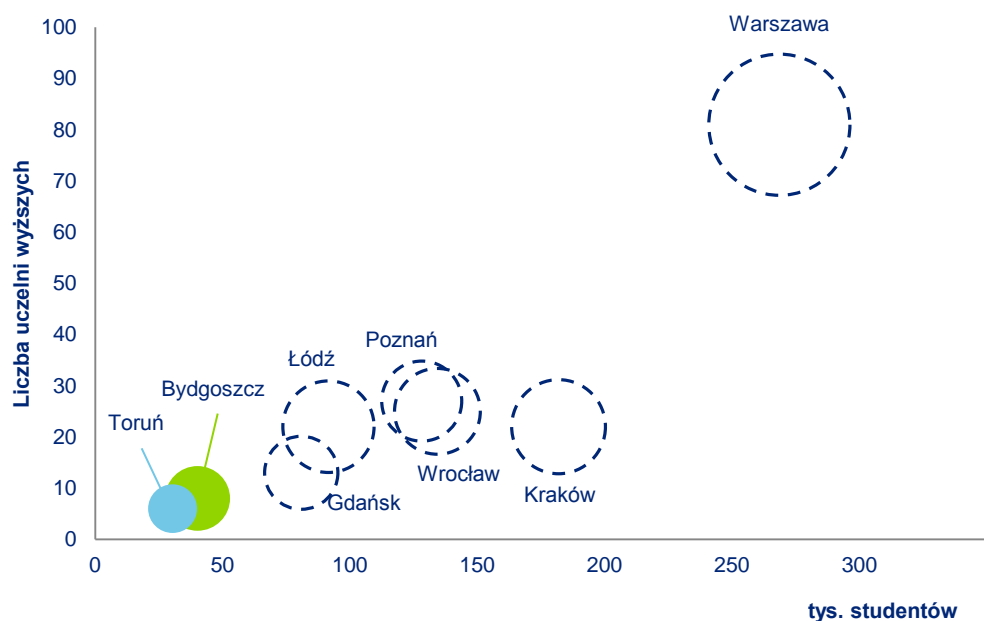

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 14.02.2014

Charakterystyka uczelni wyższych

W BTOF szkoły wyższe znajdują się jedynie w Bydgoszczy i Toruniu. W Bydgoszczy znajduje się 12 uczelni, z czego 4 są to szkoły publiczne. W Toruniu istnieje 6 uczelni wyższych, z czego tylko jedna – Uniwersytet Mikołaja Kopernika jest uczelnią publiczną. W porównaniu do innych ośrodków metropolitalnych w Polsce BTOF stanowi raczej mały ośrodek akademicki.

Wykres 45. Wielkość ośrodków akademickich w 2012 roku, wielkości okręgów i kół oznaczają liczbę mieszkańców w danym mieście⁹⁹

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 14.02.2014

⁹⁹ Główny Urząd Statystyczny w zestawieniu nie uwzględnia ośrodków zamiejscowych, nie jest uwzględniona także powstała w 2013r. Bydgoska Wyższa Szkoła Główna

Lista uczelni wyższych z podziałem na typy oraz miasta, w których się mieszczą znajduje się w tabeli poniżej.

Tabela 37. Uczelnie wyższe na obszarze funkcjonalnym w 2014 r.

Nazwa uczelni wyższej	Typ uczelni	Miasto
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego	Publiczna	Bydgoszcz
Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich		
Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego		
Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika		
Wyższa Szkoła Gospodarki	Niepubliczna	
Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa		
Wyższa Szkoła Nauk o Zdrowiu		
Bydgoska Szkoła Wyższa		
Wyższa Szkoła Służb Lotniczych		
Bydgoska Wyższa Szkoła Główna		
Wyższa Szkoła Bankowa w Toruniu –wydział zamiejscowy		
Wyższa Szkoła Informatyki i Umiejętności – wydział zamiejscowy	Publiczna	
Uniwersytet Mikołaja Kopernika		
Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu	Niepubliczna	
Toruńska Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości		
Kolegium Jagiellońskie – Toruńska Szkoła Wyższa		
Wyższa Szkoła Bankowa		
Wyższa Szkoła Gospodarki – wydział zamiejscowy		
Wyższa Szkoła Filologii Hebrajskiej		

Źródło: opracowanie własne

Panoramę uczelni wyższych uzupełniają seminaria duchowe:

- Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Bydgoskiej im. bł. bp. Michała Kozala
- Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Toruńskiej im. bł. ks. Stefana Wincentego Frelichowskiego.

Największa publiczna uczelnia toruńskiej części obszaru funkcjonalnego UMK oferuje 84 kierunki studiów prowadzone na 17 wydziałach, z których większość mieści się w Toruniu. UMK, podobnie jak i inne uczelnie w Polsce, boryka się z problemem znacznego spadku liczby studentów, szczególnie studiów niestacjonarnych. Pomędzy rokiem 2008 a 2012 ogólna liczba studentów zmniejszyła się o 5,6% i wyniosła w roku akademickim 2012/2013 niecałe 25 tysięcy studentów, natomiast liczba osób kształcących się na studiach niestacjonarnych spadła o prawie 50%.

Uczelnie niepubliczne funkcjonujące w toruńskiej części obszaru funkcjonalnego kształcą przede wszystkim na studiach niestacjonarnych. Największą uczelnią tego typu w regionie jest Wyższa Szkoła Bankowa. W roku akademickim 2012/2013 kształciła ona 6800 studentów. Jako jedna z niewielu uczelni niepublicznych Wyższa Szkoła Bankowa odnotowała w latach 2008-2012 21% wzrost liczby studentów. Wzrost ten zawdzięcza przede wszystkim studentom studiów niestacjonarnych, których liczba w 2012 roku wyniosła 6115. Ponadto Wyższa Szkoła Bankowa aktywnie dostosowuje się do zmieniającej się sytuacji na rynku nie tylko poprzez dostosowywanie kierunków nauczania do potrzeb rynku, ale także prowadząc szczegółowe analizy pod kątem jakości swojej oferty oraz trendów na rynku pracy.

Poza Wyższą Szkołą Bankową w toruńskiej części obszaru funkcjonalnego działają także Toruńska Szkoła Wyższa (868 studentów w roku akademickim 2012/2013, Toruńska Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości 509 studentów w roku akademickim 2012/2013) Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu. W 2009 roku została utworzona Wyższa Szkoła Filologii Hebrajskiej. Kształci ona studentów tylko na studiach stacjonarnych. W roku akademickim 2012/2013 na uczelni studiowało 55 studentów.

W Collegium Medicum UMK w roku akademickim 2012/2013 kształciło się nieco ponad 5 tysięcy osób. Tutaj także wzrosła liczba osób na studiach stacjonarnych na przełomie lat 2008-2012 (o 17,6%). Zmalała natomiast liczba studentów niestacjonarnych, w 2012 roku wyniosła ona 1079, a w analizowanych latach spadła o 30,6%.

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy posiada 6 wydziałów oraz jeden instytut, na których kształcenie prowadzone jest na 33 kierunkach. Podobnie jak w przypadku UMK przeważa profil kształcenia ogólnoakademickiego. Uczelnia jest drugą, co do liczby studentów uczelnią w regionie.

Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy posiada 7 wydziałów oraz jeden instytut, na których kształcenie odbywa się na 30 kierunkach. Wśród kierunków istotnych dla rozwoju gospodarczego regionu znajdują się Architektura i urbanistyka, Biotechnologia, Budownictwo, Elektronika i telekomunikacja, Elektrotechnika, Mechanika i budowa maszyn, Rolnictwo, Technologia chemiczna, Transport.

W bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego największe wyższe szkoły niepubliczne to Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy, a także Wyższa Szkoła Gospodarki. W 2009 roku powstała Toruńska Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości oraz Wyższa Szkoła Filologii Hebrajskiej. Podobnie jak w toruńskiej części obszaru funkcjonalnego problemem szkół niepublicznych jest spadek liczby studentów.

2 Malejąca liczba studentów i niedopasowanie kierunków nauczania największymi wyzwaniami uczelni BTOF

Jednym z największych problemów szkół wyższych jest malejąca liczba studentów. W podregionie bydgosko-toruńskim, podobnie jak w większości regionów w Polsce, panuje ujemny trend całkowitej liczby studentów. Liczba studentów spada od 2009 r. Powyższy trend będzie kontynuowany w kolejnych latach, aby w latach 2023-2024 r. osiągnąć punkt krytyczny (tzw. dołek niżej demograficznego). Zgodnie z prognozami liczba osób w wieku 19-24 lat spadnie do 2025 r. o 25%.

Tabela 38. Liczba studentów w podregionie bydgosko-toruńskim w latach 2008-2012

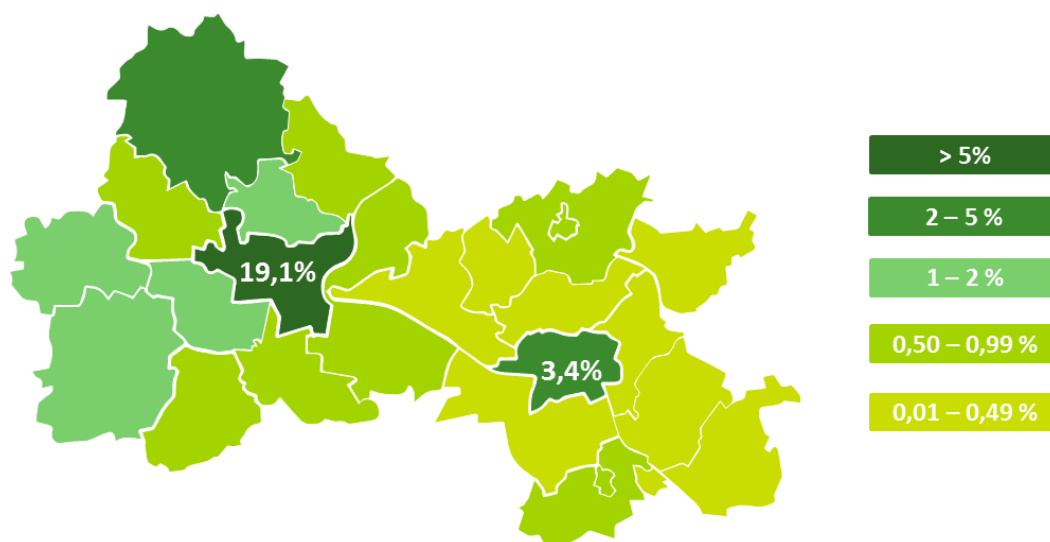
Rok	2008	2009	2010	2011	2012	Zmiana 2008-2012	Zmiana 2008-2012 [%]
Liczba studentów	75861	77216 ↑	76725 ↓	74930 ↓	70552 ↓	-5309	-7,0%
w tym:							
Bydgoszcz	43907	45124	44541	43005	40167	-3740	-8,5%
Toruń	31954	32092	32184	31925	30385	-1569	-4,9%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy

Szczególnie szybko zmniejsza się ośrodek akademicki w Bydgoszczy. Na przestrzeni czterech lat zanotował on ponad czterotysięczny spadek liczby studentów, co daje 8,5% liczby wszystkich uczących się w szkołach wyższych. W Toruniu znaczny spadek liczby studentów nastąpił dopiero na przełomie 2011 i 2012 roku. Powyższe trendy demograficzne prowadzą do nasilenia zjawisk konkurencji pomiędzy uczelniami w BTOF, w szczególności pomiędzy publicznymi i prywatnymi. Jest to także okazja dla uczelni publicznych do podjęcia działań modernizujących struktury uczelni i przyjęcie bardziej pro biznesowego modelu działania.

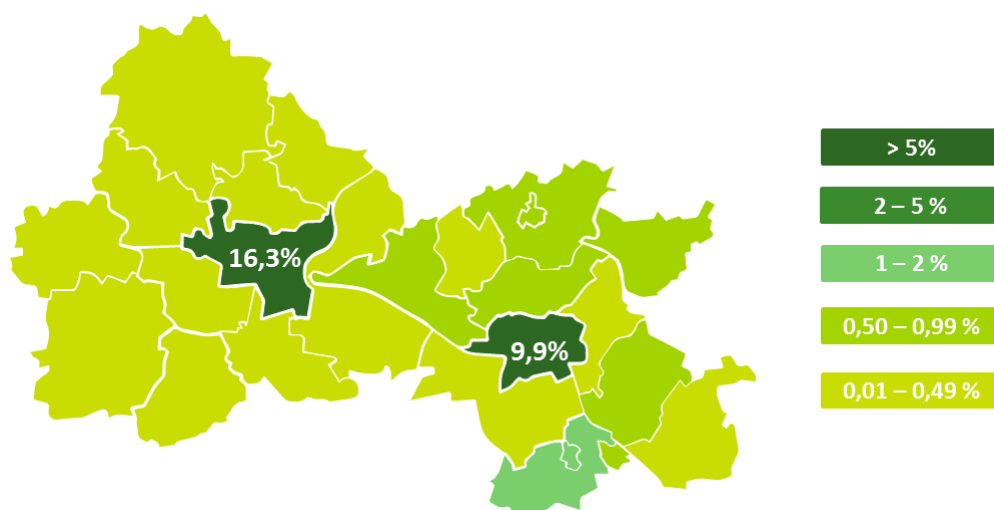
W obszarze funkcjonalnym studiuje przede wszystkim młodzież pochodząca z województwa kujawsko-pomorskiego i województw ościennych. Uczelnie BTOF nie są na tyle atrakcyjne aby przyciągać studentów z innych dużych metropolii. Poniżej zaprezentowano strukturę studentów w podziale na gminy.

Mapa 16 Struktura studentów uczących się w Bydgoszczy w roku akademickim 2009/2010¹⁰⁰

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentu *Metropolia Bydgoska-Diagnoza*

Mapa 17 Struktura studentów uczących się w Toruniu w roku akademickim 2009/2010¹⁰¹

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokumentu *Metropolia Bydgoska-Diagnoza*

W opinii przedstawicieli uczelni wyższych jednym z problemów obszaru funkcjonalnego jest odpływ dobrze sytuowanej i zdolnej młodzieży do szkół wyższych poza województwo kujawsko-pomorskie. Dlatego istotne jest podnoszenie jakości i uatrakcyjnianie oferty uczelni wyższych obszaru funkcjonalnego tak, aby stały się atrakcyjnym miejscem dla jednostek utalentowanych. Z drugiej zaś strony konieczne jest zbudowanie systemu współpracy pomiędzy szkołami średnimi a wyższymi i podnoszenie dostępności do dobrej edukacji młodzieży z gmin obszaru funkcjonalnego. Kluczowa jest także promocja uczelni wyższych regionu wśród uczniów szkół nie tylko w trakcie targów pracy

¹⁰⁰ Pod uwagę zostały wzięte uczelnie: Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Wyższa Szkoła Gospodarki

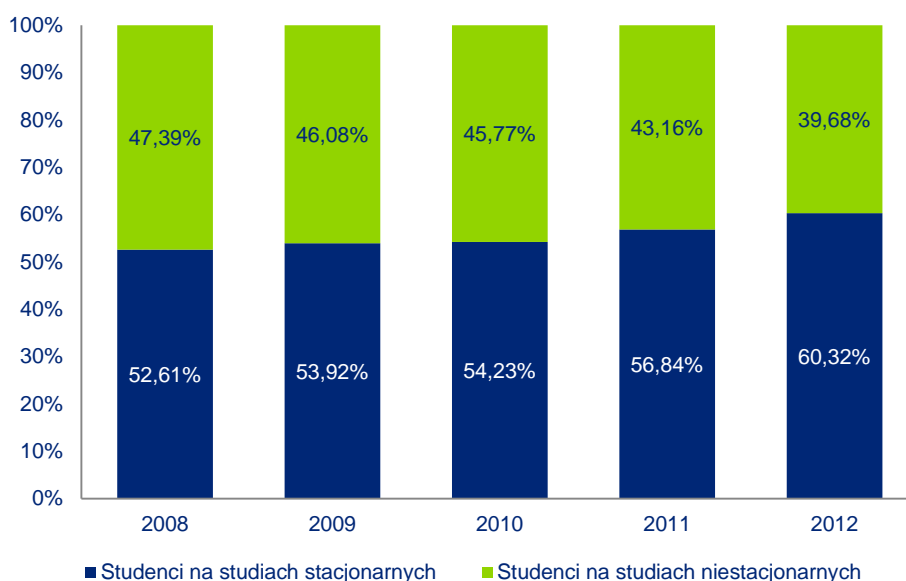
¹⁰¹ Pod uwagę został wzięty Uniwersytet Mikołaja Kopernika

i poprzez publikację ulotek, ale także dzięki organizowaniu np. zajęć szkolnych z udziałem wykładowców akademickich.

Analizując liczbę studentów podejmujących naukę na uczelniach państwowych i niepaństwowych oraz studiach stacjonarnych i niestacjonarnych można stwierdzić, iż liczba studentów na studiach stacjonarnych państwowych uczelni wzrasta kosztem studiujących na uczelniach niepaństwowych. Studia stacjonarne na uczelniach państwowych stanowią tzw. pierwszy wybór studenta - są bezpłatne, a uczelnie państwowe postrzegane są, jako oferujące wyższy poziom nauczania i cieszące się wyższym prestiżem. Z drugiej strony uczelnie niepubliczne są wybierane przez studentów poszukujących oferty niestacjonarnej i tańszej lub przygotowującej w sposób praktyczny do podjęcia zatrudnienia. Na tym tle pozytywnie wyróżnia się Wyższa Szkoła Bankowa.

Efekt zmian struktury studentów stacjonarnych i niestacjonarnych obserwujemy na poniższym wykresie.

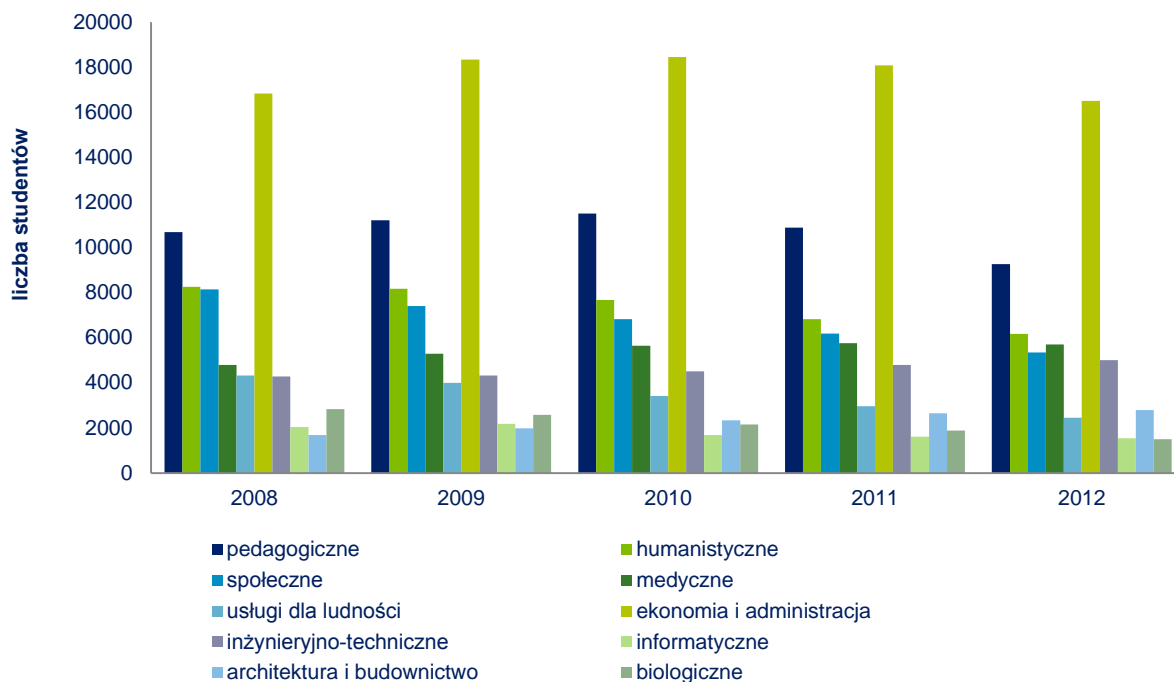
Wykres 46. Struktura procentowa studentów na studiach stacjonarnych oraz niestacjonarnych w podregionie bydgosko-toruńskim w latach 2008-2012

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 14.02.2014

W regionie najwięcej studentów kształciło się na studiach związanych z ekonomią i administracją oraz na kierunkach humanistycznych i pedagogicznych (w 2012 r. łącznie na tego typu studiach uczyło się ponad 16 503 osoby, z czego 51% na uczelniach niepublicznych), podczas gdy dla rozwoju kluczowych branż w regionie potrzeba inżynierów w takich branżach jak: przemysł rolniczy, spożywczy, chemiczny, elektromaszynowy, OZE, celulozowo-papierniczy, meblowy oraz drzewny.

Wykres 47. Liczba studentów szkół wyższych ze względu na rodzaj kończonych studiów (nie są zestawione wszystkie podgrupy kierunków) w latach 2008-2012

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 14.02.2014

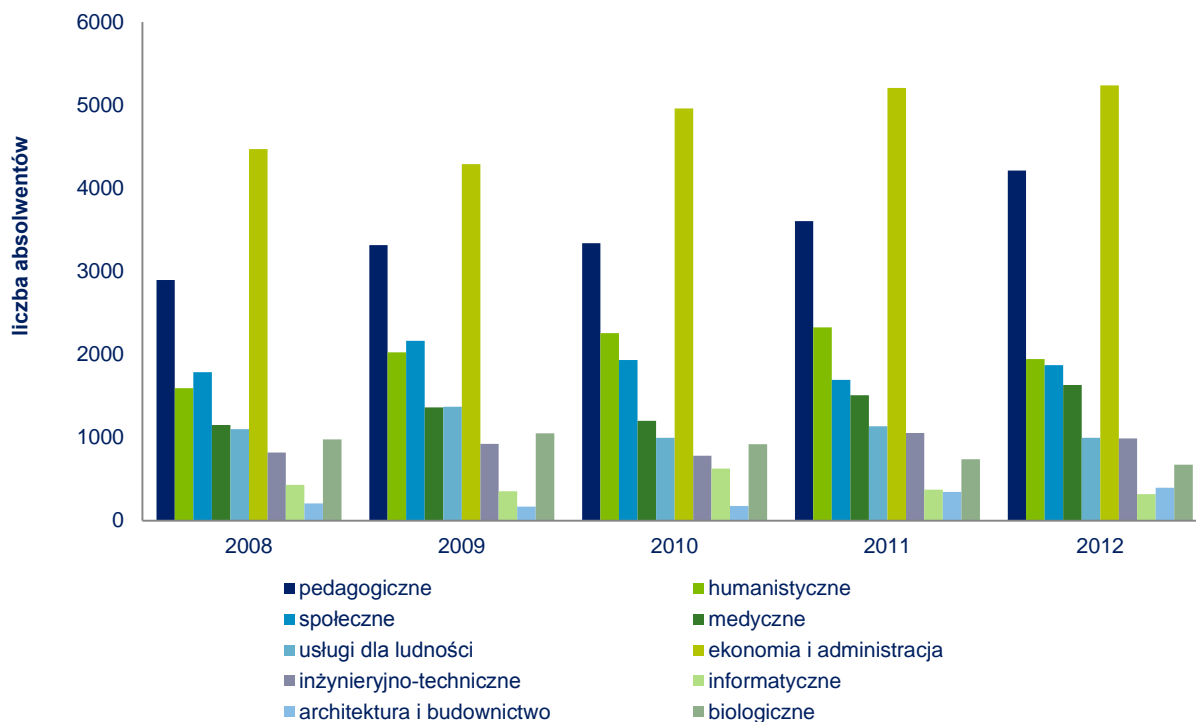
W 2012 r. studia na kierunkach medycznych (Fizjoterapia, Zdrowie publiczne, Dietetyka, Położnictwo oraz Ratownictwo medyczne) kontynuowało 5697 osób, z czego zdecydowana większość (4697) na Collegium Medicum w Bydgoszczy. Coraz więcej studentów jest zainteresowanych także kierunkami inżynierijno-technicznymi, takimi jak m.in. Biotechnologia, Inżynieria biomedyczna, Elektronika i Telekomunikacja, Mechanika i Budowa maszyn, Teleinformatyka, Technologia chemiczna. Łączna liczba studentów na kierunkach inżynierijno-technicznych w 2012 r. wyniosła 5009. Był to wzrost o 17% względem 2008 roku. Zmniejsza się natomiast liczba studentów informatyki. Wyraźnie spada także liczba studentów na kierunkach biologicznych.

Uczelnie wyższe obszaru funkcjonalnego oferują takie same lub podobne kierunki studiów, co sprawia, że muszą konkurować między sobą o tych samych studentów. Przynajmniej na poziomie uczelni publicznych powinny istnieć obszary specjalizacji uczelni i współpraca pomiędzy uczelniami w obszarze promocji poza regionem.

Absolwenci

Struktura absolwentów szkół wyższych jest podobna do struktury studentów tj. w obszarze funkcjonalnym najczęściej absolwentów uzyskuje dyplom na kierunkach ekonomicznych i administracji, pedagogicznych, humanistycznych oraz społecznych. Poniżej zaprezentowany jest wykres absolwentów ze względu na rodzaj kończonych studiów.

Wykres 48. Liczba absolwentów szkół wyższych ze względu na rodzaj kończonych studiów (nie są zestawione wszystkie podgrupy kierunków) w latach 2008-2012

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 14.02.2014

W porównaniu do średniej krajowej, w województwie kujawsko-pomorskim kształci się względnie mało inżynierów, co jest zapewne związane z faktem, iż w regionie istnieje tylko jedna uczelnia oferująca kierunki techniczne - Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. J.J. Śniadeckich w Bydgoszczy. Natomiast powyżej średniej dla kraju plasowała się liczba osób kończących edukację z tytułem licencjata. W najbliższym czasie można spodziewać się kontynuacji wzrostu liczby absolwentów kierunków medycznych i inżynierijno-technicznych, jednak nadal ich liczba nie będzie na tyle duża, aby w pełni zaspokoić potrzeby lokalnej gospodarki. W roku akademickim 2011/2012 uczelnie w województwie kujawsko-pomorskim wykształciły niespełna 2200 osób z tytułem inżynierskim. Jeśli chodzi o studia ekonomiczne oraz administracyjne, liczba absolwentów w najbliższych latach powinna się utrzymać na podobnym poziomie, po czym zacznie spadać.

Wyższe wykształcenie nie gwarantuje natychmiastowego zatrudnienia, jednak niewątpliwie zwiększa prawdopodobieństwo jego uzyskania. Należy zwrócić uwagę, iż zawodami deficytowymi z grupy specjalistów w I półroczu 2013 r., w województwie kujawsko-pomorskim były profesje związane z rynkiem nieruchomości, projektowaniem grafiki i multimedii oraz doradztwem finansowym i ubezpieczeniowym. Natomiast wśród zawodów perspektywicznych w województwie kujawsko-pomorskim znaleźli się specjaliści do spraw ekonomicznych i zarządzania (w sektorach: przemysł i energetyka, budownictwo, handel i naprawy, usługi rynkowe, usługi nierynkowe), specjaliści nauk fizycznych, matematycznych i technicznych (sektor przemysł i energetyka) oraz robotnicy pomocniczy (sektor budownictwo)¹⁰².

O niedopasowaniu struktury absolwentów do rynku pracy świadczy w pewnym stopniu (obok innych przyczyn) wzrost odsetka osób bezrobotnych z wyższym wykształceniem. Na przestrzeni 4 lat w Bydgoszczy i Toruniu udział zarejestrowanych bezrobotnych posiadających wyższe wykształcenie do liczby ludności w wieku produkcyjnym wzrósł o 0,4%.

¹⁰² Agrotec Polska, IBS (2013) Prognoza zapotrzebowania na kadry z wyższym wykształceniem, w województwie kujawsko-pomorskim do roku 2020, Warszawa

Tabela 39. Udział bezrobotnych z wyższym wykształceniem zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w latach 2008-2012

Obszar	2008	2009	2010	2011	2012	Zmiana 2008-2012 [%]
Łódź	0,2	0,8	0,8	0,9	1,1	0,6
Warszawa	0,4	0,7	0,8	0,9	1,2	0,7
Kraków	0,5	0,8	0,9	1,0	1,2	0,7
Poznań	0,4	0,7	0,7	0,8	0,9	0,5
Wrocław	0,5	0,8	1,0	0,9	1,1	0,6
Bydgoszcz	0,5	0,8	0,8	0,8	0,9	0,4
Toruń	0,6	0,8	0,8	0,8	1,0	0,4
Gdańsk	0,3	0,6	0,7	0,8	0,9	0,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych GUS

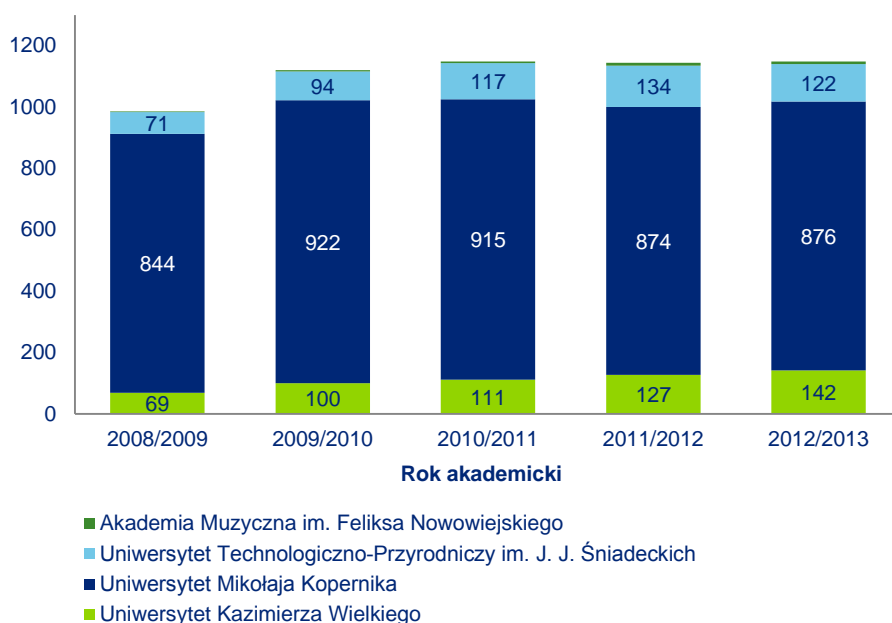
Z wywiadów przeprowadzonych z organizacjami zrzeszającymi pracodawców wynika, iż kierunki kształcenia nie są w pełni dostosowane do potrzeb rynku pracy. Mimo działań podejmowanych zarówno ze strony uczelni jak i pracodawców system praktyk i staży zawodowych nie działa efektywnie, a współpraca pomiędzy sferą biznesu i sferą nauki wymaga dalszego zacieśnienia. Ponadto kandydaci na studia nie mają pełnej świadomości na temat potrzeb lokalnego rynku pracy i perspektyw, które będą mieli po ukończeniu studiów.

Studia podyplomowe oraz doktoranckie

Istotny dla lokalnego rynku pracy jest poziom kompetencji i umiejętności osób już zatrudnionych oraz możliwość ich dalszego rozwoju. W BTOF studia podyplomowe są realizowane na wszystkich uczelniach wyższych w Bydgoszczy i Toruniu. W roku akademickim 2012/2013 liczba słuchaczy wynosiła 6652 i wzrosła o 17% względem roku 2008.

Studia doktoranckie w województwie kujawsko-pomorskim oferowane są tylko na uczelniach w Bydgoszczy i Toruniu. W 2013 r. łączna liczba uczestników studiów doktoranckich wyniosła 1149 osób. Z jednej strony wzrost zainteresowania studentów wykształceniem trzeciego stopnia należy ocenić pozytywnie, z drugiej strony może świadczyć o dewaluacji wykształcenia drugiego stopnia (tytuł magistra staje się powszedni). Ponadto, biorąc pod uwagę zmiany demograficzne i spadek liczby studentów oraz ryzyko ograniczania liczby kierunków prowadzonych przez uczelnie można przypuszczać, iż przynajmniej część z absolwentów studiów doktoranckich będzie poszukiwać zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw lub też na uczelniach wyższych poza regionem.

Wykres 49. Liczba uczestników studiów doktoranckich w latach 2008-2013

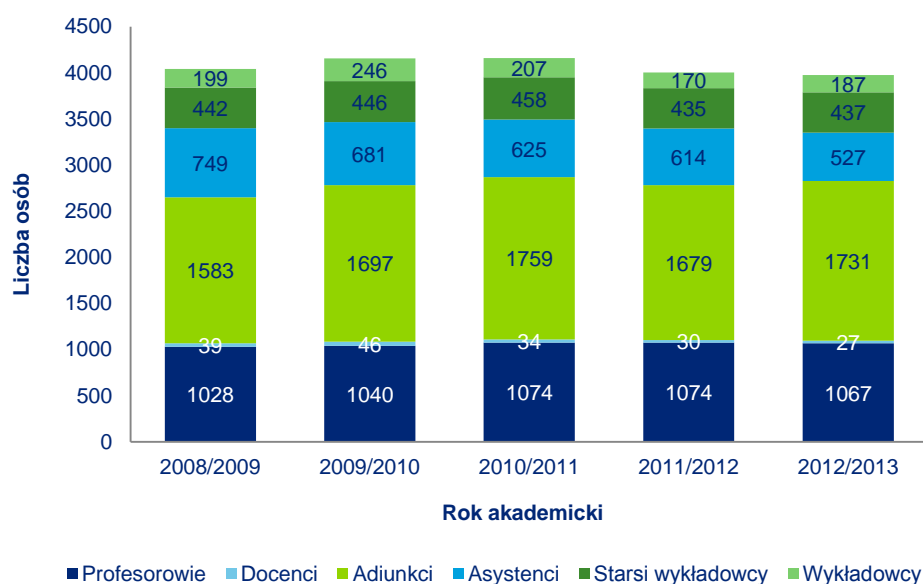

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy

Kadra naukowo dydaktyczna

Dla jakości kształcenia niezwykle istotne znaczenie ma dostępność i mobilność kadry naukowej. Łączna liczba pracowników na uczelniach wyższych w Bydgoszczy i Toruniu podobnie jak studentów, powoli maleje. W 2012 roku było ich 3,1% mniej niż w roku 2009. Nieco szybciej spada liczba nauczycieli akademickich, w latach 2009-2012 ich liczba zmalała o 4,4%, a liczba pozostałych pracowników o 1,4%.

Wykres 50. Liczba nauczycieli akademickich na uczelniach wyższych w Bydgoszczy i Toruniu w latach 2008-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy danych Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy

Liczba studentów przypadająca na jednego nauczyciela akademickiego na wszystkich uczelniach publicznych w regionie utrzymuje się na podobnym poziomie. W 2008 roku wynosiła ona 15,53, a w 2012 nieco spadła i przyjęła wartość 15,33 studentów na jednego nauczyciela akademickiego i utrzymuje się na poziomie podobnym do innych uczelni w kraju.

Istotna dla podnoszenia jakości nauczania jest również mobilność kadry naukowej, udział w międzynarodowych zespołach badawczych i naukowych, znajomość realiów biznesowych – w tym obszarze aktywność uczelni obszaru funkcjonalnego należy wzmacniać.

Wpływ na podnoszenie jakości nauczania mają ponadto, od momentu wdrożenia Krajowych Ram Kwalifikacji, także studenci zgłaszając uwagi i wnosząc poprawki do opisów programów nauczania. Ponadto dokonują oni systematycznie oceny pracy wykładowców. Z wyników ocen wyciągane są wnioski a na ich podstawie planowane dalsze działania.

Nie mniej istotne jest wyposażenie uczelni w odpowiedni, nowoczesny sprzęt i materiały dydaktyczne.

Działalność biur karier

Przy uczelniach, zarówno publicznych jak i niepublicznych, działają biura karier. Główne cele działalności biur karier to zapewnienie m. in. doradztwa zawodowego, organizacja szkoleń oraz warsztatów podnoszących umiejętności studentów, pośrednictwo w znalezieniu pracy, pomoc w organizacji staży i praktyk. Biura współpracują także z pracodawcami, urzędami pracy organizując targi pracy. Wszystkie usługi oferowane przez biura karier są bezpłatne.

Z wywiadów przeprowadzonych z biurami karier wynika, iż są one obciążone coraz większą liczbą obowiązków przy stałych zasobach kadrowych i finansowych. Biura karier mogłyby pełnić większą rolę w uświadamianiu studentów nt. możliwości rozwoju kariery zawodowej oraz prowadzić projekty skierowane do szerszej grupy odbiorców, a także prowadzić rozleglejsze badania poświęcone sytuacji na rynku pracy i szans zawodowych absolwentów na ww. rynku jednak niezbędne byłoby ich wzmocnienie kadrowe..

Konieczna jest ponadto większa promocja działalności biur karier wśród studentów. Chociaż większość z nich ma świadomość na temat istnienia biur karier, to jednak rzadko zdają sobie sprawę z tego, czym poza pośredniczeniem w znalezieniu pracy te instytucje się zajmują.

Uczelnie wyższe poprzez biura karier organizują także targi pracy, na których pracodawcy mają okazję spotkać się ze studentami. Mają one miejsce osobno w Toruniu oraz w Bydgoszczy.

Organizatorem Targów Pracy, Praktyk i Staży „Dni Kariery” na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu jest AIESEC oraz Biuro Karier UMK. Organizacje dzielą się obowiązkami, mają własne bazy danych i próbują docierać do poszczególnych grup pracowników. Jest to cykliczne wydarzenie, na którym odbywają się wykłady, szkolenia, warsztaty oraz prezentacje firm. Odwiedzane są rokrocznie przez ponad tysiąc studentów. W 2013 r. wzięło w nich udział 20 potężnych firm¹⁰³.

W Bydgoszczy organizowane są targi o nazwie OFFerty. Są to targi organizowane przez Porozumienie Bydgoskich Biur Karier, w skład, którego wchodzi pięć uczelni wyższych z Bydgoszczy: Collegium Medicum, Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy oraz Wyższa Szkoła Gospodarki. Obecnie dołącza do tego porozumienia także wydział Wyższej Szkoły Bankowej z Bydgoszczy. Dzięki wspólnemu połączeniu sił biura mogą oddziaływać na większą skalę, gromadzić większą liczbę pracodawców. W 2013 r. na Hali Sportowo-Widowiskowej Łuczniaka w Bydgoszczy zaprezentowało się ponad 50 instytucji¹⁰⁴.

W analizowanych miastach istnieją także Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości, których celem jest wspieranie przedsiębiorczości. W Bydgoszczy istnieją cztery takie Akademickie Inkubatory Przedsiębiorczości – przy Wyższej Szkole Gospodarki (od 2005 r.), Uniwersytecie Technologiczno-Przyrodniczym (od 2009 r.), Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego (od 2010 r.) oraz Collegium Medicum

¹⁰³ <https://www.biurokarier.umk.pl/targi-pracy-praktyk-i-stazy-2013>

¹⁰⁴ <http://www.offerty.byd.pl/>

UMK (od 2012 r.)¹⁰⁵. W Toruniu Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości przy UMK został powołany w grudniu 2007 r.¹⁰⁶, a już od października 2004 r. działa przy Wyższej Szkole Bankowej w Toruniu. Z badania ankietowego przeprowadzonego wśród studentów wynika jednak, iż skłonność do podejmowania własnej działalności gospodarczej po ukończeniu studiów jako alternatywy dla zatrudnienia na etacie jest niewielka.

3

Niska pozycja uczelni BTOF mierzona wynikami badań naukowych w rankingach międzynarodowych i krajowych

Uczelnie BTOF nie występują w międzynarodowych rankingach uwzględniających osiągnięcia naukowe i badawcze. Zestawienie webometrics, które ocenia komunikację szkół wyższych za pośrednictwem Internetu (m.in. aktywność internetową naukowców, bazy danych) uwzględniło 5 uczelni z regionu. Najwyższe miejsce przypadło dla Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, który zajął 590 pozycję (6 w kraju). 2193 miejsce zajął Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy (37 w kraju), Uniwersytet Kazimierza Wielkiego uplasował się na 3323 pozycji (59 w kraju), Collegium Medicum w Bydgoszczy 6107 miejsce (93 w kraju) oraz ostatnia uczelnia wzięta pod uwagę, a zarazem jedyna niepubliczna to Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy. Zajęła ona 6145 miejsce (95 w kraju).

W najbardziej popularnym, polskim rankingu uczelni wyższych, *Perspektywy*¹⁰⁷ najwyżej notowany jest Uniwersytet Mikołaja Kopernika (9 miejsce). Ponadto w rankingu znalazły się cztery uczelnie niepubliczne, m.in. Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu (29 miejsce w 2013 r.) i Wyższa Szkoła Bankowa (53 miejsce w 2013 r.).

Warto również zauważyć, że Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, jako jedyny w całym regionie otrzymał kategorię A+¹⁰⁸. Dostają ją wydziały uznawane za krajową elitę. Kategorię A przyznano także innym, wybranym wydziałom Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (Wydział Teologiczny, Nauk Humanistycznych, Nauk Pedagogicznych, Politologii i Studiów Międzynarodowych, Lekarski, Farmaceutyczny, Chemii, Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej, Matematyki i Informatyki, Sztuk Pięknych).

Aktywność uczelni wyższych na polu badań naukowych przedstawiono w części dotyczącej innowacyjności.

¹⁰⁵ <http://www.aip.bydgoszcz.pl/>

¹⁰⁶ <http://www.aip.umk.pl/portal/attachments/article/6/AIPPrezentacja.pdf>

¹⁰⁷ Najbardziej znany ranking uczelni wyższych przygotowywany co roku przez portal edukacyjny *Perspektywy*. Ocena przyznawana jest osobno dla uczelni publicznych oraz niepublicznych. Jeśli chodzi o publiczne ośrodki akademickie składa się ona z poszczególnych składników: 25% prestiż, 5% innowacyjność, 15% potencjał naukowy, 30% efektywność naukowa, 10% warunki studiowania, 15% umiędzynarodowienie. Natomiast w zestawieniu uczelni niepublicznych na ocenę wpływ ma: siła naukowa - 40%, warunki studiowania - 20%, prestiż - 20%, umiędzynarodowienie studiów - 15%, innowacyjność 5%.

¹⁰⁸ Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego od 2013 r. ocenia jednostki naukowe zgodnie z nowymi zasadami. Jednostką bezpośrednio odpowiedzialną za kategoryzację jednostek naukowych jest Komitet Ewaluacji Jednostek Naukowych. Ww. Komitet przeprowadził kompleksową ocenę jakości naukowej lub badawczo-rozwojowej jednostek naukowych. Kryteria oceny, które były brane pod uwagę to: osiągnięcia naukowe i twórcze, potencjał naukowy, materialny oraz pozostałe efekty działalności naukowej. Oceny przyznawano w kategoriach od A+(najlepsza ocena) do C (najgorsza ocena). Kategorię A+ otrzymało tylko 37 wyróżnionych jednostek.

3.4. Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	<p>Duża koncentracja instytucji kultury w miastach oraz mała oferta kulturalna poza obszarem miejskim</p> <ul style="list-style-type: none">• Kluczowe i rozpoznawalne instytucje kultury znajdują się tylko w miastach rdzenia• W gminach centrami aktywności kulturalnej są domy kultury i biblioteki• Miasta nie podejmują wspólnych przedsięwzięć infrastrukturalnych, które służyłyby do promowania wspólnej oferty kulturalnej regionu
2	<p>Duże znaczenie kultury w trzecim sektorze dla rozwoju BTOF i podnoszenia poczucia tożsamości lokalnej</p> <ul style="list-style-type: none">• Pomimo niestabilnej sytuacji finansowej, sektor pozarządowy pełni istotną rolę w życiu kulturalnym BTOF.• Organizacje pozarządowe mogłyby w większym stopniu oddziaływać na mieszkańców gmin BTOF
3	<p>Bogactwo zasobów kulturowych atutem BTOF w kontekście rozwoju turystyki</p> <ul style="list-style-type: none">• Obszar funkcjonalny jest bogaty pod względem liczby obiektów zabytkowych, które wymagają remontów i konserwacji.• Zabytki poddane renowacji i rekonstrukcji mogą stanowić istotny walor turystyczny obszaru funkcjonalnego

1

Duża koncentracja instytucji kultury w miastach oraz mała oferta kulturalna poza obszarem miejskim

Oferta kulturalna BTOF

W BTOF funkcjonuje 236 różnych instytucji i podmiotów działających w sferze kultury i prowadzonych przez różnych organizatorów¹⁰⁹. Jedynie w głównych miastach (Bydgoszcz i Toruń) funkcjonują galerie sztuki, teatry i filharmonia. Podobnie jest w przypadku muzeów, nie licząc trzech gmin w regionie BOF. Świadczy to o znacznej centralizacji instytucji kultury oraz ograniczonej ofercie kulturalnej poza obszarem miejskim. Poza powyższymi instytucjami kultury w obszarze funkcjonalnym działają biblioteki (178) oraz domy i ośrodki kultury (75)¹¹⁰.

Każda gmina posiada przynajmniej jedną bibliotekę, w większości gmin funkcjonują domy, świetlice lub centra kultury. Wiele z gminnych ośrodków kultury zostało włączonych do programu „Dom Kultury+”, prowadzonego przez Narodowe Centrum Kultury, który ma na celu rozwój i poszerzenie działań domów kultury, poprzez oferowanie im szkoleń i dofinansowania. Edukacja animatorów i nauczycieli jest prowadzona za pomocą programów ogólnopolskich, choć praktycy wskazują na potrzebę tworzenia ich lokalnych wersji.

Domy kultury oferują szeroką ofertę zajęć edukacyjnych, wspierając amatorski rozwój artystyczny lokalnych mieszkańców. Przy domach kultury działają zespoły wokalne i instrumentalne, chóry, orkiestry dęte, zespoły jazzowe, kółka fotograficzne, plastyczne itd. Domy kultury organizują również festiwale, festyny, pikniki, najczęściej związane z obchodami świąt i uroczystości. Domy kultury mają charakter wielofunkcyjny, tzn., że oprócz zajęć artystycznych, prowadzone są zajęcia ruchowe (joga, fitness, karate), rozrywkowe i towarzyskie (gra w szachy), ale również, np. spotkania z psychologiem, nauka języków obcych. Ważnym elementem działalności domów kultury są Uniwersytety Trzeciego Wieku, jako często jedyne zorganizowane formy aktywności dla osób starszych. Wśród

¹⁰⁹ Na podstawie danych GUS za 2012 r.

¹¹⁰ Analizy wydatków publicznych na instytucje kultury, dokonano posługując się oficjalną klasyfikacją stosowaną przez Główny Urząd Statystyczny, który w dziale „Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego” (921) wyróżnia następujące typy: 1. Biblioteki; 2. Domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby; 3. Teatry, 4. Centra kultury i sztuki, 5. Muzea; 6. Filharmonie, orkiestry, chóry i kapele; 7. Pozostałe instytucje kultury; 8. Pozostała działalność.

najciekawszych działań należy wymienić cykle wykładów o kwestiach społecznych, technologiach itp. organizowane przez Chełmżyński Dom Kultury.

Należy zauważyć, że domy kultury w Bydgoszczy i Toruniu działają jako placówki wychowania pozaszkolnego, podczas gdy domy kultury funkcjonujące w gminach okalających miasta rdzenia są instytucjami kultury działającymi w oparciu o Ustawę z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej. W mniejszych gminach i na obszarach wiejskich funkcję domów kultury pełnią biblioteki. Poza oferowaniem zasobów bibliotecznych w bibliotekach prowadzone są zajęcia dla dzieci, organizowane np. kółka teatralne czy inne wydarzenia. Biblioteki są także miejscem spotkań lokalnej społeczności. W ostatnich latach biblioteki brały i biorą udział w projektach i programach rozwojowych jak np. Program rozwoju bibliotek Biblioteka+, czy Program Fundacji Orange.

W obszarze BTOF funkcjonują instytucje, które w znaczący sposób przyczyniają się do kształtowania krajobrazu kulturalnego kraju. Wśród teatrów publicznych należy wymienić Teatr im. Wilama Horzycy w Toruniu oraz Teatr Baj Pomorski, a w Bydgoszczy Teatr Polski im Hieronima Konieczki, a także teatr operowy Opera Nova, jedyną scenę operową na terenie województwa kujawsko-pomorskiego.

Do najprężniej działających instytucji muzycznych należy zaliczyć przede wszystkim Filharmonię Pomorską im. Ignacego Jana Paderewskiego, pełniącą rolę centrum muzycznego na terenie województwa. W Toruniu funkcjonuje zaś Toruńska Orkiestra Symfoniczna, dla której siedzibą jest Centrum Kultury „Dwór Artusa” oraz zespół kameralny MultiCamerata.

Bardzo ważnym dla kulturalnego krajobrazu Bydgoszczy jest interdyscyplinarne Miejskie Centrum Kultury, które jest efektem starań o tytuł ESK 2016. Miejski Ośrodek Kultury jest żywą platformą kultury, podejmującą liczne działania z instytucjami pozarządowymi. Instytucja zarządza zespołem różnych placówek kulturalnych: Zespołem Pałacowo- Parkowym w Ostromecku, Muszlą Koncertową w Parku im. W. Witosa w śródmieściu Bydgoszczy oraz Galerią Wspólną.¹¹¹

W Bydgoszczy odbywa się Festiwal Prapremier, ogólnopolski festiwal teatralny organizowany od roku 2002 przez Teatr Polski w Bydgoszczy oraz Bydgoski Festiwal Operowy - największa tego typu w Polsce impreza, której celem jest przegląd najciekawszych dokonań teatrów muzycznych - krajowych i zagranicznych.

Ważne dla toruńskiego pejzażu kulturalnego są centra kultury, przede wszystkim „Dwór Artusa”, organizujący różnorodne wydarzenia kulturalne, na których czoło wysuwają się ambitne przedsięwzięcia jazzowe, jak i interdyscyplinarne Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu”. Efektem przygotowań do rywalizacji o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2016 było utworzenie Toruńskiej Agendy Kulturalnej, instytucji odpowiedzialnej za organizację miejskich wydarzeń kulturalnych, dziś kojarzonej przede wszystkim z organizowania popularnych imprez masowych, takich jak Międzynarodowy Festiwal Światła Skyway, czy Parady Trzech Króli.

Wśród galerii sztuki na terenie BTOF ważną rolę odgrywa Galeria Miejska bwa Bydgoszczy, a do najważniejszych muzeów należą Muzeum Okręgowe w Toruniu, w którego skład wchodzi m.in. Ratusz Staromiejski i Dom Mikołaja Kopernika, Muzeum Etnograficzne w Toruniu, a także Muzeum Okręgowe im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy.

Na podstawie analizy najważniejszych instytucji kultury na terenie BTOF można wysunąć wniosek o wzajemnym dopełnianiu się obu części obszaru funkcjonalnego pod względem tworzenia oferty kulturalnej. W Bydgoszczy znajdują się dwa najważniejsze na terenie województwa centra muzyczne – Opera Nova i Filharmonia Pomorska. Oba są instytucjami finansowanymi przez Województwo Kujawsko-Pomorskie. W Toruniu prężnie działają interdyscyplinarne Centrum Kultury „Dwór Artusa”, Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu” oraz Toruńska Agenda Kulturalna. Świadczy to o różnorodności oferty kulturalnej.

¹¹¹ <http://www.mck-bydgoszcz.pl/?p=onas>

Uzupełnianie się oferty kulturalnej ujawnia się również na polu teatralnym. Zarówno w Bydgoszczy, jak i Toruniu funkcjonują teatry; toruński teatr Baj Pomorski jest jedynym teatrem lalek na terenie województwa, a dwa teatry dramatyczne, Teatr im. Wilama Horzycy i Teatr Polski, dopełniają się repertuarowo, oferując z jednej strony dramaty współczesny, z drugiej klasykę oraz organizując dwa ważne festiwale teatralne – prezentujący polskie spektakle Festiwal Prapremier oraz Międzynarodowy Festiwal Teatralny „Kontakt”. Ponadto, oba ośrodki miejskie utrzymują muzea, które są związane z historią miasta (przede wszystkim Toruń) i pełnią istotną rolę w generowaniu ruchu turystycznego.

Bogactwo oferty kulturalnej w regionie BTOF oraz programowe „dopełnianie się” instytucji stanowi perspektywę rozwojową dla kultury. Wśród głównych potrzeb na drodze do stworzenia wspólnej oferty kulturalnej praktycy wskazują przede wszystkim wspólną promocję, czyli z jednej strony działania cross-promocyjne (wydarzenia toruńskie powinny być promowane w Bydgoszczy i *vice versa*), a także wychodzenie z informacją kulturalną poza obszar BTOF, w celu budowania kulturalnej marki regionu. W tym kontekście przed BTOF stoją wspólne wyzwania o charakterze infrastrukturalnym, tzn. stworzenie wspólnego biura promocji lub jednej instytucji impresaryjnej. Zamiast kilku instytucji „walczących” o publiczność, efektywniej byłoby skumulować środki budżetowe i poświęcić je na działanie jednej instytucji i jej aktywnej promocji.

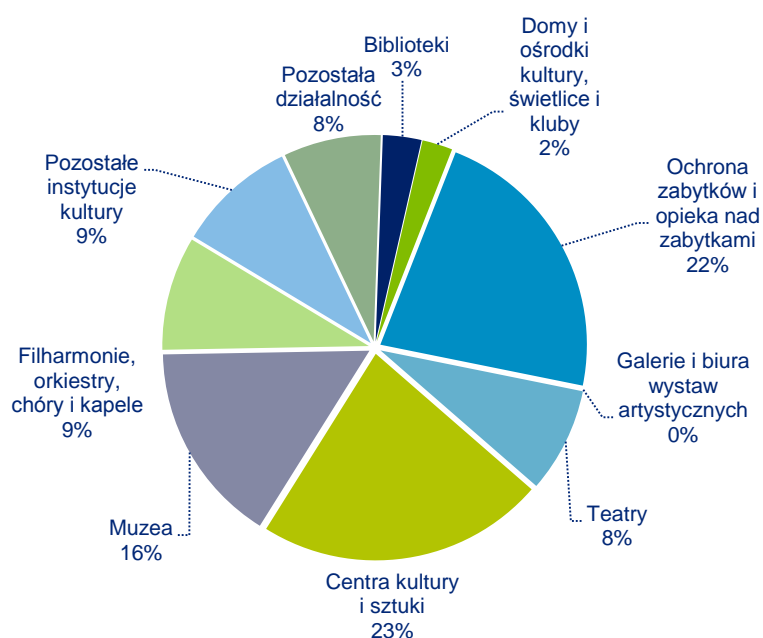
Wśród potrzeb obszaru funkcjonalnego w obszarze kultury znajdują się także prace modernizacyjne instytucji kultury, w szczególności domów kultury funkcjonujących w gminach. Zdiagnozowane potrzeby opiewają na przynajmniej 50 mln zł.

W Bydgoszczy do kluczowych inwestycji planowanych do realizacji przez miasto należą m.in. rewitalizacja poprzemysłowych Młynów Rottera, utworzenie Centrum kulturalno-festiwalowego, jako wielofunkcyjnego kompleksu kreatywności artystycznej, rozbudowa i przebudowa Teatru Polskiego im. Hieronima Konieczki, rewitalizacja dawnych budynków Teatru Kameralnego przy ul. Grodzkiej, poszerzenie oferty kulturalnej i podniesienie standardu świadczonych usług Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego.

Wydatki na kulturę znikomą częścią wydatków budżetów gmin

W obszarze BTOF wydatki na kulturę w 2012 wyniosły prawie 103 mln złotych. W okresie 2009-2012 zarówno w bydgoskiej, jak i toruńskiej części obszaru funkcjonalnego zauważa się bardzo podobny trend wzrostowo-sпадkowy. Nagły wzrost wydatków na kulturę w 2010 na obu obszarach wiązał się ze staraniami Torunia i Bydgoszczy o uzyskanie tytułu Europejskiej Stolicy Kultury 2016 i wzrostem środków europejskich na inwestycje. Gdy miasta przegrały rywalizację pod koniec 2010 r., wydatki na kulturę zaczęły gwałtownie spadać. Oznacza to, że poziom wydatków na BTOF kształtowany jest przede wszystkim przez poziom wydatków na kulturę w głównych miastach: Toruniu i Bydgoszczy. Okres programowania 2014-2020 będzie się wiązał z realizacją nowych inwestycji w obszarze kultury stąd należy spodziewać się wzrostu inwestycyjnych wydatków budżetowych gmin w kolejnych latach. Pierwsze oznaki ww. trendu są widoczne chociażby w budżetach miast rdzenia na 2014 r., gdzie planowane wydatki inwestycyjne są kilkukrotnie wyższe niż np. w 2013 r.

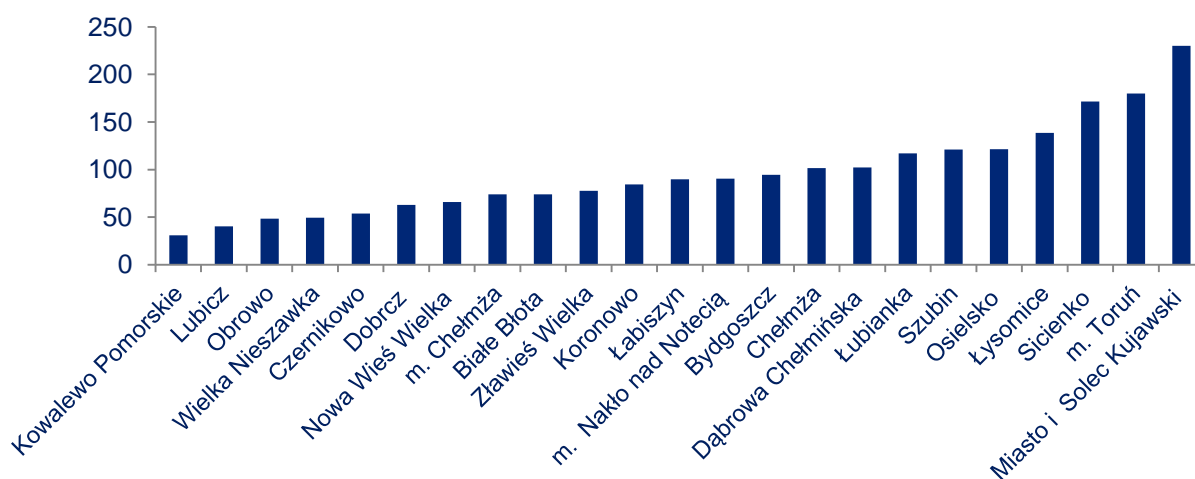
Wykres 51. Wydatki na kulturę w BTOF w podziale na poszczególne typy instytucji kultury w 2012 r.

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 18.03.2014

Aby przyjrzeć się, jak dystrybuowane są środki na kulturę na całym obszarze BTOF, należy zestawić wydatki na kulturę w przeliczeniu na mieszkańca we wszystkich miastach i gminach, które wchodzi w skład całego obszaru funkcjonalnego. Poniżej zaprezentowano średnie wydatki w latach 2009-2012 w przeliczeniu na mieszkańca we wszystkich miastach i gminach BTOF.

Wykres 52. Nakłady na kulturę w przeliczeniu na 1 mieszkańca w miastach i gminach BTOF w 2012

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 18.03.2014

BTOF jest zróżnicowany pod względem wysokości środków wydatkowanych na kulturę w przeliczeniu na 1 mieszkańca. W bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego finansowanie kultury było bardziej równomierne, jeśli pod uwagę brane jest miasto rdzeń i gminy okalające. W niektórych gminach

powyższe wydatki były wyższe niż w Bydgoszczy (w przeliczeniu na 1 mieszkańca), natomiast w toruńskiej części obszaru funkcjonalnego występuje znaczna centralizacja (znaczna większość środków wydawana jest w Toruniu). Po pierwsze, w latach 2009-2012 Toruń wydał na kulturę (w przeliczeniu na mieszkańca) znacznie więcej niż Bydgoszcz, przy czym różnica wynosi tu ponad 40%. Po drugie, na terenie gmin i miast wchodzących w skład bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego (bez Bydgoszczy) wydano na kulturę więcej niż na terenie gmin i miast wchodzących w skład toruńskiej części obszaru funkcjonalnego (bez Torunia), a różnica wynosi tu niecałe 10%. Ogółem, na terenie toruńskiej części obszaru funkcjonalnego wydano na kulturę prawie 30% więcej niż na terenie bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego. Warto ponadto zwrócić uwagę, że na terenie toruńskiej części obszaru funkcjonalnego to Toruń jest miejscem, gdzie wydaje się na kulturę najwięcej, podczas, gdy na terenie bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego niektóre gminy, takie jak Osielsko, Sicienko, czy Szubin, wydały na kulturę (w przeliczeniu na mieszkańca) więcej niż Bydgoszcz. Świadczy to o bardziej zrównoważonej polityce wydatkowania środków na kulturę na terenie bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego. Toruńska część obszaru funkcjonalnego wydaje na kulturę znacznie więcej, a jednak następuje zjawisko kumulacji środków w głównym ośrodku miejskim.

O tym, jaką pozycję w wydatkach publicznych BTOF zajmuje kultura, świadczy stosunek wydatków na kulturę do wydatków ogółem. Wysokość wydatków na kulturę w latach 2009-2012 nie przekracza kilku procent całościowych wydatków z budżetu publicznego miast BTOF. Warto zauważyć, że w tym okresie na terenie BTOF następuje sukcesywny wzrost wydatków publicznych z 2,8 mld do 3,5 mld złotych, czyli o ponad 700 mln złotych.

2

Duże znaczenie kultury w trzecim sektorze dla rozwoju BTOF i podnoszenia poczucia tożsamości lokalnej

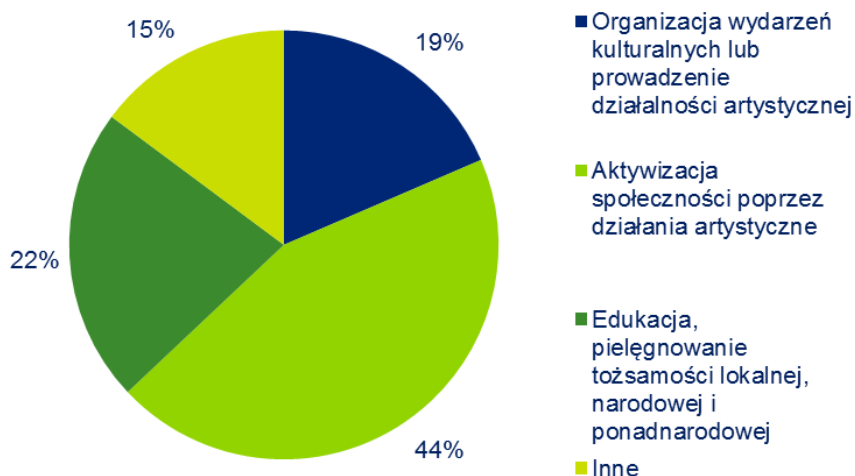
Obok kultury instytucjonalnej, ważną rolę w kształtowaniu oferty kulturalnej regionów pełnią organizacje pozarządowe (fundacje, stowarzyszenia), podmioty prywatne oraz indywidualni artyści. Charakteryzuje się on mniejszą stabilnością od kultury instytucjonalnej, większość organizacji nie posiada bowiem własnych siedzib oraz otrzymuje dotacje na zasadach konkursowych.

Organizacje trzeciego sektora zabierają głos w kwestii założeń strategicznych dotyczących rozwoju kultury, i w tym zakresie, zarówno w Toruniu, jak i Bydgoszczy, podjęto w ostatnich latach ważne działania. Wydarzeniem bez precedensu było podpisanie w Bydgoszczy w 2011 pierwszego w kraju miejskiego Paktu dla Kultury – umowy społecznej między władzami miasta a obywatelami reprezentowanymi przez środowiska kultury. Pakt ten gwarantuje wzrost wydatków publicznych na kulturę do roku 2015, o nie mniej niż milion złotych w każdym roku (począwszy od 2012), bardziej przejrzyste i efektywne wydatkowanie środków na kulturę, a także równy dostęp do publicznych środków finansowania kultury twórcom indywidualnym, grupom nieformalnym i podmiotom prywatnym. Po Pakcie w 2013 roku nastąpiło podpisanie Obywatelskiej Strategii Rozwoju Kultury (tzw. Masterplanu) w Bydgoszczy, którego formuła wywodzi się z idei wzrostu partycypacji obywatelskiej w procesie tworzenia budżetu miasta oraz zasad wydatkowania środków na kulturę. W Toruniu aktywność trzeciego sektora uwidoczniła się podczas „Turkusowej rewolucji” w 2010 roku, zainicjowanej przez klub eNeRDe, w ramach której artyści domagali się od Miasta uwzględnienia ich głosu przy tworzeniu założeń strategicznych w obszarze kultury. Zaowocowała ona powstaniem Strategii Rozwoju Kultury Miasta Torunia do roku 2020, a także inicjatywami miasta na rzecz pobudzania obywatelskiej debaty o kulturze, m.in. przeprowadzeniem konsultacji społecznych w 2012 pod nazwą „Bierzemy kurs na kulturę”.

Pod względem rozmachu ruchów obywatelskich oraz ich wpływu na kształtowanie polityki miejskiej i budżetu miejskiego, widać różnicę między Bydgoszczą i Toruniem. O ile w Bydgoszczy ruch obywatelski miał charakter rozległej, łączącej wiele środowisk i wieloletniej debaty (od Forum Kultury Bydgoskiej w 2010), w Toruniu odbyły się konsultacje o dużo skromniejszym charakterze oraz, zdaniem praktyków, nie miały dużego znaczenia dla ustalania zapisów Strategii Rozwoju Kultury Miasta Torunia do roku 2020, będącej w dużej mierze dokumentem administracyjno-politycznym.

Podczas, gdy bydgoskie środowiska twórcze podkreślają faktyczny wpływ obywatelskiej aktywności na działalność miasta (Biuro Kultury konsultuje wszystkie decyzje z Obywatelską Radą Kultury), środowiska twórcze w Toruniu narzekają na brak publicznej debaty o kulturze, angażującej różne strony i podmioty, która skutkowałaby podpisaniem dokumentów strategicznych mających realny wpływ na politykę kulturalną miasta.

Wykres 53. Działania, na które organizacje pozarządowe pozyskiwały dotacje w 2012 roku

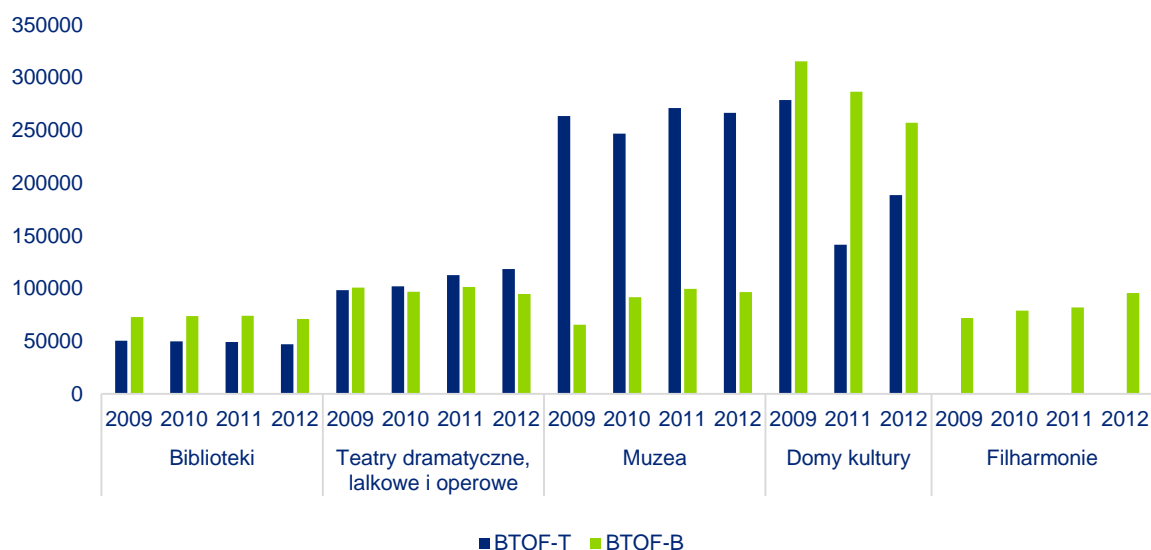
Źródło: Opracowanie własne na podstawie budżetów miast

Należy dodać, że znaczna większość organizacji pozarządowych, które swoim zakresem działania obejmują „kulturę, sztukę, ochronę dóbr kultury i tradycji”, znajduje się w głównych miastach: Bydgoszczy i Toruniu, co świadczy o klastrowości oraz małej działalności organizacji pozarządowych na obszarach wiejskich BTOF. Charakterystycznym zjawiskiem dla organizacji pozarządowych jest wychodzenie z zamkniętych sal w przestrzeń publiczną: ulice, parki, skwery. Przykładem jest tu udana inicjatywa Pracowni Zrównoważonego Rozwoju „Śniadanie na trawie”, czyli wielki piknik na 2000m2 trawy rozłożonej na toruńskiej Starówce. Przykładem znaczących działań w obszarze społecznym jest założenie społecznego domu Kulturhaus przez Fabrykę UTU i Stowarzyszenie „Sztuka Cię Szuka”, które, mimo przeszkód lokalowych, zagospodarowały mieszkanie w starej kamienicy przy ul. Poniatowskiego.

Uczestnictwo w kulturze

Uczestnictwo w kulturze rozumiane jest jako uczestnictwo publiczności w wydarzeniach organizowanych przez wybrane rodzaje instytucji kultury w poszczególnych latach. Poniższy wykres ilustruje, jak kształtowała się liczba publiczności w bibliotekach, domach kultury, teatrach, muzeach oraz filharmonii.

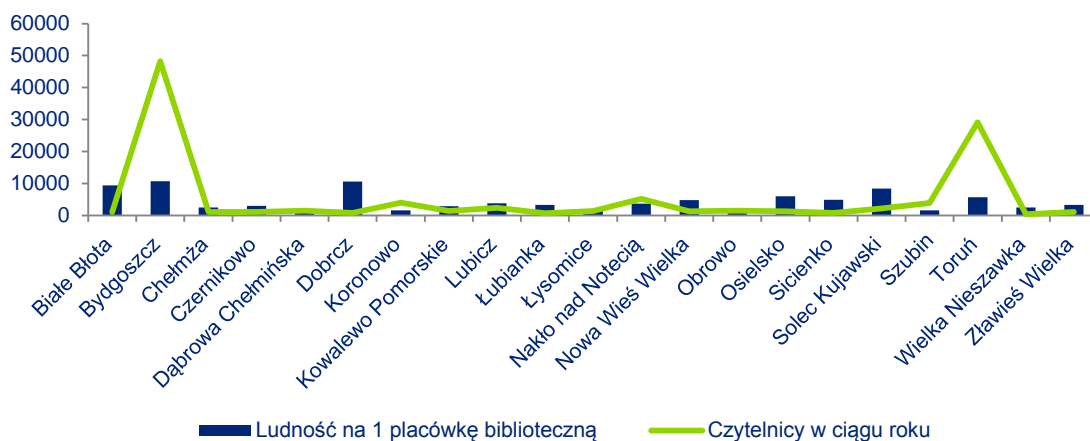
Wykres 54. Liczba odwiedzających i widzów w instytucjach kultury w BTOF w latach 2009-2012

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 18.03.2014

Praktycy wskazują na niski poziom uczestnictwa w kulturze, charakterystyczny dla nawet tak zwykle aktywnych kulturalnie grup jak studenci. Do najważniejszych barier należy zaliczyć uwarunkowania ekonomiczno-społeczne i edukacyjne, ale również, np. odległość dzielnic mieszkalnych od centrów miast, gdzie skupia się życie kulturalne. Miasta nie dbają o podnoszenie kompetencji artystycznych mieszkańców, serwując im w dużej mierze darmowe imprezy masowe na niskim poziomie artystycznym. Na podstawie przedstawionych powyżej danych statystycznych można natomiast stwierdzić, iż dużo wyższa liczba odwiedzających muzea w Toruniu niż Bydgoszczy wiąże się z historycznym znaczeniem pierwszego z miast i świadczy o dużej roli muzeów w generowaniu ruchu turystycznego. Po drugie, liczba wypożyczających książki z bibliotek w obu obszarach funkcjonalnych jest stosunkowo mała.

Wykres 55. Ludność przypadająca na 1 placówkę biblioteczną oraz czytelnicy w 2012 r.

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 12.03.2014

Po trzecie, należy zauważyć dużą rolę, jaką w życiu kulturalnym bydgoskiej części obszaru funkcjonalnego pełnią domy kultury. Wskazuje to na stosunkowo dużą aktywność kulturalną mieszkańców gmin i miast poza Bydgoszczą, co potwierdzają wysokie nakłady na kulturę w przeliczeniu na mieszkańca na obszarach gminnych.

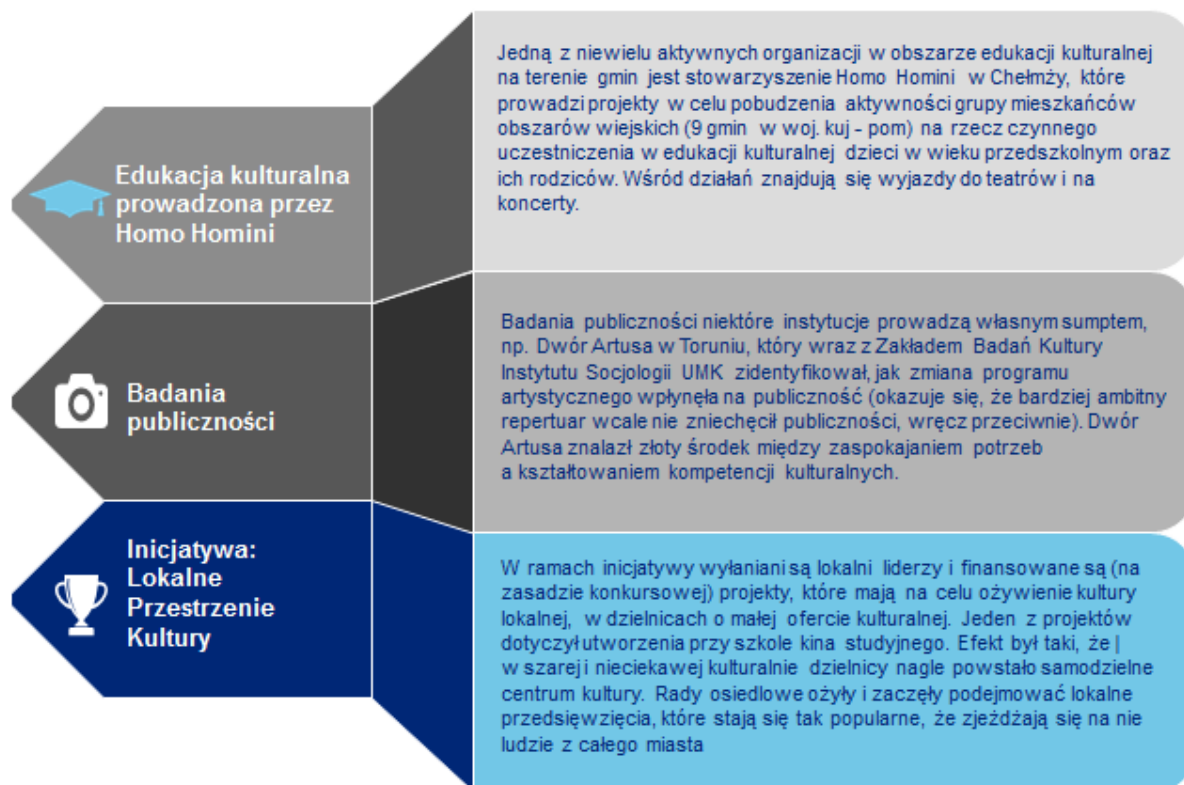
Istotną rolę w aktywizowaniu mieszkańców BTOF w działania kulturalne mogłyby odegrać organizacje pozarządowe.

Ponadlokalna współpraca wewnątrzsektorowa

Współpraca wewnątrzsektorowa to współpraca podejmowana przez publiczne, prywatne i obywatelskie podmioty w sektorze kultury. Zarówno w dokumentach strategicznych dotyczących kultury Bydgoszczy, jak i Torunia, znajdują się zapisy dotyczące potrzeby rozwoju współpracy ponadlokalnej. Oba miasta (Toruń i Bydgoszcz) należą do sieci międzynarodowych. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż Bydgoszcz, jako pierwsze miasto w Polsce, zostało członkiem sieci miast Agenda 21 na Rzecz Kultury (dokument o randze światowej promujący rozwój kultury przez miasta i samorządy lokalne), a także jest członkiem międzynarodowego Stowarzyszenia Agencji Demokracji Lokalnej oraz Eurocities – transeuropejskiej organizacji pozarządowej zrzeszającej największe i najbardziej dynamiczne miasta Europy. Ponadto, oba miasta przystąpiły do Obywatelskiego Partnerstwa dla Kultury 2016, inicjatywy mającej na celu dzielenie się doświadczeniami w obszarze budowania miejskich polityk kulturalnych oraz wspólne realizowanie i promowanie projektów kulturalnych.

Na poziomie „oddolnym” instytucji kultury zaistniało kilka wspólnych inicjatyw między miastami. Międzynarodowy Festiwal Sztuki Autorów Zdjęć Filmowych Plus Camerimage odbywający się początkowo w Toruniu, przeniósł się do Bydgoszczy, choć organizatorem jest nadal toruńska Fundacja Tumult. Toruńskie Centrum Sztuki „Dwór Artusa” podejmuje próby działań cross PR-owych z instytucjami bydgoskimi. Wydaje się, że wspólna promocja imprez znacznie wzmocniłaby wizerunek regionu, jako atrakcyjnego kulturalnie. W tym celu jednak nie tylko konieczna jest oddolna aktywność instytucji, ale również zacieśnienie współpracy między władzami miasta i województwa. Ogdórna gotowość do współpracy byłaby ułatwieniem i impulsem do szerszej zakrojonej współpracy ponadlokalnej.

Schemat 11 Przykłady ciekawych inicjatyw kulturalnych w BTOF

Źródło: Opracowanie własne

Współpraca międzysektorowa. Kultura a podnoszenie potencjału innowacyjnego TOF

W dokumentach strategicznych dotyczących kultury obu miast – Torunia i Bydgoszczy, znalazły się zapisy dotyczące współpracy międzysektorowej. Z jednej strony wynika ona z traktowania kultury jako zasobu ekonomicznego, połączonego z innowacyjnym i kreatywnym działaniem, tak jak to zostało dostrzeżone w *Raporcie o stanie kultury w Toruniu*. Z drugiej strony potrzeba współpracy międzysektorowej wiąże się z ideą zrównoważonego rozwoju, postulowanego w bydgoskiej *Obywatelskiej Strategii Rozwoju Kultury*. W Strategii tej zwrócono uwagę na potrzebę tworzenia zrównoważonych partnerstw podmiotów z różnych dziedzin, m.in. instytucji kultury, uczelni, sektora biznesu i mediów. Jako cel strategiczny rozwoju kultury postrzegać należy współpracę podmiotów reprezentujących różne sektory. W tym względzie warto uwydatnić dwa pola relacji: kultury i nauki oraz kultury i biznesu.

Tabela 40 Obszary współpracy w sferze kultury

Kultura i Nauka	Kultura i biznes
Współpraca kultury i nauki jest zarówno celem strategicznym Strategii Rozwoju Kultury Miasta Torunia do roku 2020, jak i stanowi jeden z zapisów bydgoskiego Paktu dla Kultury	Instytucje kultury i organizacje pozarządowe w toruńskim i bydgoskim sektorze kultury inicjują współpracę z podmiotami biznesowymi.
Oba miasta są aktywne na polu wspólnych	Najbardziej popularną formą współpracy z biznesem jest sponsoring, czyli pozyskiwanie

Kultura i Nauka	Kultura i biznes
<p>przedsięwzięć kultury i nauki. Toruński Festiwal Kultury i Sztuki, organizowany przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Urząd Miasta Torunia oraz Towarzystwo Naukowe w Toruniu, popularyzuje naukę i sztukę wśród mieszkańców Torunia i regionu. Jest to wydarzenie na styku dwóch dziedzin, do którego Rady Programowej zapraszani są przedstawiciele wszystkich toruńskich instytucji kultury.</p> <p>W Bydgoszczy utworzono Uniwersyteckie Centrum Kultury i Mediów, do którego zadań należy, m.in. organizacja warsztatów, szkoleń, spotkań i konferencji służących promocji wiedzy o kulturze, sztuce i mediach, promocja lokalnej twórczości artystycznej, współpraca z władzami Bydgoszczy i akademickimi centrami kultury innych uczelni, a także aktywizowanie różnych środowisk do aktywności kulturalnej.</p> <p>W ramach Bydgoskiego Grantu Oświatowego wspierane są inicjatywy kulturalne i edukacyjne, a Obywatelska Strategia Rozwoju Kultury zakłada powstanie Miejskiego Programu Edukacji Kulturalnej, którego celem jest podnoszenie kompetencji kulturalnych, m.in. wsparcie szkół prowadzących programy edukacji kulturalnej.</p> <p>W budowaniu relacji kultury i nauki brakuje projektów ponadlokalnych, które łączyłyby bydgoskie i toruńskie jednostki naukowe i kulturalne we wspólnych działaniach.</p> <p>Działania te mogłyby być stymulowane przez władze miejskie i wojewódzkie, jako instytucje „parasolowe”, tworzące programy wsparcia dla inicjatyw ponadlokalnych</p>	<p>środków na działalność w zamian za promowanie marki darczyńcy, pojawiają się nowe tendencje, wpisujące się w europejski trend współpracy kultury i biznesu.</p> <p>W dokumentach strategicznych, m.in. bydgoskiej <i>Obywatelskiej Strategii Rozwoju Kultury</i> znalazły się zapisy postulujące zawiązywanie partnerstw międzysektorowych, m.in. między instytucjami kultury i biznesem. Oznacza to nowe stawianie akcentów i przesunięcie punktu ciężkości z relacji komercyjnych, czyli sponsorskich, w relacje partnerskie. Taki kierunek myślenia reprezentuje m.in. Miejskie Centrum Kultury w Bydgoszczy, które zamiast poszukiwania sponsorów, proponuje partnerom biznesowym serię szkoleń dla biznesu, mającą na celu udoskonalanie technik improwizacji w sprzedaży. Jest to forma współpracy wykorzystywana przede wszystkim przez organizacje pozarządowe i prywatne, dając artystom możliwość działania w nowych obszarach i pozyskiwania nowych źródeł dochodów.</p>

Podejmowanie prób współpracy na nowoczesnych zasadach jest jednak zjawiskiem mało rozpowszechnionym wśród toruńskich i bydgoskich instytucji kultury. Podstawową formą współpracy jest nadal sponsoring, choć praktycy w obszarze kultury narzekają na duże trudności w namawianiu strony biznesowej do współpracy. Największą liczbą sponsorów cieszą się imprezy masowe, czyli festiwale, ale już nawet tak prestiżowym instytucjom, jak Opera Nova i Filharmonia Pomorska, zdobycie sponsora nie przychodzi z łatwością. Nie ulega wątpliwości, że wsparcie biznesu, choć ważne źródło finansowania, stanowi jedynie dopełnienie budżetów publicznych instytucji kultury. A jednak w relacji kultury i biznesu tkwi potencjał, który nadal pozostaje niewykorzystany.

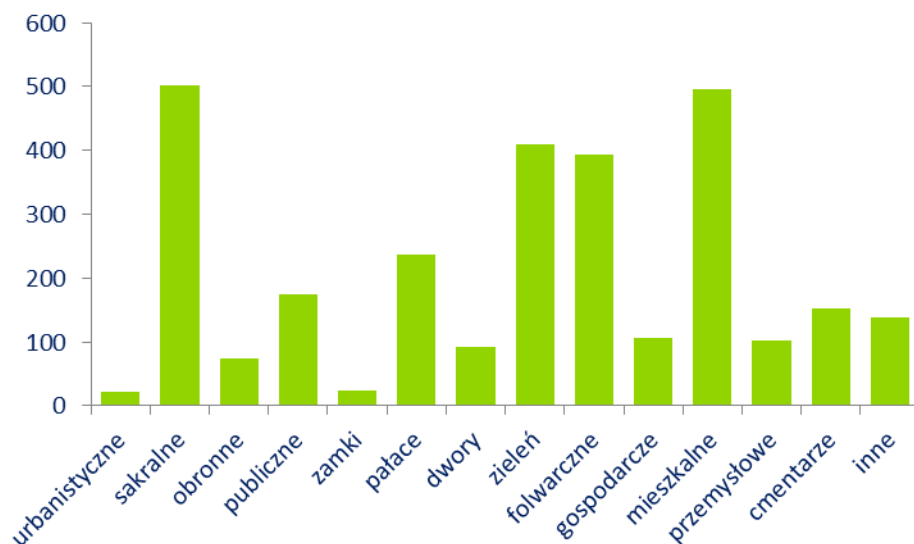
3

Bogactwo zasobów kulturowych atutem BTOF w kontekście rozwoju turystyki

W województwie kujawsko-pomorskim znajduje się 2926 zabytków wpisanych do Rejestru zabytków¹¹².

Kategorie zabytków znajdujących się na terenie województwa przedstawia poniższy wykres.

Wykres 56. Rejestr zabytków nieruchomych w podziale na kategorie obiektów w województwie kujawsko-pomorskim w 2013 r.

Źródło: Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013–2016, MKiDN, 2013 r.

Znaczna część obiektów zabytkowych jest położona w obszarze funkcjonalnym.

Wśród typów cennych obiektów znajdują się:

- Budowle sakralne: kościoły, synagogi, kaplice, cmentarze
- Kamienice i budynki użyteczności publicznej
- Zespoły dworsko-parkowe
- Zamki i fragmenty murów miejskich
- Zabudowa staromiejska dawnych rynków miast oraz historyczne ulice
- Zabytkowe obiekty poprzemysłowe
- Zabytki hydrotechniczne

¹¹² Stan na dzień 31.03.2013 r., Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013–2016, MKiDN, 2013 r.

Mapa 18 Zestawienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków z terenu województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2009-2012

Źródło: Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2013-2016

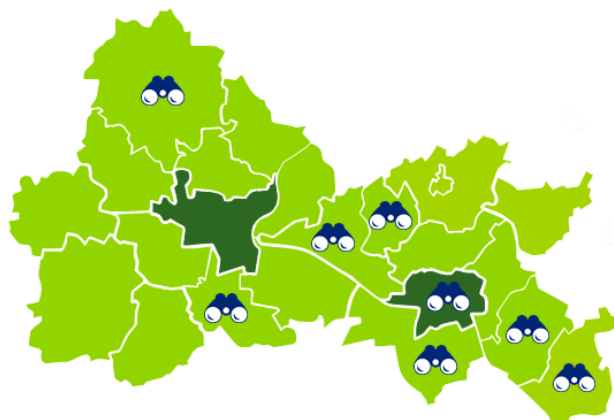
Toruń posiada największą, po Krakowie, liczbę autentycznych zabytków sztuki i architektury gotyckiej w Polsce. Na średniowiecznym rynku i otaczających go ulicach znajduje się kilkaset gotyckich zabytków. O wartości toruńskich zabytków świadczy wpisanie toruńskiej starówki na listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO. Bydgoszcz posiada kilkaset obiektów wpisanych w rejestrze zabytków, w tym m.in. rozległe secesyjne śródmieście najlepiej zachowane w kraju po Łodzi, czy zabytek sztuki inżynierskiej, jakim jest kanał bydgoski ze śluzami. Chlubą Bydgoszczy jest także zrewitalizowana Wyspa Młyńska i Stare Miasto. W gminach okalających miasta rdzenia znajdują się przede wszystkim zabytki o charakterze sakralnym, ale także zabytkowe zespoły dworsko-pałacowe, spichlerze, czy ruiny zamków. Na terenie obszaru funkcjonalnego leży zamek krzyżacki - Zamek Bierzgowski (gm. Łubianka), który dzięki pracom renowacyjnym trwającym od 1992 r. właściwie odzyskał swój dawny blask i stanowi aktualnie atrakcję turystyczną. Ruiny zamków znajdują się natomiast np. w Kowalewie Pomorskim, Szubinie, Złotorii. Obiekty te pozostawione w formie „trwałej ruiny” lub adaptowane do nowych funkcji mogą stanowić bazę dla prowadzenia tematycznych tras krajoznawczych. Atrakcją turystyczną stanowią również zachowane na terenie województwa zespoły fortyfikacji m.in. w Toruniu. Na terenie całego województwa zewidencjonowanych jest ponad tysiąc zespołów pałacowo-i dworsko-parkowych, z których najważniejsze o randze ponadregionalnej leżą w obszarze funkcjonalnym i są to zespoły w Lubostroniu (gm. Łabiszyn) i Ostromecku (gm. Dąbrowa Chełmińska). Na terenie województwa zewidencjonowanych jest ok. 4,5 tys. obiektów przemysłowych i gospodarczych, z czego w obszarze funkcjonalnym m.in. most kolejowy - Buszkowo (gm. Koronowo – nad doliną rzeki Kamion), most kolejowy – Koronowo (nad rzeką Brdą), oraz Kanał Bydgoski (łączy

Wisłę z Odrą poprzez Brdę i Noteć).¹¹³ Wśród najbardziej wartościowych zabytków z terenu powiatu bydgoskiego wymienia się także m.in: Zespół pocysterski w Koronowie, Kościół św. Andrzeja w Koronowie, Kościół Świętej Trójcy w Byszewie, Kościół św. Magdaleny we Włótkach, Kościół św. Michała Archanioła we Wtelnie, Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego w Żołędowie, Kościół Świętych Mikołaja, Stanisława i Jana w Ostromecku, Kościół św. Wojciecha w Boluminku, Zespół pałacowo – parkowy w Ostromecku, ruiny zamku w Nowym Jasińcu, most kolejowy wąskotorowy nad Brdą w Koronowie, ratusz Miejski w Koronowie z I połowy XIX w., pałac w Żołędowie, Dom mieszkalny - Zespół Szkół Zawodowych w Solcu Kujawskim, oficyna Dworska w Karolewie.

Zabytki wymagają renowacji i konserwacji. Pierwszy etap przywracania blasku zabytkom toruńskiej starówki pochłonął niemal 40 milionów złotych i był jednym z największych przedsięwzięć konserwatorskich w kraju. Do udanych inwestycji należała także rewitalizacja zabytkowych obiektów Wyspy Młyńskiej w Bydgoszczy. W kolejnym okresie programowania 2014-2020 planowane jest kontynuowanie prac konserwatorskich i renowacyjnych. Dalszej odnowie ma podlegać zarówno toruńska starówka, jak i m.in. architektura Bydgoskiego Przedmieścia, Park Forteczny na Skarpie, zagospodarowanie fragmentu średniowiecznego nabrzeża portowego na Wiśle, rewitalizacja historycznego systemu forteczno-wodnego (obejmuje on swoim zakresem przeprowadzenie prac konserwatorskich Grodzy V i Grodzy VI z urządzeniami hydrotechnicznymi, odbudowę układu fosi przy ul. Podgórskiej oraz rewitalizację otoczenia, Fort IV im. Stanisława Żółkiewskiego, Fort św. Jakuba z Parkiem Glazja, Fort VI im. Jaremy Wiśniowieckiego). W Bydgoszczy planuje się rewitalizację zabudowy staromiejskiej i śródmiejskiej, czy remonty zdegradowanych, zabytkowych śluz. Prace konserwatorskie posiadanych zabytków chciałyby przeprowadzić także np. gmina Koronowo, Chełmża, Łubianka, Łysomice czy Zławieś Wielka.

Przez obszar funkcjonalny przebiegają liczne szlaki turystyczne. Są wśród nich szlaki historyczne, m.in. szlaki walk i męczeństwa z okresu II wojny światowej i stalinizmu. Program zakładający rozwój szlaków jest realizowany pod auspicjami Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Chęć realizacji projektów polegających na przygotowaniu kolejnych odcinków szlaku walk i męczeństwa zgłosiły gminy toruńskiej części obszaru funkcjonalnego. Główne działania, które miałyby być realizowane w ramach projektów to nie tylko inwentaryzacja, uporządkowanie i zagospodarowanie terenu wzdłuż szlaku, monitoring i oświetlenie, oznakowanie szlaku, ale także działania edukacyjne skierowane do dzieci.

Mapa 19 Mapka z portalu Szlaki pamięci oraz po prawej lokalizacja inwestycji polegających na zagospodarowaniu miejsc historycznych

Źródło: strona internetowa Szlaki pamięci oraz opracowanie własne na podstawie analizy zgłoszonych przez gminy fiszek projektowych

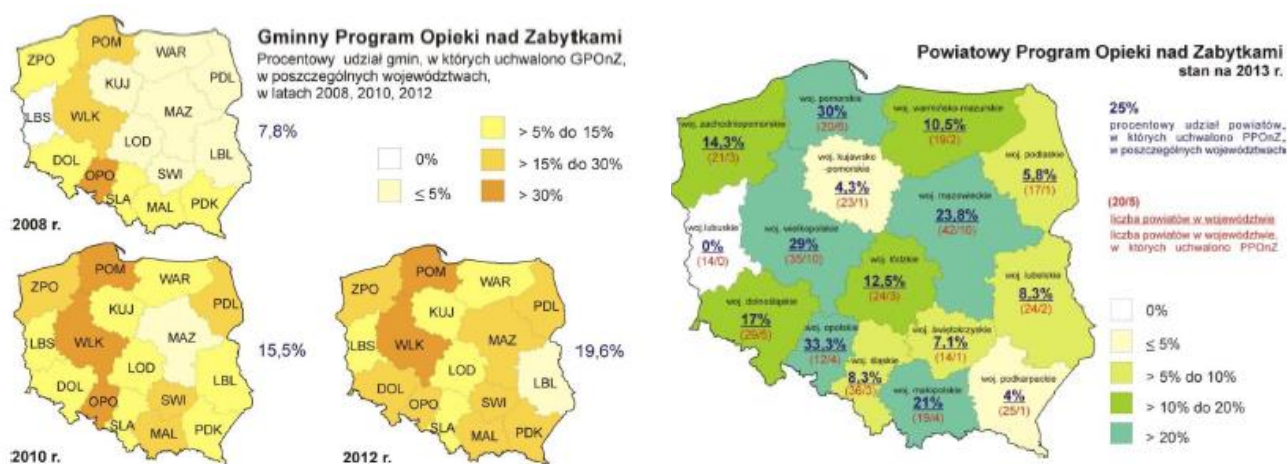
¹¹³ Strategia rozwoju turystyki w Województwie Kujawsko-Pomorskim, Kujawsko –Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego, 2004 r.

Podobne turystyczne szlaki tematyczne można stworzyć np. w oparciu o liczne, zachowane zespoły dworskie i pałacowe, czy też obiekty pozostawione w formie „trwałej ruiny”, które uzupełniane o niezbędną infrastrukturę turystyczną będą skutecznie przyciągać nie tylko mieszkańców obszaru funkcjonalnego w czasie weekendowych wycieczek, ale także turystów spoza regionu.

Programy Opieki nad Zabytkami

Ochrona dziedzictwa kulturowego staje się coraz bardziej istotna w planowaniu rozwoju gmin. Zasady opieki nad zabytkami zostały określone w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162 z 17 września 2003, poz. 1568 z późniejszymi zmianami). W celu stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, ustawa nakazuje również tworzenie na okres czterech lat programów opieki nad zabytkami na szczeblu krajowym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym. Podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami jest ewidencja zabytków. Programach Opieki nad Zabytkami. Programy takie posiadają miasta Bydgoszcz i Toruń. Od kilku lat wzrasta również liczna gminnych programów opieki nad zabytkami. Powiatowe programy opieki nad zabytkami posiada zarówno Powiat Bydgoski jak i Powiat Toruński.

Mapa 20 Liczba obowiązujących gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami w latach 2005–2013

Źródło: Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013–2016, MKiDN, 2013 r.

W programach opieki nad zabytkami nie tylko zostały zinwentaryzowane zabytki wymagające prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich oraz wymagające zabezpieczenia, ale także wskazano kierunki głównych działań takie jak:

- Zachowanie dziedzictwa kulturowego
- Wzrost świadomości społecznej dla ochrony dziedzictwa kulturowego
- Wzrost konkurencyjności regionu
- Promocja walorów kulturowych i tradycji regionu

3.5. Opieka zdrowotna

Kluczowe wnioski i obserwacje	
1	<p>Poziom zdrowia oraz dostęp do opieki medycznej w BTOF</p> <ul style="list-style-type: none">• Wśród dzieci do 18 roku życia dominują takie schorzenia jak zaburzenia refrakcji i akomodacji oka, otyłość, zniekształcenia kręgosłupa. W województwie wzrósł wskaźnik osób, u których stwierdzono nowotwory, niedokrwistość, choroby tarczycy, cukrzycę, dychawicę oskrzelową• Wśród osób powyżej 19 roku życia wzrosła zachorowalność na nowotwory, choroby tarczycy, cukrzycy, niedokrwistość, choroby obwodowego układu nerwowego, dychawicę oskrzelową, przewlekły nieżyt oskrzeli, choroby układu trawienia.• Dominującą przyczyną zgonów w obszarze BTOF są choroby układu krążenia oraz nowotwory• W obszarze funkcjonalnym niezbędna jest poprawa jakości i dostępności do świadczeń medycznych
2	<p>Niezadawalający stan infrastruktury opieki medycznej</p> <ul style="list-style-type: none">• W obszarze funkcjonalnym znajduje się 35 podmiotów świadczących stacjonarne i całodobowe usługi szpitalne• Obiekty budowlane użytkowane przez szpitale są w znacznym stopniu wyeksploatowane i wymagają nakładów finansowych na ich odtworzenie• W BTOF pogorszył się dostęp do SOR
3	<p>Niedobór kadr medycznych w obszarze BTOF</p> <ul style="list-style-type: none">• Liczba personelu medycznego zatrudnionego na badanym obszarze jest niższa niż średnia krajowa• W obszarze funkcjonalnym istnieją znaczne niedobory kadrowe. Wskazuje się, że jedną z przyczyn takiej sytuacji jest emigracja absolwentów medycyny, jak również brak płynnej zmiany pokoleniowej lekarzy.• Istnieje zróżnicowanie w zakresie dostępności do lekarzy POZ w powiatach i gminach
4	<p>Konieczność stworzenia kompleksowego systemu koordynującego pracę wszystkich podmiotów i instytucji odpowiadających za opiekę zdrowotną</p> <ul style="list-style-type: none">• Występuje niski poziom współpracy w zakresie świadczeń zdrowotnych i profilaktyki pomiędzy jednostkami ochrony zdrowia, ośrodkami naukowymi, dydaktycznymi, jednostkami samorządu terytorialnego oraz podmiotami systemu opieki zdrowotnej.

Zdrowe społeczeństwo ma ogromne znaczenie dla rozwoju społeczno-ekonomicznego regionu. Dlatego trzeba dążyć do poprawy poziomu zdrowia oraz równego dostępu do opieki medycznej dla wszystkich obywateli.

Bardzo istotne dla zabezpieczenia opieki zdrowotnej są zmiany w liczebności i strukturze poszczególnych grup ekonomicznych, wskazujące na starzenie się populacji i wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Zgodnie z prognozami, do 2035 r. liczba ludności obszarów podmiejskich będzie rosła, przy jednoczesnym spadku liczby ludności w Bydgoszczy i Toruniu. Prognozuje się także spadek ogólnej liczby osób w województwie (o 8,3%).

BTOF charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem w zakresie zdrowotności i zapadalności na różnego rodzaju choroby.

1 Poziom zdrowia oraz dostęp do opieki medycznej w BTOF

Stan zdrowia dzieci i młodzieży do lat 18

W strukturze schorzeń dzieci i młodzieży do 18 roku życia przypadających na 10 tys. mieszkańców we wszystkich powiatach w województwie dominują zaburzenia refrakcji i akomodacji oka, otyłość, zniekształcenia kręgosłupa oraz dychawica oskrzelowa. W województwie wzrósł wskaźnik osób, u których stwierdzono nowotwory, niedokrwistość, choroby tarczycy, cukrzycę, dychawicę oskrzelową, na 1000 mieszkańców na przełomie lat 2008-2012. Niemniej jednak poziom ten spadł dla dwóch dominujących schorzeń – zaburzeń refrakcji i akomodacji oka oraz zniekształceń kręgosłupa. Nieco mniej jest także stwierdzonych przypadków alergii pokarmowej.

Stan zdrowia ludności powyżej 19 roku życia

W badanej grupie wiekowej zdecydowanie największym problemem są choroby układu krążenia. Wskaźnik stwierdzonych chorób dla województwa przyjął wartość 1354 osób dorosłych/10 tys. mieszkańców w 2008 roku i wzrósł o 560 w 2012 r. W powiecie i mieście Toruniu w ww. okresie zwiększyła się liczba osób chorych na tego typu schorzenia i w 2012 r. osiągnęła wartość aż 2780 os./10 tys. mieszkańców. Dla powiatu i miasta Bydgoszcz wskaźnik ten przyjął wartość poniżej średniej. Często występującym schorzeniem są także choroby układu mięśniowo-kostnego i tkanki łącznej. Analogicznie jak w przypadku chorób układu krążenia, powyższe schorzenia częściej występowały w powiecie toruńskim (1204/10tys. osób), niż w powiecie bydgoskim (669os./10tys. osób). Na przestrzeni lat 2008-2012 wzrosła także zachorowalność na nowotwory, choroby tarczycy, cukrzycy, niedokrwistość, choroby obwodowego układu nerwowego, dychawicę oskrzelową, przewlekły nieżyt oskrzeli, choroby układu trawienia. Tendencję spadkową w latach 2008-2012 charakteryzował się natomiast wskaźnik dotyczący osób zdiagnozowanych z gruźlicą.

Dominującą przyczyną zgonów w obszarze BTOF są choroby układu krążenia oraz nowotwory. Zmalała natomiast liczba zgonów spowodowanych chorobami układu krążenia.

2 Niezadowalający stan infrastruktury opieki medycznej

Specjalistyczna opieka zdrowotna ulokowana jest na obszarze miasta Bydgoszczy oraz Torunia. Specjalistyczna opieka zdrowotna ulokowana jest na obszarze miasta Bydgoszczy oraz Torunia. W obszarze funkcjonalnym znajduje się 35 podmiotów świadczących stacjonarne i całodobowe usługi szpitalne: w Bydgoszczy i powiecie bydgoskim znajduje się 9 podmiotów publicznych oraz 16 niepublicznych, w Toruniu i powiecie toruńskim są 4 podmioty publiczne oraz 5 niepublicznych, a w gminie Nakło nad Notecią jeden publiczny.¹¹⁴ W głównej mierze są to szpitale wielospecjalistyczne, z wyłączeniem Centrum Onkologii im. Prof. F. Łukaszczyka, Kujawsko-Pomorskiego Centrum Pulmonologii oraz Wojewódzkiego Szpitala Obserwacyjno-Zakaźnego w Bydgoszczy.

Z analizy pozyskanych danych wynika, iż obiekty budowlane użytkowane przez szpitale są w znacznym stopniu wyeksploatowane i wymagają nakładów finansowych na ich odtworzenie.

Wskazuje się na bardzo zróżnicowany stan techniczny szpitali na badanym obszarze. Wysoką ocenę w tym zakresie otrzymały 2 obiekty:

- Centrum Onkologii w Bydgoszczy,
- NZOZ Szpital Specjalistyczny „Matopiat” w Toruniu.

W 2012 r. dodatkowo pozytywnie oceniono również Szpital ESKULAP Centrum Leczenia Chorób Serca i Naczyń w Osielesku.

W 2012 r. stan techniczny szpitali na badanym obszarze negatywnie oceniono w następujących jednostkach:

- Katedra i Klinika Psychiatrii Szpitala Uniwersyteckiego nr 1 dr A. Jurasza w Bydgoszczy,
- Wojewódzki Ośrodek Lecznictwa Psychiatrycznego w Toruniu.

¹¹⁴ Rejestr Podmiotów Wykonujących Działalność Leczniczą

Według Raportu Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Bydgoszczy w 2012 r. jeden z najgorszych pod względem technicznym oraz zabezpieczeń przeciwepidemicznych punkt centralnego sterylizowania, wymagający poważnej modernizacji to Szpitalu Uniwersytecki nr 1 w Bydgoszczy.

Zmiany legislacyjne wprowadzone rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 20 grudnia 2012 r. (Dz. U. z 2013 r., poz. 15) określają nowe standardy postępowania medycznego w anestezjologii i intensywnej terapii. Fakt ten obliuguje podmioty do dokonania zmian dostosowujących. Na obszarze funkcjonalnym wskazuje się na niewystarczające zabezpieczenie stanowiskowe populacji dorosłych. Niezależnie od koniecznego doposażenia stanowiskowego planowane jest wprowadzenie zmian organizacyjnych. Model opieki nad osobami w stanach zagrożenia oparty byłby o Szpitalne Oddziały Ratunkowe – w rozwiązaniu tym wskazuje się na aspekt ekonomiczny i wzrost dostępności do świadczeń z zakresu anestezjologii i intensywnej terapii.

Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na obszarze funkcjonalnym na przełomie lat 2008-2012 nieznacznie wzrosła. Wskaźnik tej liczby przypadającej na 10 tys. mieszkańców w województwie kujawsko-pomorskim wynosi 45,3 i jest niższy, niż dla średniej Unii Europejskiej – 53 łóżka/10 tys. oraz Polski – 66 łóżek/10 tys.

Działalność ambulatoryjna oraz ratownictwo medyczne

Na obszarze funkcjonalnym BTOF w 2012 r. znajdowało się 319 placówek ambulatoryjnej opieki zdrowotnej. Był to wzrost o ponad 30% względem 2008 r. Większość z nich mieści się oczywiście w dwóch największych miastach – Bydgoszczy (158) oraz Toruniu (74). Największa liczba udzielanych porad przypadająca na jednego mieszkańca jest w Bydgoszczy (10,3), Toruniu (8,9), Nakle nad Notecią (6,7) oraz Chełmży (6,2). Najmniejsza wartość przypada dla gminy Lubicz (2,6), gminy Żławień Wielka oraz gminy Wielka Nieszawka (obie po 2,7) i jest to wynik prawie dwukrotnie niższy niż średnia dla województwa kujawsko-pomorskiego. Dostępność w placówkach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej (według placówek na 10 tys. mieszkańców) jest największa w gminie Białe Błota (ze względu na małą liczbę mieszkańców), a najmniejsza w gminie Osielesko. W regionie coraz większy udział w placówkach ambulatoryjnych mają placówki niepubliczne – w 2011 r. placówek publicznych było 19%, a w 2008 – 28%.

W ostatnich latach w województwie kujawsko – pomorskim nastąpiło zmniejszenie ilości szpitalnych oddziałów ratunkowych. W następstwie ww. zmiany pozostałe SORy odnotowały zwiększenie obciążenia dobowego. Wydłużył się także czas oczekiwania na dostęp do świadczeń medycznych. Zgodnie ze Zintegrowanym Programem Ratownictwa Medycznego – 1 szpitalny oddział ratunkowy miał przypadać na 150 tysięcy mieszkańców, natomiast aktualnie w województwie na 1 SOR przypada 209 774 mieszkańców¹¹⁵.

W lipcu 2011 roku w celu odciążenia wyjazdami ZRM z Bydgoszczy, gminę Dobrcz zdjęto z rejonu przypisanego Bydgoszczy a dołączono do rejonu Koronowa. W porównaniu do roku 2011 ilość wyjazdów zespołów ratownictwa medycznego podległych pod WSPR w Bydgoszczy zwiększyła się o 3,76%. Mediana czasu dojazdu wyniosła 7,41 minut (w porównaniu do roku 2011 - 6,23 min. i jest to jeden z gorszych czasów w województwie).

Zespoły ratownictwa medycznego podległe WSPR w Toruniu w 2012 roku wyjeżdżały do wezwań, w których występowało zagrożenie życia o 2,98% częściej w porównaniu do 2011 roku. W Toruniu mediana czasu wynosi 5,00 min. (w porównaniu do roku 2011 - 3,56 min.) i jest to jeden z najlepszych czasów w województwie (dla województwa w roku 2012 - 6,39, w 2011 – 5,26 minut).

W powiecie nakielskim w 2012 roku liczba wyjazdów do pacjentów, u których występowało zagrożenie życia wzrosła w porównaniu do 2011 roku o 1,28%. Mediana czasu dotarcia wynosi 7,37 min. (w roku 2011 - 6,25 min.) i jest to czas znacznie przekraczający średnią w województwie.

¹¹⁵ Plan Działania Systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne dla Województwa Kujawsko Pomorskiego

3 Niedobór kadr medycznych w obszarze BTOF

Poziom wykształcenia oraz liczebność kadr medycznych ma istotne znaczenie dla funkcjonowania opieki zdrowotnej. W interesie państwa oraz każdego regionu jest zorganizowanie systemu kształcenia kadr medycznych w sposób zapewniający wyspecjalizowaną kadrę medyczną w liczbie umożliwiającej szybki i skuteczny dostęp do profesjonalnie udzielanych świadczeń zdrowotnych wszystkim obywatelom bez względu na ich miejsce zamieszkania oraz rodzaj schorzenia.

Liczba personelu medycznego zatrudnionego na badanym obszarze jest niższa niż średnia krajowa. Na podstawie zebranych danych można wnioskować, iż badane grupy personelu medycznego należą do deficytowych, pomimo zauważanej pozytywnej tendencji między rokiem 2008 i 2012.

Tabela 41 Wskaźnik zatrudnienia wybranego personelu medycznego w latach 2008 i 2012 na 10 tys. ludności¹¹⁶.

Powiat	Lekarze		Lekarze dentyści		Pielęgniarki		Położne	
	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012
Miasto Bydgoszcz	38,3	50	3,7	4,8	72,3	96,4	10,1	10,4
Miasto Toruń	29,5	34,1	4,9	5,2	67,9	68,6	7,8	7,4
Powiat bydgoski	3,2	2,7	1,5	1,2	8,3	7,4	1,6	1,3
Powiat toruński	4,8	5,1	2,1	1,7	11,8	12,6	1,8	2,6
Województwo kujawsko-pomorskie	18,1	20,9	2,9	3,1	45,2	49,7	6	6
POLSKA	20,5	21,5	3,3	3,2	48	51,9	5,7	6,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Wydział Zdrowia – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, 2014 r.

W BTOF nastąpił wzrost zatrudnienia we wszystkich wybranych zawodach w służbie zdrowia. Analiza pokazuje, że największy przyrost nastąpił w grupie lekarzy, a najmniejszy wśród położnych, szczegółowe dane przedstawia poniższa tabela.

¹¹⁶ Zieloną czcionką zaznaczono wartości, dla których nastąpił wzrost względem 2008 r., natomiast czerwonym wartości, dla których nastąpił spadek względem 2008 r.

Tabela 42 Zmiana zatrudnienia na przełomie lat 2008-2012 w poszczególnych zawodach

Powiat	Lekarze	Lekarze dentyści	Pielęgniarki	Położne
Miasto Bydgoszcz	31,6 %	31,6 %	34,1 %	3,9 %
Miasto Toruń	14,6 %	4,9 %	0,1 %	-6,2 %
Powiat bydgoski	-13,3 %	-6,3 %	-3,6 %	-12,5 %
Powiat toruński	-15 %	13,3 %	14,5 %	52,9 %
Województwo kujawsko-pomorskie	16,9 %	9,5 %	11,6 %	1,4 %
POLSKA	4,3 %	7,3 %	3,7 %	5,3 %

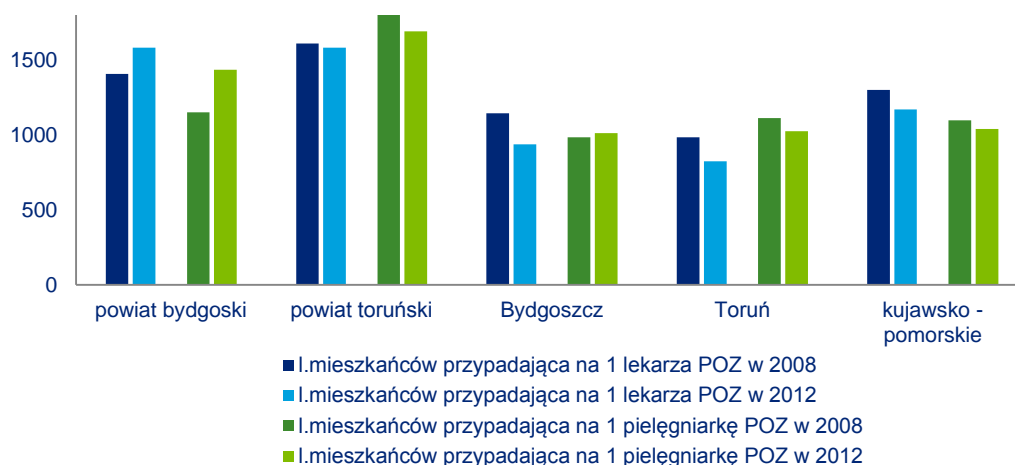
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Wydział Zdrowia – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, 2014 r. oraz Banku Danych Lokalnych

Liczba lekarzy, lekarzy dentyistów oraz pielęgniarek w województwie rosła szybciej, niż średnio w Polsce. Natomiast zatrudnienie wśród liczby położnych wzrosło nieznacznie, liczba ta była mniejsza niż w kraju. Analiza wskazuje na duże zróżnicowanie zatrudnienia na terenie obszaru funkcjonalnego. Zdecydowanie największy przyrost zanotowała Bydgoszcz, natomiast pracowników medycznych stracił powiat bydgoski.

Specjaliści w zawodach medycznych to osoby z I i II stopniem specjalizacji oraz osoby, które uzyskały specjalizację zgodnie z przepisami Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 2 stycznia 2013 r. w sprawie specjalizacji lekarzy i lekarzy dentyistów (Dz. U. 2013.26). Ogólna liczba specjalistów zatrudnionych w placówkach ochrony zdrowia w województwie kujawsko-pomorskim wynosiła 3664 i wzrosła w porównaniu z 2009 r. o 235. Na terenie miasta Bydgoszczy liczba lekarzy specjalistów stanowiła 77,3% ogółu lekarzy, a na terenie Torunia wartość ta wynosiła 82,5% w 2012 r. Wskaźnik ten jest znacząco wyższy dla powiatów – dla bydgoskiego 100%, a toruńskiego 96,1%. W województwie kujawsko-pomorskim w 2012 r. najwyższy odsetek lekarzy specjalistów stanowili lekarze chorób wewnętrznych (14,6%), pediatrii (9,8%), medycyny rodzinnej (8,6%). Najwyższy przyrost zatrudnienia między 2009 i 2012 rokiem zarejestrowano wśród lekarzy medycyny rodzinnej (+49), natomiast spadek wśród lekarzy położnictwa i ginekologii (-36). Pomimo powyższych zmian w obszarze funkcjonalnym istnieją znaczne niedobory kadrowe. Wskazuje się, że jedną z przyczyn takiej sytuacji jest emigracja absolwentów medycyny, jak również brak płynnej zmiany pokoleniowej lekarzy. W przypadku lekarzy dentyistów specjaliści stanowili w 2012 r. w województwie kujawsko-pomorskim 68,5 %. Największy udział lekarzy dentyistów z ww. specjalizacją zarejestrowano w powiecie bydgoskim.

Zdrowie mieszkańców uzależnione jest od jakości i dostępności do usług medycznych. Dostęp do odpowiedniej liczby lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej daje szansę na poprawienie komfortu opieki. Według zarządzenia Narodowego Funduszu Zdrowia Nr 85/2011/ DSOZ liczba osób objętych opieką przez jednego lekarza nie powinna przekraczać 2750 osób. Istotnym problemem jest zróżnicowanie w zakresie dostępności do lekarzy POZ w powiatach i gminach. Lekarze koncentrują swoje praktyki w dużych ośrodkach miejskich (Bydgoszczy i Toruniu), gdzie na 1 lekarza w 2012 r. przypadało odpowiednio 938 i 824 pacjentów, (czyli 3 krotnie mniej niż norma), kosztem gmin znajdujących się w sąsiedztwie miast. W badanych latach, za wyjątkiem powiatu bydgoskiego, zaobserwowano poprawę wskaźnika dostępności do lekarza POZ.

Wykres 57. Liczba mieszkańców (wg faktycznego miejsca zamieszkania) przypadających na 1 lekarza oraz 1 pielęgniarkę POZ w 2008 i 2012 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: Wydział Zdrowia – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, 2014 r.

Podobnie, jak w przypadku lekarzy POZ liczba świadczeniobiorców objętych opieką przez jedną pielęgniarkę podstawowej opieki zdrowotnej nie powinna przekroczyć 2750 osób. W przypadku pielęgniarek nie odnotowano przekroczenia ww. normy w obszarze funkcjonalnym. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w powiecie toruńskim, jednakże z tendencją do zwiększania się dostępności.

Finanse

Wyniki finansowe samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej zależą w głównej mierze od dwóch czynników: po stronie przychodów – od poziomu finansowania przez Narodowy Fundusz Zdrowia, po stronie kosztów – od poziomu cen leków, tzw. mediów (energii elektrycznej, gazu, wody, telekomunikacji), cen innych usług zewnętrznych oraz wynagrodzeń pracowników.

Wysokość zobowiązań samodzielnych publicznych zakładów opieki stacjonarnej z oddziałami szpitalnymi w 2012 r. wynosiły 125, 6 mln (łączna suma dla 8 placówek: 5 szpitali w Bydgoszczy i 3 w Toruniu). 10% tej kwoty stanowiły zobowiązania wymagalne (wszystkie zobowiązania wraz z odsetkami, których termin płatności upłynął, a które nie są przedawnione lub umorzone). Wysokość zobowiązań samodzielnych publicznych zakładów opieki stacjonarnej bez oddziałów szpitalnych w 2012 r. wynosiła 10,3 mln (łączna suma dla 25 placówek w województwie)¹¹⁷. Największą kwotę przeliczając na jednego mieszkańca na zdrowie wydaje miasto Toruń (94 zł), o prawie 40% mniej wydaje Bydgoszcz, zaś najmniej gmina Obrowo.

Zgodnie z ustawą z dnia 5 czerwca 1998 r. do zadań własnych powiatu należy m.in. wykonywanie zadań publicznych w zakresie promocji i ochrony zdrowia. Z kolei ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych stanowi, że do zadań własnych gminy i powiatu w zakresie zapewnienia równego dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej należy w szczególności opracowywanie i realizacja oraz ocena efektów programów zdrowotnych wynikających z rozpoznanych potrzeb zdrowotnych i stanu zdrowia mieszkańców gminy. Na terenie obszaru funkcjonalnego realizowanych jest 21 projektów profilaktycznych: 4 przez Urząd Marszałkowski, 7 przez Urząd miasta Bydgoszcz, 1 przez Urząd Miasta Toruń, 1 przez Starostwo Powiatowe Bydgoszcz, 4 przez Urząd Miasta i Gminy Solec Kujawski, 2 przez Urząd Gminy Białe Błota, i po jednym przez Urząd Gminy Sicienko i Starostwo Powiatowe Nakło nad Notecią¹¹⁸. Projekty

¹¹⁷ Wydział Zdrowia – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, 2014 r.

¹¹⁸ Wydział Zdrowia – Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, 2014 r.

mają na celu np. zwiększenie aktywności fizycznej ludności, wspieranie rozwoju i zdrowia fizycznego, poprawę sposobu żywienia ludności.

Szpitala zasilane są także z Programu Inwestycji Rozwojowych i Modernizacji dla Szpitali wojewódzkich na lata 2009-2016, którego nadrzędnym celem jest dostosowanie infrastruktury istniejących obiektów szpitali do wymogów prawa polskiego oraz z funduszy strukturalnych. Łączna wartość projektów zrealizowanych i w trakcie realizacji przez PIRiM dla szpitali wojewódzkich w BTOF to ok. 200 mln zł. Większość, bo aż 151 mln zł zostało przeznaczonych na szpitale w BOF. Dodatkowo z funduszy strukturalnych 2007-2013 obszar funkcjonalny zdobył 139 mln zł, z czego 97 mln zł w BOF. Wynika to przede wszystkim z faktu, że większość placówek medycznych zlokalizowanych jest w Bydgoszczy.

4

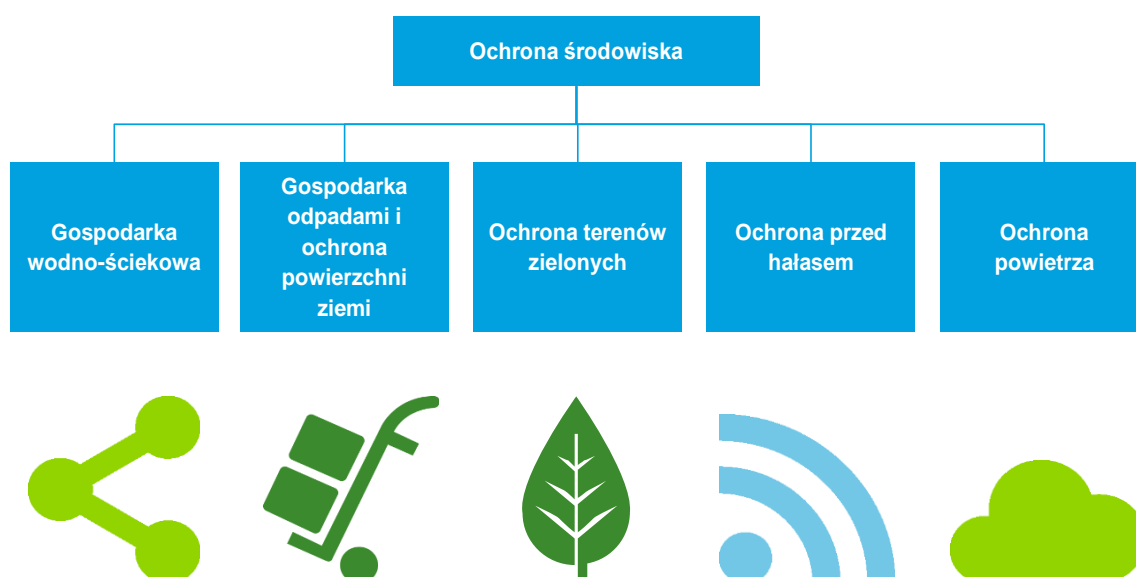
Konieczność stworzenia kompleksowego systemu koordynującego pracę wszystkich podmiotów i instytucji odpowiadających za opiekę zdrowotną

Dla obszaru funkcjonalnego powinien zostać opracowany jeden system koordynujący pracę wszystkich podmiotów i instytucji odpowiadających za opiekę zdrowotną. Dzięki temu możliwe byłoby dynamiczne dostosowywanie się do trendów demograficzno-epidemiologicznych kontrolowanie zapotrzebowania na usługi medyczne oraz efektywniejsze wydatkowanie środków finansowych i kierowanie ich zgodnie z rzeczywistymi potrzebami. Sprawny system wymiany informacji medycznej oraz statystycznej pomiędzy jednostkami mógłby zapewnić pacjentowi wcześniejszą diagnostykę (jeżeli w jego miejscu zamieszkania termin jest zbyt odległy) oraz kompleksowość leczenia. Należy także podjąć działania w kierunku optymalizacji kosztów administracyjnych działalności placówek ochrony zdrowia (np. centrum usług wspólnych w obszarze zakupów i obsługi administracyjnej).

3.6. Ochrona środowiska

Kluczowe obserwacje i wnioski z diagnozy	
1	W obszarze gospodarki wodnej i ściekowej występuje niedostateczna dostępność sieci kanalizacji sanitarnej. Istnieją znaczne dysproporcje w pomiędzy terenami miast i pozostałymi obszarami. W niewystarczającym stopniu zaadresowana jest potrzeba utrzymania właściwych stosunków wodnych (na badanych terenach istnieje zagrożenie powodziowe).
2	W obszarze gospodarowania odpadami i ochrony powierzchni ziemi występuje ciągła potrzeba doskonalenia systemu gospodarki odpadami komunalnymi oraz dopasowywania go do rozwoju aglomeracji. Jednocześnie jednym z największych wyzwań BTOF w zakresie ochrony powierzchni ziemi jest zagrożenie wynikające z odpadów zalegających na niezrekultywowanych terenach przemysłowych.
3	Tereny zielone stanowią dużą część BTOF i stanowią wartościowe dziedzictwo. Ich ochrona oznacza: <ul style="list-style-type: none"> • Konieczność ochrony bioróżnorodności na terenach zielonych, • Zapotrzebowanie na poprawę dostępności obszarów zielonych dla mieszkańców, • Zapotrzebowanie na edukację ekologiczną.
4	W obszarach śródmiejskich obu miast centralnych występują, niekiedy znaczne, przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu.
	Na obszarze BTOF, szczególnie na terenach miast rdzenia występują obszary nadmierne zanieczyszczonego powietrza. Przekroczenia dopuszczalnych stężeń gazów i cząstek stałych generowane są głównie ze źródeł energetycznych i komunikacyjnych.

Schemat 12 Ochrona środowiska - analizowane obszary

Źródło: Opracowanie własne

W ramach każdego z powyższych obszarów wskazane zostały kluczowe wyzwania oraz potrzeby inwestycyjne.

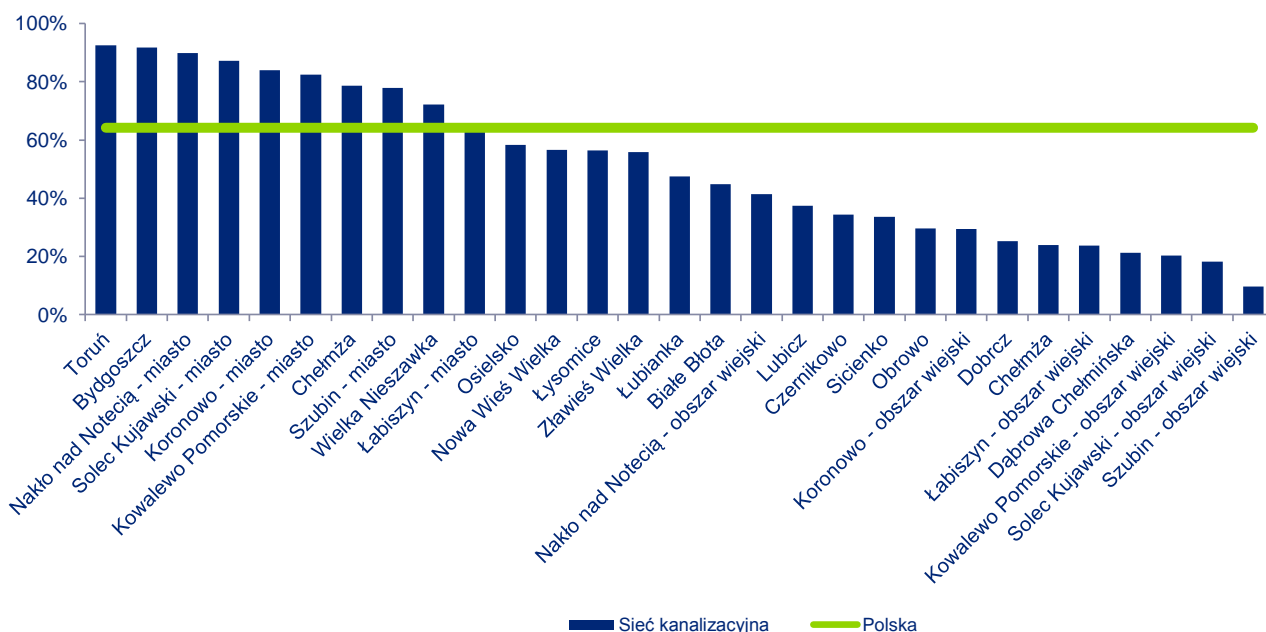
1

Gospodarka wodna i ściekowa

Na obszarze objętym analizą występują wyraźne dysproporcje pomiędzy rozwojem sieci kanalizacji sanitarnej a dostępnością sieci wodociągowej.

Na poniższym wykresie zaprezentowano stan rozwoju sieci kanalizacji sanitarnej na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

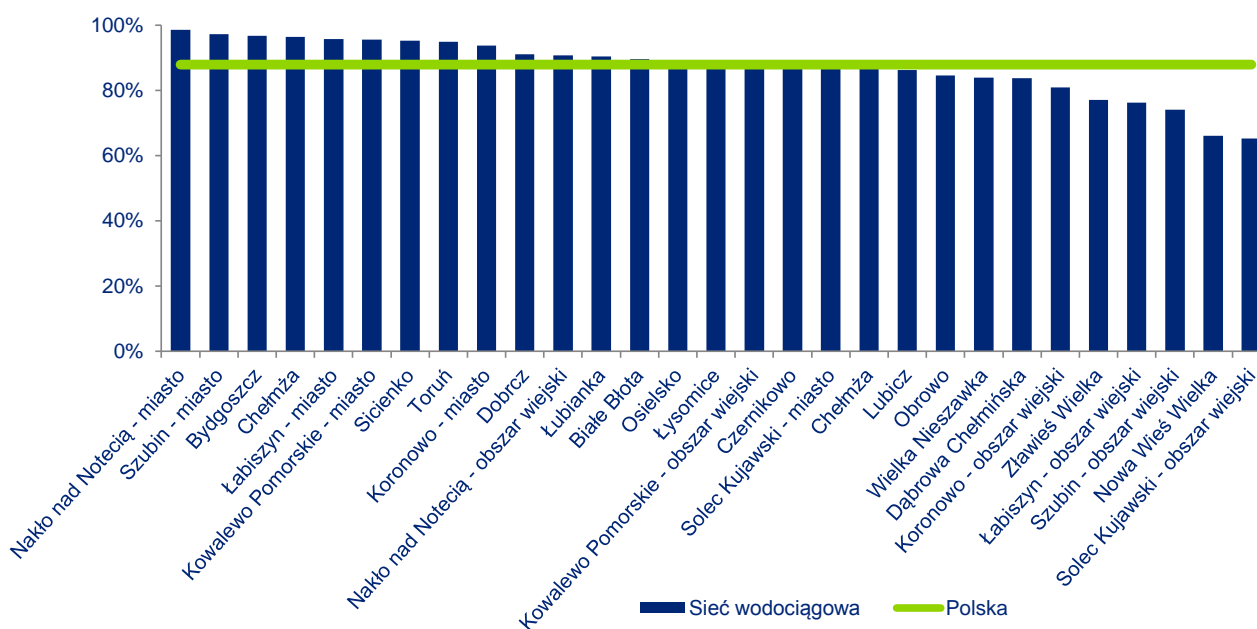
Wykres 58 Odsetek mieszkańców mających dostęp do sieci kanalizacyjnej na terenie BTOF w 2012 r.

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dane za rok 2012 z aktualizacją na bazie informacji zgłaszanych przez gminy

Na kolejnym wykresie pokazany został stan rozwoju sieci wodociągowej na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Wykres 59 Odsetek mieszkańców BTOF korzystających z instalacji wodociągowej w 2012 r.

Źródło: Bank Danych Lokalnych, dostęp 24.04.2014

Odsetek gospodarstw posiadających dostęp do sieci kanalizacyjnej jest istotnie niższy, aniżeli gospodarstw z dostępem do sieci wodociągowej. Powoduje to konieczność stosowania zbiorników bezodpływowych, skutkiem czego może być:

- Zanieczyszczenie wód podziemnych, wynikające z eksploatacji podziemnych zbiorników bezodpływowych,
- Zanieczyszczenie gleb i powierzchni ziemi,
- Zanieczyszczenie wód powierzchniowych.

Stosowanie takiego typu zbiorników ma negatywny pośredni wpływ na organizmy wodne. Poprzez zaburzenie równowagi biologicznej wód może się także przyczyniać do eutrofizacji rzek i zbiorników wód powierzchniowych. Stwarza także zagrożenie zanieczyszczeniem ujęć wód dla potrzeb zaopatrzenia miasta. Zanieczyszczenie wód podziemnych może spowodować przedostanie się zanieczyszczeń do zasobów wody pitnej i uniemożliwienie ich dalszej eksploatacji.

Na obszarze analizy występują tereny, na których przez brak lub nieodpowiedni stan urządzeń przeciwpowodziowych może występować zagrożenie powodziowe. Dotyczy to min. obwałowań Wisły w rejonie Fordonu, śluz i urządzeń wodnych Bydgoskiego Węzła Wodnego.

Na skutek postępującej urbanizacji występuje także potrzeba usprawnienia odprowadzenia wód opadowych i ich retencjonowania. Niedostatecznie skuteczna sieć kanalizacji deszczowej może powodować lokalne podtopienia lub zalania obiektów po wystąpieniu intensywnych opadów.

2 Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi

Systemy gospodarki odpadami opierają się o istniejącą infrastrukturę i odpowiadają bieżącym potrzebom w tym zakresie. Rozbudowa obszarów zamieszkania oraz zmiany struktury tych obszarów wymusza ciągle dostosowywanie systemu oraz poprawę jego dostępności. Brak takich działań powoduje zagrożenie niewydolnością systemu, co skutkuje wzrostem zagrożenia powstawania tzw. dzikich wysypisk lub pozbywania się odpadów w sposób nieuprawniony.

Kluczową inwestycją z punktu widzenia gospodarki odpadami na terenie BTOF jest projekt budowy Zakładu Termicznego Przekształcania Odpadów Komunalnych. Zakład jest budowany na terenie

Bydgoszczy i ma służyć zarówno mieszkańcom aglomeracji bydgoskiej jak i toruńskiej. Zakład ma być gotowy z końcem 2015 r. Wydajność instalacji wyniesie 180 tys. ton/rok.

Jednym z największych wyzwań BTOF w zakresie ochrony powierzchni ziemi jest zagrożenie wynikające z odpadów zalegających na niezrekultywowanych terenach przemysłowych. Brak pełnej wiedzy na temat stopnia i zakresu zanieczyszczeń na terenach przemysłowych powoduje zagrożenie zanieczyszczeniem wód Wisły i Bałtyku. Zanieczyszczenia w postaci odpadów przemysłowych czy substancji chemicznych poprodukcyjnych (których obecność jest na tych obszarach jest bardzo prawdopodobna) na skutek wypłukiwania przez wody opadowe mogą przedostawać się w głąb gruntu do wód podziemnych. Wraz ze spływem wód podziemnych zanieczyszczenia migrują, obejmując swym zasięgiem coraz większy obszar. W konsekwencji mogą zagrozić poziomom wodonośnym, które służą zaopatrzeniu mieszkańców w wodę. Mogą również przedostać się do wód rzeki Wisły i w dalszej kolejności do wód Bałtyku. Obecność zanieczyszczeń w wodach podziemnych eliminuje możliwość ich wykorzystania, a zanieczyszczenie wód rzeki Wisły i Bałtyku może mieć bardzo negatywny wpływ na życie i rozwój organizmów wodnych.

Największym niezrekultywowanym terenem przemysłowym na terenie BTOF pozostają tereny dawnych Zakładów Chemicznych Zachem S.A. Władze Miasta Bydgoszczy mając świadomość zagrożeń wynikających z zanieczyszczenia tego obszaru złożyły do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy wniosek o określenie stopnia i zakresu zanieczyszczenia terenu. Podstawą do złożenia wniosku były wyniki badań w ramach monitoringu wód podziemnych prowadzonych na obszarze zakładów, które wykazywały przekroczenia dopuszczalnych zawartości substancji występujących w odpadach składowanych w przeszłości na terenie Zachem S.A. Obecnie trwają badania terenu prowadzone przez służby Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy. Wyniki badań będą podstawą do określenia stopnia i zakresu zanieczyszczenia, co pozwoli na podjęcie decyzji co do koniecznego zakresu prac mających na celu zapobieżenie rozprzestrzenianiu się zanieczyszczeń oraz ewentualnej rekultywacji tego terenu.

3

Ochrona terenów zielonych

Naturalne zbiorniki wodne i rzeki na terenie miast:

- Stanowią lokalne ekosystemy,
- Poprawiają lokalne stosunki wodne,
- Stanowią miejsca rekreacji i wypoczynku,
- Pełnią rolę korytarzy ekologicznych.

Naturalne zbiorniki wodne poza obszarami miast spełniają podobne funkcje jak w mieście, pełniąc jednocześnie w większym stopniu rolę siedlisk lub obszarów bytowania flory i fauny a także korytarzy ekologicznych.

Elementami środowiska w mieście są obszary zadrzewień, parki, zieleńce i ogrody. Brak ich ochrony spowoduje postępującą degradację, utratę ich funkcji przyrodniczych oraz utratę dostępności tych terenów dla ludzi. Skutkiem zaniechania działań w tym zakresie jest także utrata obszarów cennych z historycznego i kulturowego punktu widzenia. Dotyczy to w szczególności parków zabytkowych czy innych obszarów, gdzie występuje cenny starodrzew lub historyczne założenia parkowe. Utrzymanie terenów zielonych jest bardzo ważne także ze względu na spełnianie przez nie w wielu wypadkach funkcji korytarzy ekologicznych i enklaw bioróżnorodności.

Do elementów środowiska poza granicami miast zaliczyć możemy głównie obszary lasów, niezagospodarowane obszary łąk, zadrzewienia śródpolne. Brak ich ochrony spowoduje – tak jak w poprzednim przypadku – postępującą degradację, utratę ich funkcji oraz utratę dostępności tych terenów dla ludzi.

Brak zagospodarowania nabrzeży spowoduje zjawisko odwrócenia się miast od rzek. W Bydgoszczy i Toruniu koryta rzek mają szczególne znaczenie jako element mogący łączyć i komunikować inne

obszary i tereny zielone. Brak działań w tym obszarze może spowodować utratę unikalnego charakteru tej części przestrzeni miejskiej.

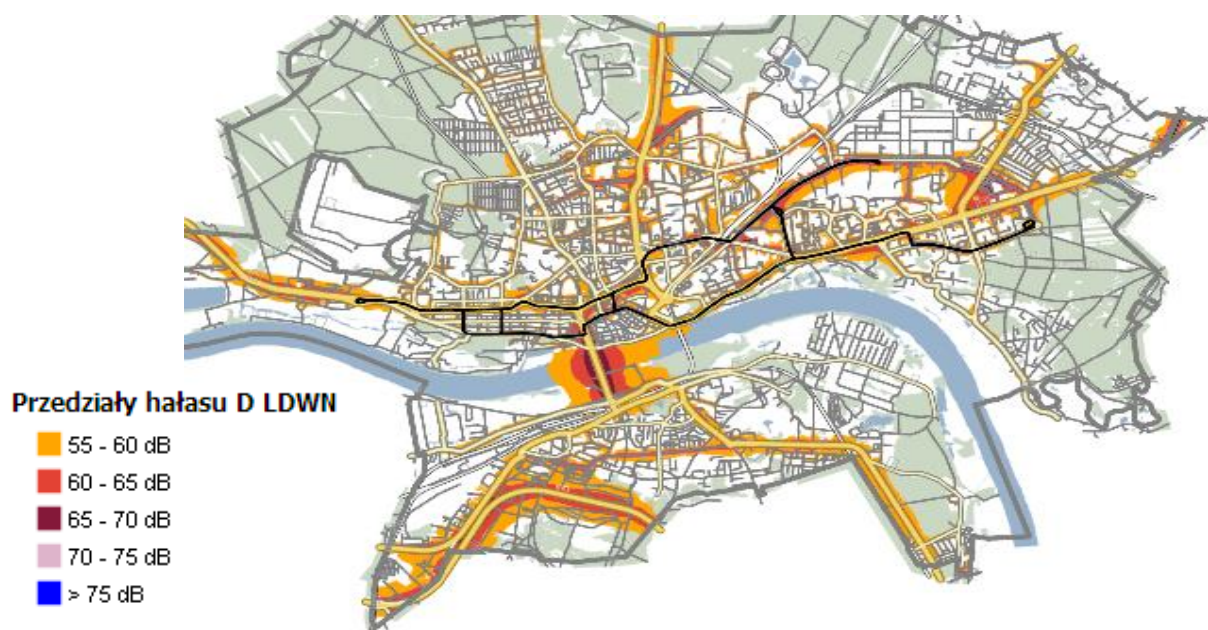
4

Ochrona przed hałasem

Jednym z najbardziej miarodajnych wskaźników stosowanych w mapach akustycznych jest długookresowy średni poziom dźwięku LDWN. Dopuszczalne wartości tego wskaźnika są różne w zależności od typu zabudowy i funkcji poszczególnych części obszaru miejskiego. I tak, przykładowo dla zabudowy jednorodzinnej wynoszą 64 dB, dla zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej 68 dB a dla zabudowy śródmiejskiej miast 70 dB. Wartości tego wskaźnika są określane w opracowywanych dla miast mapach akustycznych.

Jak można zauważyć na poniższej mapie zakres występowania natężenia hałasu wyższego od podanych dopuszczalnych poziomów na terenie Torunia jest niewielki i dotyczy jedynie obszarów bezpośrednio sąsiadujących z głównymi trasami komunikacyjnymi.

Mapa 21 Poziom natężenia hałasu komunikacyjnego w Toruniu w 2012 r.

Źródło: Portal mapy akustycznej miasta Torunia

W przypadku Bydgoszczy przekroczenie dopuszczalnych poziomów natężenia hałasu również ma miejsce jedynie w przypadku sąsiedztwa głównych ciągów komunikacyjnych miasta.

Mapa 22 Poziom natężenia hałasu komunikacyjnego w Bydgoszczy w 2011 r.

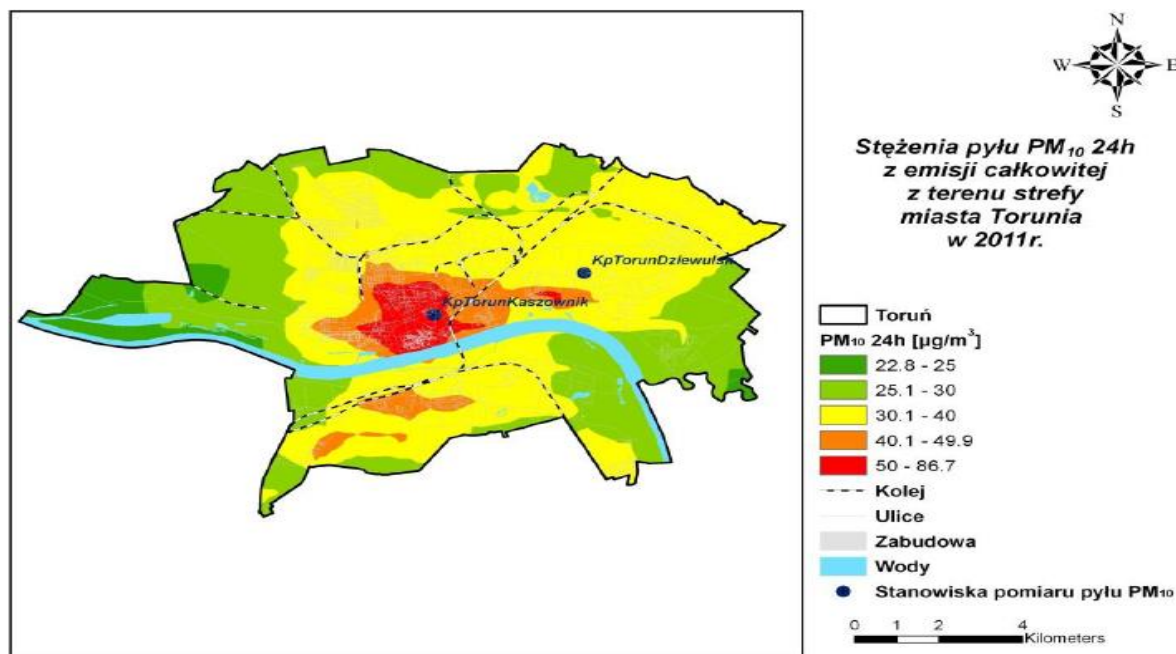
Źródło: Portal mapy akustycznej miasta Bydgoszczy

Hałas komunikacyjny wpływa bardzo negatywnie na komfort życia oraz na zdrowie człowieka. Długotrwałe przebywanie w obszarach o podwyższonym poziomie hałasu może powodować uczucie zmęczenia, rozdrażnienia. W skrajnych wypadkach może dochodzić do chorób słuchu lub stanów nerwicowych. Hałas wpływa także negatywnie na zwierzęta, ograniczając obszary ich bytowania. Brak działań na rzecz eliminacji źródeł hałasu lub działań ograniczających skutki hałasu może powodować zmniejszenie atrakcyjności terenów, na których występują takie przekroczenia. W skrajnych sytuacjach tereny trwale zagrożone nadmiernym hałasem są zagrożone ograniczeniem możliwości ich wykorzystania lub degradacją.

Ochrona powietrza

Na obszarze BTOF, szczególnie na terenach miast rdzenia występują obszary nadmierne zanieczyszczonego powietrza. Przekroczenia dopuszczalnych stężeń gazów i cząstek stałych generowane są głównie ze źródeł energetycznych i komunikacyjnych. Na poniższej mapie zobrazowany został poziom zanieczyszczenia powietrza na terenie Torunia.

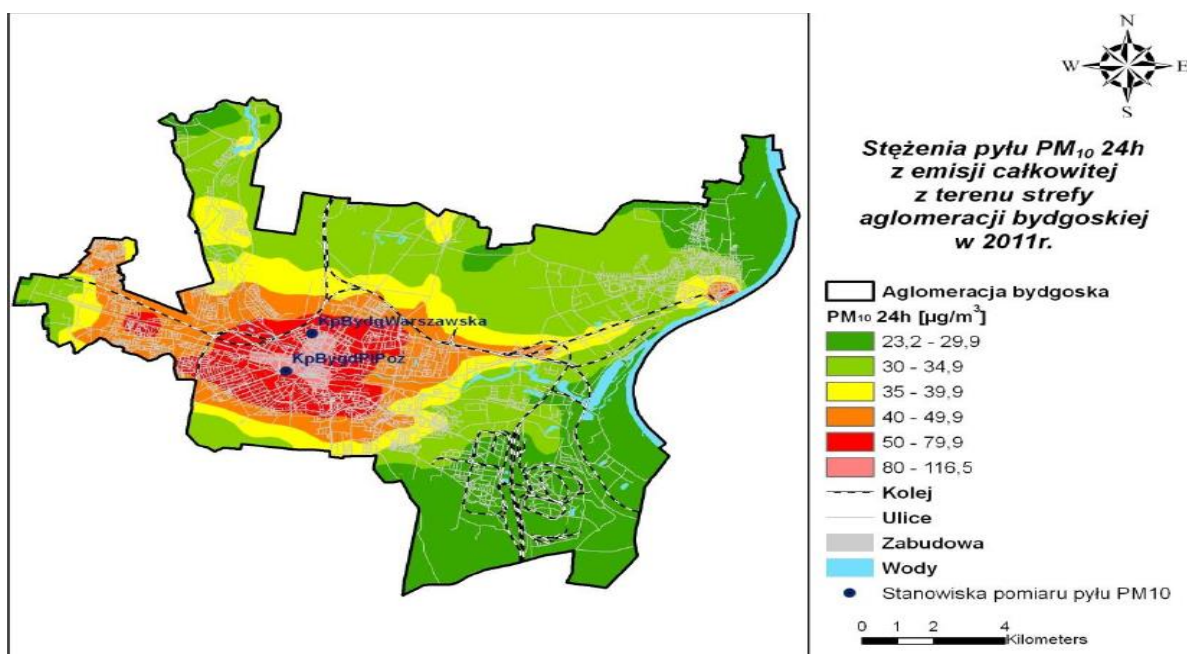
Mapa 23 Poziom zanieczyszczenia powietrza cząstkami stałymi w strefie miasta Torunia w 2011 r.

Źródło: Aktualizacja Programu Ochrony Powietrza dla Strefy Miasto Toruń

Na poniższej mapie przedstawiony został poziom zanieczyszczenia powietrza na terenie Bydgoszczy.

Mapa 24 Poziom zanieczyszczenia powietrza cząstkami stałymi w aglomeracji bydgoskiej w 2011 r.

Źródło: Aktualizacja Programu Ochrony Powietrza dla Strefy Aglomeracja Bydgoska

Nadmierne zanieczyszczenie powietrza wpływa negatywnie na zdrowie i komfort życia w obszarach nim objętych. Substancje stanowiące zanieczyszczenie, jeśli występują w nadmiernych ilościach, skutkują zwiększeniem częstotliwości występowania chorób dróg oddechowych czy alergii. W niektórych sytuacjach mogą być również źródłem uciążliwości zapachowych. Powoduje to obniżenie samopoczucia osób narażonych na przebywanie w takich obszarach. Przyczyną takich zjawisk jest między innymi eksploatacja pieców oraz kotłów grzewczych starszego typu, w których paliwem jest

węgiel i miał. Kolejnym źródłem tzw. niskiej emisji¹¹⁹ jest komunikacja samochodowa. Stosowanie nowoczesnych źródeł ciepła oraz włączanie obiektów do zintegrowanych sieci ciepłowniczych pozwala na eliminację tych zjawisk. Dodatkowym efektem tych działań jest ograniczenie możliwości spalania odpadów. Emisję ze źródeł komunikacyjnych pozwoli ograniczyć silne wspieranie rozwoju niskoemisyjnego transportu publicznego.

¹¹⁹ Niska emisja to emisja szkodliwych gazów i pyłów, generowana przez domowe piece grzewcze i lokalne kotłownie węglowe, gdzie węgiel o niskich parametrach spalany jest w sposób nieefektywny. Charakterystyczne jest to, że jest ona generowana przez liczne źródła, które oddają do atmosfery niewielkie ilości zanieczyszczeń. Innym źródłem niskiej emisji są środki komunikacji, a także wtórna emisja zanieczyszczeń, np. z dróg czy chodników.

4. Analiza SWOT

Niniejszy rozdział stanowi podsumowanie diagnozy przeprowadzonej dla BTOF.

Wzrost poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego BTOF i integracji wewnętrznej obszaru funkcjonalnego jest głównym celem tworzonej Strategii ZIT. Problemem jest jednak określenie obszarów i instrumentów interwencji, które okażą się w przyszłości najbardziej skuteczne, a także w najkrótszym możliwym czasie pozwolą na osiągnięcie założonych rezultatów.

W procesie wypracowania obszarów i instrumentów interwencji pomaga krytyczna ocena sytuacji społeczno-gospodarczej regionu oraz przeprowadzona w jej następstwie analiza SWOT.

Do analizy zostały wykorzystane wyniki prac zrealizowanych w ramach szeregu badań i analiz przeprowadzonych dla poszczególnych obszarów tematycznych, zostały one następnie posegregowane na cztery grupy (cztery kategorie czynników strategicznych), zgodnie z powszechnie stosowaną metodologią SWOT:

- S (Strengths) – mocne strony: wszystko to, co stanowi atut, przewagę, zaletę regionu;
- W (Weaknesses) – słabe strony: wszystko to, co stanowi słabość, barierę, wadę regionu;
- O (Opportunities) – szanse: wszystko to, co stwarza dla analizowanego regionu szansę korzystnej zmiany;
- T (Threats) – zagrożenia: wszystko to, co stwarza dla analizowanego obiektu niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej.

Tabela 43 Mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia w analizowanych obszarach

Gospodarka i rynek pracy w tym aspekty społeczne	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Gospodarka: <ul style="list-style-type: none">• Konkurencyjny poziom wynagrodzeń na tle innych aglomeracji miejskich w kraju• Dobra dostępność transportowa regionu biorąc pod uwagę centralne położenie na mapie kraju• Rosnąca rozpoznawalność regionu jako lokalizacji inwestycji z sektora BPO/SSC	Gospodarka: <ul style="list-style-type: none">• Niewielka dostępność terenów inwestycyjnych w parkach przemysłowych i technologicznych oraz terenów wchodzących w skład SSE• Niewielka dostępność dużych i nowoczesnych powierzchni biurowych• Niskie pokrycie obszaru BTOF miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego• Mała atrakcyjność terenów

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
	inwestycyjnych dla inwestorów ze względu na średnią dostępność transportową (brak wystarczającego pokrycia drogami szybkiego ruchu) <ul style="list-style-type: none"> Niska skuteczność pozyskiwania inwestycji zagranicznych, o których informacje pochodzą z instytucji centralnych.
Rynek pracy: <ul style="list-style-type: none"> Szeroka baza absolwentów szkół wyższych 	Rynek pracy: <ul style="list-style-type: none"> Niski poziom dostosowania rodzaju i poziomu kwalifikacji do wymogów rynku pracy Wysoka liczba osób długotrwale bezrobotnych Odpływ dobrze wykształconej kadry do innych metropolii (Warszawa, Poznań, Gdańsk)
Aspekty społeczne: <ul style="list-style-type: none"> Niski poziom zlecenia na zewnątrz świadczenia usług pomocy/opieki społecznej, Posiadanie dobrych praktyk w zakresie tworzenia długookresowych programów aktywizacji osób wykluczonych Wysoka pozycja Torunia w rankingach jakości życia i zadowolenia z miejsca zamieszkania 	Aspekty społeczne: <ul style="list-style-type: none"> Brak systemowych rozwiązań w zakresie pomiaru efektywności interwencji służb społecznych (walka z uzależnieniami, bezrobociem) Nieadekwatny system motywacyjny dla pracowników ww. służb Niewystarczająca dostępność asystentów i opiekunów rodziny i osób starszych Brak wystarczającej liczby miejsc w ośrodkach opieki całodobowej

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> Występowanie branż o zakorzenionej tradycji lokalnej (np. farmaceutyczna, chemiczna, przemysł spożywczy) przy silnym wsparciu B+R – wyraźna „smart” specjalizacja 	<ul style="list-style-type: none"> Starzenie się społeczeństwa przewidywane zwiększające się obciążenie systemu opieki społecznej
<ul style="list-style-type: none"> Dalsza poprawa skomunikowania BTOF z innymi ośrodkami, jako wzmocnienie atrakcyjności poprzez lepszy dostęp do rynków metropolii takich jak: Warszawa, Poznań, Gdańsk 	<ul style="list-style-type: none"> Rosnąca siła dojrzałych metropolii ościennych, jako zagrożenie dla konstytuującej się metropolii Bydgosko - Toruńskiej w zakresie drenażu kapitału ludzkiego i inwestycyjnego
<ul style="list-style-type: none"> Standaryzacja i zwiększenie poziomu współpracy jednostek nakierowanych na interwencję w sferze społecznej szansą na zwiększenie skuteczności oddziaływania przy mniejszym budżecie 	<ul style="list-style-type: none"> Brak przemyślanej strategii, lub niewłaściwe jej wdrożenie w zakresie wydatkowania środków unijnych przez władze samorządowe

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> Kompleksowy program asysty w zakresie monitorowania losów osób objętych programami prowadzonymi przez służby działające w sferze społecznej jako narzędzie poprawy efektywności. Poprawa dopasowania struktury kształcenia do potrzeb lokalnego rynku pracy 	
<ul style="list-style-type: none"> Poprawa współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami, uczelniami wyższymi oraz instytucjami otoczenia biznesu 	
<ul style="list-style-type: none"> Wzrost popularności kształcenia zawodowego i technicznego 	

Transport i infrastruktura

Infrastruktura transportowa i teleinformatyczna

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<p>Sieć szlaków komunikacyjnych:</p> <ul style="list-style-type: none"> Dobrze rozwinięta infrastruktura drogowa i kolejowa Przeprowadzone modernizacje linii kolejowych poprawiające ich stan i dopuszczalne prędkości Unikatowy w skali Europy Bydgoski Węzeł Wodny Bliskość europejskich szlaków wodnych E40 i E70 	<p>Sieć szlaków komunikacyjnych:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ograniczona płynność ruchu na najbardziej obciążonych odcinkach Niska jakość dróg (20% wymaga natychmiastowego remontu) Brak szybkiego połączenia komunikacyjnego Bydgoszcz – Toruń Niedostatecznie rozwinięte ciągi obwodowe miast wojewódzkich
<p>Komunikacja publiczna:</p> <ul style="list-style-type: none"> Bezpośrednie połączenia kolejowe i autobusowe z największymi ośrodkami w kraju Dobre średnie prędkości komunikacyjne transportu publicznego w Toruniu i dobre w Bydgoszczy Sprawnie funkcjonujący transport miejski w Toruniu i Bydgoszczy Rozbudowana siatka regionalnych i dalekobieżnych połączeń kolejowych Konkurencyjne czasy przejazdów pociągów do największych miast w Polsce Funkcjonujący port lotniczy w 	<p>Komunikacja publiczna:</p> <ul style="list-style-type: none"> Przestarzały tabor niespełniający wymogów niskoemisyjności Niewielka liczba rozwiązań usprawniających transport (buspasy, rozwiązania z elementami ITS) Uboga sieć transportu podmiejskiego Niski poziom integracji różnych form transportu (Park & Ride, węzły multimodalne) Niski poziom zaufania mieszkańców do komunikacji publicznej

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<p>Bydgoszczy obsługujący regularne połączenia międzynarodowe, a także połączenie z Warszawą</p> <ul style="list-style-type: none"> Realizacja wdrożenia etapu pierwszego projektu Bilet metropolitalny 	
<p>Ścieżki rowerowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> Wysoka świadomość atrakcyjności i potencjału rozwojowego związanego z transportem rowerowym 	<p>Ścieżki rowerowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> Niezintegrowana i niespójna sieć ścieżek rowerowych Braki w małej architekturze powiązanej ze szlakami rowerowymi Niewystarczający poziom informacji/promocji dotyczącej korzystania ze ścieżek
	<p>Zagadnienia dodatkowe z obszaru Infrastruktura:</p> <ul style="list-style-type: none"> Własność punktów oświetleniowych po stronie przedsiębiorstw energetycznych co utrudnia przeprowadzenie procesów ich modernizacji Niski poziom współpracy operatorów z zarządcami transportu publicznego – brak właściwej integracji rozwiązań transportowych na poziomie BTOF
<p>Infrastruktura teleinformatyczna:</p> <ul style="list-style-type: none"> Wysoki stopień pokrycia dostępem do Internetu - łącznie (powyżej średniej krajowej biorąc pod uwagę także operatorów mobilnych) Rozbudowana sieć światłowodowa w miastach rdzenia 	<p>Infrastruktura teleinformatyczna:</p> <ul style="list-style-type: none"> Wysokie zróżnicowanie w dostępie do Internetu (od 100% w miastach rdzenia do 0% w 55 miejscowościach obszaru BTOF) Relatywnie mała dostępność Internetu światłowodowego poza miastami rdzenia

SZANSE	ZAGROŻENIA
<p>Infrastruktura:</p> <ul style="list-style-type: none"> Budowa odcinków dróg ekspresowych S5 i S10 oraz podniesienie jakości i standardu istniejących dróg Modernizacja linii kolejowych na obszarze całego kraju Rewitalizacja Bydgoskiego Węzła Wodnego Zmodernizowanie linii kolejowej łączącej Bydgoszcz z Toruniem i związany z tym krótki czas podróży między dwoma ośrodkami 	<p>Infrastruktura:</p> <ul style="list-style-type: none"> Niewystarczająca przepustowość istniejących dróg dla zwiększonego ruchu w przyszłości Brak wystarczających środków dostępnych w przyszłości na utrzymanie infrastruktury drogowej Planowanie kolejnych inwestycji infrastrukturalnych niespełniających standardów i dobrych praktyk, np. budowa mostu miejskiego bez ścieżek rowerowych czy chodników itp. Odkładana w czasie lub przeciągająca się budowa dróg ekspresowych

SZANSE	ZAGROŻENIA
	<ul style="list-style-type: none"> Niewystarczające monitorowanie potrzeb mieszkańców przy planowaniu inwestycji drogowych
<p>Komunikacja publiczna:</p> <ul style="list-style-type: none"> Połączenie peryferyjnych dzielnic Bydgoszczy i Torunia z centrum miasta dzięki nowym połączeniom realizowanym za pomocą transportu publicznego (np. Fordon) Zakup nowoczesnego taboru Integracja i koordynacja różnych form transportu publicznego Pełne wprowadzenie systemu Biletu Metropolitalnego (Etap II – cały BTOF) 	<p>Komunikacja publiczna:</p> <ul style="list-style-type: none"> Dalszy odpływ pasażerów do komunikacji indywidualnej Degradacja jakości, niezabezpieczone środki na utrzymanie i wymianę taboru w budżecie miast Niewykorzystywanie potencjału Portu Lotniczego w Bydgoszczy ze względu małą liczbę połączeń Nieprzełożenie się dotacji dla przewoźnika lotniczego na korzyści gospodarcze dla regionu Wzrost kosztów rozwoju infrastruktury transportu publicznego, np. poprzez coraz bardziej rygorystyczne standardy emisyjności
<ul style="list-style-type: none"> Rozwój sieci dróg dla rowerów i budowa połączeń pomiędzy drogami już istniejącymi Wysoka świadomość w powiatach na temat potrzeb w zakresie uzupełnienia infrastruktury sieci ścieżek rowerowych (wykonane odpowiednie dokumenty planistyczne) 	
<p>Infrastruktura teleinformatyczna:</p> <ul style="list-style-type: none"> II etap rozbudowy sieci światłowodowej (+77km do 2015 r.) Postępująca cyfryzacja procesów życia społecznego i gospodarczego 	<p>Infrastruktura teleinformatyczna:</p> <ul style="list-style-type: none"> Rosnąca cyberprzestępczość Niedopasowanie jakości infrastruktury i jej pokrycia do zwiększających się potrzeb

Infrastruktura kubaturowa

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<p>Termomodernizacja:</p> <ul style="list-style-type: none"> Istniejąca świadomość potrzeb dot. rewitalizacji i termomodernizacji (opracowane diagnozy) 	<p>Termomodernizacja:</p> <ul style="list-style-type: none"> Brak jednolitego systemu oceny potrzeb termomodernizacyjnych na terenie BTOF (różne wskaźniki i mierniki) Niska efektywność energetyczna budynków użyteczności publicznej (niewielka liczba obiektów zmodernizowanych z wdrożonymi systemami zarządzania energią) Duży odsetek budynków

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
	<p>wybudowanych w latach 1950 – 1980, w technologiach niespełniających współczesnych standardów</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wysoki poziom wskaźników niskiej emisji wpływających negatywnie na poziom życia mieszkańców
<p>Rewitalizacja aspekty społeczne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Duże doświadczenie w realizacji projektów rewitalizacyjnych finansowanych z funduszy zewnętrznych w perspektywie (2007-2013), w tym projektów zrealizowanych z sukcesem 	<p>Rewitalizacja aspekty społeczne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Występowanie obszarów o znacząco przekraczających wartości średnie dla BTOF, wskaźnikach wykluczenia społecznego w połączeniu ze znaczącą degradacją tkanki miejskiej (obszary do rewitalizacji) • Wysoki odsetek osób pobierających zasiłki z pomocy społecznej, zasiłki dla bezrobotnych, występowanie obszarów o relatywnie wysokim wskaźniku przestępczości
<p>Rewitalizacja aspekty infrastrukturalne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Świadomość wagi kompleksowego oddziaływania na przestrzeń publiczną • Posiadanie wartościowych zasobów urbanistycznych stanowiących kulturowe dziedzictwo 	<p>Rewitalizacja aspekty infrastrukturalne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Postępująca degradacja zabytkowych centrów miast • Zdegradowane tereny przemysłowe występujące w bezpośrednim sąsiedztwie stref śródmiejskich • Duża ilość obiektów pod ochroną konserwatorską wymagających interwencji (większy koszt i wydłużające się procedury) • Potrzeba poprawy stanu substancji mieszkaniowej • Wysoki poziom barier architektonicznych w przestrzeni miejskiej (niepełnosprawni) • Zauważalny brak spójnego systemu terenów rekreacyjno-wypoczynkowych oraz braki w skomunikowaniu istniejącej bazy obszarów i obiektów rekreacyjno-wypoczynkowych

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Zrewitalizowanie obiektów o dużej wartości historycznej i turystycznej – czynnik poprawiający atrakcyjność miast BTOF 	<ul style="list-style-type: none"> • Dezurbanizacja centrów miast
<ul style="list-style-type: none"> • Dalsza poprawa efektywności energetycznej - spadek zapotrzebowania na energię 	<ul style="list-style-type: none"> • Nasilające się patologie społeczne charakterystyczne dla wielkich miast
<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój miast w kierunku „do wewnątrz” 	<ul style="list-style-type: none"> • Rosnące bezrobocie wśród niektórych grup wiekowych (szczególnie wśród

co generuje oszczędności funkcjonowania systemu	kobiet i młodzieży)
	<ul style="list-style-type: none"> • Starzejące się społeczeństwo

Edukacja

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<p>System edukacji jako całość:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 100% współczynnik skolaryzacji w szkołach podstawowych i gimnazjach • Pozytywne przykłady współpracy szkół średnich z uczelniami wyższymi (jedne z najlepszych szkół średnich w Polsce) • Doświadczenie w realizacji programów rozwojowych szkół w perspektywie 2007-2013 • Doświadczenie w realizacji programów stypendialnych i nagród dla najlepszych uczniów 	<p>System edukacji jako całość:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Występujące dysproporcje w poziomie kształcenia pomiędzy miastami rdzenia a gminami ościennymi • Niska efektywność kształcenia i niewystarczający poziom wykorzystania TIK • Słaba baza infrastrukturalna i dydaktyczna, w tym sportowa • Niewystarczający poziom doradztwa zawodowego na kluczowych etapach kształcenia • Niewystarczający poziom współpracy pomiędzy szkołami oraz z zewnętrznymi instytucjami wspierającymi nauczycieli i uczniów (niewykorzystany potencjał instytucji zewnętrznych) • Zbyt mało zajęć rozwijających u dzieci kreatywność, przedsiębiorczość, samodzielność
<p>Edukacja przedszkolna:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzrastająca liczba placówek przedszkolnych i upowszechnianie się wychowania przedszkolnego 	<p>Edukacja przedszkolna:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niższy niż średnia krajowa odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną w wybranych gminach – brak wystarczającej ilości placówek na terenach wiejskich • Słaba baza infrastrukturalna i dydaktyczna przedszkoli zwłaszcza na terenach wiejskich

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<p>Kształcenie zawodowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Duży nacisk na rozwój kształcenia zawodowego skutkujący zwiększeniem poziomu współpracy z przedsiębiorstwami, modernizacją bazy dydaktyczno-naukowej • Podejmowanie działań na rzecz dopasowania oferty kształcenia do potrzeb rynku pracy (np. tworzenie nowe kierunki kształcenia) • Rosnące zainteresowanie wśród młodzieży kształceniem zawodowym 	<p>Kształcenie zawodowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niepełne dopasowanie oferty kształcenia do rynku pracy • Niewystarczający poziom współpracy z przedsiębiorcami • Przeszarżała baza dydaktyczna do nauki zawodu (warsztaty, pracownie) w wybranych szkołach • Niewystarczająca liczba nauczycieli przedmiotów zawodowych oraz praktycznej nauki zawodu
<p>Szkolnictwo wyższe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Szybko rosnący odsetek osób posiadających wyższe wykształcenie • Publiczne uczelnie z BTOF rozpoznawalne w skali kraju (wysokie oceny szczególnie dla wybranych wydziałów) • Unowocześnienie bazy naukowej i dydaktycznej uczelni dzięki realizacji projektów UE • Rosnąca liczba kierunków studiów oferowanych przez uczelnie • Aktywna działalność akademickich biur karier • Rosnąca wśród studentów popularność kierunków technicznych 	<p>Szkolnictwo wyższe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niski w porównaniu do innych regionów odsetek osób posiadających wyższe wykształcenie (14 miejsce wśród województw) • Kierunki studiów niedopasowane do wymogów rynku pracy, niewielki odsetek absolwentów kierunków technicznych • Niski poziom współpracy pomiędzy uczelniami oraz firmami w regionie zarówno na polu praktyk, staży jak i w sferze naukowej • Bardzo niskie oceny uczelni wyższych w międzynarodowych rankingach uwzględniających osiągnięcia naukowe i badawcze • Ograniczone możliwości realizacji nowych działań przez biura karier i prowadzenia lepszego monitoringu losów absolwentów

SZANSE	ZAGROŻENIA
<p>Zmniejszająca się liczba uczniów w klasach umożliwiające:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Indywidualizowane podejście do ucznia, w tym na lepszą pracę z uczniem słabszym i wybitnym, co jest szansą na podniesienie jakości • Wzrost świadomości co do konieczności zmian w szkolnictwie - wprowadzenie zmian projakościowych w systemie szkolnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • Spadająca populacja dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym skutkująca likwidacją klas i szkół.
<ul style="list-style-type: none"> • Uruchomienie kompleksowego i systemowego monitoringu sytuacji na rynku pracy, wdrożenie rozwiązań 	<ul style="list-style-type: none"> • Rosnące negatywne zachowania wśród uczniów (wzrost agresji, uzależnień), spadek autorytetu nauczycieli

SZANSE	ZAGROŻENIA
prognostycznych i losów absolwentów umożliwiające lepsze dopasowanie profilu absolwentów do potrzeb przedsiębiorców	
<p>Aktywizacja uczelni w zakresie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tworzenia nowych kierunków nauczania w uzgodnieniu ze środowiskiem lokalnych przedsiębiorców • Indywidualizacji nauczania na uczelniach • Silnej promocji uczelni poza regionem celem przyciągnięcia zdolnej młodzieży 	<ul style="list-style-type: none"> • Rosnące problemy finansowe uczelni publicznych związane m.in. z utrzymującym się niżem demograficznym w grupie wiekowej 19-24 lata

Kultura i ochrona dziedzictwa

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<p>System instytucjonalny:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Domy kultury i biblioteki jako centra aktywności kulturalnej w gminach • Udział miast rdzenia w międzynarodowych sieciach kulturalnych (m.in. Agenda 21 na Rzecz Kultury, Obywatelskie Partnerstwo dla Kultury 2016) • Bogactwo obiektów zabytkowych 	<p>System instytucjonalny:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koncentracja instytucji kultury w Miastach-Gminach (niewystarczająca liczba instytucji poza miastami rdzenia) • Znaczne potrzeby modernizacyjne domów kultury i bibliotek w tym potrzeby finansowe w zakresie konserwacji obiektów zabytkowych • Duże dysproporcje w wydatkach na kulturę w układzie miasto/wieś oraz Bydgoszcz/Toruń
<p>Oferta dla mieszkańców:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oddolna aktywność instytucji kultury na rzecz promocji wydarzeń kulturalnych BTOF • Inicjowanie współpracy przez instytucje kultury z podmiotami biznesowymi • Różnorodność i uzupełnianie się oferty kulturalnej w Miastach-Rdzeniach 	<p>Oferta dla mieszkańców:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak spójnej promocji oferty kulturalnej w BTOF oddziałującej także poza obszarem funkcjonalnym • Brak systemowych rozwiązań w zakresie edukacji kulturalnej dzieci i młodzieży z terenu BTOF • Niski poziom uczestnictwa w kulturze mieszkańców BTOF • Powielanie działań przez instytucje
<p>III sektor dla kultury:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zróżnicowana oferta organizacji pozarządowych w obszarze BTOF i oferowanie uczestnictwa w niestandardowych wydarzeniach kulturalnych 	<p>III sektor dla kultury:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak systemowego wsparcia dla NGO's aktywnych w sferze kultury • III sektor bardzo słabo rozwinięty na obszarach wiejskich • Trudności w pozyskiwaniu zewnętrznych środków finansowych np. nieumiejętność pozyskiwania

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
	sponsorów

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> Wykorzystanie istniejącego dużego potencjału instytucji kultury w BTOF 	<ul style="list-style-type: none"> Niewykorzystanie potencjału tkwiącego we współpracy i wzajemnym uzupełnianiu oferty kulturalnej przez poszczególne instytucje.
	<ul style="list-style-type: none"> Niedofinansowanie instytucji kultury i organizacji pozarządowych – ograniczanie oferty kulturalnej
<ul style="list-style-type: none"> Wspólna promocja kultury miast rdzenia BTOF – atrakcyjna oferta dla turystów i inwestorów 	<ul style="list-style-type: none"> Rywalizacja o tych samych odbiorców pomiędzy Miastami-Rdzeniami
	<ul style="list-style-type: none"> Postępująca degradacja i niszczenie obiektów zabytkowych oraz niewykorzystanie potencjału turystycznego BTOF

Ochrona zdrowia

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<p>Infrastruktura opieki medycznej:</p> <ul style="list-style-type: none"> Poprawa zaopatrzenia w sprzęt i aparaturę medyczną oraz remonty i modernizacje infrastruktury z wykorzystaniem m. in. środków unijnych Uznane w skali kraju ośrodki kliniczne Bliskość ośrodków oferujących leczenie uzdrowiskowe (Ciechocinek, Inowrocław) 	<p>Infrastruktura opieki medycznej:</p> <ul style="list-style-type: none"> Nieodpowiadająca wymaganiom prawnym infrastruktura placówek ambulatoryjnej opieki zdrowotnej Niedostosowana infrastruktura w opiece nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi Nieodpowiadająca potrzebom demograficznym i epidemiologicznym struktura łóżek Niedoinwestowanie placówek zdrowia na poziomie gmin <p>System opieki zdrowotnej:</p> <ul style="list-style-type: none"> Niski poziom współpracy w zakresie świadczeń zdrowotnych i profilaktyki pomiędzy jednostkami ochrony zdrowia, ośrodkami naukowymi, dydaktycznymi, jednostkami samorządu terytorialnego z podmiotami systemu opieki zdrowotnej Niska świadomość zdrowotna mieszkańców Duże zróżnicowanie terytorialne

	w stanie zdrowia
<p>Świadczenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> Nowatorskie terapie i zabiegi operacyjne w największych ośrodkach miejskich (neurochirurgia, ortopedia) 	<p>Świadczenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> Słaba koordynacja realizacji długofalowych działań i programów w zakresie promocji i profilaktyki zdrowia Braki w zakresie dostępu do niektórych świadczeń (psychiatrii dziecięcej, psychiatrycznej opieki środowiskowej, rehabilitacji) Słabo rozwinięta opieka geriatryczna, długoterminowa, paliatywno-hospicyjna a także wsparcie dla osób przewlekle chorych, niepełnosprawnych i ich opiekunów
<p>Kadra medyczna:</p> <ul style="list-style-type: none"> Możliwość kształcenia w zawodach medycznych w BTOF 	<p>Kadra medyczna:</p> <ul style="list-style-type: none"> Niedobory kadrowe lekarzy specjalistów

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> Rozwój sektora turystyki zdrowotnej Wzrost świadomości mieszkańców i decydentów w zakresie utrzymania i poprawy stanu zdrowia poprzez profilaktykę i promocję zachowań prozdrowotnych Wzrost aktywności instytucji pozarządowych w zakresie usług profilaktyki i promocji zdrowia, a także pomocy dla osób przewlekle chorych, niepełnosprawnych, starszych i ich opiekunów Wdrażanie nowoczesnych technologii informatycznych, wspierających zarządzanie w ochronie zdrowia oraz systemu informacji medycznej Stworzenie sieci powiązań między jednostkami o różnych profilach leczniczych, różnych stopniach referencyjnych, szczególnie poprzez wypracowanie procedur czy umów dotyczących przekazywania pacjenta wraz z kompleksową informacją o jego stanie zdrowia do specjalistycznych ośrodków Wdrożenie systemów zarządzania jakością w placówkach opieki zdrowotnej, informatyzacja 	<ul style="list-style-type: none"> Niekorzystne zmiany demograficzne (starzenie się społeczeństwa – typowe dla wszystkich regionów) Niewystarczające dostosowanie infrastruktury i organizacji systemu ochrony zdrowia do procesów demograficznych Pogłębianie się negatywnych tendencji epidemiologicznych dotyczących chorób cywilizacyjnych Słaba integracja podmiotów z obszaru funkcjonalnego Bydgoszczy i Torunia na rzecz zdrowia społeczności jako dobra wspólnego Wzrost odsetka osób uzależnionych od środków psychoaktywnych

Ochrona środowiska

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<p>Ochrona wód:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Duże zasoby wodne, istotna rola cieków wodnych w rozwoju gospodarczym i społecznym BTOF • Doświadczenie z realizacji dużych projektów związanych z ochroną i rewitalizacją szlaków wodnych • Dobre praktyki w zakresie tworzenia pilotażowych programów wspierających włączanie gospodarstw domowych do sieci kanalizacyjnej oraz budowy przydomowych oczyszczalni ścieków 	<p>Ochrona wód:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niski poziom zwodociągowania w wybranych gminach (poniżej średniej krajowej) • Na terenach poza miastami rdzenia wysoki poziom zwodociągowania, natomiast niski poziom skanalizowania • Niewykorzystane moce istniejących oczyszczalni ścieków • Duża ilość gospodarstw domowych nieprzyłączonych do sieci kanalizacyjnej (zbiorniki bezodpływowe)
<p>Ochrona powietrza:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dobre praktyki w zakresie tworzenia pilotażowych systemów wsparcia na rzecz likwidacji tzw. niskiej emisji 	<p>Ochrona powietrza:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wysoki stopień skażenia powietrza (zanieczyszczenia generowane ze źródeł energetycznych i komunikacyjnych)
	<p>Ochrona innych elementów środowiska:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niskie zagęszczenie punktów selektywnej zbiórki odpadów • Przekroczenie dopuszczalnych poziomów hałasu w miastach rdzenia • Występowanie terenów przemysłowych wymagających zrekultywowania • Ograniczone zagospodarowanie terenów nadrzecznych i zielonych narażające je na niekontrolowaną antropopresję
<p>Ekologia i obszary chronione:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dobre praktyki w zakresie pilotażowych programów edukacyjnych na obszarach jednej JST 	<p>Ekologia i obszary chronione:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niski poziom świadomości ekologicznej mieszkańców BTOF • Nieaktualne i niepełne dane dotyczące inwentaryzacji przyrodniczej

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Rosnąca popularność komunikacji rowerowej 	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększający się ruch kołowy
<ul style="list-style-type: none"> • Trend w zakresie tworzenia centrów multimodalnych 	<ul style="list-style-type: none"> • Dezurbanizacja centrów miast i migracje do gmin ościennych wywołująca presję na środowisko
<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost oczekiwań społecznych, co do jakości życia (zielone i zagospodarowane tereny wokół miejsc 	<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost zagrożenia przekroczeniami hałasu w centrach miast

zamieszkania), wzrost świadomości ekologicznej	
<ul style="list-style-type: none"> • Podnoszące się normy unijne w zakresie ochrony środowiska 	<ul style="list-style-type: none"> • Nieprzewidziany wzrost kosztów związanych z rekultywacją terenów po zakładach chemicznych ZACHEM
<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost popularności instalacji zmniejszających szkodliwe oddziaływanie na środowisko – przydomowe oczyszczalnie ścieków, instalacje solarne, energooszczędne techniki budowlane 	
<ul style="list-style-type: none"> • Redukcja zanieczyszczenia powietrza związana z likwidacją źródeł niskiej emisji 	

5. Cele strategiczne (rozwojowe) ZIT

Niniejszy rozdział prezentuje cele strategiczne Strategii ZIT wraz z uzasadnieniem ich wyboru, odniesienie do Celów Tematycznych i Priorytetów Inwestycyjnych RPO, a także propozycje pakietów projektów do realizacji w formule ZIT.

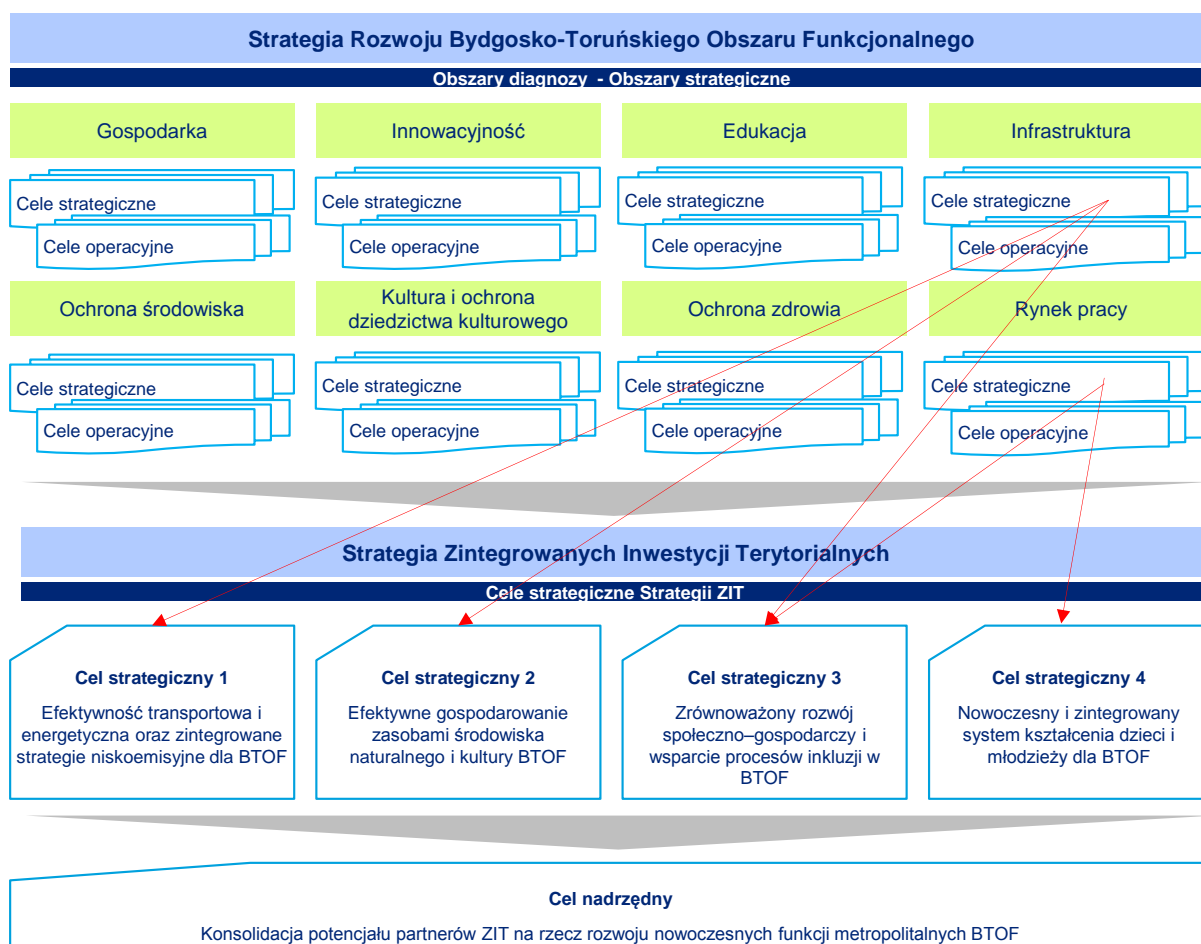
Wybór kierunków interwencji, celów tematycznych oraz priorytetów inwestycyjnych został dokonany w oparciu o wspólną wizję rozwoju JST, sygnatariuszy porozumienia, ze szczególnym uwzględnieniem zwiększonej efektywności projektów komplementarnych realizowanych poza ZIT a finansowanych z programów krajowych (np. POiŚ).

Jak wskazano we wcześniejszych rozdziałach, zgodnie z zapisami Umowy Partnerstwa realizacja ZIT w Polsce ma na celu:

- Promowanie partnerskiego modelu współpracy różnych jednostek administracyjnych w miejskich obszarach funkcjonalnych.
- Zwiększenie efektywności podejmowanych interwencji poprzez realizację zintegrowanych projektów odpowiadających w sposób kompleksowy na potrzeby i problemy miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie.
- Zwiększanie wpływu miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie na kształt i sposób realizacji działań wspieranych na ich obszarze w ramach polityki spójności.

Strategia ZIT jest dokumentem o charakterze operacyjnym w stosunku do Strategii Rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego. W związku z tym zachodzi bezpośrednia zależność pomiędzy celami strategicznymi Strategii BTOF a celami strategicznymi sformułowanymi w Strategii ZIT (zaprezentowane na poniższym schemacie). Jednocześnie charakter narzędzia „Zintegrowane Inwestycje Terytorialne” narzuca ograniczenia w zakresie wyboru obszarów interwencji. Uzasadnienie wyboru konkretnych Priorytetów Inwestycyjnych (PI) zawiera tabela zaprezentowana w rozdziale 2.4.

Schemat 13 Wzajemne, przykładowe relacje pomiędzy celami strategicznymi Strategii BTOF a celami strategicznymi Strategii ZIT¹²⁰

→ Przykładowe powiązania pomiędzy celami strategicznymi Strategii Rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego a celami strategicznymi Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych

Źródło: Opracowanie własne

¹²⁰ W dalszej części dokumentu, przy każdym z celów znajduje się uzasadnienie, które m.in. odsyła do Strategii Rozwoju BTOF, jako dokumentu zawierającego jakościowo sformułowane cele strategiczne albowiem Strategia ZIT jest dokumentem o charakterze bardziej operacyjnym niż strategicznym – stąd cele można odczytywać, jako pewien status, do którego dąży OF np. posiadanie: Nowoczesnego i zintegrowanego systemu kształcenia dzieci i młodzieży dla całego BTOF = CS4

5.1. Układ celów strategicznych Strategii ZIT wraz z uzasadnieniem ich wyboru

Przeprowadzona w ramach przygotowywania Strategii ZIT wielowymiarowa diagnoza wydzielonego obszaru funkcjonalnego, pozwoliła sformułować zarówno cel nadrzędny Strategii ZIT dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego, jak i cele strategiczne umożliwiające wykorzystanie istniejących szans i niwelowanie pojawiających się zagrożeń.

Schemat 14. Układ celów strategicznych Strategii ZIT

Źródło: Opracowanie własne

Zaprezentowane poniżej cele strategiczne zostały wypracowane w oparciu o diagnozę, a także zgłaszane przez interesariuszy główne problemy oraz potrzeby inwestycyjne, dzięki którym zostały wskazane kluczowe wyzwania rozwojowe możliwe do realizacji w formule ZIT. Do każdego celu strategicznego przyporządkowano działania i pakiety projektów / projekty.

Cel nadrzędny. Konsolidacja potencjału partnerów ZIT na rzecz rozwoju owocnych funkcji metropolitalnych BTOF

Wyniki przeprowadzonej analizy dotyczącej uwarunkowań rozwoju Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego umożliwiły identyfikację kluczowych czynników warunkujących jego przyszłość. Przeprowadzona analiza miała charakter wieloetapowy i uwzględniała zarówno wagi poszczególnych czynników, ich korelację jak i współzależności strategiczne wewnątrz obszaru. Wybrany cel nadrzędny uwzględnia charakter nowego narzędzia wspierającego rozwój terytorialny (ZIT) jak i ograniczoną ilość dostępnych środków (w ramach RPO WKP oraz programów operacyjnych na poziomie krajowym). Założona w Strategii ZIT interwencja zostaje skierowana tam, gdzie działania mogą przynieść największą wartość dodaną z punktu widzenia rozwoju BTOF.

Zakłada się, iż realizacja rekomendowanych projektów integrujących w istotny sposób przyczyni się do osiągnięcia celów Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego dotyczących uczynienia z miast lokomotyw rozwoju regionu, nadania przez miasta impetu do wzrostu gospodarczego, a tym samym osiągnięcia przez województwo coraz wyższych wskaźników gospodarczych i zatrudnieniowych.

Wszystkie dokumenty strategiczne, jakie powstały na poziomie korespondującym z BTOF zawierają wyraźne stanowisko, co do roli metropolitalnych Bydgoszczy i Torunia oraz ich obszaru funkcjonalnego, zagadnienie to było już omawiane w innej części opracowania.

Cel strategiczny 1. Efektywność transportowa i energetyczna oraz zintegrowane strategie niskoemisyjne dla BTOF

Osiągnięcie zaplanowanych, skumulowanych efektów środowiskowych jest możliwe jedynie w przypadku realizacji szeregu działań nakierowanych na zwiększanie efektywności energetycznej wszystkich działów gospodarki w regionie. Z przeprowadzonych diagnoz wynika, że głównym problemem w tym obszarze są z jednej strony zanieczyszczenia wynikające z rozwoju transportu kołowego (pojazdy indywidualne) z drugiej zaś tzw. niska emisja, której źródłem są gospodarstwa domowe zaopatrzone w mało wydajne piece węglowe. Oba źródła są wynikiem stosowania skrajnie nieefektywnych rozwiązań w zakresie wykorzystania energii.

Istotą nowoczesnej gospodarki niskoemisyjnej jest wskazanie korzyści ekonomicznych, społecznych i środowiskowych (zasady zrównoważonego rozwoju) np. poprzez wdrożenie nowych, oszczędnych technologii, zmniejszenie energochłonności i zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego w regionie. Docelowo działania te zwiększają konkurencyjność gospodarki zmniejszając jednocześnie presję środowiskową poprzez zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do atmosfery i rozwój energetyki zrównoważonej.¹²¹

Realizację powyższego celu strategicznego uznano za uzasadnioną ze względu na:

- Zdiagnozowane potrzeby/potencjały/wyzwania (wyniki diagnozy i analizy SWOT)
- Odniesienie do celów strategicznych Strategii Rozwoju BTOF
- Wybór celu w świetle dokumentu: Zasady realizacji ZIT w Polsce – w ramach Celu 1 Strategii ZIT realizowane będą dwa kierunki interwencji wskazane, jako istotne w dokumencie kierunkowym, są to:
 - Rozwój systemu przyjaznego środowisku i niskoemisyjnego transportu publicznego wspólnego dla całego BTOF
 - Wspieranie efektywności energetycznej oraz promowanie strategii niskoemisyjnych.

¹²¹ Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 tzw. SPA2020

Działania realizowane w ramach Celu Strategicznego 1.

Działanie 1.1 Efektywność energetyczna i strategie niskoemisyjne (wspierane w ramach PI 4.3)

Działanie 1.2 Efektywność transportu publicznego (wspierane w ramach PI 4.5)

Cel strategiczny 2. Efektywne gospodarowanie zasobami środowiska naturalnego i kultury BTOF

Środowisko przyrodnicze i kulturowe należy traktować obok kapitału ludzkiego i przemysłowego, jako jeden z podstawowych zasobów rozwojowych obszaru funkcjonalnego. Oznacza to, z jednej strony konieczną dbałość o właściwą ochronę zasobów rzadkich, w tym środowiska naturalnego (cel: zmniejszenie antropopresji i udostępnienie) i szczególnych dóbr kultury, jakimi są obiekty zabytkowe (cel: zabezpieczenie i udostępnienie) z drugiej zaś budowanie przewag konkurencyjnych w oparciu udostępniane zasoby.

Realizację powyższego celu strategicznego uznano za uzasadnioną ze względu na:

- Zdiagnozowane potrzeby/potencjały/wyzwania (wyniki diagnozy i analizy SWOT)
- Odniesienie do celów strategicznych Strategii Rozwoju BTOF
- Wybór celu w świetle dokumentu: Zasady realizacji ZIT w Polsce – w ramach Celu 2 Strategii ZIT realizowany będzie kierunek interwencji wskazany, jako istotny w dokumencie kierunkowym, tj.:
 - Poprawa stanu środowiska przyrodniczego w obszarze funkcjonalnym

Działania realizowane w ramach Celu Strategicznego 2:

Działanie 2.1 Zmniejszenie presji na środowisko – gospodarka wodna (wspierane w ramach PI 6.2)

Działanie 2.2 Udostępnianie zasobów¹²² (wspierane w ramach PI 6.3)

Działanie 2.3 Zielona infrastruktura (wspierane w ramach PI 6.4)

Cel strategiczny 3. Zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy i wsparcie procesów inkluzji w BTOF

Cel strategiczny 3 dotyczy podstawowego zasobu, kluczowego dla rozwoju obszaru funkcjonalnego, ale też i całego regionu – mianowicie szeroko rozumianych istniejących zasobów ludzkich. Zdiagnozowany na OF poziom zagrożenia wykluczeniem społecznym oraz biernością zawodową związaną z urodzeniem i posiadaniem dziecka nakazuje podjąć interwencję nakierowaną nie tylko na tworzenie przyszłych kadr nowoczesnej gospodarki (CS 4), ale przede wszystkim na uwolnienie uśpionego potencjału zasobów już istniejących. Interwencja nakierowana na zwalczanie szeroko rozumianego wykluczenia społecznego przynosi jednocześnie szanse obniżenia nakładów na opiekę społeczną w przyszłości a także ma niezbywalny walor edukacyjny i wspierający w zakresie poczucia wpływu na swoje życie, szczególnie w środowiskach zagrożonych dziedziczeniem dysfunkcji społecznych (bezrobocie, zależność od instytucji opiekuńczych itp.)

Realizację powyższego celu strategicznego uznano za uzasadnioną ze względu na:

- Zdiagnozowane potrzeby/potencjały/wyzwania (wyniki diagnozy i analizy SWOT)
- Odniesienie do celów strategicznych Strategii Rozwoju BTOF

¹²² Dotyczy zasobów przyrodniczych i kulturowych BTOF

- Wybór celu w świetle dokumentu: Zasady realizacji ZIT w Polsce – w ramach Celu 3 Strategii ZIT realizowane będą dwa kierunki interwencji wskazane, jako istotne w dokumencie kierunkowym, są to:
 - Przywracanie funkcji społeczno-gospodarczych zdegradowanych obszarów OF
 - Wzmacnianie rozwoju funkcji symbolicznych budujących międzynarodowy charakter i ponadregionalną rangę OF oraz poprawa dostępu i jakości usług publicznych w całym OF.

Działania realizowane w ramach Celu Strategicznego 3:

Działanie 3.1 Równość kobiet i mężczyzn (wspierane w ramach PI 8.8)

Działanie 3.2 Inkluzja społeczna (wspierane w ramach PI 9.4, 9.7)

Działanie 3.3 Zrównoważona rewitalizacja (wspierane w ramach PI 9.2)

Cel strategiczny 4. Nowoczesny i zintegrowany system kształcenia dzieci i młodzieży dla BTOF

Cel strategiczny 4 nakierowany jest na budowanie przewag konkurencyjnych obszaru funkcjonalnego a w ten sposób i regionu na przyszłość poprzez usprawnienie systemu kształcenia na każdym etapie życia (przedszkole, szkoła podstawowa, gimnazjum, szkoła ponadgimnazjalna ze szczególnym uwzględnieniem szkół zawodowych). Usprawnienie to dotyczy z jednej strony uzbrojenia technicznego w nowoczesne narzędzia edukacji (obiekty, pomoce naukowe itp.) a z drugiej podniesienia, jakości kształcenia poprzez podniesienie umiejętności dydaktycznych kadry oraz zwiększenie udziału TIK w procesie dydaktycznym.

Realizację powyższego celu strategicznego uznano za uzasadnioną ze względu na:

- Zdiagnozowane potrzeby/potencjały/wyzwania (wyniki diagnozy i analizy SWOT)
- Odniesienie do celów strategicznych Strategii Rozwoju BTOF
- Wybór celu w świetle dokumentu: Zasady realizacji ZIT w Polsce – w ramach Celu 4 Strategii ZIT realizowany będzie kierunek interwencji wskazany, jako element działań na rzecz przywracania funkcji społeczno-gospodarczych w dokumencie kierunkowym. Mając jednak na względzie rosnącą rolę wiedzy i kompetencji kluczowych we współczesnej gospodarce, podjęto decyzję o wydzieleniu celu jako kluczowego dla akceleracji rozwoju BTOF.

Działania realizowane w ramach Celu Strategicznego 4:

Działanie 4.1 Infrastruktura kształcenia (wspierane w ramach PI 10.4)

Działanie 4.2 Kształcenie systemowe (A I B) (wspierane w ramach PI 10.1, 10.3 BIS)

5.2. Wzajemne relacje w zakresie CT i PI pomiędzy Strategią ZIT i RPO WKP

Instrument ZIT jako narzędzie finansowane ze środków polityki spójności musi zachować spójność z konstrukcją i systemem sprawozdawczości innych narzędzi tej polityki. W związku z tym w procesie tworzenia Strategii ZIT zachowano analogiczną jak w przypadku RPO matrycę logiczną interwencji utrzymując spójność zarówno Celów Tematycznych, Priorytetów Inwestycyjnych jak i wybranych wskaźników produktu i rezultatu.

Poniżej zaprezentowano matrycę logiczną interwencji.

Tabela 44. Matryca logiczna strategii inwestycyjnej Strategii ZIT oraz korespondujących osi priorytetowych / działań lub poddziałań ZIT w ramach RPO¹²³

Cele strategiczne ZIT	PI	CT	Oś priorytetowa RPO WKP	Wsparcie UE (EUR)	Środki własne na dofinansowanie	Udział wsparcia UE w całości środków	
						EFS %	EFRR%
Cel 1 Efektywność transportowa i energetyczna oraz zintegrowane strategie niskoemisyjne dla BTOF	4.3	CT 4	Oś 3 Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna w regionie	x	x	x	X
	4.5			x	x	x	x
Cel 2 Efektywne gospodarowanie zasobami środowiska naturalnego i kultury BTOF	6.2	CT 6	Oś 4 Region przyjazny środowisku	x	x	x	X
	6.3			x	x	x	x
	6.4			x	x	x	x
Cel 3 Zrównoważony rozwój społeczno – gospodarczy i wsparcie procesów inkluzji w BTOF	8.8	CT 8	Oś 8 Aktywni na rynku pracy	x	x	x	x
	9.4.	CT 9	Oś 9 Solidarne społeczeństwo	x	x	x	x
	9.7			x	x	x	x
	9.2		Oś 6 Solidarne społeczeństwo i konkurencyjne kadry	x	x	x	x
Cel 4 Nowoczesny i zintegrowany system kształcenia dzieci i młodzieży dla BTOF	10.4	CT 10	Oś 10 Innowacyjna edukacja	x	x	x	x
	10.1			x	x	x	x
	10.3 bis			x	x	x	x
				x	x	23 531 425,08¹²⁴	143 259 306,99
Łącznie						166 790 732,07	

Zgodnie z przedstawioną powyżej logiką interwencji do celów strategicznych ZIT dobrano odpowiednie, wynikające z RPO WKP wskaźniki, zaprezentowane poniżej w dwóch tabelach, jako wskaźniki podstawowe wynikające z wymogów RPO WKP oraz wskaźniki dodatkowe pozwalające w pełni odzwierciedlić oddziaływanie danego przedsięwzięcia. Dodatkowo, można pozostawić beneficjentowi możliwość wskazania innych mierników, które w jego opinii będą właściwe dla danego projektu.

¹²³ Dane dotyczące wsparcia UE na podstawie Tabeli 20a w RPO WKP, wersja 4.0

¹²⁴ Wartości kwotowe podane w tabeli pochodzą z prezentacji opracowanej przez UM WKP prezentowanej na spotkaniu Unii Metropolii Polskich. Zgodnie z ww. prezentacją podstawowa alokacja na ZIT w kwocie 153,8 mln EUR została zwiększona o dodatkowe środki z RPO WKP

Tabela 45. Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT, zgodnie z zapisami RPO WKP¹²⁵

Cele strategiczne ZIT	PI	CT	Oś RPO WKP	Wybrane wskaźniki dla danego PI		
				Wskaźniki produktu (jednostka)		
				Wskaźniki rezultatu (jednostka)	Wskaźniki produktu (jednostka)	
Cel 1 Efektywność transportowa i energetyczna oraz zintegrowane strategie niskoemisyjne dla BTOF	4.3	CT 4	Oś 3	Zużycie energii pierwotnej (Mtoe)	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (szt.)	
				Szacowny spadek emisji gazów cieplarnianych (Mg/rok)	-	
				Zmniejszenie zużycia energii końcowej (Gj/rok)	-	
	4.5			Emisja gazów cieplarnianych (%; 1990=100)	Liczba zakupionych jednostek taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej (szt.)	
				Szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych (Mg/rok)	-	
Cel 2 Efektywne gospodarowanie zasobami środowiska naturalnego i kultury BTOF	6.2	CT 6	Oś 4	Odsetek ludności korzystającej z komunalnych oczyszczalni ścieków (%)	Długość wybudowanej kanalizacji sanitarnej (km)	
				Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszonych oczyszczania ścieków (RLM)	-	
	6.3			Zwiedzający muzea i oddziały w gestii samorządu (...)/1000 mieszkańców (osób/1000 mieszk.)	Liczba zabytków nieruchomości objętych wsparciem (szt.)	
				-	Liczba instytucji kultury objętych wsparciem (szt.)	
	6.4			Udział powierzchni obszarów chronionych w powierzchni ogółem (%)	Liczba wspartych form ochrony przyrody (szt.)	
				-	-	
Cel 3 Zrównoważony rozwój społeczno – gospodarczy i wsparcie procesów inkluzji w BTOF	8.8	CT 8	Oś 8	Liczba osób które powróciły na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem/wychowaniem dziecka po opuszczeniu programu (os.)	Liczba osób opiekujących się dziećmi w wieku do lat 3 objętych wsparciem w programie (os.)	
				-	Liczba utworzonych miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 (szt.)	
	9.4.	CT 9	Oś 9	Liczba osób w niekorzystnej sytuacji społecznej poszukujących pracy, uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu (...) łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek (os.)	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie (os.)	
				Liczba osób pracujących po opuszczeniu programu łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek (os.)	Liczba osób biernych zawodowo nieuczestniczących w kształceniu lub szkoleniu objętych wsparciem (os.)	
				Liczba osób pracujących 6 miesięcy po opuszczeniu programu łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek (os.)	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie (os.)	
				Liczba osób w niekorzystnej sytuacji społecznej poszukujących pracy, uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu (...) łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek (os.)	Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi lub zdrowotnymi w programie (os.)	
	9.2	Oś 6	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem(po uwzględnieniu transferów społecznych) (%)	Liczba nowych/przebudowanych/przekształconych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach (szt.)		
			-	-		
	Cel 4 Nowoczesny i zintegrowany system kształcenia dzieci	10.4	CT 10	Oś 6	Odsetek osób dorosłych w wieku 24-64 lat uczestniczących w kształceniu i szkoleniu (%)	Liczba wybudowanych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty (szt.)

¹²⁵ Dane dotyczące wartości bazowych i docelowych wskaźników będą mogły zostać uzupełnione po przyporządkowaniu alokacji na dany priorytet inwestycyjny dla ZIT i instrumentu podobnego do ZIT

Cele strategiczne ZIT	PI	CT	Oś RPO WKP	Wybrane wskaźniki dla danego PI	
i młodzieży dla BTOF	10.1		Oś 10	Liczba nauczycieli prowadzących zajęcia z wykorzystaniem TIK dzięki EFS (os.)	Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej (os.)
				Liczba przedszkoli, które funkcjonują dwa lata po uzyskaniu dofinansowania ze środków EFS (szt.)	Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie (szt.)
				-	Liczba nauczycieli objętych wsparciem w zakresie TIK w ramach programu (os.)
				-	Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie (os.)
				-	Liczba uczniów objętych wsparciem w programie (os.)
				-	Liczba szkół i placówek systemu oświaty wyposażonych w ramach programu w sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych (szt.)
				-	Liczba szkół, których pracownie przedmiotowe zostały doposażone w programie (szt.)
	10.3 BIS			Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem w programie, uczestniczących w kształceniu lub pracujących po 6 miesiącach po ukończeniu nauki (os.)	Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego objętych wsparciem w programie (os.)
				Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (os.)	Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wyposażonych w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego (szt.)
				Liczba osób świadczących usługi doradztwa edukacyjnozawodowego po opuszczeniu programu (os.)	Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy (os.)
					Liczba szkół i placówek objętych wsparciem w zakresie realizacji zadań w obszarze doradztwa edukacyjno-zawodowego (szt.)
					Liczba podmiotów realizujących zadania centrum kształcenia zawodowego i ustawicznego objętych wsparciem w programie (szt.)

Tabela wskaźników dodatkowych dla przedsięwzięć realizowanych w ramach ZIT. (beneficjent jest zobowiązany do opisanie projektu wskaźnikami podstawowymi, wskaźniki dodatkowe mogą być wykorzystane, podobnie jak zaproponowane przez beneficjenta wskaźniki własne)

CT	Działanie /PI	Wskaźnik produktu (j.m.)	Wskaźnik rezultatu (j.m.)
CS1	1.1/4.3	<ul style="list-style-type: none"> Liczba budynków oświaty i kultury/ zdrowia/pomocy społecznej/UG i komunalnych poddanych kompleksowej termomodernizacji z zastosowaniem OZE (szt.) Liczba przeprowadzonych audytów energetycznych (szt.) Liczba obiektów objętych zdalnym systemem odczytu i archiwizowania danych dot. zużycia energii (szt.) Liczba wielorodzinnych budynków mieszkalnych poddana 	<ul style="list-style-type: none"> Liczba osób korzystających z termo modernizowanych obiektów (os/rok) Szacowany poziom obniżenia kosztów energii w termo modernizowanych obiektach (%) Liczba JST podejmujących wspólne negocjacje dot. zakupu energii (szt.)

CT	Działanie /PI	Wskaźnik produktu (j.m.)	Wskaźnik rezultatu (j.m.)
		<ul style="list-style-type: none"> termomodernizacji (szt) Liczba zlikwidowanych źródeł niskiej emisji (typu: piece węglowe) (szt) 	
	1.2/4.5	<ul style="list-style-type: none"> Długość wybudowanych ścieżek rowerowych (km) Liczba miejsc postojowych/rekreacyjnych powiązanych z budowanymi ścieżkami (szt.) Liczba udostępnionych miejsc parkingowych w rozwiązaniach typu park&ride (szt.) Liczba bezpiecznych rozwiązań komunikacyjnych dedykowanych dzieciom i młodzieży w komunikacji publicznej i bezpośrednim otoczeniu szkół. (szt.) 	<ul style="list-style-type: none"> Osiągnięty poziom spójności (nieprzerwanego połączenia) dla sieci istniejących ścieżek rowerowych (%) Wzrost liczby osób korzystających z nowych rozwiązań w komunikacji publicznej (z uwzględnieniem wdrożonych rozwiązań multimodalnych) (%)
CS2	2.1/6.2	<ul style="list-style-type: none"> Długość wybudowanej kanalizacji wodociągowej (km) Liczba zmodernizowanych ujęć wody pitnej (szt.) Liczba gospodarstw domowych obsługiwanych przydomowymi oczyszczalnią ścieków (szt.) 	<ul style="list-style-type: none"> Wzrost świadomości mieszkańców objętych kampanią edukacyjną w zakresie ochrony i racjonalnego wykorzystania wód (%)
	2.2/6.3	<ul style="list-style-type: none"> Liczba stworzonych, zmodernizowanych szlaków turystycznych (kulturowych, historycznych, przyrodniczych) (szt.) Długość stworzonych/zmodernizowanych szlaków turystycznych (km.) 	<ul style="list-style-type: none"> Wzrost aktywnego uczestnictwa w kulturze (teatr, muzyka, performance itp.) /1000 mieszk. (osób/1000 mieszkańców) Wzrost udziału dzieci i młodzieży w kulturze wysokiej (%)
	2.3/6.4	<ul style="list-style-type: none"> Powierzchnia nieuporzadkowanych terenów zielonych na obszarach zurbanizowanych zabezpieczona przed nadmierną antropopresją i udostępniona mieszkańcom (km kw.) Długość linii brzegowej zbiorników i cieków wodnych zabezpieczonych przed szkodliwym wpływem nieuporządkowanego użytkowania przez turystów/mieszkańców (km) 	<ul style="list-style-type: none"> Obszar objęty nową/zaktualizowaną inwentaryzacją przyrodniczą (km kw. lub jako % powierzchni BTOF) Obszar chroniony i/lub atrakcyjny turystycznie objęty planami ochrony przyrody (km kw. lub jako % powierzchni BTOF) Populacja objęta oddziaływaniem edukacji ekologicznej (%))
CS3	3.1/8.8	<ul style="list-style-type: none"> Liczba przedsiębiorstw objętych kampanią informacyjno - edukacyjną w zakresie rozwiązań wspierających powrót rodzica na rynek pracy (work sharing, telepraca, elastyczne godziny pracy itp.) (szt) 	<ul style="list-style-type: none"> Liczba osób korzystających z nowych rozwiązań w zakresie organizacji pracy (szt.)
	3.2/9.4 i 9.7	<ul style="list-style-type: none"> Liczba podmiotów ekonomii społecznej wspartych w programie (szt.) Liczba osób w podmiotach ekonomii społecznej korzystających z narzędzi aktywizacji społeczno – zawodowej (os.) Liczba inicjatyw oddolnych (inspirowanych przez mieszkańców) zrealizowanych na obszarach rewitalizowanych (szt) Liczba osób objętych działaniami społecznymi związanymi z programami aktywizacji w ramach interwencji PI 9.2 (rewitalizacja) (szt) 	<ul style="list-style-type: none"> Liczba osób objętych zintegrowaną interwencją rewitalizacyjną (przedsięwzięcia łączące inwestycje EFRR i EFS) (os.) Powierzchnia obszarów poddanych kompleksowej rewitalizacji społeczno – infrastrukturalnej (km kw.)

CT	Działanie /PI	Wskaźnik produktu (j.m.)	Wskaźnik rezultatu (j.m.)
	3.3/9.2	<ul style="list-style-type: none"> • Powierzchnia zrewitalizowanych przestrzeni publicznych o zmienionych/dostosowanych do potrzeb lokalnej społeczności funkcjach użytkowych (km kw) • Liczba osób korzystających ze zrewitalizowanych przestrzeni publicznych w ramach powiązanych działań EFS (os.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym funkcjonująca w zmienionym otoczeniu społeczno-infrastrukturalnym (os.) • Liczba osób objętych oddziaływaniem obszaru objętego rewitalizacją (os.)
CS4	4.1/10.4	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba osób objętych skoordynowaną interwencją EFS i EFRR w zakresie podnoszenia jakości kształcenia w szkołach podstawowych (os.) • Liczba osób objętych skoordynowaną interwencją EFS i EFRR w zakresie podnoszenia jakości kształcenia w szkołach gimnazjalnych (os.) • Liczba osób objętych skoordynowaną interwencją EFS i EFRR w zakresie podnoszenia jakości kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych (os.) • Liczba osób korzystających z zajęć/infrastruktury sportowych stworzonych/zmodernizowanych w ramach PI (os.) 	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba wdrożonych, skoordynowanych i zmodernizowanych programów rozwojowych szkół mających na celu podniesienie jakości kształcenia (szt) • Odsetek populacji dzieci i młodzieży BTOF objęty interwencją w ramach działania (%) • Odsetek populacji dzieci i młodzieży, który uzyskał dostęp zmodernizowanej bazy sportowej na terenie danej gminy. (%)
	4.2/10.1 i 10.3 BIS	-	-

6. Szczegółowy opis działań dla poszczególnych celów strategicznych

Poniżej zaprezentowano cele strategiczne wraz z przedstawieniem działań, które będą w ramach danego celu realizowane. Ponadto do każdego z działań przyporządkowano właściwy Priorytet Inwestycyjny oraz zdefiniowano pozostałe elementy niezbędne do realizacji działania (potencjalni beneficjenci, mechanizmy finansowania, inne).

Wskazane jako możliwe do realizacji w ramach każdego z PI, pakiety działań pojawiły się na podstawie:

- Przeprowadzonych analiz na poziomie BTOF
- Uwzględnionych zapisów z dokumentów kierujących system wsparcia w ramach funduszy UE
- Analizy potrzeb rozwojowych gmin umieszczonych w tzw. fiskkach projektowych
- Spotkań strategicznych z gminami, mających na celu m.in. dyskusje nad docelowymi pakietami w kontekście ich pilności i wymiaru terytorialnego dla BTOF

Dodatkowo listę potencjalnych pakietów uzupełniono o tzw. dodatkowe działania rekomendowane, czyli takie które mają wysoką wartość integrującą dla BTOF i stanowią istotną bazę do dalszych działań rozwojowych a nie zostały wskazane przez pojedyncze JST.

Kolejnym krokiem w kierunku uruchomienia działań ZIT BTOF jest przygotowanie listy:

- Strategicznych Projektów Systemowych (SPS)
- Integrujących Projektów Systemowych (IPS)

Wraz z przypisaniem im stosownych wartości, harmonogramów realizacji, typów beneficjentów oraz wskazaniem projektów komplementarnych.

Lista ta, wypracowana przez członków ZIT, podlega zatwierdzeniu przez Związek ZIT i jest przedkładana wraz z całą Strategią ZIT do akceptacji przez IZ RPO WKP a następnie MIR.

Projekt listy Strategicznych Projektów Systemowych oraz Integrujących Projektów Systemowych w odniesieniu do działań został zamieszczony w załączniku do niniejszego dokumentu.

Hierarchia ważności/kolejności podejmowanej interwencji:

1. Lista **Strategicznych Projektów Systemowych oraz Integrujących Projektów Systemowych** w odniesieniu do każdego działania i PI. (załącznik do Strategii ZIT) – projekty te mają charakter „kluczowych” z punktu widzenia ZIT.
2. **Dodatkowe działania rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący** dla BTOF (opisane w tabeli poniżej przedsięwzięcia horyzontalne obejmujące cały OF)

3. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji w ramach ZIT wybrane **zgodnie z procedurą preselekcji** przez Związek ZIT.

6.1. Cel Strategiczny 1 wraz z opisem działań i propozycjami pakietów projektów

Cel Strategiczny 1	Efektywność transportowa i energetyczna oraz zintegrowane strategie niskoemisyjne dla BTOF
	Działanie 1.1 Efektywność energetyczna i strategie niskoemisyjne (wspierane w ramach PI 4.3)
	Działanie 1.2 Efektywność transportu publicznego (wspierane w ramach PI 4.5)

Poniżej zaprezentowano działania realizowane w ramach Celu Strategicznego 1

Działanie 1.1 Efektywność energetyczna i strategie niskoemisyjne	
Priorytet Inwestycyjny PI 4.3	
<i>Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym</i>	
<p>Przykładowe typy projektów:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Audyt energetyczny 2. Modernizacja energetyczna 3. Wykorzystanie instalacji OZE i wymiana źródeł ciepła 4. Działania informacyjno-edukacyjne (dotyczące zwiększania świadomości w zakresie oszczędności i poszanowanie energii oraz efektów podejmowanych interwencji) 	<p>Potencjalni beneficjenci / Grupy docelowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • JST, ich związki i stowarzyszenia oraz samorządowe jednostki organizacyjne; inne jednostki sektora finansów publicznych; organizacje pozarządowe; spółdzielnie mieszkaniowe oraz wspólnoty mieszkaniowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych.
<p>Wskaźniki produktu i rezultatu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zgodnie z Tabelą 45 Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT, zgodnie z zapisami RPO WKP 	
<p>Max poziom dofinansowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maksymalny poziom dofinansowania zostanie określony w Szczegółowym Opisie Priorytetów zatwierdzonym przez KM RPO WKP. 	
<p>Mechanizm finansowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Instrumenty zwrotne • Instrumenty dotacyjne • Inne/dodatkowe/preferowane instrumenty finansowe 	
<p>Tryb wyboru projektów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pozakonkursowy – jako podstawowy tryb wyboru projektów dla przedsięwzięć wynikających 	

ze Strategii ZIT

- Konkursowy – na podstawie przyjętych przez IZ RPO WKP kryteriów

Termin realizacji: 2014 - 2020

Hierarchia ważności/kolejności podejmowanej interwencji – zgodnie z opisem we wstępie rozdziału.

Dla Działania 1.1 Efektywność energetyczna i strategię niskoemisyjne opracowano poniższe pakiety projektów wynikające z przeprowadzonych diagnoz oraz analizy tzw. fiszek projektowych w ramach, których gminy zgłaszały pomysły / zapotrzebowanie na inwestycje w kontekście instrumentu ZIT.

Poniżej umieszczone zostały rekomendowane pakiety projektów wynikające z przeprowadzonych diagnoz i mające bardzo wysoki potencjał integrujący BTOF w kierunku jego roli metropolitalnej. Rekomenduje się również przeznaczenie np. 5% alokacji na dany PI na realizację tych pakietów.

Tabela 46. Działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu	Tryb realizacji
1	Wsparcie systemowe dla likwidacji niskiej emisji – PAKIET PRZEKSZTAŁCONY W INTEGRUJACY PROJEKT SYSTEMOWY (vide zał.)	Pakiet zakłada (do uzgodnienia z IZ) utworzenie funduszu wspierającego mieszkańców w procesie wymiany źródeł ciepła w kierunku likwidacji niskiej emisji. (np. wg. zasady: do każdej złotówki wyłożonej przez dane JST do funduszu – ze środków PI 4.3 dokładane jest 2 PLN) w ten sposób powstaje pula środków zarządzana na poziomie BTOF. Tego typu rozwiązanie jest już stosowane w niektórych gminach BTOF. Pula środków może być dodatkowo zasilona z innych źródeł np. NFOŚ i GW	Projekt systemowy
2	Kompleksowy audyt energetyczny obiektów użyteczności publicznej (możliwa realizacja w ujęciu branżowym)	Pakiet zakłada całościowy przegląd wszystkich obiektów użyteczności publicznej pod kątem ich efektywności energetycznej przy wykorzystaniu tych samych wskaźników i technik, co gwarantuje osiągnięcie pełnej porównywalności wyników	Projekt systemowy
3	Zakup oraz wdrożenie oprogramowania do zdalnego i automat. odczytu i archiwizowania danych dotyczących zużycia energii w obiektach gminnych PAKIET PRZEKSZTAŁCONY W INTEGRUJACY PROJEKT SYSTEMOWY (vide zał.)	Pakiet rekomendowany ze względu na docelową możliwość pełnego oszacowania zapotrzebowania na energię ze strony jednostek samorządu terytorialnego a więc i możliwość wspólnej negocjacji warunków cenowych oraz zarządzania zużyciem energii. (Pakiet oceniony jako nie najpilniejszy ale niezwykle istotny z punktu widzenia funkcji metropolitalnych.)	Projekt systemowy

Poniżej zaprezentowano pakiety wynikające ze zgłoszonych potrzeb. JST, które zgłosiły zapotrzebowanie w ramach PI 4.3 to: Białe Błota, m. Chełmża, Chełmża, Czernikowo, Dąbrowa

Chełmińska, Koronowo, Kowalewo Pomorskie, Lubicz, Łubianka, Łysomice, Osielsko, Obrowo, Powiat Toruński, Sicienko, Wielka Nieszawka, Zławieś Wielka, Powiat Bydgoski, Bydgoszcz, Dobrcz, Nowa Wieś Wielka, Solec Kujawski, Łabiszyn, Nakło nad Notecią.

(Lista JST nie jest ostatecznie zamknięta.)¹²⁶

Tabela 47. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji w ramach ZIT¹²⁷ (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
1	Kompleksowa termomodernizacja budynków oświaty i kultury PAKIET PRZEKSZTAŁCONY W STRATEGICZNY PROJEKT SYSTEMOWY (vide zał.)	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest m.in. docieplenie ścian, dachów, stropów, izolacja fundamentów, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, modernizacja instalacji grzewczych, w tym instalacja pomp ciepła, promocja rozwiązań wykorzystujących OZE w budynkach oświaty i kultury
2	Kompleksowa poprawa efektywności energetycznej publicznych placówek ochrony zdrowia oraz pomocy społecznej	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest m.in. docieplenie ścian, dachów, stropów, izolacja fundamentów, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, modernizacja instalacji grzewczych, w tym instalacja pomp ciepła, promocja rozwiązań wykorzystujących OZE w placówkach ochrony zdrowia i pomocy społecznej
3	Kompleksowa poprawa efektywności energetycznej budynków urzędu gminy oraz jednostek komunalnych	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest m.in. docieplenie ścian, dachów, stropów, izolacja fundamentów, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, modernizacja instalacji grzewczych, w tym instalacja pomp ciepła, promocja rozwiązań wykorzystujących OZE w budynkach urzędu gminy i jednostek komunalnych
4	Wymiana źródeł ciepła w obiektach publicznych	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest poprawa efektywności energetycznej poprzez wymianę źródeł ciepła oraz wykorzystanie OZE w obiektach publicznych (fotowoltaika, kolektory słoneczne, itp.)
5	Termomodernizacja obiektów mieszkalnych oraz prywatnych	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest m.in. docieplenie ścian, dachów, stropów, izolacja fundamentów, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, modernizacja instalacji grzewczych, promocja rozwiązań wykorzystujących OZE w obiektach mieszkalnych i prywatnych
6	Zakup oraz wdrożenie oprogramowania do zdalnego i automatycznego odczytu i archiwizowania danych dotyczących zużycia energii w obiektach gminnych	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest zakup i montaż urządzeń składających się na platformę umożliwiającą zdalny odczyt zużycia energii. Projekt przeniesiony do grupy Działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF (w tabeli powyżej)

Działaniem w kierunku uruchomienia działań ZIT BTOF jest przygotowanie listy:

- **Strategicznych Projektów Systemowych (SPS)**
- **Integrujących projektów Systemowych (IPS)**

¹²⁶ Zestawienie wszystkich „fiszek projektowych” zgłoszonych przez JST zostało umieszczone w Sprawozdaniu z przygotowania Strategii ZIT.

¹²⁷ Na podstawie wyników głosowań przedstawicieli gmin w czasie sesji strategicznych pakiety nr 1,2,3 określono jako pilne do realizacji

Wraz z przypisaniem im stosownych wartości, harmonogramów realizacji, typów beneficjentów oraz wskazaniem projektów komplementarnych.

Lista ta, wypracowana przez członków ZIT, podlega zatwierdzeniu przez Związek ZIT i jest przedkładana wraz z całą Strategią ZIT do akceptacji przez IZ RPO WKP a następnie MIR.

Projekt listy Strategicznych Projektów Systemowych oraz Integrujących Projektów Systemowych w odniesieniu do każdego działania został zamieszczony w załączniku do niniejszego dokumentu.

Działanie 1.2 Efektywność transportu publicznego	
<div style="background-color: #003366; color: white; padding: 5px; border-radius: 10px; display: inline-block;"> Priorytet Inwestycyjny PI 4.5 </div>	
<i>Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu</i>	
Przykładowe typy projektów: <ol style="list-style-type: none"> 1. Zakup taboru koniecznego do realizacji połączeń centralnego ośrodka miejskiego z gminami sąsiadującymi 2. Modernizacja/wymiana taboru tak, aby spełniał on restrykcyjne wymogi emisyjne 3. Wprowadzanie elementów ITS do systemu komunikacji miejskiej, systemy multimodalne i parkingowe 	Potencjalni beneficjenci/Grupy docelowe: <ul style="list-style-type: none"> • Przedsiębiorstwa, JST, ich związki i stowarzyszenia oraz samorządowe jednostki organizacyjne, organy władzy, administracji rządowej, państwowe jednostki organizacyjne, inne jednostki sektora finansów publicznych.
Wskaźniki produktu i rezultatu: <ul style="list-style-type: none"> • Zgodnie z Tabelą 45 Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT, zgodnie z zapisami RPO WKP 	
Max poziom dofinansowania: <ul style="list-style-type: none"> • Maksymalny poziom dofinansowania zostanie określony w Szczegółowym Opisie Priorytetów zatwierdzonym przez KM RPO WKP. 	
Mechanizm finansowania: <ul style="list-style-type: none"> • Instrumenty zwrotne • Instrumenty dotacyjne • Inne/dodatkowe/preferowane instrumenty finansowe 	
Tryb wyboru projektów: <ul style="list-style-type: none"> • Pozakonkursowy – jako podstawowy tryb wyboru projektów dla przedsięwzięć wynikających ze Strategii ZIT • Konkursowy – na podstawie przyjętych przez IZ RPO WKP kryteriów 	
Termin realizacji: 2014 – 2020	

Hierarchia ważności/kolejności podejmowanej interwencji – zgodnie z opisem we wstępie rozdziału.

Dla Działania 1.2 Efektywność transportu publicznego opracowano poniższe pakiety projektów wynikające z przeprowadzonych diagnoz oraz analizy tzw. fiszek projektowych w ramach, których gminy zgłaszały pomysły / zapotrzebowanie na inwestycje w kontekście instrumentu ZIT.

Poniżej umieszczone zostały rekomendowane pakiety projektów wynikające z przeprowadzonych diagnoz i mające bardzo wysoki potencjał integrujący BTOF w kierunku jego roli metropolitalnej. Rekomenduje się również przeznaczenie np. 5% alokacji na dany PI na realizację tych pakietów.

Tabela 48. Działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu	Tryb realizacji
1	Bezpieczna droga do szkoły PAKIET PRZEKSZTAŁCONY W INTEGRUJACY PROJEKT SYSTEMOWY	Pakiet zawiera działania mające na celu zwiększenie poziomu bezpieczeństwa najmłodszych użytkowników komunikacji publicznej (systemy monitoringu, rozwiązania komunikacyjne w otoczeniu szkół, kampania informacyjna)	Projekt systemowy
3	Utworzenie platformy współpracy i koordynacji komunikacyjnej na poziomie BTOF	Pakiet zawiera działania mające na celu stworzenie mechanizmów współpracy pomiędzy operatorami oraz zarządzającymi infrastrukturą w celu postępującej koordynacji transportu metropolitalnego	Projekt systemowy

Poniżej zaprezentowano pakiety fiszek wynikające ze zgłoszonych potrzeb. JST, które zgłosiły zapotrzebowanie w ramach PI 4.5 to: m. Chełmża, Chełmża, Czernikowo, Dąbrowa Chełmińska, Koronowo, Kowalewo Pomorskie, Lubicz, Łubianka, Łysomice, Osielsko, Obrowo, Powiat Toruński, Toruń, Sicienko, Wielka Nieszawka, Zławieś Wielka, Powiat Bydgoski, Bydgoszcz, Dobrcz, Nowa Wieś Wielka, Solec Kujawski, Szubin, Nakło nad Notecią.

Zestawienie wszystkich „fiszek projektowych” zgłoszonych przez JST zostało umieszczone w Sprawozdaniu z przygotowania Strategii ZIT. (Lista JST nie jest ostatecznie zamknięta.)¹²⁸

Tabela 49. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji w ramach ZIT¹²⁹ (pakiety mogą podlegać integrowaniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
1	Rozwój infrastruktury rowerowej na terenie BTOF ¹³⁰ PAKIET PRZEKSZTAŁCONY W STRATEGICZNY PROJEKT SYSTEMOWY	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest uzupełnienie infrastruktury ścieżek rowerowych gmin w obszarze funkcjonalnym
2	Integracja systemu komunikacji miejskiej oraz rozwój komunikacji	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest ułatwienie dostępu mieszkańcom gmin do ośrodków miejskich. W ramach

¹²⁸ Zestawienie wszystkich „fiszek projektowych” zgłoszonych przez JST zostało umieszczone w Sprawozdaniu z przygotowania Strategii ZIT.

¹²⁹ Na podstawie wyników głosowań przedstawicieli gmin w czasie sesji strategicznych pakiety nr 1,2,6 określono jako pilne do realizacji

¹³⁰ Rekomendowane jest, aby pakiet był projektem wspólnym dwóch powiatów i miast wojewódzkich rdzenia, ponieważ takie rozwiązanie gwarantuje uzupełnienie sieci ścieżek rowerowych ponad granicami administracyjnymi gmin

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
	podmiejskiej na terenach BTOF PAKIET PRZEKSZTAŁCONY W TRATEGICZNY PROJEKT SYSTEMOWY po połączeniu z pakietem 5	pakietu zakłada się wprowadzenie elementów ITS
3	Modernizacja oświetlenia ulicznego	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest m.in. wymiana/remont oświetlenia ulicznego na bardziej energooszczędne i zapewnienie bezpieczeństwa przemieszczania się po zmroku
4	Wymiana / zakup taboru autobusowego	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem poprawienie komfortu podróżowania mieszkańcom OF, a także spełnienie restrykcyjnych norm emisyjnych i poprawa stanu środowiska.
5	Budowa parkingów na terenie BTOF Pakiet włączony do STRATEGICZNEGO PROJEKTU SYSTEMOWEGO opartego o pakiet 1	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest budowa systemu parkingów zintegrowanych z systemem transportu publicznego oraz poprawa stanu środowiska poprzez zmniejszenie ruchu kołowego w centrach miast
6	Bilet metropolitalny	Pakiet zawiera propozycję objęcia systemem biletu metropolitalnego pozostałego obszaru BTOF, nieobjętego etapem I (koordynacja rozkładów, infrastruktura powiązana, kampania promocyjna)

Działaniem w kierunku uruchomienia działań ZIT BTOF jest przygotowanie listy:

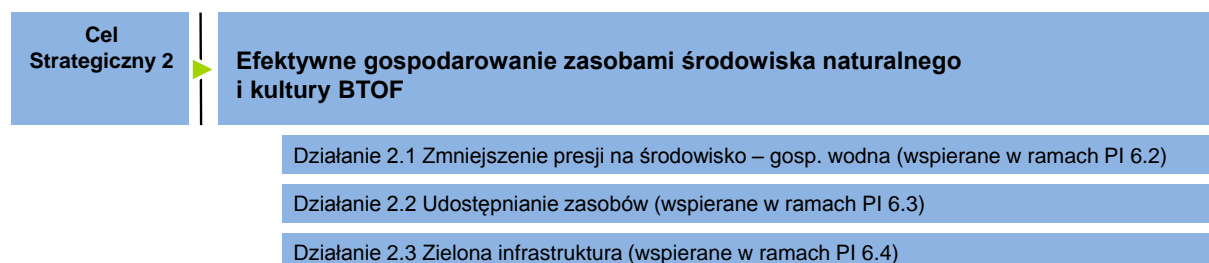
- **Strategicznych Projektów Systemowych (SPS)**
- **Integrujących projektów Systemowych (IPS)**

Wraz z przypisaniem im stosownych wartości, harmonogramów realizacji, typów beneficjentów oraz wskazaniem projektów komplementarnych.

Lista ta, wypracowana przez członków ZIT, podlega zatwierdzeniu przez Związek ZIT i jest przedkładana wraz z całą Strategią ZIT do akceptacji przez IZ RPO WKP a następnie MIR.

Projekt listy Strategicznych Projektów Systemowych oraz Integrujących Projektów Systemowych w odniesieniu do każdego działania został zamieszczony w załączniku do niniejszego dokumentu.

6.2. Cel Strategiczny 2 wraz z opisem działań i propozycjami pakietów projektów

Poniżej zaprezentowano działania realizowane w ramach Celu Strategicznego 2

Działanie 2.1 Zmniejszenie presji na środowisko – gospodarka wodna

Priorytet Inwestycyjny PI 6.2

Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie

Przykładowe typy projektów:

1. Kompleksowe projekty z zakresu gospodarki wodnościekowej z uwzględnieniem inteligentnych systemów zarządzania sieciami wodociągowymi, w tym wyposażenie aglomeracji w odpowiednie systemy odbioru ścieków komunalnych,
2. Budowa oczyszczalni ścieków lub podwyższenie parametrów już istniejących oczyszczalni,
3. Wsparcie dla gospodarki osadami ściekowymi z oczyszczalni komunalnych przez wspieranie metod przetwarzania adów ściekowych i ich optymalnego zagospodarowania.
4. W terenach zabudowy rozproszonej wsparcie uzyskują indywidualne systemy oczyszczania ścieków (na obszarach gdzie budowa sieci kanalizacyjnej jest ekonomicznie lub technicznie niezasadna).

Potencjalni beneficjenci/Grupy docelowe:

- JST, ich związki i stowarzyszenia oraz samorządowe jednostki organizacyjne; inne podmioty posiadające osobowość prawną; państwowe jednostki organizacyjne; organy władzy, administracji rządowej; przedsiębiorstwa

Wskaźniki produktu i rezultatu:

- Zgodnie z Tabelą 45 Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT, zgodnie z zapisami RPO WKP

Max poziom dofinansowania:

- Maksymalny poziom dofinansowania zostanie określony w Szczegółowym Opisie Priorytetów zatwierdzonym przez KM RPO WKP.

Mechanizm finansowania:

- Instrumenty zwrotne
- Instrumenty dotacyjne
- Inne/dodatkowe/preferowane instrumenty finansowe

Tryb wyboru projektów:

- Pozakonkursowy – jako podstawowy tryb wyboru projektów dla przedsięwzięć wynikających ze Strategii ZIT

Termin realizacji: 2014 - 2020

Hierarchia ważności/kolejności podejmowanej interwencji – zgodnie z opisem we wstępie rozdziału.

Dla Działania 2.1 Zmniejszenie presji na środowisko – gospodarka wodna opracowano poniższe pakiety projektów wynikające z przeprowadzonych diagnoz oraz analizy tzw. fiszek projektowych w ramach, których gminy zgłaszały pomysły / zapotrzebowanie na inwestycje w kontekście instrumentu ZIT.

Poniżej umieszczone zostały rekomendowane, dodatkowe pakiety projektów wynikające z przeprowadzonych diagnoz i mające bardzo wysoki potencjał integrujący BTOF w kierunku jego roli metropolitalnej. Rekomenduje się również przeznaczenie minimum 5% alokacji na dany PI na realizację tych pakietów.

Tabela 50. Działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu	Tryb realizacji
1	Wsparcie systemowe dla likwidacji zbiorników bezodpływowych w systemie gospodarki wodno-ściekowej PAKIET PRZEKSZTAŁCONY W INTEGRUJĄCY PROJEKT SYSTEMOWY	Pakiet zakłada (do uzgodnienia z IZ) utworzenie funduszu wspierającego mieszkańców w budowie przydomowych oczyszczalni ścieków lub włączania w kanalizację sieciową celem zwiększenia efektywności istniejących oczyszczalni (zasada: do każdej złotówki wyłożonej przez dane JST do funduszu – ze środków PI 6.2 dokładane jest 2 PLN) w ten sposób powstaje pula środków zarządzana na poziomie BTOF. Tego typu rozwiązanie jest już stosowane w niektórych gminach BTOF. Pula środków może być dodatkowo zasilona z innych źródeł np. NFOŚ i GW	Projekt systemowy

Poniżej zaprezentowano pakiety fiszek wynikające ze zgłoszonych potrzeb. JST, które zgłosiły zapotrzebowanie w ramach PI 6.2 to: m. Chełmża, Chełmża, Czernikowo, Dąbrowa Chełmińska, Dobrcz, Koronowo, Kowalewo Pomorskie, Łabiszyn, Łubianka, Łysomice, Nowa Wieś Wielka, Obrowo, Sicienko, Szubin, Zławieś Wielka. (Lista JST nie jest ostatecznie zamknięta.)¹³¹

Tabela 51. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji w ramach ZIT¹³² (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
1	Infrastruktura wodna	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest m.in. budowa i/lub modernizacja linii wodociągowych, zakup urządzeń i aparatury służących gromadzeniu i przesyłowi wody, budowa pomp ciepła
2	Infrastruktura wodna i kanalizacyjna	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest poprawa stanu infrastruktury kanalizacyjnej na obszarze gmin (budowa i/lub modernizacja)
3	Przydomowe oczyszczalnie	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest budowa

¹³¹ Zestawienie wszystkich „fiszek projektowych” zgłoszonych przez JST zostało umieszczone w Sprawozdaniu z przygotowania Strategii ZIT.

¹³² Na podstawie wyników głosowań przedstawicieli gmin w czasie sesji strategicznych pakiety nr 1,2,3 określono jako pilne do realizacji

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
	ścieków	przydomowych oczyszczalni ścieków (Projekt przeniesiony do grupy Działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF (w tabeli powyżej))

Działaniem w kierunku uruchomienia działań ZIT BTOF jest przygotowanie listy:

- Strategicznych Projektów Systemowych (SPS)
- Integrujących projektów Systemowych (IPS)

Wraz z przypisaniem im stosownych wartości, harmonogramów realizacji, typów beneficjentów oraz wskazaniem projektów komplementarnych.

Lista ta, wypracowana przez członków ZIT, podlega zatwierdzeniu przez Związek ZIT i jest przedkładana wraz z całą Strategią ZIT do akceptacji przez IZ RPO WKP a następnie MIR.

Projekt listy Strategicznych Projektów Systemowych oraz Integrujących Projektów Systemowych w odniesieniu do każdego działania został zamieszczony w załączniku do niniejszego dokumentu.

Działanie 2.2 Udostępnianie zasobów	
Priorytet Inwestycyjny PI 6.3	
<i>Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego</i>	
<p>Przykładowe typy projektów:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Projekty infrastrukturalne realizowane w instytucjach kultury, bibliotekach, archiwach, muzeach, obiektach i obszarach zabytkowych, obszarach przemysłowych o wartościach historycznych 2. Konserwacja zabytków ruchomych i materiałów archiwalnych stanowiących dziedzictwo dokumentacyjne 3. Wsparcie działań informacyjnych i promocyjnych walorów środowiskowych i kulturowych regionu pod kątem ich komercyjnego wykorzystania 	<p>Potencjalni beneficjenci / Grupy docelowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • JST, ich związki i stowarzyszenia oraz samorządowe jednostki organizacyjne; inne podmioty posiadające osobowość prawną; państwowe jednostki organizacyjne; organy władzy, administracji rządowej; przedsiębiorstwa; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych.
<p>Wskaźniki produktu i rezultatu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zgodnie z Tabelą 45 Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT, zgodnie z zapisami RPO WKP 	
<p>Max poziom dofinansowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maksymalny poziom dofinansowania zostanie określony w Szczegółowym Opisie Priorytetów zatwierdzonym przez KM RPO WKP. 	

<p>Mechanizm finansowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Instrumenty zwrotne • Instrumenty dotacyjne • Inne/dodatkowe/preferowane instrumenty finansowe
<p>Tryb wyboru projektów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pozakonkursowy, – jako podstawowy tryb wyboru projektów dla przedsięwzięć wynikających ze Strategii ZIT • Konkursowy – na podstawie przyjętych przez IZ RPO WKP kryteriów
<p>Termin realizacji: 2014 – 2020</p>

Hierarchia ważności/kolejności podejmowanej interwencji – zgodnie z opisem we wstępie rozdziału.

Dla Działania 2.2 Udostępnianie zasobów opracowano poniższe pakiety projektów wynikające z przeprowadzonych diagnoz oraz analizy tzw. fiszek projektowych w ramach, których gminy zgłaszały pomysły / zapotrzebowanie na inwestycje w kontekście instrumentu ZIT.

Poniżej umieszczone zostały rekomendowane, dodatkowe pakiety projektów wynikające z przeprowadzonych diagnoz i mające bardzo wysoki potencjał integrujący BTOF w kierunku jego roli metropolitalnej. Rekomenduje się również przeznaczenie minimum 5% alokacji na dany PI na realizację tych pakietów.

Tabela 52. Działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu	Tryb realizacji
1	Karnet kulturalny PAKIET PRZEKSZTAŁCONY W INTEGRUJĄCY PROJEKT SYSTEMOWY połączony z pakietem 2	Pakiet zawiera propozycję rozwiązania systemowego nakierowanego na wytworzenie u młodzieży szkolnej nawyku korzystania z kultury, w tym kultury wysokiej. Podstawowe dla jego efektywności jest działanie dwukierunkowe: prezentacja dorobku instytucji kulturalnych miast rdzenia JST ościennych oraz karnet dla wszystkich uczniów z terenu BTOF na cykliczne spotkania z kulturą (filharmonia, muzea itp.)	Projekt systemowy
2	Kultura na nowo PAKIET PRZEKSZTAŁCONY W INTEGRUJĄCY PROJEKT SYSTEMOWY połączony z pakietem 1	Pakiet zawiera zestaw projektów innowacyjnych nakierowanych na zwiększenie udziału mieszkańców BTOF w kulturze. Z preferencją dla rozwiązań nowatorskich i angażujących nowe technologie	Wiązka projektów

Poniżej zaprezentowano pakiety fiszek wynikające ze zgłoszonych potrzeb. JST, które zgłosiły zapotrzebowanie w ramach PI 6.3 to: Bydgoszcz, Białe Błota, m. Chełmża, Chełmża, Czernikowo, Dąbrowa Chełmińska, Koronowo, Łubianka, Łysomice, Nowa Wieś Wielka, Osielsko, Obrowo, Powiat

Toruński, Solec Kujawski, Szubin, Toruń, Wielka Nieszawka, Zławieś Wielka. (Lista JST nie jest ostatecznie zamknięta.)¹³³

Tabela 53. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji w ramach ZIT¹³⁴ (pakieety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
1	Ochrona zabytków	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest prowadzenie prac konserwatorskich dotyczące obiektów zabytkowych znajdujących się w obszarze funkcjonalnym
2	Modernizacja instytucji kultury	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest modernizacja infrastruktury instytucji kultury oraz uatrakcyjnienie oferty kulturalnej oferowanej w ww. obiektach
3	Historyczne szlaki turystyczne (wsparcie oferty turystycznej)	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest rozwijanie oferty edukacyjnej i turystycznej obszaru funkcjonalnego poprzez tworzenie szlaków turystycznych łączących ważne miejsca historyczne (np. związane z II wojną światową)
4	Kultura niestandardowo	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest realizacja innowacyjnych, nowatorskich projektów w obszarze kultury, które mogłyby wzbogacić ofertę kulturalną obszaru funkcjonalnego, przyczyniać się do upowszechniania kultury i wzmacniać integralność obszaru funkcjonalnego
5	Promocja kultury i turystyki na terenie całego BTOF	Pakiet zawiera propozycję kompleksowego projektu, którego głównym celem jest stworzenie portalu poświęconego dziedzictwu kulturowemu i kulturze na obszarze funkcjonalnym (integracja informacji nt. dziedzictwa kulturowego regionu, jego ochrony, a także wydarzeń kulturalnych)

Działaniem w kierunku uruchomienia działań ZIT BTOF jest przygotowanie listy:

- Strategicznych Projektów Systemowych (SPS)
- Integrujących projektów Systemowych (IPS)

Wraz z przypisaniem im stosownych wartości, harmonogramów realizacji, typów beneficjentów oraz wskazaniem projektów komplementarnych.

Lista ta, wypracowana przez członków ZIT, podlega zatwierdzeniu przez Związek ZIT i jest przedkładana wraz z całą Strategią ZIT do akceptacji przez IZ RPO WKP a następnie MIR.

Projekt listy Strategicznych Projektów Systemowych oraz Integrujących Projektów Systemowych w odniesieniu do każdego działania został zamieszczony w załączniku do niniejszego dokumentu.

Działanie 2.3 Zielona infrastruktura

Priorytet Inwestycyjny PI 6.4

Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie

¹³³ Zestawienie wszystkich „fiszek projektowych” zgłoszonych przez JST zostało umieszczone w Sprawozdaniu z przygotowania Strategii ZIT.

¹³⁴ Na podstawie wyników głosowań przedstawicieli gmin w czasie sesji strategicznych pakieety nr 2,3,5 określono jako pilne do realizacji

Przykładowe typy projektów:

1. Projekty związane z ochroną siedlisk i gatunków (w tym ochrona powierzchni i odtwarzanie siedlisk cennych przyrodniczo) w szczególności na terenach parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody (w tym położonych na obszarach Natura 2000)
2. Projekty w zakresie zwalczania gatunków inwazyjnych obcych i działania w ramach zielonej infrastruktury, w tym tworzenie i udrażnianie korytarzy ekologicznych
3. Projekty mające na celu zabezpieczenie obszarów cennych przyrodniczo przed nadmierną i niekontrolowaną presją turystów oraz dotyczące działalności wykorzystującej lokalne zasoby przyrodnicze
4. Działania w ramach zielonej infrastruktury, ochrony różnorodności biologicznej
5. Projekty informacyjno-edukacyjne, podnoszące świadomość mieszkańców w zakresie właściwych zachowań społecznych w odniesieniu do dziedzictwa przyrodniczego regionu
6. Inwentaryzacja przyrodnicza

Potencjalni beneficjenci / Grupy docelowe:

- JST, ich związki i stowarzyszenia oraz samorządowe jednostki organizacyjne; inne podmioty posiadające osobowość prawną; państwowe jednostki organizacyjne; organy władzy, administracji rządowej; przedsiębiorstwa; organizacje pozarządowe

Wskaźniki produktu i rezultatu:

- Zgodnie z Tabelą 45 Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT, zgodnie z zapisami RPO WKP

Max poziom dofinansowania:

- Maksymalny poziom dofinansowania zostanie określony w Szczegółowym Opisie Priorytetów zatwierdzonym przez KM RPO WKP.

Mechanizm finansowania:

- Instrumenty zwrotne
- Instrumenty dotacyjne
- Inne/dodatkowe/preferowane instrumenty finansowe

Tryb wyboru projektów:

- Pozakonkursowy, – jako podstawowy tryb wyboru projektów dla przedsięwzięć wynikających ze Strategii ZIT
- Konkursowy – na podstawie przyjętych przez IZ RPO WKP kryteriów

Termin realizacji: 2014 - 2020

Hierarchia ważności/kolejności podejmowanej interwencji – zgodnie z opisem we wstępie rozdziału.

Dla Działania 2.3 Zielona infrastruktura opracowano poniższe pakiety projektów wynikające z przeprowadzonych diagnoz oraz analizy tzw. fiszek projektowych w ramach, których gminy zgłaszały pomysły / zapotrzebowanie na inwestycje w kontekście instrumentu ZIT.

Poniżej umieszczone zostały rekomendowane, pakiety projektów wynikające z przeprowadzonych diagnoz i mające bardzo wysoki potencjał integrujący BTOF w kierunku jego roli metropolitalnej. Rekomenduje się również przeznaczenie minimum 5% alokacji na dany PI na realizację tych pakietów.

Tabela 54. Działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF. (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu	Tryb realizacji
1	Inwentaryzacja przyrodnicza PAKIET PRZEKSZTAŁCONY W INTEGRUJĄCY PROJEKT SYSTEMOWY	Pakiet zawiera działania mające na celu przeprowadzenie pełnej inwentaryzacji przyrodniczej na obszarze BTOF, z określeniem granic obszarów chronionych oraz wskazaniem obiektów i obszarów najatrakcyjniejszych przyrodniczo celem udostępnienia ich mieszkańcom w ramach nowych, opracowanych szlaków turystycznych	Projekt systemowy
2	Stworzenie planów ochrony przyrody dla obszarów chronionych i/lub atrakcyjnych turystycznie PAKIET PRZEKSZTAŁCONY i włączony W INTEGRUJĄCY PROJEKT SYSTEMOWY opisany powyżej	Pakiet zawiera działania mające na celu precyzyjne uregulowanie zasad zabudowy na obszarach chronionych np. lokalizacji zabudowy przy brzegach jezior podlegających ochronie. Rozwiązania systemowe w tym zakresie pozwolą w sposób usystematyzowany i kontrolowany „eksploatować” zasoby przyrody.	Wiązka projektów

Poniżej zaprezentowano pakiety fiszek wynikające ze zgłoszonych potrzeb. JST, które zgłosiły zapotrzebowanie w ramach PI 6.4 to: Bydgoszcz, Białe Błota, m. Chełmża, Chełmża, Czernikowo, Dąbrowa Chełmińska, Dobrcz, Koronowo, Kowalewo Pomorskie, Lubicz, Łubianka, Łysomice, Nowa Wieś Wielka, Osielsko, Obrowo, Sicienko, Solec Kujawski, Szubin, Toruń, Wielka Nieszawka, Zławieś Wielka. (Lista JST nie jest ostatecznie zamknięta.)¹³⁵

Tabela 55. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji w ramach ZIT¹³⁶ (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
1	Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych – woda (tereny poza obszarami miejskimi)	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest wykorzystanie endogenicznych wodnych walorów przyrodniczych obszaru funkcjonalnego
2	Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych – łąd (tereny poza obszarami miejskimi)	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest wykorzystanie endogenicznych łądowych walorów przyrodniczych obszaru funkcjonalnego

¹³⁵ Zestawienie wszystkich „fiszek projektowych” zgłoszonych przez JST zostało umieszczone w Sprawozdaniu z przygotowania Strategii ZIT.

¹³⁶ Na podstawie wyników głosowań przedstawicieli gmin w czasie sesji strategicznych pakiety nr 1, 2,5 określono jako pilne do realizacji

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
3	Miejskie enklawy wodne PAKIET PRZEKSZTAŁCONY W TRATEGICZNY PROJEKT SYSTEMOWY	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest wykorzystanie endogenicznych wodnych walorów przyrodniczych występujących w miastach obszaru funkcjonalnego
4	Przyroda w mieście PAKIET PRZEKSZTAŁCONY W TRATEGICZNY PROJEKT SYSTEMOWY	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest zagospodarowanie terenów zielonych np. poprzez tworzenie / modernizację parków
5	Inwentaryzacja i monitoring miejskich zasobów przyrodniczych	Pakiet zawiera propozycję projektów, których głównym celem jest narzędzi do inwentaryzacji i monitoringu zasobów przyrodniczych obszaru funkcjonalnego Projekt przeniesiony do grupy Działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF (w tabeli powyżej)
6	Edukacja ekologiczna	Pakiet zawiera propozycję projektów, których głównym celem jest podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców obszaru funkcjonalnego (działania edukacyjne w postaci kampanii informacyjno-promocyjnej, zajęcia dydaktyczne w szkołach) Powiązanie chronionych zasobów przyrody z działalnością edukacyjną. Przyczyni się do podniesienia świadomości ekologiczną i ograniczenie negatywnego wpływu na zasoby przyrody

Działaniem w kierunku uruchomienia działań ZIT BTOF jest przygotowanie listy:

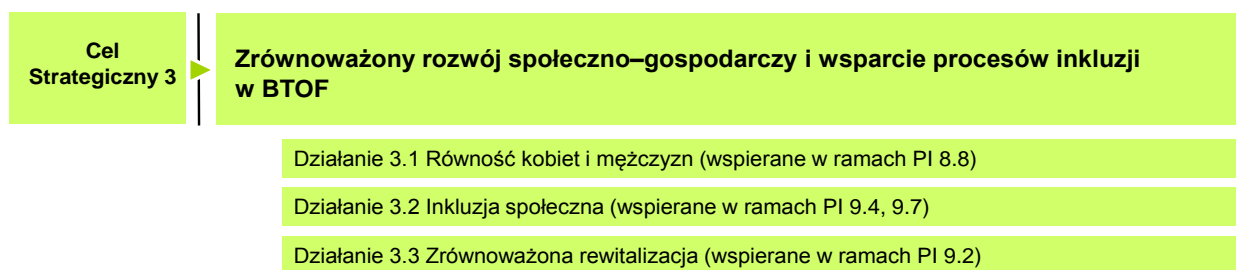
- **Strategicznych Projektów Systemowych (SPS)**
- **Integrujących projektów Systemowych (IPS)**

Wraz z przypisaniem im stosownych wartości, harmonogramów realizacji, typów beneficjentów oraz wskazaniem projektów komplementarnych.

Lista ta, wypracowana przez członków ZIT, podlega zatwierdzeniu przez Związek ZIT i jest przedkładana wraz z całą Strategią ZIT do akceptacji przez IZ RPO WKP a następnie MIR.

Projekt listy Strategicznych Projektów Systemowych oraz Integrujących Projektów Systemowych w odniesieniu do każdego działania został zamieszczony w załączniku do niniejszego dokumentu.

6.3. Cel Strategiczny 3 wraz z opisem działań i propozycjami pakietów projektów

Poniżej zaprezentowano działania realizowane w ramach Celu Strategicznego 3

Działanie 3.1 Równość kobiet i mężczyzn	
Priorytet Inwestycyjny PI 8.8	
<i>Równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym dostęp do zatrudnienia, rozwój kariery, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie równości wynagrodzeń za taką samą pracę</i>	
<p>Przykładowe typy projektów:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie dla tworzenia i funkcjonowania podmiotów opieki nad dzieckiem do lat 3, w tym żłobków (m.in. przyzakładowych), klubów dziecięcych 2. Tworzenie warunków dla rozwoju opieki nad dziećmi do lat 3 u dziennego opiekuna, 3. Działania ukierunkowane na istniejące formy opieki nad dziećmi do lat 3 w zakresie tworzenia dodatkowych miejsc opieki 4. Opracowanie i wdrożenie kompleksowych programów wspierających powrót do pracy, 5. Finansowanie opieki nad dziećmi do lat 3 (np. voucher aktywizacyjny) 6. Działania ukierunkowane na opracowanie i wdrożenie nowych rozwiązań w zakresie organizacji pracy np. worksharing, telepraca, elastyczne godziny pracy, wypożyczanie pracowników 	<p>Potencjalni beneficjenci / Grupy docelowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych) <p>Grupy docelowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osoby fizyczne w wieku aktywności zawodowej wyłączone z rynku pracy w związku ze sprawowaniem opieki na dziećmi do lat 3 lub powracające na rynek pracy po urloпах macierzyńskich/wychowawczych, • Pracodawcy
<p>Wskaźniki produktu i rezultatu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zgodnie z Tabelą 45 Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT, zgodnie z zapisami RPO WKP 	

<p>Max poziom dofinansowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maksymalny poziom dofinansowania zostanie określony w Szczegółowym Opisie Priorytetów zatwierdzonym przez KM RPO WKP.
<p>Mechanizm finansowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Instrumenty dotacyjne • Inne/dodatkowe/preferowane instrumenty finansowe
<p>Tryb wyboru projektów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pozakonkursowy – jako podstawowy tryb wyboru projektów dla przedsięwzięć wynikających ze Strategii ZIT • Konkursowy – na podstawie przyjętych przez IZ RPO WKP kryteriów
<p>Termin realizacji: 2014 - 2020</p>

Rekomendowane pakiety projektów wynikające z analizy dobrych praktyk realizowanych przez poszczególne JST. Pakiety projektów uwzględniają wymiar terytorialny w kontekście nowego narzędzia, jakim jest ZIT.

Tabela 56. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji i rekomendowane w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu	Tryb realizacji
1	Zwiększanie dostępności do różnych form opieki dla dzieci do lat trzech	Pakiet zawiera projekty, przy zachowaniu wspólnych standardów, obejmujące tworzenie / zwiększanie dostępności do różnych form opieki nad dzieckiem do lat 3	Projekt systemowy / wiązka projektów
2	Kompleksowy projekt wspierania osób powracających na rynek pracy po urloпах macierzyńskich i wychowawczych	Pakiet projektów obejmujący szeroki wachlarz działań np. zajęcia z psychologiem, zajęcia z doradcą zawodowym, pakiet szkoleń, wsparcie doradcze dla przedsiębiorcy w zakresie elastycznych form zatrudnienia	Projekt systemowy

Działaniem w kierunku uruchomienia działań ZIT BTOF jest przygotowanie listy:

- Strategicznych Projektów Systemowych (SPS)
- Integrujących projektów Systemowych (IPS)

Wraz z przypisaniem im stosownych wartości, harmonogramów realizacji, typów beneficjentów oraz wskazaniem projektów komplementarnych.

Lista ta, wypracowana przez członków ZIT, podlega zatwierdzeniu przez Związek ZIT i jest przedkładana wraz z całą Strategią ZIT do akceptacji przez IZ RPO WKP a następnie MIR.

Projekt listy Strategicznych Projektów Systemowych oraz Integrujących Projektów Systemowych w odniesieniu do każdego działania został zamieszczony w załączniku do niniejszego dokumentu.

Działanie 3.2 Inkluzja społeczna

Priorytet Inwestycyjny PI 9.4

Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie

Przykładowe typy projektów:

1. Działania ukierunkowane na aktywizację społeczno-zawodową osób, rodzin i grup wykluczonych oraz zagrożonych wykluczeniem, w tym realizowane za pośrednictwem podmiotów ekonomii społecznej
2. Działania ukierunkowane na integrację i rehabilitację społeczno-zawodową osób niepełnosprawnych, w tym realizowane za pośrednictwem podmiotów ekonomii społecznej o charakterze reintegracyjnym
3. Działania z zakresu aktywizacji społeczno-zawodowej oraz uzupełnianiu procesu usamodzielniania się skierowane do młodzieży znajdującej się w szczególnej sytuacji życiowej tj. do wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych, osób opuszczających pieczę rodzinną
4. Działania służące wzmocnieniu kompetencji społecznych i zawodowych młodzieży pozostającej pod kuratelą sądową
5. Działania służące monitorowaniu zjawisk społecznych i problemów z nich wynikających, jakości i efektywności programów aktywnej integracji
6. Monitorowanie realizacji lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych
7. Upowszechnianie najlepszych rozwiązań z zakresu pomocy i integracji społecznej

Potencjalni beneficjenci / Grupy docelowe:

- Wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Grupa docelowa:

- Osoby spełniające łącznie trzy warunki:
 - korzystające ze świadczeń społecznych
 - wiek aktywności zawodowej 15-67
 - niezatrudnieni lub zatrudnieni zagrożeni wykluczeniem społecznym, z co najmniej jednego powodu spośród wskazanych w art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004r o pomocy społecznej
- Otoczenie osób wykluczonych społecznie (w takim zakresie, w jakim jest to niezbędne dla wsparcia osób wykluczonych społecznie) w tym osoby pełniące obowiązki opiekuńcze.

Wskaźniki produktu i rezultatu:

- Zgodnie z Tabelą 45 Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT, zgodnie z zapisami RPO WKP

Max poziom dofinansowania:

- Maksymalny poziom dofinansowania zostanie określony w Szczegółowym Opisie Priorytetów zatwierdzonym przez KM RPO WKP.

Mechanizm finansowania:

<ul style="list-style-type: none"> • Instrumenty dotacyjne • Inne/dodatkowe/preferowane instrumenty finansowe
<p>Tryb wyboru projektów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pozakonkursowy – jako podstawowy tryb wyboru projektów dla przedsięwzięć wynikających ze Strategii ZIT • Konkursowy – na podstawie przyjętych przez IZ RPO WKP kryteriów
<p>Termin realizacji: 2014 - 2020</p>

Rekomendowane pakiety projektów wynikające z analizy dobrych praktyk realizowanych przez poszczególne JST. Pakiety projektów uwzględniają wymiar terytorialny w kontekście nowego narzędzia, jakim jest ZIT.

Tabela 57. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji i rekomendowane w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu	Tryb realizacji
1	Ekonomia społeczna dla procesów inkluzji	Pakiet zawiera projekty polegające na wykorzystaniu podmiotów ekonomii społecznej jako skutecznego narzędzia aktywizacji społeczno-zawodowej osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób niepełnosprawnych	Projekt systemowy
2	W stronę samodzielności	Pakiet zawiera projekty polegające na wsparciu młodzieży w trudnej sytuacji (opuszczającej różne formy pieczy zastępczej itp.) w procesie wchodzenia w dorosłość m.in. poprzez wzmacnianie kompetencji społecznych i zawodowych	Projekt systemowy
3	Kompleksowy system monitorowania zjawisk społecznych oraz jakości i efektywności programów aktywnej integracji na terenie BTOF (9.4) i komplementarnie system koordynacji i monitorowania usług społecznych i zdrowotnych (9.7) a także działań podejmowanych na rzecz obszarów poddawanych rewitalizacji (9.2)	Pakiet zawiera projekty polegające na monitorowaniu, koordynacji i docelowym uspołnieniu lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych (Poszukiwanie i aplikowanie najlepszych praktyk w zakresie pomocy i integracji społecznej, Standaryzacja usług i podnoszenia jakości i efektywności podejmowanych działań)	Projekt systemowy
4	Program budzenia aktywności mieszkańców obszarów poddawanych rewitalizacji (pakiet ściśle powiązany z działaniem 9.2)	Działania od mieszkańców dla mieszkańców – mikrogranty na realizację działań aktywizujących zaproponowanych przez lokalne grupy niesformalizowane z terenów objętych działaniem 9.2 (w trybie podobnym do budżetu obywatelskiego)	Wiązka mikroprojektów

Działaniem w kierunku uruchomienia działań ZIT BTOF jest przygotowanie listy:

- Strategicznych Projektów Systemowych (SPS)
- Integrujących projektów Systemowych (IPS)

Wraz z przypisaniem im stosownych wartości, harmonogramów realizacji, typów beneficjentów oraz wskazaniem projektów komplementarnych.

Lista ta, wypracowana przez członków ZIT, podlega zatwierdzeniu przez Związek ZIT i jest przedkładana wraz z całą Strategią ZIT do akceptacji przez IZ RPO WKP a następnie MIR.

Projekt listy Strategicznych Projektów Systemowych oraz Integrujących Projektów Systemowych w odniesieniu do każdego działania został zamieszczony w załączniku do niniejszego dokumentu.

Działanie 3.2 Inkluzja społeczna

Priorytet Inwestycyjny PI 9.7

Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym

Przykładowe typy projektów:

1. Tworzenie i rozwój oferty placówek wsparcia i opieki
2. Rozwój niestacjonarnych usług opiekuńczych świadczonych w środowisku
3. Działania ukierunkowane na podnoszenie umiejętności rodzin i opiekunów służące poprawie jakości usług opiekuńczych
4. Programy rehabilitacji leczniczej ukierunkowane na poprawę funkcjonowania dzieci i młodzieży niepełnosprawnej lub osób starszych
5. Programy profilaktyki zdrowotnej badań przesiewowych dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym
6. Programy wczesnej diagnostyki i leczenia wad rozwojowych dzieci zagrożonych dysfunkcjami lub niepełnosprawnością
7. Programy rehabilitacji leczniczej dla osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym
8. Programy szczepień dla dzieci i osób starszych
9. Programy profilaktyki zdrowotnej dla osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym
10. Usługi szkoleniowe, doradcze i specjalistyczne osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą w tym rodziny zastępcze i kadry prowadzącej, zarządzającej, w tym dyrektorów rodzinnych domów dziecka oraz szkolenie kandydatów na asystentów rodziny (jako działania uzupełniające wsparcie realizowane w ramach POWER)
11. Działania służące wspieraniu rodzin i osób w wypełnianiu ról społecznych i opiekuńczo-wychowawczych realizowane przez placówki wsparcia dziennego, asystentów rodziny, rodziny wspierające
12. Rozwój usług społecznych skierowanych do rodzin i osób w kryzysie świadczonych poprzez

Ośrodki Interwencji Kryzysowej

13. Wsparcie rozwoju form pieczy zastępczej m.in. podnoszenie jakości opieki nad dziećmi w instytucjonalnej pieczy zastępczej poprzez zmniejszenie liczby dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz podwyższenie wieku dzieci w tych placówkach, a także rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej (deinstytucjonalizacja)
14. Usługi informacyjne, edukacyjne, terapeutyczne, poradnictwo prawne, poradnictwo i wsparcie indywidualne/grupowe w zakresie podniesienia kompetencji życiowych i umiejętności zawodowych, służące przezwyciężaniu nieporadności życiowej osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym tzw. biednych pracujących
15. Działania ukierunkowane na wsparcie osób bezdomnych
16. Działania ukierunkowane na rozwój mieszkalnictwa chronionego, wspomaganego i treningowego
17. Działania służące monitorowaniu zapotrzebowania na usługi społeczne i zdrowotne dostępne w regionie, monitorowanie strony popytowej i rozwój oferty usług społecznych i zdrowotnych, jakości i efektywności świadczenia usług społecznych i zdrowotnych

Potencjalni beneficjenci / Grupy docelowe:

- Wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Grupa docelowa:

- Osoby niezatrudnione lub osoby zatrudnione (których dochód nie jest wyższy niż dwukrotność kryteriów dochodowych, o których mowa w art. 8 ustawy o pomocy społecznej), w wieku aktywności zawodowej (15-64 lata) zagrożone wykluczeniem społecznym w rozumieniu art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej,
- Otoczenie osób wykluczonych społecznie (w takim zakresie w jakim jest to niezbędne dla wsparcia osób wykluczonych społecznie) w tym osoby pełniące obowiązki opiekuńcze
- Osoby nieaktywne zawodowo, w szczególności dzieci, młodzież, osoby starsze zagrożone wykluczeniem społecznym lub wykluczone
- Rodziny z dziećmi z problemami opiekuńczo-wychowawczymi,
- Kandydaci oraz osoby sprawujące pieczę zastępczą.

Wskaźniki produktu i rezultatu:

- Zgodnie z Tabelą 45 Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT, zgodnie z zapisami RPO WKP

Max poziom dofinansowania:

- Maksymalny poziom dofinansowania zostanie określony w Szczegółowym Opisie Priorytetów zatwierdzonym przez KM RPO WKP.

Mechanizm finansowania:

- Instrumenty dotacyjne
- Inne/dodatkowe/preferowane instrumenty finansowe

Tryb wyboru projektów:

- Pozakonkursowy – jako podstawowy tryb wyboru projektów dla przedsięwzięć wynikających

ze Strategii ZIT
<ul style="list-style-type: none"> • Konkursowy – na podstawie przyjętych przez IZ RPO WKP kryteriów
Termin realizacji: 2014 – 2020

Rekomendowane pakiety projektów wynikające z analizy dobrych praktyk realizowanych przez poszczególne JST. Pakiety projektów uwzględniają wymiar terytorialny w kontekście nowego narzędzia, jakim jest ZIT.

Tabela 58. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji i rekomendowane w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu	Tryb realizacji
1	Usługi opiekuńcze w odpowiedzi na zróżnicowane potrzeby społeczne	Pakiet zawiera projekty, których głównym celem jest wsparcie systemu usług opiekuńczych na różnym poziomie zindywidualizowania (stacjonarne, świadczone w placówkach, niestacjonarne świadczone w środowisku oraz zwiększanie umiejętności rodzin i opiekunów).	Projekt systemowy
2	Usługi lecznicze i rehabilitacyjne na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu	Pakiet zawiera projekty obejmujące działania na rzecz kompleksowego zabezpieczenia usług zdrowotnych i rehabilitacyjnych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (np. badania przesiewowe, programy wczesnej diagnostyki i leczenia wad rozwojowych, programy szczepień i profilaktyki zdrowotnej)	Projekt systemowy
3	Wsparcie rodziny i form pieczy zastępczej	Pakiet zawiera działania wspierające w zakresie właściwego wypełniania ról społecznych i opiekuńczo – wychowawczych realizowanego w różnych formach. Rozwój usług społecznych w ramach Ośrodków Interwencji Kryzysowej. Wsparcie w kierunku deinstytucjonalizacji form pieczy zastępczej oraz podnoszenie jakości tych form.	Projekt systemowy
4	Usługi środowiskowe dla osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym	Pakiet obejmujący wszelkie formy wsparcia w zakresie kompetencji życiowych i umiejętności zawodowych w celu przezwyciężania tzw. nieporadności życiowej i bezdomności (w tym rozwój mieszkalnictwa chronionego, wspomaganego i treningowego)	Projekt systemowy

Działaniem w kierunku uruchomienia działań ZIT BTOF jest przygotowanie listy:

- **Strategicznych Projektów Systemowych (SPS)**
- **Integrujących projektów Systemowych (IPS)**

Wraz z przypisaniem im stosownych wartości, harmonogramów realizacji, typów beneficjentów oraz wskazaniem projektów komplementarnych.

Lista ta, wypracowana przez członków ZIT, podlega zatwierdzeniu przez Związek ZIT i jest przedkładana wraz z całą Strategią ZIT do akceptacji przez IZ RPO WKP a następnie MIR.

Projekt listy Strategicznych Projektów Systemowych oraz Integrujących Projektów Systemowych w odniesieniu do każdego działania został zamieszczony w załączniku do niniejszego dokumentu.

Działanie 3.3 Zrównoważona rewitalizacja

Priorytet Inwestycyjny PI 9.2

Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich

Wsparcie wyłącznie na operacje dotyczące kompleksowej rewitalizacji wspieranej z dwóch funduszy – wybierane w oparciu o Program Rewitalizacji Miast/Lokalne Plany Rewitalizacji lub inne dokumenty z powyższego zakresu (działania inwestycyjne z EFRR podporządkowane rozwiązywaniu zdiagnozowanych problemów społecznych - działania inwestycyjne powinny służyć realizacji CT 9 (obowiązkowo), a dodatkowo mogą być powiązane ze wsparciem w ramach CT 8 i CT 10. Projekty z zakresu rewitalizacji muszą być realizowane jako zintegrowane przedsięwzięcia dotyczące wszystkich aspektów rewitalizacji danego obszaru¹³⁷.

Przykładowe typy projektów:

1. Działania rewitalizacyjne podejmowane w oparciu o Program Rewitalizacji Miast/Lokalne Programy Rewitalizacji lub inne dokumenty z powyższego zakresu i podporządkowane rozwiązaniu zdiagnozowanych problemów społecznych – rewitalizacja fizyczna i społeczna

Potencjalni beneficjenci / Grupy docelowe:

- JST, ich związki i stowarzyszenia oraz samorządowe jednostki organizacyjne, organy władzy, administracji rządowej, państwowe jednostki organizacyjne, inne jednostki sektora finansów publicznych, organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa, spółdzielnie mieszkaniowe oraz wspólnoty mieszkaniowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych

Wskaźniki produktu i rezultatu:

- Zgodnie z Tabelą 45 Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT, zgodnie z zapisami RPO WKP

Max poziom dofinansowania:

- Maksymalny poziom dofinansowania zostanie określony w Szczegółowym Opisie Priorytetów zatwierdzonym przez KM RPO WKP.

Mechanizm finansowania:

- Instrumenty zwrotne
- Instrumenty dotacyjne
- Inne/dodatkowe/preferowane instrumenty finansowe

Tryb wyboru projektów:

- Pozakonkursowy – jako podstawowy tryb wyboru projektów dla przedsięwzięć wynikających ze Strategii ZIT

¹³⁷ Zgodnie z zapisami Linii demarkacyjnej z lutego 2014 r.

Termin realizacji: 2014 - 2020

Dla Działania 3.3 Zrównoważona rewitalizacja opracowano poniższe pakiety projektów wynikające z przeprowadzonych diagnoz oraz analizy tzw. fiszek projektowych w ramach, których gminy zgłaszały pomysły / zapotrzebowanie na inwestycje w kontekście instrumentu ZIT.

JST, które zgłosiły zapotrzebowanie w ramach PI 9.2 to: Bydgoszcz, Białe Błota, Koronowo, Łabiszyn, Łysomice, Nakło nad Notecią, Osielsko, Solec Kujawski, Szubin, Toruń. (Lista JST nie jest ostatecznie zamknięta.)¹³⁸

Tabela 59. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym możliwe do realizacji i rekomendowane w ramach ZIT¹³⁹ (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
1	Rewitalizacja miejskich przestrzeni publicznych	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest zrewitalizowanie budynków, oświetlenia, wykonanie nowej małej architektury, ożywienie ww. terenów i nadanie im nowych funkcji, aktywizacja społeczna mieszkańców na terenie obszaru zdegradowanego
2	Rewitalizacja zdegradowanych terenów przemysłowych	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest rewitalizacja terenów przemysłowych i nadanie im nowych funkcji
3	Rewitalizacja miejskich terenów zielonych	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest ożywienie obszarów zdegradowanych i poprawę ich funkcjonalności, polegające m.in. na tworzeniu połączeń komunikacyjnych, miejsc służących rekreacji, aktywnemu spędzaniu czasu na świeżym powietrzu
4	Rewitalizacja przestrzeni zabytkowych	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest konserwacja obiektów zabytkowych i rewitalizacja otoczenia wokół zabytków
5	Rewitalizacja części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest rewitalizacja budynków mieszkalnych

Projekty rewitalizacyjne muszą być realizowane w odpowiedzi na zdiagnozowane potrzeby w danej lokalizacji, dlatego niemożliwe jest zastosowanie rozwiązania w postaci projektu systemowego. Projekty rewitalizacyjne będą realizowane jako wiązki projektów. Z tego powodu podstawowym pakietem o oddziaływaniu integrującym będzie narzędzie opisane w ramach działania 3.2 służące do monitorowania działań na rzecz inkluzji opisanych Priorytetami Inwestycyjnymi: 9.4, 9.7 i 9.2

Działaniem w kierunku uruchomienia działań ZIT BTOF jest przygotowanie listy:

- **Strategicznych Projektów Systemowych (SPS)**
- **Integrujących projektów Systemowych (IPS)**

¹³⁸ Zestawienie wszystkich „fiszek projektowych” zgłoszonych przez JST zostało umieszczone w Sprawozdaniu z przygotowania Strategii ZIT.

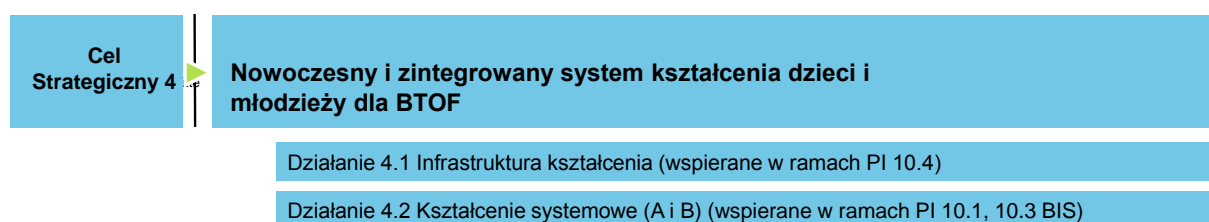
¹³⁹ Na podstawie wyników głosowań przedstawicieli gmin w czasie sesji strategicznych pakiety nr 1, 2,3 określono jako pilne do realizacji

Wraz z przypisaniem im stosownych wartości, harmonogramów realizacji, typów beneficjentów oraz wskazaniem projektów komplementarnych.

Lista ta, wypracowana przez członków ZIT, podlega zatwierdzeniu przez Związek ZIT i jest przedkładana wraz z całą Strategią ZIT do akceptacji przez IZ RPO WKP a następnie MIR.

Projekt listy Strategicznych Projektów Systemowych oraz Integrujących Projektów Systemowych w odniesieniu do każdego działania został zamieszczony w załączniku do niniejszego dokumentu

6.4. Cel Strategiczny 4 wraz z opisem działań i propozycjami pakietów projektów

Poniżej zaprezentowano działania realizowane w ramach Celu Strategicznego 4

Działanie 4.1 Infrastruktura kształcenia	
<p>Priorytet Inwestycyjny PI 10.4</p> <p><i>Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej</i></p> <p>PI 10.4 - Wsparcie inwestycyjne z EFRR możliwe będzie wyłącznie w powiązaniu z działaniami realizowanymi z EFS w ramach Priorytetu Inwestycyjnego 10.1. i 10.3 BIS w zakresie szkolnictwa zawodowego i jako element uzupełniający interwencję EFS prowadzący do osiągnięcia celów wynikających z CT10.</p> <p>Koniecznym warunkiem dla realizacji projektów z PI 10.4 jest posiadanie jasnej wizji i kompleksowych planów wykorzystania powstałej infrastruktury i jej powiązania z działaniami EFS (konieczność uwzględnienia kwestii demograficznych, analizy ekonomicznej inwestycji po zakończeniu projektu. Ponadto w przypadku szkolnictwa zawodowego istnieje konieczność uwzględnienia wymiaru dopasowania do potrzeb rynku pracy i Smart specialisation).¹⁴⁰</p>	
<p>Przykładowe typy projektów:</p> <p>1. Rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej w przedszkolach, szkołach oraz placówkach systemu oświaty prowadzących kształcenie zawodowe i</p>	<p>Potencjalni beneficjenci / Grupy docelowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> JST, ich związki i stowarzyszenia oraz samorządowe jednostki organizacyjne, państwowe jednostki organizacyjne, osoby fizyczne i prawne będące organami

¹⁴⁰ Zgodnie z zapisami Linii demarkacyjnej z lutego 2014 r.

<p>ustawiczne, szkoły dla dorosłych</p> <p>2. Uzupełnianie luk w zakresie niezbędnej infrastruktury sportowej szkół i placówek edukacyjnych</p>	<p>prowadzącymi szkoły i placówki systemu oświaty realizujące kształcenie ogólne, zawodowe i ustawiczne, zakłady kształcenia i placówki doskonalenia nauczycieli, kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, uczelnie, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy.</p>
<p>Wskaźniki produktu i rezultatu:</p> <ul style="list-style-type: none"> Zgodnie z Tabelą 45 Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT, zgodnie z zapisami RPO WKP 	
<p>Max poziom dofinansowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> Maksymalny poziom dofinansowania zostanie określony w Szczegółowym Opisie Priorytetów zatwierdzonym przez KM RPO WKP. 	
<p>Mechanizm finansowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> Instrumenty dotacyjne Inne / dodatkowe / preferowane instrumenty finansowe (np. partnerstwo publiczno-prywatne) <p>Nie przewiduje się zastosowania instrumentów zwrotnych.</p>	
<p>Tryb wyboru projektów:</p> <ul style="list-style-type: none"> Pozakonkursowy – Tryb pozakonkursowy będzie miał zastosowanie do projektów o charakterze strategicznym, wynikających z regionalnego zestawienia projektów priorytetowych (zgodnie z Umową Partnerstwa 2014-2020). Ponadto przewiduje się możliwość zastosowania trybu pozakonkursowego w zakresie inwestycji realizowanych w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Konkursowy – na podstawie przyjętych przez IZ RPO WKP kryteriów 	
<p>Termin realizacji: 2014 – 2020</p>	

Działanie 4.2 Kształcenie systemowe (A)

Priorytet Inwestycyjny PI 10.1

Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej, jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i poza formalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia

Przykładowe typy projektów:

1. Tworzenie placówek wychowania przedszkolnego, lub generowanie nowych miejsc w placówkach istniejących
2. Podniesienie kompetencji zawodowych nauczycieli

Potencjalni beneficjenci / Grupy docelowe:

- Wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Główne grupy docelowe:

<p>3. Programy w zakresie doradztwa edukacyjno-zawodowego</p> <p>4. Programy ukierunkowane na: rozwijanie kompetencji kluczowych, cyfrowych oraz kreatywności, innowacyjności, na indywidualne podejście do pracy z uczniem, wsparcie dla uczniów zagrożonych przedwczesnym wypadnięciem z systemu oświaty, w zakresie pracy z uczniem młodszym</p> <p>5. Realizacja programów stypendialnych</p> <p>6. Kompleksowe programy wyposażenia szkół i placówek w nowoczesny sprzęt i materiały dydaktyczne sprzyjające wysokiej jakości kształcenia</p>	<ul style="list-style-type: none"> • dzieci w wieku przedszkolnym (zgodnie z Ustawą o systemie oświaty) oraz ich rodzice/opiekunowie, przedszkola, inne formy wychowania przedszkolnego, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, uczniowie i wychowankowie szkół i placówek prowadzących kształcenie ogólne oraz ich rodzice/opiekunowie, osoby, które przedwcześnie opuściły system oświaty, szkoły i placówki prowadzące kształcenie ogólne, nauczyciele i pracownicy pedagogiczni przedszkoli, innych form wychowania przedszkolnego, szkół i placówek prowadzących kształcenie ogólne
<p>Wskaźniki produktu i rezultatu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zgodnie z Tabelą 45 Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT, zgodnie z zapisami RPO WKP 	
<p>Max poziom dofinansowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maksymalny poziom dofinansowania zostanie określony w Szczegółowym Opisie Priorytetów zatwierdzonym przez KM RPO WKP. 	
<p>Mechanizm finansowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Instrumenty dotacyjne • Inne/dodatkowe/preferowane instrumenty finansowe 	
<p>Tryb wyboru projektów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pozakonkursowy – jako podstawowy tryb wyboru projektów dla przedsięwzięć wynikających ze Strategii ZIT • Konkursowy – na podstawie przyjętych przez IZ RPO WKP kryteriów, na potrzeby 	
<p>Termin realizacji: 2014 - 2020</p>	

Działanie 4.2 Kształcenie systemowe (B)

Priorytet Inwestycyjny PI 10.3 BIS

Lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwienie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmocnienie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami

Przykładowe typy projektów:

Potencjalni beneficjenci / Grupy docelowe:

<ol style="list-style-type: none"> 1. Programy staży zawodowych we współpracy z pracodawcami 2. Doradztwo edukacyjno-zawodowe 3. Realizacja dodatkowych zajęć w zakresie przedmiotów zawodowych i zajęć specjalistycznych 4. Podniesienie kompetencji zawodowych nauczycieli 5. Wyposażenie szkół i placówek w nowoczesny sprzęt i materiały dydaktyczne sprzyjające wysokiej jakości kształcenia zawodowego 6. Programy staży i praktyk zawodowych we współpracy z pracodawcami 7. Modernizacja procesu kształcenia zawodowego w kontekście wyzwań rynku pracy 8. Programy ukierunkowane na podniesienie kompetencji instruktorów praktycznej nauki zawodu 9. Współpraca szkół i placówek kształcenia zawodowego z przedsiębiorstwami, szkolnictwem wyższym oraz instytucjami rynku pracy 	<ul style="list-style-type: none"> • Wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych). <p>Główne grupy docelowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uczniowie i słuchacze szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe (z wyłączeniem słuchaczy szkół dla dorosłych), młodociani pracownicy, szkoły i placówki (instytucje i kadra pedagogiczna) prowadzące kształcenie zawodowe (z wyłączeniem szkół dla dorosłych), partnerzy społeczno-gospodarczy, pracodawcy
<p>Wskaźniki produktu i rezultatu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zgodnie z Tabelą 45 Przeporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT, zgodnie z zapisami RPO WKP 	
<p>Max poziom dofinansowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maksymalny poziom dofinansowania zostanie określony w Szczegółowym Opisie Priorytetów zatwierdzonym przez KM RPO WKP. 	
<p>Mechanizm finansowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Instrumenty dotacyjne • Inne/dodatkowe/preferowane instrumenty finansowe 	
<p>Tryb wyboru projektów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pozakonkursowy – jako podstawowy tryb wyboru projektów dla przedsięwzięć wynikających ze Strategii ZIT • Konkursowy – na podstawie przyjętych przez IZ RPO WKP kryteriów, na potrzeby 	
<p>Termin realizacji: 2014 - 2020</p>	

Hierarchia ważności/kolejności podejmowanej interwencji – zgodnie z opisem we wstępie rozdziału.

Dla Działania 4.1 Infrastruktura kształcenia oraz 4.2 Kształcenie systemowe opracowano poniższe pakiety projektów wynikające z przeprowadzonych diagnoz oraz analizy tzw. fiszek projektowych w

ramach, których gminy zgłaszały pomysły / zapotrzebowanie na inwestycje w kontekście instrumentu ZIT.

Rekomendowane, przykładowe pakiety projektów o wysokim potencjale integrującym BTOF. Projekty powinny bazować na potrzebach zdiagnozowanych w programach rozwojowych szkół. Dzięki realizacji niniejszych pakietów możliwe będzie niwelowanie dysproporcji w poziomie nauczania w miastach rdzenia i gminach ościennych.

Tabela 60. Dodatkowe działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący BTOF (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu	Tryb realizacji
1	Projekt podnoszenia kompetencji zawodowych kadry dydaktycznej BTOF	Pakiet zawiera rozwiązanie w postaci projektu systemowego poprzedzonego szczegółową analizą luki kompetencyjnej dla wszystkich poziomów kształcenia OF ze szczególnym naciskiem na szkoły i przedszkola spoza Miasta-Rdzenia. Projekt zawiera m.in. różnorodne formy wsparcia procesu kształcenia, asystę metodologiczną, pracę z psychologiem, wykorzystanie TIK w procesie dydaktycznym oraz budowę platformy współpracy pomiędzy szkołami wymiany doświadczeń i dobrych praktyk ze szczególnym uwzględnieniem nauczycieli kształcenia zawodowego	Projekt systemowy
2	System doradztwa zawodowego	Pakiet zawiera rozwiązanie w postaci projektu systemowego zapewniającego łatwodostępne doradztwo zawodowe dla wszystkich uczniów w kluczowych momentach procesu edukacyjnego (gimnazjum)	Projekt systemowy
3	Nowoczesne technologie w procesie kształcenia	Pakiet zawiera rozwiązanie w postaci projektu systemowego poprzedzonego szczegółową analizą zasobów w tej dziedzinie oraz poziomów ich wykorzystania (co umożliwi uzupełnienie bazy dydaktyczno-naukowej) Indywidualne wsparcie dydaktyczne nauczycieli ułatwiające im przygotowanie nowych scenariuszy lekcji Tworzenie międzyszkolnej sieci centrów cyfrowych (PI 10.4, projekt powiązany z działaniami miękkimi)	Projekt systemowy
4	Pobudzenie kreatywności	Pakiet zawiera rozwiązanie w postaci projektu konkursowego na nietypowe rozwiązania stymulujące kreatywność konkursy dla zespołów (nauczyciele+ uczniowie) mające na celu przygotowanie do pracy w grupie, stymulowanie innowacyjności i przedsiębiorczości a jednocześnie umożliwiające wyłowienie talentów	Projekt konkursowy
5	Praca z uczniem wymagającym wsparcia	Pakiet zawiera rozwiązanie w postaci projektu systemowego obejmującego ofertę zajęć dodatkowych, których głównym celem jest podniesienie kompetencji kluczowych uczniów (praca z uczniem wymagającym wsparcia)	Projekt systemowy
6	Praca z uczniem uzdolnionym	Pakiet zawiera rozwiązanie w postaci projektu systemowego obejmującego ofertę zajęć dodatkowych rozwijających zainteresowania i uzdolnienia uczniów	Projekt systemowy
7	Zakup niezbędnych pomocy dydaktycznych	Pakiet zawiera rozwiązanie w postaci projektu systemowego poprzedzonego szczegółową analizą potrzeb w kontekście realizowanych zadań dydaktycznych i poziomu wykorzystania	

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu	Tryb realizacji
		posiadanych pomocy naukowych służących zwłaszcza do rozwijania kompetencji kluczowych i służący wyrównaniu deficytów w tym obszarze (zakup niezbędnego wyposażenia dydaktycznego)	
8	Ułatwianie dostępu do edukacji przedszkolnej	Pakiet zawiera rozwiązanie w postaci projektu systemowego tworzenia nowych miejsc w przedszkolach na obszarach gdzie dostęp do placówek wychowania przedszkolnego jest utrudniony	Projekt systemowy
9	Programy stypendialne na różnych poziomach kształcenia	Pakiet zawiera rozwiązanie w postaci projektu systemowego dla całego BTOF oparty o jednakowe kryteria przyznawania stypendiów	Projekt systemowy
10	Projekt współpracy szkół z otoczeniem zewnętrznym	Pakiet zawiera rozwiązanie w postaci projektu systemowego obejmującego różne formy kooperacji pomiędzy szkołami a otoczeniem zewnętrznym w szczególności pracodawcami w zakresie organizowania praktyk i staży, poradniami psychologicznymi, placówkami oświatowo- wychowawczymi Jako uzupełnienie działań proponowane jest tworzenie sieci centrów kształcenia praktycznego (np. przy wykorzystaniu istniejących zasobów)	Projekt systemowy
11	Promowanie zdrowego stylu życia	Pakiet zawiera rozwiązanie w postaci projektu systemowego / wiązki projektów uzupełniającej luki w zakresie edukacji sportowej dzieci i młodzieży w powiązaniu z uzupełnieniem infrastruktury	Projekt systemowy / wiązki projektów

Poniżej zaprezentowano pakiety fiszek wynikające ze zgłoszonych potrzeb. JST, które zgłosiły zapotrzebowanie w ramach PI 10.1, 10.3 bis i 10.4 to: Bydgoszcz, Białe Błota, Chełmża, m. Chełmża, Czernikowo, Dąbrowa Chełmińska, Koronowo, Kowalewo Pomorskie, Lubicz, Łubianka, Łysomice, Nowa Wieś Wielka, Osielsko, Powiat Bydgoski, Powiat Toruński, Sicienko, Solec Kujawski, Szubin, Toruń, Wielka Nieszawka, Zławieś Wielka. (Lista JST nie jest ostatecznie zamknięta.)¹⁴¹

Tabela 61. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji w ramach ZIT¹⁴² (pakiety mogą podlegać łączeniu)

L.p.	Tytuł pakietu	Charakterystyka / krótki opis pakietu
1	Doposażenie szkół i placówek oświatowych, w tym centrów kształcenia praktycznego, w nowoczesny sprzęt i materiały dydaktyczne	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest uzupełnienie bazy dydaktyczno-naukowej placówek oświatowych
2	Współpraca szkół z pracodawcami	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest nawiązywanie współpracy pomiędzy szkołami a pracodawcami (warsztaty, staże, praktyki)

¹⁴¹ Zestawienie wszystkich „fiszek projektowych” zgłoszonych przez JST zostało umieszczone w Sprawozdaniu z przygotowania Strategii ZIT.

¹⁴² Na podstawie wyników głosowań przedstawicieli gmin w czasie sesji strategicznych pakiety nr 1, 6,7 określono jako pilne do realizacji

3	Podnoszenie kompetencji nauczycieli wychowania przedszkolnego, szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest wsparcie metodyczne dla nauczycieli w zakresie podnoszenia kompetencji dydaktycznych i zawodowych, tworzenia nowoczesnych programów nauczania, a także odbywania szkoleń, warsztatów, wizyt studyjnych, laboratoriów dobrych praktyk, programów wsparcia z wykorzystaniem tutoringu nauczycielskiego
4	Wybór ścieżki zawodowej	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest wsparcie ucznia w wyborze zawodu poprzez np. zajęcia z doradcą zawodowym i psychologiem, kursy przygotowawcze i wyrównawcze, program promocji oferty szkół zawodowych i technicznych wśród uczniów gimnazjum
5	Mówimy wszystkimi językami – szkolenia językowe dla uczniów szkół zawodowych	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest umożliwienie uczniom szkół zawodowych nauki języka obcego technicznego prowadzonych m.in. przez native speakerów
6	Aktywny przedszkolak	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest tworzenie/modernizacja placówek wychowania przedszkolnego, rozszerzanie oferty edukacyjnej ww. placówek, podnoszenie kompetencji zawodowych nauczycieli wychowania przedszkolnego
7	Poprawa dostępu do wysokiej jakości usług edukacyjnych	Pakiet zawiera propozycje projektów, których głównym celem jest m.in. wyrównanie szans edukacyjnych, programy dla młodzieży szczególnie uzdolnionej, wspólne działania na rzecz dzieci, rodziców i nauczycieli pomagające rozwiązywać problemy edukacyjne i wychowawcze dziecka, adaptacja pomieszczeń na sale warsztatowe

Działaniem w kierunku uruchomienia działań ZIT BTOF jest przygotowanie listy:

- **Strategicznych Projektów Systemowych (SPS)**
- **Integrujących projektów Systemowych (IPS)**

Wraz z przypisaniem im stosownych wartości, harmonogramów realizacji, typów beneficjentów oraz wskazaniem projektów komplementarnych.

Lista ta, wypracowana przez członków ZIT, podlega zatwierdzeniu przez Związek ZIT i jest przedkładana wraz z całą Strategią ZIT do akceptacji przez IZ RPO WKP a następnie MIR.

Projekt listy Strategicznych Projektów Systemowych oraz Integrujących Projektów Systemowych w odniesieniu do każdego działania został zamieszczony w załączniku do niniejszego dokumentu

6.5. Kluczowe etapy procesu określania wartości projektów / pakietów do realizacji

Określenie wartości pakietów projektowych jest zależne od wielu czynników np. rzetelności kosztorysowej danego projektu, wielkości puli środków dedykowanych poszczególnym Priorytetom Inwestycyjnym, czy w końcu od charakteru wchodzących w skład pakietów poszczególnych projektów i uwarunkowań rynkowych. Na obecnym etapie wartość informacyjna kluczowych czynników jest niewielka, z jednej strony ze względu na początkowe stadium rozwojowe identyfikowanych projektów a także niepełną informację o liście potrzeb.

Proces wyboru ostatecznego projektów / pakietów będzie angażować wiele stron, w tym w szczególności:

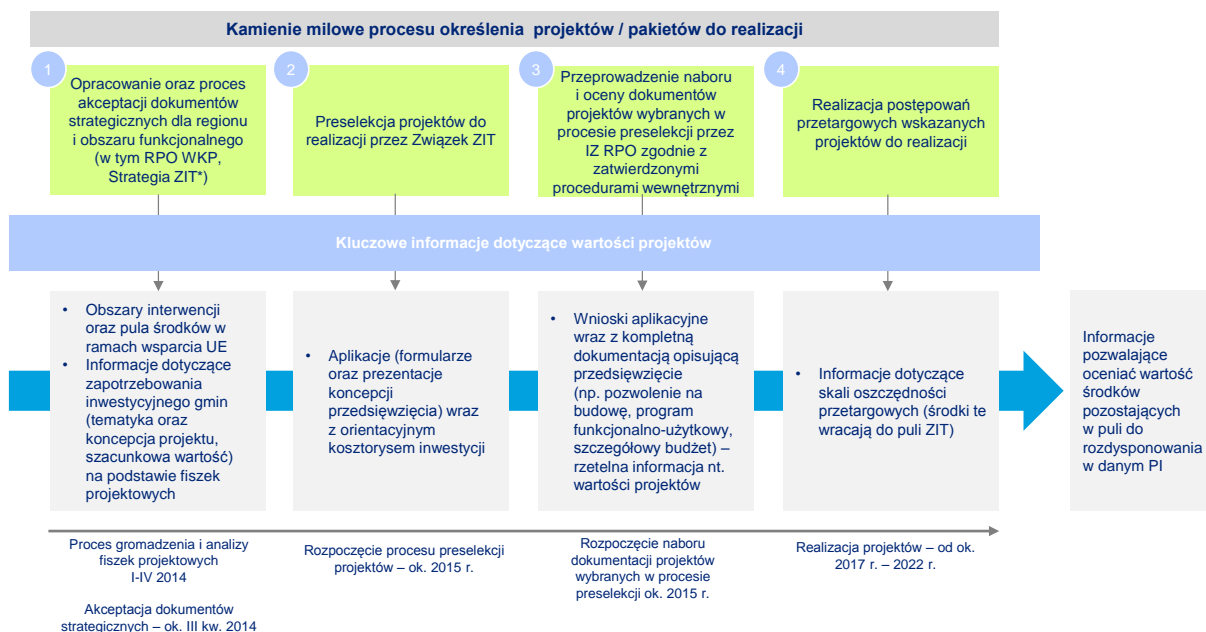
- Stronę oceniającą na etapie preselekcji, tj. Związek ZIT
- Stronę aplikującą (na poziomie preselekcji i późniejszej oceny przez IZ)
- Stronę przeprowadzającą finalną ocenę, tj. IZ RPO.

Etapowanie procesu sprawia, iż rzetelność składanych przez potencjalnego beneficjenta informacji (w tym informacji finansowej) rośnie w miarę przebiegu kolejnych etapów naboru i wyboru projektu.

W związku z faktem, iż w fazie opracowania niniejszego dokumentu został przeprowadzony tylko wstępny etap określania zapotrzebowania gmin, w ramach poszczególnych Priorytetów Inwestycyjnych wskazanych w RPO WKP, zapotrzebowanie zgłoszone przez gminy prezentują jedynie koncepcyjną wartość informacyjną (zarówno co do zakresu, jak i szacunkowego kosztu).

Poniższy schemat prezentuje kamienie milowe ostatecznego wyboru projektów do realizacji, a tym samym budowania budżetu projektowego (w tym sam proces pozyskiwania informacji) wraz z indykatywną osią czasu.

Schemat 15 Kamienie milowe ostatecznego wyboru projektów do realizacji

Źródło: opracowanie własne

7. Zasady i tryby wyboru projektów przewidzianych do realizacji w formule ZIT

Niniejszy rozdział prezentuje zasady i tryb wyboru projektów i pakietów projektów.

7.1. Zarys zasad wyboru i procedur preselekcji projektów

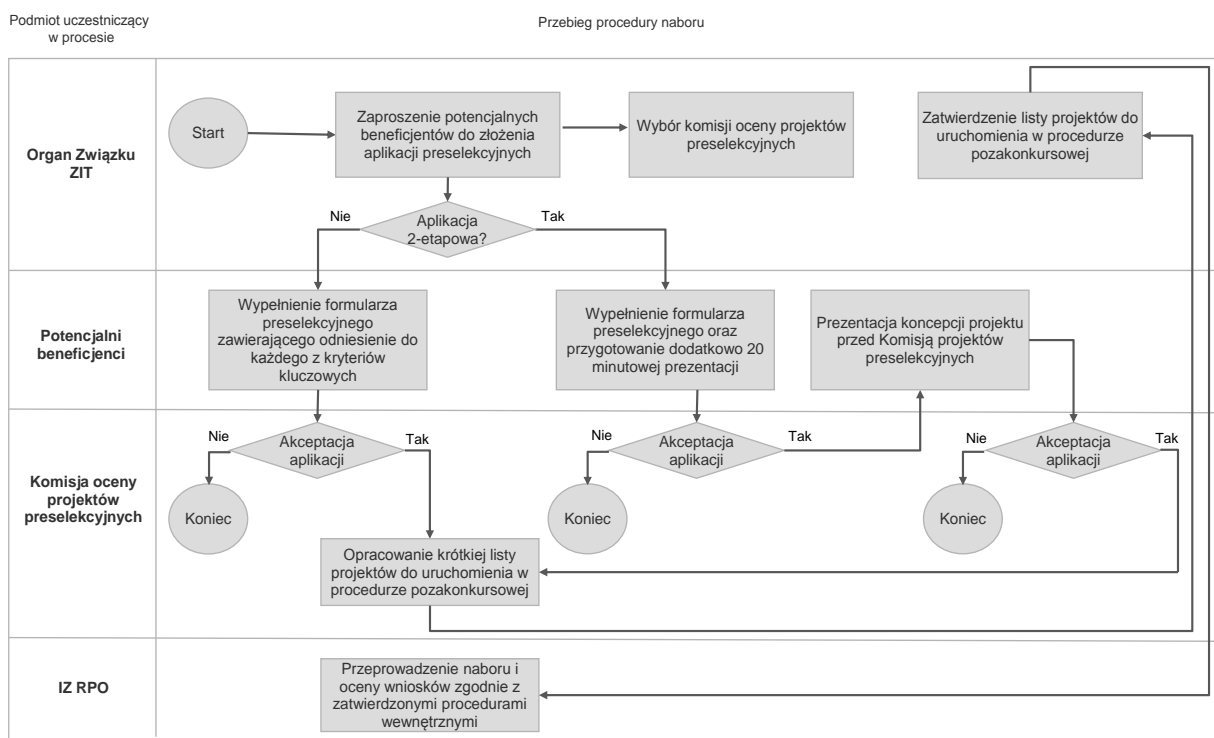
Specyfika nowego narzędzia – ZIT - służącego realizacji strategii terytorialnych wymaga całkowitej zmiany podejścia do tworzenia i zarządzania projektami finansowanymi ze środków UE w stosunku do poprzedniej perspektywy finansowej. Jeśli przyjąć, zgodnie z zapisami dokumentu pt.: „Zasady realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Polsce” przygotowanego przez ministerstwo właściwe ds. rozwoju regionalnego, że celem narzędzia ZIT **jest „realizacja pakietów różnych tematycznie, ale wzajemnie powiązanych i komplementarnych projektów”** to należy uznać, że efektem wyboru na etapie preselekcji powinny być nie pojedyncze projekty, ale pakiety projektów wzajemnie zintegrowanych i komplementarnych. Pakiety te powinny oferować kompleksowe rozwiązanie zdiagnozowanych problemów i w sposób znaczący wpływać na zmianę założonych na poziomie celów strategicznych ZIT wskaźników.

Takie podejście wymaga stworzenia poza podstawowymi kryteriami wyboru projektów, także wstępnych zasad kategoryzacji projektów, które posłużą do budowy pakietów projektów w obrębie danego celu tematycznego/priorytetu inwestycyjnego.

Zadaniem Związku ZIT, określonym w dokumentach programowych jest zatem wybór pakietów projektów przewidzianych do realizacji w formule ZIT. Biorąc pod uwagę uzgodniony poziom delegacji uprawnień IZ RPO WKP oraz zapisy podpisanego Porozumienia, Związek ZIT będzie odpowiedzialny za realizację procesu preselekcji i priorytetyzacji przedsięwzięć przeznaczonych do dofinansowania z Priorytetów Inwestycyjnych przewidzianych dla ZIT.

Proces naboru projektów został przedstawiony na poniższym schemacie.

Schemat 16. Procedura naboru projektów / pakietów projektów

Źródło: Opracowanie własne

W związku z opisanym podziałem kompetencji, docelowa procedura aplikacyjna będzie składała się z następujących etapów:

- Związek ZIT zaprasza potencjalnych beneficjentów do złożenia aplikacji preselekcyjnych, opisujących koncepcję projektu w kontekście opublikowanych kryteriów wynikających z charakteru interwencji narzędziem ZIT. Aplikacja może mieć formułę dwu lub jednoczęściową:
 - W przypadku formuły dwuczęściowej aplikacja zawiera wypełniony formularz preselekcyjny zawierający odniesienie do każdego z kryteriów kluczowych oraz dodatkowo 20 minutową prezentację, która zostanie przedstawiona w drugiej rundzie oceny (rozwiązanie rekomendowane szczególnie przypadku działań złożonych typu rewitalizacja, ponieważ pozwala na zaprezentowanie całościowej koncepcji przedsięwzięcia, partnerów społeczno-gospodarczych i uruchamia potencjał biznesowy przedsięwzięcia)
 - W przypadku formuły jednoczęściowej - aplikacja składa się jedynie z wypełnionego formularza
- Aplikacje preselekcyjne oceniane są komisyjnie (kształt i skład komisji pozostaje do decyzji Związku ZIT), a jako wynik procedury otrzymuje się listę projektów do uruchomienia w procedurze pozakonkursowej, z zastrzeżeniem szczegółowej oceny projektów kryteriami formalnymi i merytorycznymi specyficznymi dla danego Priorytetu Inwestycyjnego na poziomie IZ RPO WKP. W przypadku formuły dwuczęściowej, po ocenie na podstawie aplikacji następuje sesja prezentacji najciekawszych projektów, po przesłuchaniach powstaje ostateczna lista projektów wskazanych do dofinansowania w procedurze pozakonkursowej. Protokół z posiedzenia komisji oceniającej stanowi de facto listę projektów wskazanych do dofinansowania w procedurze pozakonkursowej

Poniższa tabela prezentuje szczegóły procesu oceny preselekcyjnej realizowanej przez Związek ZIT:

Lp.	Działania w ramach oceny	Skala	Wyniki oceny
1.	<p>Ocena kryteriami ogólnymi ZIT</p> <p>(w tym w kontekście właściwego powiązania środków EFS i EFR, zgodnie z opisanymi poniżej zasadami integracji tych środków)</p> <p>W przypadku oceny dwuczęściowej, (z dodatkową prezentacją) ocena prezentacji odbywa się przez przydzielenie pkt od 1 do 10. Kryterium oceny projektu jest poziom oddziaływania projektu na integrację BTOF – zgodnie z zasadą, że im większy wymiar integrujący tym projekt lepszy.</p>	Spełnia / nie spełnia	Lista projektów o charakterze „zitim” – spełniających wszystkie kryteria ogólne z uwzględnieniem wyłączeń właściwych dla każdego PI
2.	<p>Uszeregowanie projektów o charakterze „zitim”</p> <p>Po przeprowadzeniu oceny kryteriami ogólnymi, w stosunku do pakietów projektów, które przejdą pozytywnie ocenę na tym etapie stosuje się kryteria specyficzne w oparciu o zasady kategoryzacji MoSCoW</p>	M/S/C/W	<p>Lista projektów oracowana w ramach „Oceny kryteriami ogólnymi ZIT” uszeregowana w kolejności od tych mających największe oddziaływanie na BTOF do tych o najmniejszym oddziaływaniu.</p> <p>W sytuacji oceny identycznej dla dwóch projektów rolę przeważającą może pełnić punktacja z prezentacji.</p>
3	Zatwierdzenie listy projektów wskazanych do dofinansowania przez KS ZIT, przekazanie listy do IZ RPO WKP		

- IZ RPO, po otrzymaniu Zatwierdzonej przez KS ZIT listy projektów wskazanych do dofinansowania w procedurze pozakonkursowej przeprowadza nabór i ocenę wniosków zgodnie z zatwierdzonymi procedurami wewnętrznymi, z wykorzystaniem zunifikowanego systemu informatycznego właściwego dla procesu naboru (generator wniosków). Proces powinien składać się m.in. z następujących etapów:
 - Szkolenie dla beneficjentów działania
 - Nabór wniosków o dofinansowanie
 - Iteracyjna weryfikacja i poprawa
 - Podpisanie umów o dofinansowanie
 - Szkolenie z zakresu sprawozdawczości i rozliczania wniosków

- Związek ZIT w ramach wewnętrznych procedur monitorujących wdrażanie Strategii ZIT ujmuje postęp realizacji ZIT w sprawozdaniach okresowych.

7.1.1. Ogólne zasady integracji interwencji w odniesieniu do środków EFS i EFRR

Biorąc pod uwagę cel i zasady realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, zawarte w Umowie Partnerstwa, jednym z kluczowych zagadnień dla osiągnięcia zaplanowanego efektu tego narzędzia jest ściśle powiązanie interwencji infrastrukturalnych i społecznych. Pomimo braku rozwiązań dwufunduszowych na poziomie pojedynczych projektów czy nawet osi priorytetowych RPO niezbędne jest zapewnienie ścisłego powiązania działań.

W związku z tym poniżej zaproponowano możliwe rozwiązania gwarantujące z jednej strony spójność interwencji a z drugiej odmienny, dopasowany do potrzeb poziom zintegrowania i realizacji zasad partnerstwa (zaprezentowany katalog nie jest katalogiem zamkniętym, możliwe są też modyfikacje każdego z poniższych modeli):

- **Wariant I – CROSSFINANCING** - Zalecane wykorzystanie dopuszczalnego dla danego Priorytetu Inwestycyjnego poziomu crossfinancingu (np. 10%), możliwe do zastosowania zwłaszcza w działaniach finansowanych z EFRR (obowiązkowa część „miękką” wspierająca cele interwencji infrastrukturalnej)

Rekomendowane zastosowanie np.: 4.3; 4.5; 6.2;

- **Wariant II – ZWIĄZANE PROJEKTY SYSTEMOWE** – realizowane w ścisłej współpracy minimum dwóch jednostek / organizacji:
 - W przypadku, gdy obie jednostki reprezentują sektor publiczny podpisywane jest stosowne porozumienie o współpracy
 - W przypadku, gdy jednostka z sektora finansów publicznych planuje zawrzeć partnerstwo z organizacją spoza sektora - przed uruchomieniem procedury aplikowania o środki wybiera partnera lub partnerów spoza sektora w trybie opisanym w Art. 28 a pkt.4, w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju Dz. U. 2006 Nr 227 poz. 1658.

Wspólnie z Partnerem opracowywane są dwa, w pełni komplementarne wnioski aplikacyjne finansowane z EFS i EFRR z założeniem, że interwencja infrastrukturalna będzie oceniana w kontekście realizacji celów interwencji „miękkiej”. Wnioski podlegają ocenie preselekcyjnej na poziomie Związku ZIT łącznie i oba są realizowane w procedurze pozakonkursowej z odpowiednich osi priorytetowych.

Rekomendowane zastosowanie np.: 9.2, 8.8, 9.4, 9.7, 10.4

- **Wariant III – PROJEKTY MIESZANE** – wariant bazujący na rozwiązaniu opisanym powyżej, zawierający dodatkowe elementy sprzyjające aktywizacji społeczności lokalnych. Projekt systemowy (najczęściej infrastrukturalny) jest prowadzony przez jednostkę sektora finansów publicznych, która jednocześnie przygotowuje projekt miękki systemowy do uruchomienia, jako konkurs dla szerokiej grupy beneficjentów na projekty wykorzystujące/wspierające cele inwestycji infrastrukturalnej (element wiążący to cel i miejsce interwencji). Procedury konkursowe mogą czerpać z najlepszych praktyk „budżetów obywatelskich”. Projekt „miękki” jest uruchamiany ze stosownym opóźnieniem w stosunku do projektu infrastrukturalnego w taki sposób, aby działania odbywały się w zakończonych produktach/obiektach.

Rekomendowane zastosowanie np. 9.2, 6.3

7.1.2. Kryteria wyboru projektów dla Związku ZIT (kryteria preselekcyjne)

Aplikacje preselekcyjne podlegają ocenie komisyjnej na formularzu oceny, za pomocą następujących zestawów kryteriów:

- Kryteria ogólne – wynikające z opisanych w Umowie Partnerstwa zasad realizacji ZIT, jako szczególnego narzędzia integrującego interwencję funduszami polityki spójności. Ocena na podstawie tych kryteriów będzie polegała na przyporządkowaniu w formularzu oceny określenia SPEŁNIA/ NIE SPEŁNIA, przy czym jedynie projekty, które spełniają wszystkie kryteria ogólne będą podlegały dalszej ocenie. Uwaga: w związku ze specyfiką niektórych inwestycji oraz szczególnymi zapisami tzw. Linii Demarkacyjnej, pojedyncze kryteria ogólne podlegają wyłączeniu lub modyfikacji dla niektórych Priorytetów Inwestycyjnych, zgodnie z tabelą wyłączeń zamieszczoną poniżej.
- Kryteria specyficzne – zasady kategoryzacji projektów, które umożliwią uszeregowanie wybranych projektów, spełniających kryteria ogólne, pod kątem ich efektywności w osiągnięciu celu. Ocena następuje poprzez przyporządkowanie ocenianego projektu do jednej z czterech kategorii.

Łącznie zdefiniowano osiem kryteriów ogólnych ZIT:

Tabela 62. Kryteria ogólne ZIT wraz z wyłączeniami i sposobem oceny

Nazwa kryterium wraz z krótką charakterystyką	Wyłączenia	Sposób oceny dla kryterium
Kryterium rangi ponadlokalnej przedsięwzięć		
Projekt zintegrowany łączy minimum 5 JST z terenu BTOF (w tym np. wspólny zakup usług na rzecz planowanych inwestycji), niemożliwe są do realizacji (poza opisanymi wyjątkami) projekty lustrzane – konserwujące podział na BOF i TOF.	<ul style="list-style-type: none"> • Dla działania 4.3 wyłącznie przy inwestycjach w budynkach mieszkaniowych wielorodzinnych – kryterium wyłączone - istnieje ograniczenie kwotowe w Linii Demarkacyjnej – utrudnienie przy grupowaniu przedsięwzięć • Dla działania 6.3 – kryterium wyłączone - istnieje ograniczenie kwotowe w Linii Demarkacyjnej – utrudnienie przy grupowaniu przedsięwzięć • Dla działania 9.2 – kryterium wyłączone – zintegrowane projekty punktowe • Dla działania 10.3 BIS kryterium otrzymuje brzmienie: Projekt zintegrowany łączy minimum 2 JST z terenu BTOF (szkolnictwo zawodowe leży w kompetencjach niewielkiej części JST z BTOF) 	Spełnia/ nie spełnia
Kryterium typu interwencji dla danego Priorytetu		
Projekt zintegrowany opisuje odrębny typ przedsięwzięcia planowanego do wsparcia w ramach danego priorytetu. Nie występują (poza opisanymi wyjątkami) projekty konkurencyjne	<ul style="list-style-type: none"> • Dla działania 4.3 wyłącznie przy budynkach mieszkaniowych wielorodzinnych istnieje ograniczenie kwotowe w Linii Demarkacyjnej – utrudnione grupowanie projektów a tym 	Spełnia/ nie spełnia

Nazwa kryterium wraz z krótką charakterystyką	Wyłączenia	Sposób oceny dla kryterium
w znaczeniu typu interwencji a wyłącznie projekty synergicznie uzupełniające się.	<p>samym możliwość pojawiania się podobnych projektów na obszarze BTOF – dobór zgodnie z wstępnymi zasadami kategoryzacji projektów metodą MoSCoW.</p> <ul style="list-style-type: none"> Dla działania 6.3 istnieje ograniczenie kwotowe w Linii Demarkacyjnej – utrudnione grupowanie projektów a tym samym możliwość pojawiania się podobnych projektów na obszarze BTOF – dobór zgodnie z wstępnymi zasadami kategoryzacji projektów metodą MoSCoW 	
Kryterium partnerstwa ponadlokalnego		
Projekt zintegrowany ma jasno wskazanego lidera przedsięwzięcia, który odpowiada za jego realizację oraz posiada ustanowione zasady współpracy i podział zadań na potrzeby realizacji przedsięwzięcia będącego jego przedmiotem.	-	Spełnia/ nie spełnia
Kryterium dotyczące zintegrowanego charakteru przedsięwzięcia		
<p>Projekt zintegrowany zawiera część „miękką” i „twardą” w proporcjach założonych dla danego CT (np. dla rewitalizacji może być to proporcja 0.2:1), połączoną według akceptowalnego dla ZIT wariantu (np. jednego z trzech opisanych powyżej).</p> <p>W przypadku równoległych projektów systemowych jako „projekt” rozumiane są oba przedsięwzięcia łącznie.</p>	-	Spełnia/ nie spełnia
Kryterium rozwiązań systemowych		
<p>Projekt zintegrowany oferuje kompletne rozwiązanie systemowe w sposób istotny niwelujące zdiagnozowane problemy i znacząco oddziałujący na zaplanowane wskaźniki produktu.</p> <p>Jedną z cech projektów systemowych jest</p>	-	Spełnia/ nie spełnia

Nazwa kryterium wraz z krótką charakterystyką	Wyłączenia	Sposób oceny dla kryterium
<p>bazowanie na szczegółowej i kompletnej analizie problemu oraz rozwiązaniach indywidualnie dopasowanych do zdiagnozowanej sytuacji, w związku z tym jako pierwszy etap przedsięwzięcia należy uznać: przeprowadzenie pełnej diagnozy i opracowanie scenariuszy postępowania.</p> <p>Np. dla uruchomienia projektu mającego na celu zwiększenie wykorzystania TIK w procesie dydaktycznym w gimnazjach na całym obszarze BTOF niezbędne jest przeprowadzenie analiz:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poziomu zaopatrzenia w narzędzia tego typu we wszystkich szkołach • Poziomu wykorzystania istniejących zasobów • Istniejącej luki kompetencyjnej w zakresie TIK • Możliwych narzędzi wspierających/motywujących itp. <p>Dopiero po tak przeprowadzonej analizie możliwe jest właściwe dopasowanie interwencji do skali i rodzaju problemów.</p>		
Kryterium dotyczące komplementarności przedsięwzięcia		
<p>Projekt zintegrowany jest ściśle powiązany działaniami zrealizowanymi/planowanymi do realizacji z Programów Krajowych i innych źródeł finansowania</p>	-	Spełnia/ nie spełnia
Kryterium powiązań strategicznych		
<p>Projekt zintegrowany bezpośrednio wynika z potrzeb i działań wskazanych w opracowanych na poziomie BTOF lub szerszym dokumentach strategicznych, opartych na rzetelnych diagnozach istniejących potrzeb.</p>	-	Spełnia/ nie spełnia
Kryterium spójności wspólnotowej		
<p>Projekt zintegrowany jest spójny</p>	-	Spełnia/ nie

Nazwa kryterium wraz z krótką charakterystyką	Wyłączenia	Sposób oceny dla kryterium
z założeniami polityk krajowych i wspólnotowych dla perspektywy finansowej 2014 – 2020 w zakresie swojej tematyki.		spełnia

W przypadku oceny dwuczęściowej, ocena prezentacji odbywa się poprzez przydzielenie pkt od 1 do 10. Kryterium oceny projektu jest np. poziom oddziaływania projektu na integrację BTOF.

Po przeprowadzeniu oceny kryteriami ogólnymi, w stosunku do pakietów projektów, które przejdą pozytywnie ocenę na tym etapie stosuje się kryteria specyficzne w oparciu o opisane poniżej zasady kategoryzacji.

Do kategoryzacji zastosowano technikę MoSCoW. Technika MoSCoW jest wykorzystywana w analizie biznesowej w celu osiągnięcia wspólnego zrozumienia pomiędzy interesariuszami, co do znaczenia, jakie ma dla nich każda grupa projektów.

W przypadku projektów przeznaczonych do realizacji w formule ZIT metoda ta umożliwi dokonanie priorytetyzacji projektów z uwzględnieniem ich wagi dla rozwoju BTOF. Na potrzeby niniejszej procedury wyróżnia się następujące kategorie projektów MoSCoW:

- M – MUST (musi być zrealizowany w ramach ZIT), to grupa projektów, które;
 - Komplementarnie do kluczowych projektów miast wojewódzkich finansowanych z programów krajowych (POIŚ 2014-2020) uzupełniają i synergicznie wspierają interwencję na rzecz rozwiązania podstawowych problemów BTOF
 - Kompleksowo i w modelu partnerskim dla całego BTOF w sposób znaczący wpływają na jeden z kluczowych, wykazanych w analizie problemów
- S – SHOULD (powinien być zrealizowany w ramach ZIT), to grupa projektów, które są kompleksowe, zintegrowane i realizowane w partnerstwach na rzecz rozwiązania problemów dotyczących minimum 50% ludności BTOF, przy założeniu następującej hierarchii preferencji
 - Projekty partnerstw, w których uczestniczą Bydgoszcz i Toruń oraz gminy BTOF
 - Projekty partnerstw, w których uczestniczą Bydgoszcz lub Toruń oraz gminy BTOF
 - Projekty partnerstw minimum 5 JST z obszaru BTOF
- C – COULD (może być zrealizowany w ramach ZIT przy dostępności zasobów), to grupa projektów zintegrowanych, które mają na celu rozwiązanie problemów dotyczących mniej niż 50% ludności BTOF przy utrzymaniu warunków brzegowych w postaci partnerstwa minimum 5 gmin oraz wypełnieniu kryteriów ogólnych ZIT.
- W – WON'T (nie będzie realizowany w ramach ZIT, ma swoje potencjalne źródło finansowania w innych programach lub nie kwalifikuje się do typów działań w danym priorytecie inwestycyjnym)

Ostateczna lista projektów będąca wynikiem przeprowadzonej procedury preselekcyjnej zawiera zestawienie przedsięwzięć wskazanych do dofinansowania w ramach danego PI uszeregowanych zgodnie z ich ważnością z punktu widzenia BTOF.

W przypadku wykorzystania któregoś z wariantów łączenia środków EFS i EFRR wymagającego projektów w równoległych procedurach wyboru – decyzja dotycząca realizacji bądź nie danego przedsięwzięcia musi zostać podjęta łącznie dla działań „miękkich” i „twardych”.

Kolejnym krokiem w kierunku uruchomienia działań ZIT BTOF jest przygotowanie listy:

- **Strategicznych Projektów Systemowych (SPS)**
- **Integrujących projektów Systemowych (IPS)**

Wraz z przypisaniem im stosownych wartości, harmonogramów realizacji, typów beneficjentów oraz wskazaniem projektów komplementarnych.

Lista ta, wypracowana przez członków ZIT, podlega zatwierdzeniu przez Związek ZIT i jest przedkładana wraz z całą Strategią ZIT do akceptacji przez IZ RPO WKP a następnie MIR.

Projekt listy Strategicznych Projektów Systemowych oraz Integrujących Projektów Systemowych w odniesieniu do każdego działania został zamieszczony w załączniku do niniejszego dokumentu.

Wszystkie projekty SPS oraz IPS spełniają kryteria ogólne ZIT oraz dodatkowo mają najwyższy poziom „M” w zasadach kategoryzacji MoSCoW. W związku z tym zyskują status „kluczowych” po przyjęciu ich listy uchwałą KS ZIT.

W związku z tym, podjęcie stosownej uchwały wydziela z danej alokacji na PI część środków na rzecz tych projektów systemowych, pozostawiając pozostałe środki dla szerokiej grupy potencjalnych beneficjentów, do rozdzielenia w opisanej procedurze preselekcyjnej

7.2. Strategiczne projekty o charakterze komplementarnym możliwe do realizacji w formule poza ZIT

Zgodnie z zapisami Umowy Partnerstwa, w perspektywie finansowej 2014 -2020 wymiar terytorialny jest traktowany jako jedna z głównych zasad programowania. Podejście to, wraz z utrzymaną logiką interwencji opartą na celach horyzontalnych, zakłada zintegrowanie interwencji infrastrukturalnych, społecznych i edukacyjnych ponad granicami administracyjnymi JST na rzecz zwiększenia ich skuteczności i szerokiego oddziaływania.

Dla wspomagania celów UP określonych tematycznie, koncentracja środków w wymiarze terytorialnym następuje w pięciu wyodrębnionych obszarach strategicznej interwencji (OSI), z których jednym jest OSI B: Miasta wojewódzkie i ich obszary funkcjonalne. Docelowo ten OSI wspierany jest w ramach różnych programów operacyjnych, przede wszystkim część interwencji każdego z RPO dedykowana jest tym obszarom oraz realizowana poprzez ZIT (na bazie zapisów tzw. Strategii ZIT) wspierane środkami EFRR i EFS. Jednocześnie krajowe programy operacyjne (KPO) np. POIIŚ, również za pośrednictwem Funduszu Spójności wspierają działania komplementarne preferując projekty istotne dla osiągnięcia celów rozwojowych w obszarach funkcjonalnych miast wojewódzkich.

Strategia ZIT w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w podstawowej swojej części jest finansowana z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko – Pomorskiego (RPO WKP) z osi finansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) oraz Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). Dodatkowo, projekty miast wojewódzkich z niej wynikające, o charakterze komplementarnym do tych wspieranych przez RPO WKP zgodnie z formułą ZIT, będą miały różnego rodzaju preferencje tak w RPO jak i programach krajowych, głównie POIIŚ. Takie zapisy w odnośnych programach pojawiły się w ślad za zapisami Umowy Partnerstwa, gdzie uznaje się miasta wojewódzkie wraz z ich obszarami funkcjonalnymi za kluczowe centra rozwoju gospodarczego kraju i regionów, zwłaszcza z powodu pełnienia przez nie ważnych funkcji metropolitalnych: administracyjnych, społecznych, naukowych, kulturalnych i innych.

Rodzaje preferencji dla projektów komplementarnych do tych realizowanych w ramach ZIT mogą być następujące:

1. Procedura pozakonkursowa dla projektów uzgodnionych w ramach Kontraktu Terytorialnego (status projektów indywidualnych, tzw. „kluczowych”) ujętych, jako komplementarne w Strategii ZIT (programy krajowe)

2. Procedura konkursowa z preferencjami w kryteriach oceny dla projektów ujętych, jako komplementarne w Strategii ZIT (programy krajowe i RPO)
3. Procedura pozakonkursowa – wpisanie na listę projektów indywidualnych (tzw. „kluczowych”) w CT i priorytetach realizowanych poza ZIT, projektów ujętych w Strategii ZIT, jako komplementarne (RPO)
4. Inne preferencje – ustalone na etapie zatwierdzania szczegółowych opisów programów oraz kryteriów wyboru operacji do dofinansowania

Lista projektów komplementarnych do działań podejmowanych w ramach ZIT, zgłoszonych przez miasta Bydgoszcz i Toruń została umieszczona w Załączniku do niniejszej Strategii.

Dodatkowo w załączniku dotyczącym Strategicznych Projektów Systemowych oraz Integrujących Projektów Systemowych zostały wskazane szczegółowe projekty realizowane w formule poza ZIT, komplementarne do tych projektów systemowych.

8. Ramy finansowe i plan finansowy Strategii ZIT

Niniejszy rozdział zawiera zestawienia stanowiące ramy i plan finansowy Strategii ZIT w oparciu o zapisy RPO WKP 2014-2020

Wsparcie ZIT na terenie obszarów funkcjonalnych miast wojewódzkich, zgodnie z Umową Partnerstwa jest realizowane ze środków funduszy strukturalnych z tzw. rezerwy programowej w wysokości 4.5% funduszy (EFS i EFRR) przekazanych do RPO wg. algorytmu podziału opierającego się o liczbę ludności w danym OF, oraz kwoty zwiększającej budżet ZIT z alokacji podstawowej RPO WKP. Dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego alokacja na ZIT wynosi:

- 143 259 306,99 euro EFRR
- 23 531 425,08 euro EFS

RPO WKP w tabeli 20a Tabelaryczny opis realizacji ZIT wojewódzkiego w Programie zawiera informację nt. kwot alokowanych na poszczególne Priorytety Inwestycyjne¹⁴³. Dodatkowo, na realizację Strategii ZIT przewiduje się wsparcie niezbędnych projektów komplementarnych wynikających ze strategii ZIT, w formule poza ZIT – np. w ramach projektów kluczowych POIIŚ. Lista tych projektów zamieszczona jest w rozdziale zat. Strategiczne projekty o charakterze komplementarnym możliwe do realizacji w formule poza ZIT.

Etapy tworzenia ram finansowych dla Strategii ZIT:

1. Zebranie informacji od członków Związku ZIT

Na podstawie zgłaszanych przez JST potrzeb rozwojowych, (na pierwszym etapie prac – fiszki projektowe¹⁴⁴), z uwzględnieniem poniższych cech jakościowych

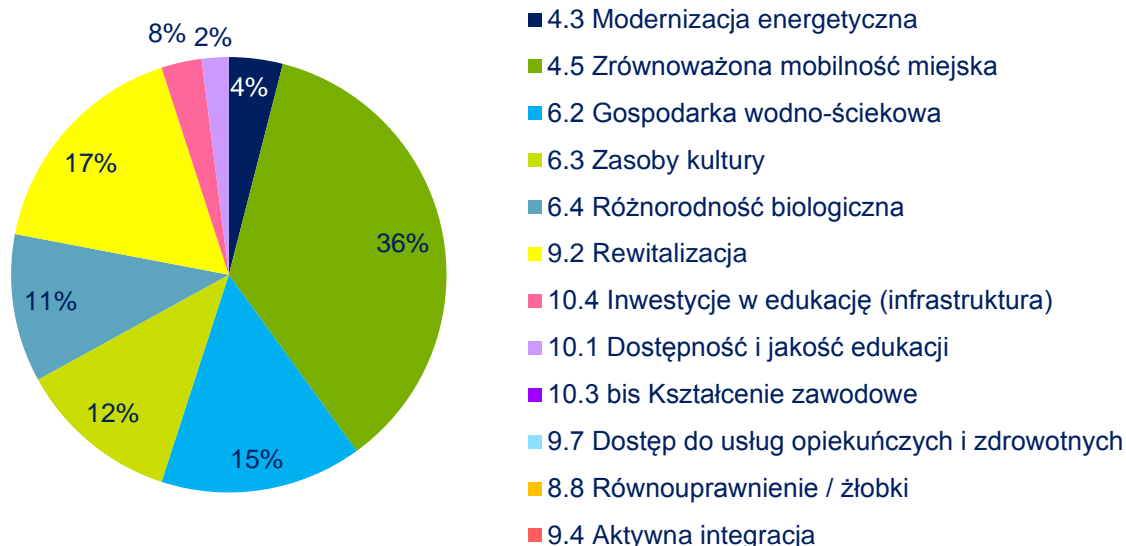
- Ogólny jednostkowy, niezintegrowany charakter przedsięwzięć
- Liczba „fiszek” Ok. 500 sztuk
- Wartość – znacznie powyżej 4 mld zł w tym do ZIT 2,5 mld zł (w niektórych fiszkach nie podano wartości projektów)
- Obszary – PI wybrane do ZIT oraz dodatkowe jak np. budowa dróg
- Faza realizacji – 98% w fazie koncepcyjnej

zapotrzebowanie w ramach wybranych PI przedstawiało się zgodnie z poniższym wykresem (w legendzie do wykresów wskazano PI wraz ze skróconą nazwą. Pełne nazwy PI znajdują się w tabeli pod wykresami).

¹⁴³ Na dzień 30. 04.2014 r. Tabela 20a (1) Tabelaryczny opis realizacji ZIT wojewódzkiego w Programie zawarta w RPO WKP wersja 4.0 z 8 kwietnia 2014 r. zawierała informacje, iż alokacja zostanie oszacowana na dalszym etapie prac.

¹⁴⁴ Lista zgłoszonych” fiszek projektowych” została zamieszczona w dokumencie będącym raportem z przygotowania Strategii ZIT

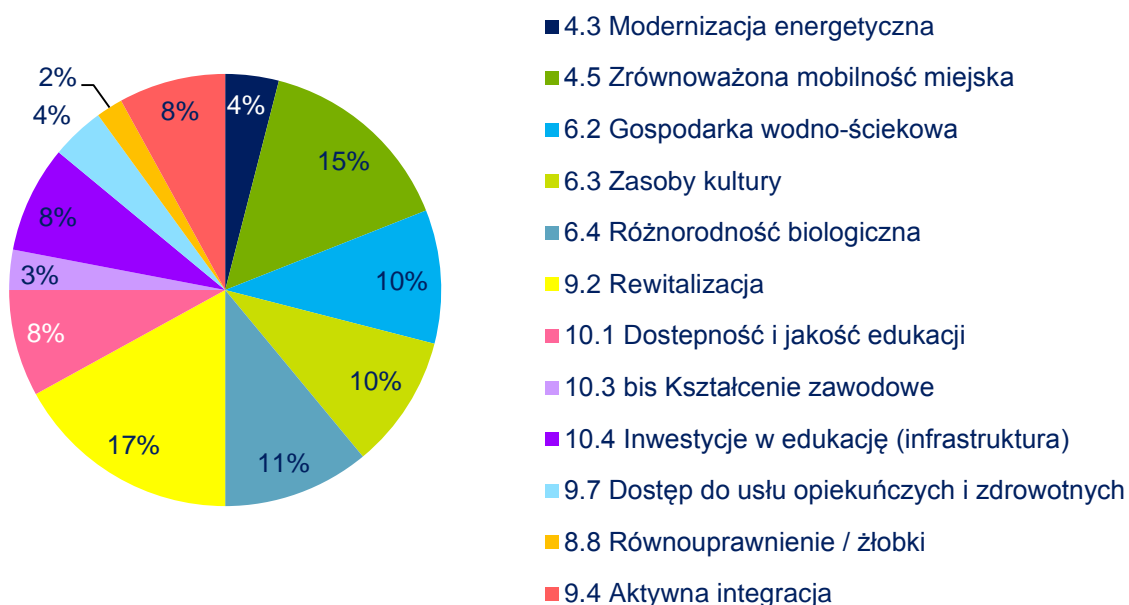
Wykres 60 Potrzeby projektowe zgłaszane przez gminy w ramach wybranych PI (wg wartości projektów)

Źródło: opracowanie własne na podstawie fiszek projektowych zgłoszonych przez gminy BTOF

2. Stworzenie propozycji podziału środków. Uwzględniając przeprowadzone diagnozy szczegółowe oraz w kontekście innych źródeł finansowania pojawiających się w ramach systemu wdrażania funduszy UE (np. PROW, POIiŚ itp.), a także po uwzględnieniu roli interwencji w ramach EFS dla rozwoju BTOF, zaproponowano odmienne rozłożenie akcentów pomiędzy poszczególnymi PI, co obrazuje poniższy wykres.

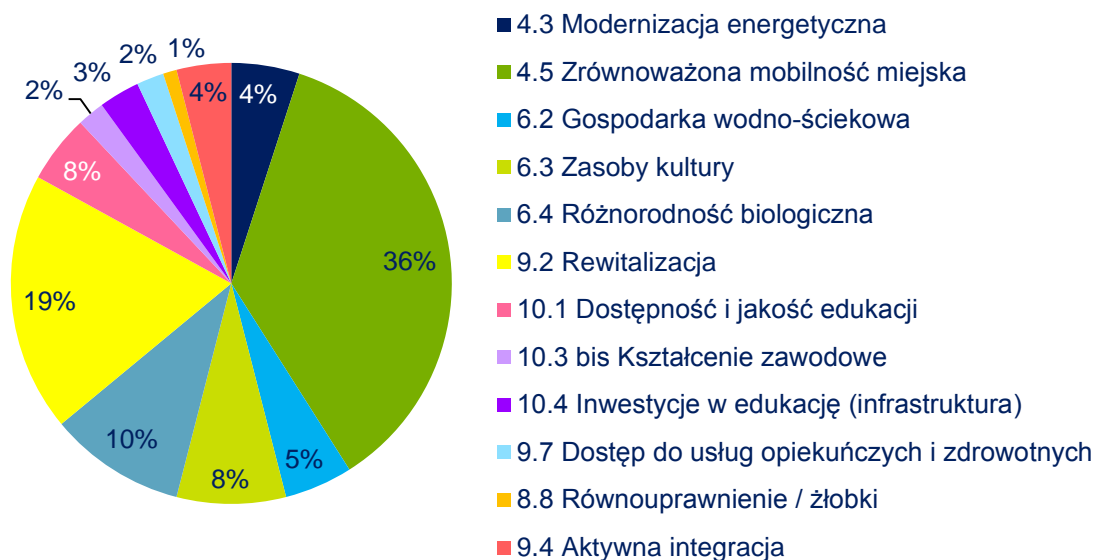
Wykres 61 Proponowany podział środków finansowych w ramach wybranych PI

Źródło: opracowanie własne na podstawie fiszek projektowych zgłoszonych przez gminy BTOF

3. W toku dalszych prac, w ramach warsztatów i spotkań roboczych organizowanych przez miasta rdzenia, wypracowane zostało kolejne przybliżenie do ostatecznego podziału alokacji na PI, które po uzgodnieniu z członkami ZIT zostało przekazane do IZ WKP. Opisanie rozwiązanie przedstawia poniższy wykres.

Wykres 62

Źródło: opracowanie własne na podstawie fiszek projektowych zgłoszonych przez gminy BTOF

Tabela 63 Priorytety Inwestycyjne

PI	Pełna nazwa PI
4.3	Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym
4.5	Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu
6.2	Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie
6.3	Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego
6.4	Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę
9.2	Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich

PI	Pełna nazwa PI
10.1	Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia
10.3 bis	Lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwianie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmocnienie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami
10.4	Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej
9.7	Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym
8.8	Równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym dostęp do zatrudnienia, rozwój kariery, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie równości wynagrodzeń za taką samą pracę
9.4	Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie

Źródło: opracowanie własne

Ostateczny podział alokacji na poszczególne PI może mieć bezpośredni wpływ na wartość poszczególnych Strategicznych Projektów Systemowych oraz Integrujących projektów Systemowych zawartych w załączniku.

Przyjęcie przez Komitet Sterujący ZIT dokumentu Strategii ZIT z załącznikiem opisującym wymienione projekty systemowe wraz z zamknięciem procesu uzgodnień z IZ RPO WKP, co do alokacji na poszczególne PI zakończy proces przygotowywania planu finansowego dla Strategii ZIT.

Tabela 64. Plan finansowy Strategii ZIT

Działanie ZIT	PI	(w tym tys. zł)				Współfinansowanie krajowe	
		Środki własne	Budżet ZIT	RPO WKP	Inne środki	tys. zł	%
Efektywność energetyczna i strategię niskoemisyjne	4.3	x	x	x	x	x	x
Efektywność transportu publicznego	4.5	x	x	x	x	x	x
Zmniejszenie presji na środowisko – gospodarka wodna	6.2	x	x	x	x	x	x
Udostępnianie zasobów	6.3	x	x	x	x	x	x
Zielona infrastruktura	6.4	x	x	x	x	x	x
Równość kobiet i mężczyzn	8.8	x	x	x	x	x	x
Inkluzja społeczna	9.4	x	x	x	x	x	x
	9.7	x	x	x	x	x	x
Zrównoważona rewitalizacja	9.2	x	x	x	x	x	x
Infrastruktura kształcenia	10.4	x	x	x	x	x	x

Kształcenie systemowe (A I B)	10.1	x	x	x	x	x	X
	10.3 BIS	x	x	x	x	x	X

9. System wdrażania i monitoringu Strategii ZIT

Niniejszy rozdział prezentuje strukturę organizacyjną ZIT oraz podstawowe procedury zarządzania ZIT, a także uproszczony harmonogram wdrażania Strategii.

9.1. System wdrażania Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego obszaru funkcjonalnego

System wdrażania Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego obszaru funkcjonalnego składa się z trzech podstawowych elementów:

- Opisu systemu zarządzania i procedur niezbędnych do realizacji zaplanowanych działań, w tym opis procesu decyzyjnego w zakresie wyboru projektów, opis zasad współpracy z instytucją zarządzającą RPO oraz procedur sprawozdawczych i monitoringowych.
- Struktury organizacyjnej ZIT, która opisuje ilość i rodzaj jednostek w systemie oraz ich role i wzajemne powiązania
- Opisu podstawowych procedur związanych z realizacją Strategii ZIT

9.1.1. System zarządzania ZIT

System zarządzania ZIT został zaprojektowany z uwzględnieniem wytycznych zawartych tak w Umowie Partnerstwa jak i dokumentach kierunkowych przygotowanych przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju („Zasady realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Polsce” z lipca 2013) oraz z wykorzystaniem najlepszych praktyk stosowanych w rozwiązaniach podobnych do narzędzia ZIT w UE i na świecie.

Podstawowe założenia dla procesu projektowania systemu zarządzania zostały zdefiniowane na podstawie następujących wymagań.

Schemat 17. Podstawowe założenia dla procesu projektowania systemu zarządzania Strategią ZIT

Wymagania będące podstawą opracowania założeń dla procesu projektowania
Konieczność uwzględnienia nietypowego w skali kraju, dipolowego rdzenia Bydgosko – Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego
Konieczność operacyjnego i funkcjonalnego połączenia dwóch odrębnych OF, jakie powstały historycznie wokół każdego z miast wojewódzkich
Konieczność uwzględnienia powiatów, jako równoprawnych członków Związku ZIT, co wyklucza możliwość zastosowania systemów głosowania opartych o wskaźniki ludnościowe
Konieczność zastosowania mechanizmów, które nie doprowadzą do nadmiernej dominacji miast wojewódzkich i marginalizacji pozostałych gmin wchodzących w skład ZIT
Konieczność zastosowania mechanizmów, które zniwelują, wyższe niż w typowych ZIT wojewódzkich ryzyko konfliktu na poziomie decyzji kluczowych dla funkcjonowania Związku

Źródło: Opracowanie własne

W toku prac zostały stworzone trzy alternatywne warianty systemu wdrażania, które były roboczo konsultowane z Ministerstwem Infrastruktury i Rozwoju w zakresie ich aplikowalności dla duopolu.

Ostatecznie w 8 kwietnia 2014r. jednostki samorządu terytorialnego, które spełniały warunki brzegowe dla przynależności do związku ZIT, tj.: mieściły się w obszarze określonym w procesie delimitacji, jako Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny, a także wyrażały wolę współpracy w ramach ZIT, podpisały stosowne porozumienie, w którego treści został zawarty opis ostatecznie wybranego systemu wdrażania Strategii ZIT.

System ten jest zgodny z wypracowanymi na etapie wcześniejszym, możliwymi rozwiązaniami i został zamieszczony poniżej, jako uzgodniony model ostateczny.

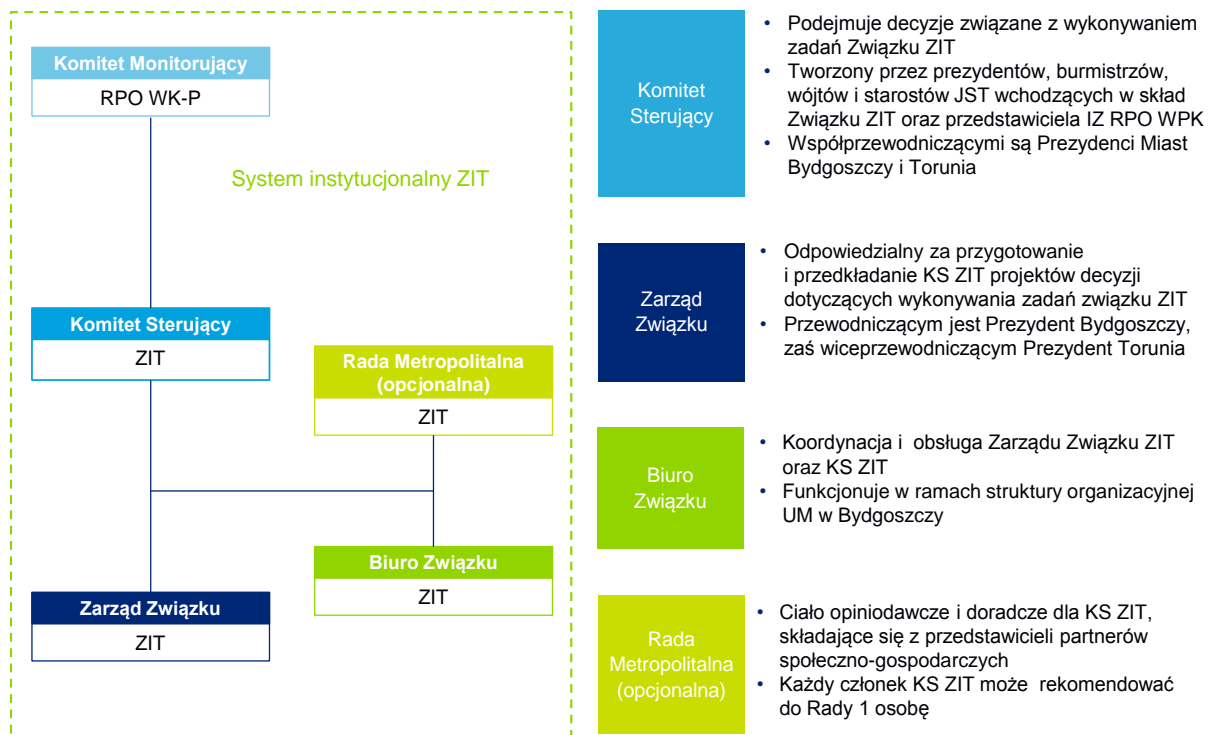
Do zadań Związku ZIT, zgodnie z opisem w zawartym Porozumieniu, należą:

- Współpraca z IZ RPO WKP w związku z programowaniem RPO WKP 2014 – 2020 w zakresie ZIT
- Zawarcie porozumienia z IZ RPO WKP w sprawie realizacji ZIT dla BTOF ze środków RPO WKP
- Przygotowanie i przyjęcie Strategii ZIT, z uwzględnieniem istniejących dokumentów strategicznych i planistycznych w tym Umowy Partnerstwa i programów operacyjnych
- Przygotowanie propozycji kryteriów wyboru projektów wyłanianych w ramach ZIT podlegających uzgodnieniu z IZ RPO WKP oraz zatwierdzeniu przez Komitet monitorujący RPO WKP
- Wyłonienie propozycji projektów w ramach ZIT do RPO WKP, w tym opracowanie ich listy rankingowej
- Przygotowywanie raportów na temat wdrażania Strategii ZIT zgodnie z wymaganiami określonymi przez IZ RPO WKP oraz Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju
- Wyłonienie propozycji projektów do POIiŚ w ramach Priorytetu Inwestycyjnego 4.3 i 4.5 jako komplementarnych do projektów ZIT
- Inne zadania ustalone przez KS ZIT

9.1.2. Struktura organizacyjna ZIT

Opis struktury organizacyjnej uzgodnionej w porozumieniu podpisanym 8 kwietnia 2014r. (szczegółowy zakres zadań dla każdego z elementów struktury organizacyjnej zostanie ujęty w stosownych regulaminach), a jego zarys został przedstawiony na poniższym schemacie.

Schemat 18. Struktura organizacyjna Związku ZIT

Źródło: Opracowanie własne

Komitet Sterujący

- KS tworzą prezydenci, burmistrzowie, wójtowie oraz starostowie JST wchodzącymi w skład Związku ZIT, którzy uczestniczą w jego pracach osobiście lub za pośrednictwem uprawnionego przedstawiciela
- Współprzewodniczącymi porozumienia są Prezydenci Miast Bydgoszczy i Torunia
- W skład KS wchodzi również przedstawiciel IZ RPO WPK, który pełni funkcje opiniotwórczą-doradczą
- KS wykonuje zadania przypisane mu porozumienie

Zadania	Sposób procedowania
<ul style="list-style-type: none"> • Wspólne reprezentowanie samorządów będących stronami porozumienia • Podejmowanie decyzji związanych z wykonywaniem zadań Związku ZIT • Zatwierdzanie listy projektów stanowiących integralną część Strategii ZIT oraz jej aktualizacje • Wybór dodatkowych członków Zarządu Związku ZIT • Zatwierdzanie budżetu Biura związku ZIT w przypadku konieczności jego dofinansowania przez strony porozumienia • Zatwierdzanie regulaminu pracy Zarządu Związku ZIT 	<ul style="list-style-type: none"> • Posiedzenia KS zwołują obaj współprzewodniczący KS działając łącznie • Prowadzenie obrad powierza się naprzemiennie jednemu ze Współprzewodniczących (obradom pierwszego posiedzenia KS będzie przewodniczył Prezydent Miasta Bydgoszczy) • Każdemu z członków Związku ZIT przysługuje jeden głos w głosowaniach w KS • Decyzje KS podejmowane są w drodze konsensusu wszystkich stron porozumienia z zastrzeżeniem, że w przypadku niemożności osiągnięcia konsensusu decyzja może być podjęta większością $\frac{3}{4}$ głosów, przy czym głos miasta Bydgoszczy i głos Miasta Toruń musi być „za” • KS może przekazać do zaopiniowania partnerom społecznym projekty dokumentów stanowiących podstawę do podejmowania merytorycznych decyzji

Zarząd Związku

- W skład Zarządu wchodzi: prezydent Miasta Bydgoszczy i Prezydent Miasta Torunia oraz czterech dodatkowych członków wybranych przez KS ZIT
- Przewodniczącym zarządu ZIT jest Prezydent Miasta Bydgoszczy, który pełni funkcje reprezentacyjne w imieniu Zarządu ZIT
- Wiceprzewodniczącym jest prezydent Torunia

Zadania	Sposób procedowania
<ul style="list-style-type: none">• Przygotowanie i przedkładanie KS ZIT projektów decyzji związanych z wykonywaniem zadań Związku ZIT	<ul style="list-style-type: none">• Członkowie zarządu uczestniczą w jego pracach, w tym w podejmowaniu decyzji osobiście lub za pośrednictwem upoważnionego przedstawiciela• Posiedzenie zarządu zwołuje Przewodniczący z własnej inicjatywy• Posiedzenie może być zwołane również na pisemny wniosek zawierający proponowany porządek obrad wraz z uzasadnieniem, złożony przez minimum trzech Członków zarządu ZIT w terminie nie dłuższym niż siedem dni• Każdy z członków ma jeden głos w głosowaniu w Zarządzie• Decyzje Zarządu ZIT podejmowane są w drodze konsensusu• W przypadku niemożności osiągnięcia konsensusu, decyzja może zostać podjęta większością $\frac{3}{4}$ głosów wszystkich członków Zarządu ZIT, przy czym głos Miasta Bydgoszczy i Miasta Torunia musi być „za”

Biuro Związku

- Funkcjonowanie biura Związku ZIT zapewnia Przewodniczący Zarządu – prezydent Miasta Bydgoszczy
- Biuro ZIT funkcjonuje w ramach struktury organizacyjnej Urzędu Miasta Bydgoszczy
- Zapewnia obsługę Zarządu Związku ZIT oraz Komitetu Sterującego ZIT
- Koszty funkcjonowania Związku ZIT finansowane są ze środków Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014 – 2020 na zasadach określonych przez IŻ Programu oraz strony porozumienia

Zadania
<ul style="list-style-type: none">• Organizacja i koordynacja prac związanych z przygotowaniem projektu Strategii ZIT w oparciu o istniejące dokumenty strategiczne i planistyczne, z uwzględnieniem zasad i kryteriów wyłaniania i rankingowania propozycji projektów do realizacji w ramach ZIT• Przygotowanie projektów raportów na temat wdrażania Strategii ZIT• Organizowanie spraw proceduralnych oraz przepływu informacji w Związku ZIT• Sporządzanie projektów; protokołów, komunikatów i innych dokumentów będących wynikiem prac organów związku ZIT• Przedstawianie propozycji ustaleń w sprawach organizacyjnych• Inne zadania powierzone przez Zarząd ZIT

Opisana powyżej struktura organizacyjna wypełnia podstawowe wymogi, jakie na Związek ZIT nakłada dokument: Zasady realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Polsce. Gwarantuje ona również osiągnięcie takiej zdolności instytucjonalnej, jakiej wymaga poziom delegacji zadań do Związku ZIT wskazany w RPO WKP.

Z zapisów zawartych w rozdziale 5.2 Strategia ZIT wspomnianego wyżej dokumentu, oraz ogólnych zasad zawartych w Umowie Partnerstwa dotyczących zapewnienia wypełnienia zasad partnerstwa w projektowaniu i realizacji działań ZIT, należy rozważyć wyprowadzenie opisanej poniżej rekomendacji do organizacji instytucjonalnej Związku ZIT.

W związku z koniecznością i wolą wypełnienia zasad partnerskiego udziału przedstawicieli szeroko rozumianej społeczności regionalnej nie tylko w procesie tworzenia dokumentów strategicznych dla ZIT, co odbywa się w procedurach konsultacji społecznych, ale przede wszystkim w procesie wieloletniej realizacji wspomnianej Strategii ZIT, rekomendowane jest uzupełnienie systemu instytucjonalnego ZIT w sposób opisany poniżej.

Rada Metropolitalna (opcjonalna)

- Ciało opiniodawcze i doradcze dla KS ZIT, składające się z przedstawicieli partnerów społeczno-gospodarczych.
- Członkowie rady metropolitalnej reprezentują środowiska naukowe, społeczne, gospodarcze itp.
- Każdy z przedstawicieli KS ZIT może zarekomendować maksymalnie 1 osobę do Rady Metropolitalnej, natomiast skład rady metropolitalnej jest zatwierdzany przez KS.

Zadania

- Opiniowanie dokumentów przed zatwierdzeniem na wniosek KS ZIT
- Zgłaszanie inicjatyw i wniosków istotnych z punktu widzenia rozwoju OF w tym propozycji projektów komplementarnych
- Inicjowanie na bazie Związku ZIT inicjatyw partnerskich mających na celu pozyskiwanie dodatkowych środków na rzecz rozwiązania problemów BTOF

Zaproponowane rozwiązanie jest możliwe w świetle zapisów par. 4 pkt.11 Porozumienia z 8 kwietnia 2014, konstytuującego związek ZIT, który mówi o możliwości przekazania partnerom społecznym do zaopiniowania, projektów dokumentów będących przedmiotem obrad KS ZIT.

9.1.3. Podstawowe procedury związane z realizacją Strategii ZIT

Zaprezentowane poniżej procedury mają charakter ramowy i zostaną szczegółowo doprecyzowane w toku uzgodnień z IZ RPO. Ponadto niezbędne będzie uspojnienie ww. procedur z procedurami systemu zarządzania RPO i POPT.

Procedury zarządzania podzielono na:

- Procedury w zakresie wyboru projektów
- Procedury sprawozdawcze i monitoringowe.

Podstawowe procedury w zakresie wyboru projektów

W zakresie wyboru projektów, opisu zasad i systemu wyboru projektów na poziomie Związku ZIT został szczegółowo opisany w rozdziale 7, zat. Zasady i tryby wyboru projektów przewidzianych do realizacji w formule ZIT.

Procedury sprawozdawcze i monitoringowe

Wskaźniki zostały przedstawione w Tabeli 45 w rozdziale 5.2.

Na potrzeby zachowania pełnego nadzoru nad realizacją Strategii ZIT rekomenduje się następujące rozwiązanie:

1. Roczny okres planowania operacyjnego powiązany z kwartalnym systemem sprawozdawczym w zakresie zadań merytorycznych i finansowych

2. Sprawozdanie okresowe z realizacji zadań podlega zaopiniowaniu przez radę metropolitalną a następnie jest przyjmowane przez KS ZIT (głosowanie). Nieprzyjęcie sprawozdania wywołuje określone konsekwencje wobec zarządu ZIT- konieczność wprowadzenia środków naprawczych.
3. Zatwierdzone, specyficzne sprawozdanie okresowe (np. Roczne) z realizacji zadań Związku ZIT jest przedkładane do akceptacji IZ RPO.
4. Inne procedury sprawozdawcze wynikające z Porozumienia dotyczącego realizacji ZIT pomiędzy Związkiem ZIT a IZ RPO w tym np. sprawozdania śródkresowe (m.in. przegląd i ocena stopnia realizacji planu finansowego)

Ponadto w procedurach zarządzania uwzględniono następujące zasady:

1. **Zasadę partycypacji podmiotów lokalnych w procesie**

Zapewnienie partycypacji podmiotów lokalnych w procesie wdrażania Strategii ZIT następuje w następujący sposób:

- Na etapie przygotowania Strategii ZIT poprzez zapewnienie udziału partnerów społecznych w procesie jej tworzenia (realizowane zgodnie z metodologią opisaną w podrozdziale 1.3, zat. Opis metodologii tworzenia Strategii ZIT i odzwierciedlone w sprawozdaniu będącym załącznikiem do niniejszej strategii)
- Na etapie wdrażania Strategii ZIT poprzez uruchomienie opisanej powyżej Rady Metropolitalnej, skupiającej rekomendowanych przez członków Związku ZIT przedstawicieli sfer społecznej i gospodarczej. Rolą Rady Metropolitalnej jest reprezentowanie szeroko rozumianej opinii społecznej w procesach decyzyjnych ZIT

2. **Zasadę współpracy z instytucją zarządzającą RPO**

Zasady współpracy z Instytucją Zarządzającą RPO WKP wynikają bezpośrednio z ustalonej zapisami Umowy Partnerstwa wzajemnej relacji pomiędzy ZIT a IZ RPO. Procedury te będą podlegały tzw. audytowi zgodności, wymaganemu do uruchomienia całości systemu wdrażania na poziomie regionu.

Szczegóły współpracy, w tym:

- Zasady sprawozdawczości (dot. środków przeznaczonych na ZIT, środków dodatkowo przekazanych z alokacji podstawowej RPO)
- Relacje pomiędzy Komitetem Sterującym ZIT a Komitetem Monitorującym RPO (dot. sposobu procedowania i przepływu informacji)
- Zasady dot. korzystania przez Związek ZIT ze środków pomocy technicznej

zostaną doprecyzowane w trakcie dalszych prac nad uzyskaniem pełnej zdolności operacyjnej Związku ZIT i będą wynikały z zaleceń i rekomendacji IZ i /lub MIR.

9.2. **Harmonogram wdrażania Strategii ZIT**

W trakcie funkcjonowania Strategii ZIT przewidziana jest realizacja Ramowych Planów Działań mających na celu wypełnienie zapisów Strategii. Plany Działań powinny być wspólnie uzgadniane przez członków Związku ZIT i aktualizowane w trybie rocznym.

Ponadto Związek ZIT będzie odpowiedzialny za przygotowanie rocznych sprawozdań z realizacji Ramowych Planów Działań (w dokumencie powinny być zawarte ewentualne rekomendacje dotyczące konieczności wprowadzenia zmian do Ramowego Planu Działań).

Biorąc pod uwagę długi horyzont czasowy funkcjonowania Strategii, jak również dynamicznie zmieniające się uwarunkowania rynku, a tym samym konieczność modyfikacji priorytetów, czy kierunków działania przewiduje się również możliwość aktualizacji Strategii ZIT.

Na kolejnych stronach niniejszego raportu przedstawiony został ogólny harmonogram wdrażania Strategii ZIT.

Schemat 19. Harmonogram wdrażania Strategii ZIT

	Jednostka odpowiedzialna za realizację zadania	Zadania	Rok	2014				2015				2016				2017				2018				2019				2020				2021				2022				2023				2024			
			Kwartał	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV				
Zadania wstępne	Gminy OF	Przyjęcie porozumienia ZIT przez gminy BTOF																																													
	Związek ZIT	Przygotowanie struktury organizacyjnej Związku ZIT																																													
	Związek ZIT	Przygotowanie procedur i regulaminów do zatwierdzenia przez KS ZIT																																													
	Związek ZIT	Zwołanie pierwszych posiedzeń Zarządu ZIT i KS ZIT																																													
Zadania ciągłe	Związek ZIT	Prowadzenie działań w zakresie promocji Strategii ZIT																																													
	Związek ZIT	Monitoring i ewaluacja wskaźników realizacji Strategii ZIT																																													
	Związek ZIT	Przygotowanie rocznych sprawozdań z realizacji Strategii ZIT																																													
	Związek ZIT	Aktualizacja Strategii ZIT (fakultatywna)																																													
Ramowy Plan Działań	Związek ZIT	Przyjęcie Roczego Planu Działań																																													
	Związek ZIT	Uruchomienie procedur preselekcji projektów dla poszczególnych CT																																													
	Związek ZIT	Przeprowadzenie procesów badawczych / diagnostycznych na potrzeby głównych projektów systemowych																																													
	Związek ZIT	Wyłonienie propozycji projektów (systemowych, konkursowych, komplementarnych)																																													
	Liderzy projektów	Realizacja zaplanowanych projektów																																													
	Związek ZIT	Uruchomienie platformy współpracy JST																																													

ZIT, jako narzędzie polityki terytorialnej w odniesieniu do miast wojewódzkich, został zaprojektowany dla uruchomienia potencjałów metropolitalnych miastach i ich obszarów funkcjonalnych. Oznacza to, że jego właściwe zadania znacząco wykraczają poza te bezpośrednio wskazane w RPO WKP i programach krajowych. Fundusze polityki spójności oferują źródło finansowania, ale decyzje, co do tego, jakie przedsięwzięcia należy zrealizować z tych środków zostaną podjęte na poziomie Związku ZIT. Taka konstrukcja tego narzędzia przenosi odpowiedzialność za całość interwencji na zarządzających BTOF.

Mając na uwadze powyższe, rekomenduje się, aby spojrzeć na OF w perspektywie minimum 10 letniej i tak pokierować rozwojem Związku ZIT, aby tuż po osiągnięciu dojrzałości organizacyjnej (np. w II kw. 2015 r.) poza realizacją swoich zadań podstawowych rozwinąć m.in. następujące aktywności:

- Przekształcenie Związku ZIT w aktywną platformę współpracy JST służącą partnerskiemu podejściu do rozwiązywania problemów ponad granicami administracyjnymi
- Uruchamianie aktywności wynikających ze Strategii Rozwoju BTOF a wybiegających poza Strategię ZIT
- Przygotowywanie ekspertyz i analiz niezbędnych do uruchamiania nowych projektów systemowych
- Samodzielne aplikowanie o środki rozwojowe i wzmacniające współpracę na rzecz Związku ZIT jako uzupełnienie środków z POPT
- Koordynacja procesu powstawania projektów do realizacji w formule poza ZIT, nakierowanych na rozwój BTOF oraz ich wspieranie w procedurach aplikacyjnych (konkursowych i pozakonkursowych) w programach nie odnoszących się do polityki terytorialnej
- Indukowanie nowych rozwiązań integrujących OF na podstawie najlepszych praktyk dostępnych na rynku (np. poprzez organizację wizyt studyjnych, warsztatów, szkoleń, itp.)
- Uruchamianie nowych form finansowania rozwoju regionalnego (np. PPP)
- Działania włączające lokalną społeczność w procesy planowania i stymulowania rozwoju regionalnego na poziomie BTOF
- Inne działania zaakceptowane przez organy Związku ZIT.

10. Strategiczna Ocena Oddziaływania na Środowisko

Zgodnie z zapisami Umowy Partnerstwa, RPO WK-P jest w dokumencie programowym dla Strategii ZIT w zakresie rodzajów przedsięwzięć jakie mogą być realizowane w ramach konkretnych Priorytetów Inwestycyjnych, przypisanych do Osi i Działań dedykowanych do realizacji z użyciem instrumentu ZIT wojewódzkiego. W swojej istocie zatem, ZIT będzie dla tych osi stanowić pozakonkursową ścieżkę wyboru projektów w ramach RPO, szczegółowy zakres objęty ZIT został opisany w dokumencie RPO WKP w sekcji 4 ZINTEGROWANE PODEJSCIE DO ROZWOJU TERYTORIALNEGO.

To RPO WKP jest dokumentem programowym wyznaczającym ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, więc wpisuje się w art. 46 ust.2 Ustawy o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko z dn. 3 października 2008 r. (Dz.U.08.199.1227 z późn.zm.).

W stosunku do RPO została przeprowadzona strategiczna ocena oddziaływania na środowisko oraz sporządzono prognozę oddziaływania, która podlegała konsultacjom społecznym.

Strategia ZIT zakładająca przede wszystkim pozakonkursowy tryb wyboru projektów finansowanych z RPO nie wypełnia warunków art. 46 ust.2 Ustawy o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko z dn. 3 października 2008 r. (Dz.U.08.199.1227 z późn.zm.), co wynika z faktu, iż główny element Strategii ZIT będą stanowić uzgodnione przez samorządy inwestycje, których temat i zakres będzie zgodny z interwencją RPO. Projekty te wraz z kompletną dokumentacją aplikacyjną będą następnie składane do IZ RPO i będą podlegać typowej procedurze oceny wniosków o dofinansowanie, w tym w zakresie oddziaływania na środowisko. W związku z opisanym sposobem procedowania wydaje się, iż przeprowadzenie procedury OOŚ dla Strategii ZIT byłoby powielaniem oceny dla zakresu, który takiej ocenie już podlegał – jak w przypadku obszarów interwencji RPO WKP 2014 – 2020. Jednakże ostateczna decyzja w tym zakresie należy do RDOŚ.

W załączniku do niniejszej Strategii umieszczono kopię pisma przedłożonych w RDOŚ w przedmiotowej sprawie.

Poniżej zostały przedstawione dwa warianty postępowania w odniesieniu do Strategii ZIT:

1. Odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla dokumentu
2. Decyzja o konieczności przeprowadzenia procedury OOŚ dla dokumentu

1. Odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla dokumentu

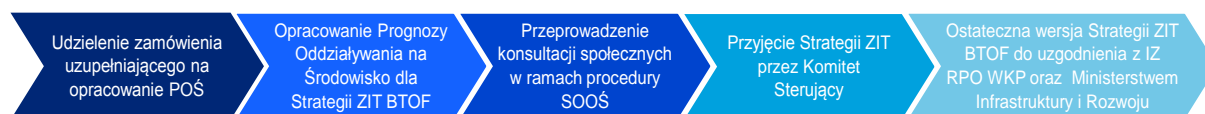
Schemat 20. Schemat postępowania zakładający odstąpienie od przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko

Źródło: Opracowanie własne

2. Decyzja o konieczności przeprowadzenia procedury OOŚ dla dokumentu

Schemat 21. Schemat postępowania zakładający przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko

Źródło: Opracowanie własne

11. Załączniki

- 11.1. Lista Strategicznych Projektów Systemowych oraz Integrujących Projektów Systemowych w odniesieniu do każdego działania i PI.

Lista Strategicznych Projektów Systemowych oraz Integrujących Projektów Systemowych w odniesieniu do każdego działania i PI. (projekt)

Działaniem w kierunku uruchomienia działań ZIT BTOF jest przygotowanie listy:

- Strategicznych Projektów Systemowych (SPS)
- Integrujących projektów Systemowych (IPS)

Wraz z przypisaniem im stosownych wartości, harmonogramów realizacji, typów beneficjentów oraz wskazaniem projektów komplementarnych. Lista ta, wypracowana przez członków ZIT, podlega zatwierdzeniu przez Związek ZIT i jest przedkładana wraz z całą Strategią ZIT do akceptacji przez IZ RPO WKP a następnie MIR.

Wszystkie projekty SPS oraz IPS spełniają kryteria ogólne ZIT oraz dodatkowo mają najwyższy poziom „M” w zasadach kategoryzacji MoSCoW. W związku z tym zyskują status „kluczowych” po przyjęciu ich listy uchwałą KS ZIT.

W związku z tym, podjęcie stosownej uchwały wydziela z danej alokacji na PI część środków na rzecz tych projektów systemowych, pozostawiając pozostałe środki dla szerokiej grupy potencjalnych beneficjentów, do rozdzielenia w opisanej procedurze preselekcyjnej

Tabela bazowa – przyporządkowanie alokacji do PI zgodnie z propozycją wypracowaną na spotkaniu roboczym w dniu 12.05.2014 (z uwzględnieniem konieczności zachowania procedur zatwierdzania opisanych powyżej)

Tabela 65 Proponowana alokacja środków na poszczególne PI (EUR)

Alokacja zaproponowana na spotkaniu w dniu 12.05.2014 w Bydgoszczy			SPS		IPS		Pozostaje dla procesu preselekcji	
PI	%	kwota	%	kwota	%	kwota	%	kwota
4.3 Modernizacja energetyczna	5%	8 339 536,60	40%	3335814,64	5%	416 976,83	55%	4586745,13
4.5 Zrównoważona mobilność miejska	36%	60 044 663,55	30%	18 013 399,06	20%	12 008 932,71	20%	12 008 932,71
6.2 Gospodarka wodno-ściekowa	5%	8 339 536,60	n.d.	n.d.	5%	416 976,83	95%	7 922 559,77
6.3 Zasoby kultury	8%	13 343 258,57	n.d.	n.d.	5%	667162,93	95%	12 676 095,64
6.4 Różnorodność biologiczna	10%	16 679 073,21	80%	13 343 258,57	5%	833 953,66	15%	2 501 860,98
9.2 Rewitalizacja	19%	31 690 239,09	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	100%	31 690 239,09
10.1 Dostępność i jakość edukacji	5%	8 339 536,60	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	100%	8 339 536,60
10.3 bis Kształcenie zawodowe	2%	3 335 814,64	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	100%	3 335 814,64
10.4 Inwestycje w edukację (infrastruktura)	3%	5 003 721,96	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	100%	5 003 721,96
9.7 Dostęp do usług opiekuńczych i zdrowotnych	2%	3 335 814,64	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	100%	3 335 814,64
8.8 Równouprawnienie / żłobki	1%	1 667 907,32	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	100%	1 667 907,32
9.4 Aktywna integracja	4%	6 671 629,28	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	100%	6 671 629,28
Suma	100%	166 790 732,07	n.d.	52 705 871,34	n.d.	8 339 536,60	n.d.	105 745 324,13

Tabela 66 Proponowana alokacja środków na poszczególne PI (PLN)

Alokacja zaproponowana na spotkaniu w dniu 12052014 w Bydgoszczy			SPS		IPS		Pozostaje dla procesu preselekcji	
PI	%	kwota	%	kwota	%	kwota	%	kwota
4.3 Modernizacja energetyczna	5%	35 026 053,73	40%	14 010 421,49	5%	1 751 302,69	55%	19 264 329,55
4.5 Zrównoważona mobilność miejska	36%	252 187 586,89	30%	75 656 276,07	20%	50 437 517,38	20%	50 437 517,38
6.2 Gospodarka wodno-ściekowa	5%	35 026 053,73	n.d.	n.d.	5%	1 751 302,69	95%	33 274 751,05
6.3 Zasoby kultury	8%	56 041 685,98	n.d.	n.d.	5%	2 802 084,30	95%	53 239 601,68
6.4 Różnorodność biologiczna	10%	70 052 107,47	80%	56 041 685,98	5%	3 502 605,37	15%	10 507 816,12
9.2 Rewitalizacja	19%	133 099 004,19	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	100%	133 099 004,19
10.1 Dostępność i jakość edukacji	5%	35 026 053,73	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	100%	35 026 053,73
10.3 bis Kształcenie zawodowe	2%	14 010 421,49	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	100%	14 010 421,49
10.4 Inwestycje w edukację (infrastruktura)	3%	21 015 632,24	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	100%	21 015 632,24
9.7 Dostęp do usług opiekuńczych i zdrowotnych	2%	14 010 421,49	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	100%	14 010 421,49
8.8 Równouprawnienie / żłobki	1%	7 005 210,75	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	100%	7 005 210,75
9.4 Aktywna integracja	4%	28 020 842,99	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	100%	28 020 842,99
Suma	100%	700 521 074,69	n.d.	210 856 843,48	n.d.	33 975 272,12	n.d.	455 688 959,09

Działanie 1.1 Efektywność energetyczna i strategie niskoemisyjne (wspierane w ramach PI 4.3)

Działanie 1.2 Efektywność transportu publicznego (wspierane w ramach PI 4.5)

Strategiczne Projekty Systemowe							
Działanie/ PI	Tytuł SPS	Źródło Projektu <i>(w kontekście pakietów przyporządkowanych do Celów Strategicznych Strategii ZIT oraz bazowych fiszek służących zagregowaniu do pakietów - pełna lista „fiszek” znajduje się w raporcie z przygotowania Strategii ZIT)</i>	Beneficjenci/ typy beneficjentów	Planowana alokacja na dany SPS <i>(wyrażona jako % alokacji na PI oraz kwotowo)</i>	Główne zadania w ramach SPS oraz bezpośrednie powiązanie z interwencją z drugiego funduszu (tam gdzie dotyczy - 9.2, 10.4)	Termin realizacji	Projekty komplementarne do realizacji poza formułą ZIT
1.1/ 4.3	Kompleksowa termomodernizacja budynków oświaty i kultury na terenie BTOF	Jest to przedsięwzięcie oparte o pakiet nr 1 w ramach tego działania, wskazany, jako najpilniejszy do realizacji i bezpośrednio wynikający z przeprowadzonych diagnoz. Na konstrukcję projektu złożyły się potrzeby zgłoszone przez następujące JST: Białe Błota, Chełmża, Czernikowo, Dąbrowa Chełmińska, Koronowo, Kowalewo Pomorskie, Lubicz, Łubianka, Łysomice, Osielsko, Obrowo, Powiat Toruński, Sicienko, Wielka Nieszawka, Zławieś Wielka. (lista JST nie jest ostatecznie zamknięta)	JST w partnerstwie	5%	Wyłącznie kompleksowe termomodernizacje obiektów oświaty i kultury wraz z instalacją OZE, poprzedzone całościowym audytem energetycznym dla wszystkich obiektów.	2015 - 2018	Bydgoszcz: W ramach kontraktu terytorialnego <ul style="list-style-type: none"> Program kompleksowej termomodernizacji wraz z budową węzłów ciepłych i zarządzania energią w budynkach użyteczności publicznej oraz budową szkoły o niemal zerowym zużyciu energii w Bydgoszczy (246 mln zł) Kompleksowa termomodernizacja budynków mieszkalnych oraz budowa nowych przyłączy ciepłowniczych będących w zasobach mieszkaniowych Miasta Bydgoszczy (210 mln zł) W ramach PK – procedura konkursowa <ul style="list-style-type: none"> Budowa farm fotowoltaicznych dla potrzeb realizacji procesu zmierzającego do samowystarczalności zasilania obiektów użyteczności publicznej oraz mieszkaniowego budownictwa socjalnego w energii elektryczną. (100 mln zł) Toruń: W ramach kontraktu terytorialnego <ul style="list-style-type: none"> Poprawa jakości środowiska poprzez
Integrujące Projekty Systemowe							
Działanie/ PI	Tytuł IPS	Źródło Projektu <i>(w kontekście pakietów przyporządkowanych do Celów Strategicznych Strategii ZIT oraz bazowych fiszek służących zagregowaniu do pakietów - pełna lista „fiszek” znajduje się w raporcie z przygotowania Strategii ZIT)</i>	Beneficjenci/ typy beneficjentów	Planowana alokacja na dany SPS <i>(wyrażona jako % alokacji na PI oraz kwotowo)</i>	Główne zadania w ramach IPS oraz bezpośrednie powiązanie z interwencją z drugiego funduszu (tam gdzie dotyczy- 9.2, 10.4)	Termin realizacji	
1.1/ 4.3	Wsparcie systemowe dla likwidacji niskiej	Jest to przedsięwzięcie oparte o pakiet nr 1 z grupy dodatkowych działań rekomendowanych ze względu na wysoki	JST w partnerstwie	Łącznie na oba IPS 5%	Pakiet zakłada utworzenie funduszu wspierającego mieszkańców w procesie wymiany	2015 - 2020	

	emisji na terenie BTOF	<p>walor integrujący dla BTOF dla Działania 1.1</p> <p>Idea pakietu pochodziła od kilku JST z terenu BTOF, docelowo projekt obejmuje wszystkie JST będące członkami ZIT.</p>			<p>źródeł ciepła w kierunku likwidacji niskiej emisji. (np. wg. zasady: do każdej złotówki wyłożonej przez dane JST do funduszu – ze środków PI 4.3 dokładane jest 2 PLN) w ten sposób powstaje pula środków zarządzana na poziomie BTOF.</p> <p>Pula środków może być dodatkowo zasilona z innych źródeł np. NFOŚ i GW</p>		<p>likwidację źródeł niskiej emisji na terenie Gminy Miasta Toruń (136,2 mln zł) (w zakresie zadania I)</p> <ul style="list-style-type: none"> Zwiększenie efektywności energetycznej i wykorzystania odnawialnych źródeł energii na obszarze Torunia oraz powiatu toruńskiego” (172,3 mln zł) w zakresie podprojektu 2 <p>Inne projekty</p> <ul style="list-style-type: none"> Poprawa efektywności energetycznej poprzez termomodernizację i wykorzystanie OZE w obiektach użyteczności publicznej w placówkach oświatowych i rekreacyjnych w Toruniu. (53,5 mln zł)
1.1/ 4.3	Zarządzanie zużyciem energii na potrzeby BTOF	<p>Jest to przedsięwzięcie oparte o pakiet nr 3 z grupy dodatkowych działań rekomendowanych ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF dla Działania 1.1 oraz możliwość oparcia o jego wyniki wspólnych procesów zakupowych w zakresie energii dla jednostek w ramach BTOF</p> <p>Idea pakietu pochodziła od kilku JST z terenu BTOF, docelowo projekt obejmuje wszystkie JST będące członkami ZIT.</p>	JST w partnerstwie		<p>Zakup oraz wdrożenie oprogramowania do zdalnego i automatycznego odczytu i archiwizowania danych dotyczących zużycia energii w obiektach gminnych</p>	2016-2018	

Strategiczne Projekty Systemowe							
Działanie/ PI	Tytuł SPS	Źródło Projektu <i>(w kontekście pakietów przyporządkowanych do Celów Strategicznych Strategii ZIT oraz bazowych fiszek służących zagregowaniu do pakietów - pełna lista „fiszek” znajduje się w raporcie z przygotowania Strategii ZIT)</i>	Beneficjenci/ typy beneficjentów	Planowana alokacja na dany SPS <i>(wyrażona jako % alokacji na PI oraz kwotowo)</i>	Główne zadania w ramach SPS oraz bezpośrednie powiązanie z interwencją z drugiego funduszu (tam gdzie dotyczy- 9.2, 10.4)	Termin realizacji	Projekty komplementarne do realizacji poza formułą ZIT
1.2/ 4.5	Rozwój infrastruktury rowerowej na terenie BTOF	<p>Jest to przedsięwzięcie oparte o pakiet nr 1 w ramach tego działania, wskazany, jako najpilniejszy do realizacji i bezpośrednio wynikający z przeprowadzonych diagnoz.</p> <p>Na konstrukcję projektu złożyły się potrzeby zgłoszone przez 21 z 25 JST tworzących ZIT w tym oba miasta wojewódzkie i oba powiaty. Informacje przekazane przez miasta rdzenia i powiaty pozwalają określić istniejące luki w sieci</p>	<p>8 JST w partnerstwie: - m. Bydgoszcz - m. Toruń - pow. bydgoski - pow. Toruński</p> <p>oraz dodatkowo:</p>	30%	<ul style="list-style-type: none"> Sporządzenie niezbędnej dokumentacji technicznej i inwentaryzacyjnej dla BTOF Budowa uzupełniającej sieci ścieżek rowerowych na terenie całego BTOF (łączenie odcinków istniejących) Uzupełnienie infrastruktury 	2015 - 2020	<p>Bydgoszcz:</p> <p>W ramach kontraktu terytorialnego</p> <ul style="list-style-type: none"> Budowa i rozbudowa miejskiej sieci tramwajowej oraz systemu sterowania ruchu wraz z dostosowaniem układu drogowego i zakupem taboru. (810 mln zł) Wymiana taboru autobusowego na nowoczesny spełniający bardziej restrykcyjne standardy emisyjne wraz z modernizacją/budową infrastruktury

		infrastruktury rowerowej ponad granicami gmin.	- Kowalewo Pom. - Łabiszyn - Nakło n/N - Szubin		wspomagającej (np. miejsca postojowe, parkingi, system informacji, niezbędne oświetlenie i infrastruktura zwiększająca bezpieczeństwo itp.)		zajeźdźni autobusowej/ych (77,5 mln zł)
					<ul style="list-style-type: none"> • U uruchomienie systemu informacji i promocji dla potencjalnych beneficjentów w tym rozwiązania z wyk. TIK 		<ul style="list-style-type: none"> • Budowa i rozbudowa systemu transportu drogowego w Bydgoszczy w powiązaniu z drogami sieci TEN-T i drogami krajowymi (1 471 mln zł) (PI 7.2)
1.2/ 4.5	Infrastruktura wspierająca dla zintegrowanego systemu komunikacji w BTOF	<p>Jest to przedsięwzięcie oparte o pakiet nr 2 w ramach tego działania, wskazany, jako najpilniejszy do realizacji i bezpośrednio wynikający z przeprowadzonych diagnoz oraz dodatkowo włączające działania ujęte w ramach pakietu nr 5 dla tego samego działania.</p> <p>Na konstrukcję projektu złożyły się potrzeby wskazane przez oba miasta wojewódzkie w uzgodnieniu z pozostałymi JST (zwiększenie dostępu mieszkańców gmin okalających miasta rdzenia do metropolii Bydgosko – Toruńskiej)</p> <p>Dodatkowo projekt wykorzystuje synergicznie rozwiązania budowane w ramach już realizowanych działań:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bilet Metropolitalny et. I • BiT-City et I • Bydgosko - Toruńskie Partnerstwo na rzecz zrównoważonego transportu 	<p>JST w partnerstwie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - m. Bydgoszcz - m. Toruń <p>oraz dodatkowo: inne JST w przypadku gdy niezbędna inwestycja dotyczy ich obszaru (np. węzły przesiadkowe)</p>	30%	<ul style="list-style-type: none"> • Budowa infrastruktury systemów parkingowych i przesiadkowych (typu park&ride, park&go, kiss&ride, zintegrowana sieć przystankowa k.p. na terenie BTOF itp.) • Budowa/ modernizacja infrastruktury wspierającej preferencje mieszkańców dla komunikacji publicznej (zwiększanie bezpieczeństwa i wydajności k.p np. buspasy, elementy ITS,) • Zakup uzupełniający produkty/rezultaty projektu kluczowego POIIS dot. niezbędnego taboru (ruch: kołowy szynowy, wodny) • Inwestycje uzupełniające produkty/rezultaty projektu kluczowego POIIS i innych projektów celem uzyskania najwyższego poziomu synergii 		<p>Toruń:</p> <p>W ramach kontraktu terytorialnego</p> <ul style="list-style-type: none"> • Usprawnienie powiązań komunikacyjnych w regionie poprzez rozwój ekologicznego transportu szynowego (723,8 mln zł) • Inteligentny system Transportowy dla Miasta Torunia (65 mln zł) • Poprawa jakości środowiska poprzez likwidację źródeł niskiej emisji na terenie Gminy Miasta Toruń (136,2 mln) w zakresie Zadania II • Usprawnienie połączeń w sieci wspomagającej sieć TEN-T w Toruniu (954 mln zł) (PI 7.2) <p>Inne projekty</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rozwój zrównoważonego systemu mobilności miejskiej wraz z promocją zdrowego stylu życia (15 mln zł) • Zakup taboru autobusowego dla potrzeb GMT i BTOM (86,1 mln zł) • Inteligentny System Transportowy dla Miasta Torunia (65 mln zł) • Usprawnienie powiązań komunikacyjnych w regionie poprzez rozwój ekologicznego transportu szynowego BiT-City II – koleje (232 mln zł) • Usprawnienie powiązań komunikacyjnych w regionie poprzez rozwój ekologicznego transportu szynowego BiT-City II – tramwaje (786,5 mln zł)
Integrujące Projekty Systemowe							
Działanie/ PI	Tytuł IPS	Źródło Projektu <i>(w kontekście pakietów przyporządkowanych do Celów Strategicznych Strategii ZIT oraz bazowych fiszek służących zagregowaniu do</i>	Beneficjenci/ typy beneficjentów	Planowana alokacja na dany SPS <i>(wyrażona jako</i>	Główne zadania w ramach IPS oraz bezpośrednie powiązanie z interwencją z drugiego funduszu	Termin realizacji	

		<i>pakietów - pełna lista „fiszek” znajduje się w raporcie z przygotowania Strategii ZIT)</i>		<i>% alokacji na PI oraz kwotowo)</i>	<i>(tam gdzie dotyczy- 9.2, 10.4)</i>	
1.2/ 4.5	Bezpieczna droga do szkoły	<p>Jest to przedsięwzięcie oparte o pakiet nr 1 z grupy dodatkowych działań rekomendowanych ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF dla Działania 1.2</p> <p>Idea pakietu pochodziła od kilku JST z terenu BTOF (w tym miast rdzenia), docelowo projekt obejmuje wszystkie JST będące członkami ZIT.</p>	JST w partnerstwie	20%	<p>Działania zwiększające bezpieczeństwo najmłodszych użytkowników komunikacji publicznej:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wykonanie niezbędnych dokumentów technicznych i analiz (np. studium bezpieczeństwa ruchu drogowego dla BTOF) • Rozwiązania komunikacyjne w otoczeniu szkół (chodniki, zatoczki, światła, ogrodzenia, oznakowanie itp.) • Systemy monitoringu w komunikacji publicznej w tym z wykorzystaniem TIK • Kampania informacyjna i edukacyjna dla wszystkich potencjalnych użytkowników • Zakup autobusów szkolnych 	2015 - 2021

Efektywne gospodarowanie zasobami środowiska naturalnego i kultury BTOF

Działanie 2.1 Zmniejszenie presji na środowisko – gosp. wodna (wspierane w ramach PI 6.2)

Działanie 2.2 Udostępnianie zasobów (wspierane w ramach PI 6.3)

Działanie 2.3 Zielona infrastruktura (wspierane w ramach PI 6.4)

Strategiczne Projekty Systemowe							
Działanie/PI	Tytuł SPS	Źródło Projektu (w kontekście pakietów przyporządkowanych do Celów Strategicznych Strategii ZIT oraz bazowych fiszek służących zagregowaniu do pakietów - pełna lista „fiszek” znajduje się w raporcie z przygotowania Strategii ZIT)	Beneficjenci/typy beneficjentów	Planowana alokacja na dany SPS (wyrażona jako % alokacji na PI oraz kwotowo)	Główne zadania w ramach SPS oraz bezpośrednie powiązanie z interwencją z drugiego funduszu (tam gdzie dotyczy- 9.2, 10.4)	Termin realizacji	Projekty komplementarne do realizacji poza formułą ZIT
2.1/6.2	-	Zgodnie z zapisami dokumentu pt. Linia demarkacyjna, dla perspektywy finansowej 2014 - 2020 podział interwencji następuje w oparciu o wielkość aglomeracji w KPOŚK. Aglomeracje pow. 10 tys. RLM aplikują do programów krajowych. W związku z tym, całość alokacji na niniejszy PI (z wyjątkiem środków wydzielonych na IPS) zostanie rozdyskrebowana zgodnie z opisanym systemem preselekcyjnym.	-	-	-	-	<p>Bydgoszcz:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Modernizacja Oczyszczalni Ścieków „Kapuściska” wraz z oczyszczeniem i utylizacją osadów (25 mln zł) • Budowa infrastruktury wodno-kanalizacyjnej umożliwiającej podłączenie Rodzinnych Ogrodów Działkowych na terenie m. Bydgoszcz (17,2 mln zł) • Budowa infrastruktury wodno – kanalizacyjnej umożliwiającej gminom ościennym korzystać z bydgoskiego systemu wodno – kanalizacyjnego (5,3 mln zł) • Budowa sieci wodociągowej i sieci kanalizacji sanitarnej w strefie ochronnej ujęcia wody „Czyżkówko” (5,8 mln zł) <p>Toruń:</p>
Integrujące Projekty Systemowe							
Działanie/PI	Tytuł IPS	Źródło Projektu (w kontekście pakietów przyporządkowanych do Celów Strategicznych Strategii ZIT oraz bazowych fiszek służących zagregowaniu do pakietów - pełna lista „fiszek” znajduje się w raporcie z przygotowania Strategii ZIT)	Beneficjenci/typy beneficjentów	Planowana alokacja na dany SPS (wyrażona jako % alokacji na PI oraz kwotowo)	Główne zadania w ramach IPS oraz bezpośrednie powiązanie z interwencją z drugiego funduszu (tam gdzie dotyczy- 9.2, 10.4)	Termin realizacji	
2.1/6.2	Wsparcie systemowe dla likwidacji zbiorników bezodpływowych w systemie gospodarki wodno – ściekowej na terenie BTOF	Jest to przedsięwzięcie oparte o jedyny zaproponowany pakiet z grupy dodatkowych działań rekomendowanych ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF dla Działania 2.1 Idea pakietu pochodziła od kilku JST z terenu BTOF, docelowo projekt obejmuje wszystkie JST będące członkami ZIT.	JST w partnerstwie	5%	Pakiet zakłada utworzenie funduszu wspierającego mieszkańców: <ul style="list-style-type: none"> • w procesie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków tam gdzie doprowadzenie kanalizacji jest niezasadne, • w budowie przyłączy do istniejącej sieci kanalizacyjnej (celem wykorzystania 	2015 - 2021	

					pozostałych mocy istniejących oczyszczalni ścieków) (np. wg. zasady: do każdej złotówki wyłożonej przez dane JST do funduszu – ze środków PI 6.2 dokładane jest 2 PLN) w ten sposób powstaje pula środków zarządzana na poziomie BTOF. Pula środków może być dodatkowo zasilona z innych źródeł np. NFOŚ i GW		W ramach kontraktu terytorialnego <ul style="list-style-type: none"> Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez kontynuację działań związanych z gospodarką wodno – ściekową na terenie miasta Toruń (41 mln zł)
--	--	--	--	--	---	--	---

Strategiczne Projekty Systemowe							
Działanie/ PI	Tytuł SPS	Źródło Projektu (w kontekście pakietów przyporządkowanych do Celów Strategicznych Strategii ZIT oraz bazowych fiszek służących zagregowaniu do pakietów - pełna lista „fiszek” znajduje się w raporcie z przygotowania Strategii ZIT)	Beneficjenci/ typy beneficjentów	Planowana alokacja na dany SPS (wyrażona jako % alokacji na PI oraz kwotowo)	Główne zadania w ramach SPS oraz bezpośrednie powiązanie z interwencją z drugiego funduszu (tam gdzie dotyczy- 9.2, 10.4)	Termin realizacji	Projekty komplementarne do realizacji poza formułą ZIT
2.2/ 6.3	-	Całość alokacji na niniejszy PI zostanie rozdyskrebowana zgodnie z opisanym systemem preselekcyjnym.	-	-	-	-	
Integrujące Projekty Systemowe							
Działanie/ PI	Tytuł IPS	Źródło Projektu (w kontekście pakietów przyporządkowanych do Celów Strategicznych Strategii ZIT oraz bazowych fiszek służących zagregowaniu do pakietów - pełna lista „fiszek” znajduje się w raporcie z przygotowania Strategii ZIT)	Beneficjenci/ typy beneficjentów	Planowana alokacja na dany SPS (wyrażona jako % alokacji na PI oraz kwotowo)	Główne zadania w ramach IPS oraz bezpośrednie powiązanie z interwencją z drugiego funduszu (tam gdzie dotyczy- 9.2, 10.4)	Termin realizacji	
2.2/ 6.3	Karnet kulturalny – Kultura na nowo	Jest to przedsięwzięcie oparte o oba zaproponowane pakiety z grupy dodatkowych działań rekomendowanych ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF dla Działania 2.2.	JST w partnerstwie	5%	Pakiet zawiera propozycję rozwiązania systemowego nakierowanego na wytworzenie u młodzieży szkolnej nawyku korzystania z kultury, w tym kultury wysokiej. Podstawowe dla jego efektywności jest działanie dwukierunkowe: prezentacja dorobku instytucji kulturalnych miast rdzenia JST ościennych oraz karnet dla wszystkich uczniów z terenu BTOF na cykliczne spotkania z kulturą (filharmonia, muzea itp.) oraz dodatkowo zestaw projektów innowacyjnych nakierowanych na zwiększenie udziału mieszkańców BTOF w kulturze. Z preferencją dla	2015-2021	

					rozwiązań nowatorskich i angażujących nowe technologie		
--	--	--	--	--	--	--	--

Strategiczne Projekty Systemowe							
Działanie/ PI	Tytuł SPS	Źródło Projektu (w kontekście pakietów przyporządkowanych do Celów Strategicznych Strategii ZIT oraz bazowych fiszek służących zagregowaniu do pakietów - pełna lista „fiszek” znajduje się w raporcie z przygotowania Strategii ZIT)	Beneficjenci/ typy beneficjentów	Planowana alokacja na dany SPS (wyrażona jako % alokacji na PI oraz kwotowo)	Główne zadania w ramach SPS oraz bezpośrednie powiązanie z interwencją z drugiego funduszu (tam gdzie dotyczy- 9.2, 10.4)	Termin realizacji	Projekty komplementarne do realizacji poza formułą ZIT
2.3/ 6.4	Wykorzystanie i ochrona lokalnych zasobów przyrodniczych związanych z wodą na terenie BTOF	<p>Jest to przedsięwzięcie oparte o pakiet nr 1 w ramach tego działania, wskazany, jako najpilniejszy do realizacji i bezpośrednio wynikający z przeprowadzonych diagnoz oraz dodatkowo włączające działania ujęte w ramach pakietu nr 3 dla tego samego działania.</p> <p>Na konstrukcję projektu złożyły się potrzeby wskazane przez następujące JST: Bydgoszcz, Toruń, Chełmża, Dobrcz, Koronowo, Kowalewo Pomorskie, Sicienko, Solec Kujawski, Nowa Wieś Wielka, Osielsko.</p> <p>(lista JST nie jest ostatecznie zamknięta, zwiększenie liczby obiektów w ramach projektu może skutkować obniżeniem poziomu dofinansowania dla wszystkich partnerów)</p>	Partnerstwo JST	Łącznie na oba SPS 80%	<p>Projekt obejmuje m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> Przeprowadzenie niezbędnych analiz i sporządzenie dokumentacji technicznej związanej z ochroną zasobów przyrodniczych związanych z wodą na terenie BTOF Zagospodarowanie terenów wzdłuż cieków wodnych i wokół zbiorników wodnych na potrzeby zmniejszenia presji na środowisko ze strony nieuporządkowanego ruchu turystycznego oraz antropopresji na terenach miejskich Uporządkowanie i oczyszczenie cieków i zbiorników wodnych celem restauracji przyrodniczej i ochrony bioróżnorodności na terenie BTOF Budowa/rozbudowa/modernizacja ścieżek edukacyjnych powiązana z intensywną kampanią edukacyjną dot. ochrony zasobów przyrody i racjonalizacji ich wykorzystania 	2015 - 2021	<p>Bydgoszcz: W ramach kontraktu terytorialnego</p> <ul style="list-style-type: none"> (PI 7.3) Rewitalizacja terenów nadrzecznych wzdłuż dróg wodnych E70 i E40 na cele rekreacyjno-sportowe- odcinek M. Bydgoszczy (w tym Bydgoski Węzeł Wodny – 180 mln zł oraz udostępnienie terenów rekreacyjno-sportowych mieszkańcom Bydgoszczy w Brdujściu przy ul. Witebskiej (250 mln zł) <p>Toruń: W ramach kontraktu terytorialnego</p> <ul style="list-style-type: none"> (PI 7.3) zagospodarowanie terenów nadrzecznych (145 mln zł)
2.3/	Wykorzystanie i	Jest to przedsięwzięcie oparte o pakiet nr 2 w	Partnerstwo		Projekt obejmuje m.in.:		

6.4	ochrona lądowych zasobów przyrody na terenie BTOF	<p>ramach tego działania, wskazany, jako najpilniejszy do realizacji i bezpośrednio wynikający z przeprowadzonych diagnoz oraz dodatkowo włączające działania ujęte w ramach pakietu nr 4 dla tego samego działania.</p> <p>Na konstrukcję projektu złożyły się potrzeby wskazane przez następujące JST: Bydgoszcz, Toruń, Chełmża, Dąbrowa chełmińska, Koronowo, Lubicz, Łubianka, Łysomice, Nowa Wieś Wielka, Obrowo, Sicienko, wielka Nieszawka, Zławieś Wielka.</p> <p>(lista JST nie jest ostatecznie zamknięta, zwiększenie liczby obiektów w ramach projektu może skutkować obniżeniem poziomu dofinansowania dla wszystkich partnerów)</p>	JST		<ul style="list-style-type: none"> Przeprowadzenie niezbędnych analiz i sporządzenie dokumentacji technicznej związanej z ochroną przedmiotowych zasobów przyrodniczych na terenie BTOF Zagospodarowanie terenów zielonych w tym lasów na obszarach zurbanizowanych celem zachowania i ochrony bioróżnorodności przed wzrastającą antropopresją Uporządkowanie i rewaloryzacja istniejących parków i terenów zieleni miejskiej celem wzmocnienia ich roli biologicznej w systemach miejskich (ochrona przed rosnącą antropopresją poprzez infrastrukturalne uporządkowanie aktywności mieszkańców) Budowa/rozbudowa/modernizacja ścieżek edukacyjnych powiązana z intensywną kampanią edukacyjną dot. ochrony zasobów przyrody i racjonalizacji ich wykorzystania 		
Integrujące Projekty Systemowe							
Działanie/ PI	Tytuł IPS	Źródło Projektu <i>(w kontekście pakietów przyporządkowanych do Celów Strategicznych Strategii ZIT oraz bazowych fiszek służących zagregowaniu do pakietów - pełna lista „fiszek” znajduje się w raporcie z przygotowania Strategii ZIT)</i>	Beneficjenci/ typy beneficjentów	Planowana alokacja na dany SPS <i>(wyrażona jako % alokacji na PI oraz kwotowo)</i>	Główne zadania w ramach IPS oraz bezpośrednie powiązanie z interwencją z drugiego funduszu <i>(tam gdzie dotyczy- 9.2, 10.4)</i>	Termin realizacji	
2.3/ 6.4	Inwentaryzacja przyrodnicza wraz z stworzeniem i uruchomieniem planów ochrony przyrody dla BTOF	<p>Jest to przedsięwzięcie oparte o oba zaproponowane pakiety z grupy dodatkowych działań rekomendowanych ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF dla Działania 2.3</p> <p>Idea pakietu pochodziła od kilku JST z terenu BTOF, docelowo projekt obejmuje wszystkie JST z tereny BTOF.</p>	Partnerstwo JST	5%	<ul style="list-style-type: none"> Uzupełnienie i aktualizacja istniejącej dla BTOF inwentaryzacji przyrodniczej celem ostatecznego określenia faktycznych granic obszarów chronionych w tym wskazanie obiektów i obszarów najcenniejszych przyrodniczo Kontrolowane infrastrukturalnie udostępnienie obszarów najcenniejszych przyrodniczo mieszkańcom/turystom 	2015 - 2020	

					(zabezpieczenia, tarasy widokowe, tablice informacyjne itp.) w powiązaniu np. z systemem ścieżek rowerowych <ul style="list-style-type: none"> • Stworzenie planów ochrony przyrody w tym systemowe uregulowanie zasad rozbudowy infrastruktury na obszarach cennych przyrodniczo 		
--	--	--	--	--	--	--	--

Cel Strategiczny 3

Zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy i wsparcie procesów inkluzji w BTOF

Działanie 3.1 Równość kobiet i mężczyzn (wspierane w ramach PI 8.8)

Działanie 3.2 Inkluzja społeczna (wspierane w ramach PI 9.4, 9.7)

Działanie 3.3 Zrównoważona rewitalizacja (wspierane w ramach PI 9.2)

Strategiczne Projekty Systemowe								
Działanie/PI	Tytuł SPS	Źródło Projektu (w kontekście pakietów przyporządkowanych do Celów Strategicznych Strategii ZIT oraz bazowych fiszek służących zagregowaniu do pakietów - pełna lista „fiszek” znajduje się w raporcie z przygotowania Strategii ZIT)	Beneficjenci/typy beneficjentów	Planowana alokacja na dany SPS (wyrażona jako % alokacji na PI oraz kwotowo)	Główne zadania w ramach SPS oraz bezpośrednie powiązanie z interwencją z drugiego funduszu (tam gdzie dotyczy- 9.2, 10.4)	Termin realizacji	Projekty komplementarne do realizacji poza formułą ZIT	
3.1/8.8	-	Całość alokacji na niniejszy PI zostanie rozdystrybuowana zgodnie z opisany systemem preselekcyjnym oraz opracowanymi pakietami	-	-	-	-	Toruń: <ul style="list-style-type: none"> • (PI 9.1 oraz 9.2) Dostęp do usług publicznych (228 mln zł) 	
Integrujące Projekty Systemowe								
Działanie/PI	Tytuł IPS	Źródło Projektu (w kontekście pakietów przyporządkowanych do Celów Strategicznych Strategii ZIT oraz bazowych fiszek służących zagregowaniu do pakietów - pełna lista „fiszek” znajduje się w raporcie z przygotowania Strategii ZIT)	Beneficjenci/typy beneficjentów	Planowana alokacja na dany SPS (wyrażona jako % alokacji na PI oraz kwotowo)	Główne zadania w ramach IPS oraz bezpośrednie powiązanie z interwencją z drugiego funduszu (tam gdzie dotyczy- 9.2, 10.4)	Termin realizacji		
3.1/8.8	-	Całość alokacji na niniejszy PI zostanie rozdystrybuowana zgodnie z opisany systemem	-	-	-	-		

		preselekcyjnym oraz opracowanymi pakietami					
--	--	--	--	--	--	--	--

Strategiczne Projekty Systemowe

Działanie/ PI	Tytuł SPS	Źródło Projektu (w kontekście pakietów przyporządkowanych do Celów Strategicznych Strategii ZIT oraz bazowych fiszek służących zagregowaniu do pakietów - pełna lista „fiszek” znajduje się w raporcie z przygotowania Strategii ZIT)	Beneficjenci/ typy beneficjentów	Planowana alokacja na dany SPS (wyrażona jako % alokacji na PI oraz kwotowo)	Główne zadania w ramach SPS oraz bezpośrednie powiązanie z interwencją z drugiego funduszu (tam gdzie dotyczy- 9.2, 10.4)	Termin realizacji	Projekty komplementarne do realizacji poza formułą ZIT
3.2/ 9.4 oraz 9.7	-	Całość alokacji na niniejszy PI zostanie rozdystrybuowana zgodnie z opisanym systemem preselekcyjnym oraz opracowanymi pakietami	-	-	-	-	Toruń: <ul style="list-style-type: none"> (PI 9.1 oraz 9.2) Dostęp do usług publicznych (228 mln zł)

Integrujące Projekty Systemowe

Działanie/ PI	Tytuł IPS	Źródło Projektu (w kontekście pakietów przyporządkowanych do Celów Strategicznych Strategii ZIT oraz bazowych fiszek służących zagregowaniu do pakietów - pełna lista „fiszek” znajduje się w raporcie z przygotowania Strategii ZIT)	Beneficjenci/ typy beneficjentów	Planowana alokacja na dany SPS (wyrażona jako % alokacji na PI oraz kwotowo)	Główne zadania w ramach IPS oraz bezpośrednie powiązanie z interwencją z drugiego funduszu (tam gdzie dotyczy- 9.2, 10.4)	Termin realizacji	Projekty komplementarne do realizacji poza formułą ZIT
3.2/ 9.4 oraz 9.7	-	Całość alokacji na niniejszy PI zostanie rozdystrybuowana zgodnie z opisanym systemem preselekcyjnym oraz opracowanymi pakietami	-	-	-	-	

Strategiczne Projekty Systemowe

Działanie/ PI	Tytuł SPS	Źródło Projektu (w kontekście pakietów przyporządkowanych do Celów Strategicznych Strategii ZIT oraz bazowych fiszek służących zagregowaniu do pakietów - pełna lista „fiszek” znajduje się w raporcie z przygotowania Strategii ZIT)	Beneficjenci/ typy beneficjentów	Planowana alokacja na dany SPS (wyrażona jako % alokacji na PI oraz kwotowo)	Główne zadania w ramach SPS oraz bezpośrednie powiązanie z interwencją z drugiego funduszu (tam gdzie dotyczy- 9.2, 10.4)	Termin realizacji	Projekty komplementarne do realizacji poza formułą ZIT
3.3/ 9.2	-	Całość alokacji na niniejszy PI zostanie rozdystrybuowana zgodnie z opisanym systemem preselekcyjnym oraz opracowanymi pakietami	-	-	-	-	Toruń: <ul style="list-style-type: none"> (PI 9.1 oraz 9.2) Dostęp do usług publicznych (228 mln zł)

Integrujące Projekty Systemowe

Działanie/ PI	Tytuł IPS	Źródło Projektu (w kontekście pakietów przyporządkowanych do Celów Strategicznych Strategii ZIT oraz bazowych fiszek służących zagregowaniu do pakietów - pełna lista „fiszek” znajduje się w raporcie z przygotowania Strategii ZIT)	Beneficjenci/ typy beneficjentów	Planowana alokacja na dany SPS (wyrażona jako % alokacji na PI oraz kwotowo)	Główne zadania w ramach IPS oraz bezpośrednie powiązanie z interwencją z drugiego funduszu (tam gdzie dotyczy- 9.2, 10.4)	Termin realizacji	Projekty komplementarne do realizacji poza formułą ZIT
3.3/	-	Całość alokacji na niniejszy PI zostanie	-	-	-	-	

9.2		rozdystribuowana zgodnie z opisanym systemem preselekcyjnym oraz opracowanymi pakietami				
-----	--	---	--	--	--	--

Cel Strategiczny 4

Nowoczesny i zintegrowany system kształcenia dzieci i młodzieży dla BTOF

Działanie 4.1 Infrastruktura kształcenia (wspierane w ramach PI 10.4)

Działanie 4.2 Kształcenie systemowe (A i B) (wspierane w ramach PI 10.1, 10.3 BIS)

Strategiczne Projekty Systemowe							
Działanie/ PI	Tytuł SPS	Źródło Projektu <i>(w kontekście pakietów przyporządkowanych do Celów Strategicznych Strategii ZIT oraz bazowych fiszek służących zagregowaniu do pakietów - pełna lista „fiszek” znajduje się w raporcie z przygotowania Strategii ZIT)</i>	Beneficjenci/ typy beneficjentów	Planowana alokacja na dany SPS <i>(wyrażona jako % alokacji na PI oraz kwotowo)</i>	Główne zadania w ramach SPS oraz bezpośrednie powiązanie z interwencją z drugiego funduszu <i>(tam gdzie dotyczy- 9.2, 10.4)</i>	Termin realizacji	Projekty komplementarne do realizacji poza formułą ZIT
4.1/ 10.4	-	Całość alokacji na niniejszy PI zostanie rozdystribuowana zgodnie z opisanym systemem preselekcyjnym oraz opracowanymi pakietami	-	-	-	-	
Integrujące Projekty Systemowe							
Działanie/ PI	Tytuł IPS	Źródło Projektu <i>(w kontekście pakietów przyporządkowanych do Celów Strategicznych Strategii ZIT oraz bazowych fiszek służących zagregowaniu do pakietów - pełna lista „fiszek” znajduje się w raporcie z przygotowania Strategii ZIT)</i>	Beneficjenci/ typy beneficjentów	Planowana alokacja na dany SPS <i>(wyrażona jako % alokacji na PI oraz kwotowo)</i>	Główne zadania w ramach IPS oraz bezpośrednie powiązanie z interwencją z drugiego funduszu <i>(tam gdzie dotyczy- 9.2, 10.4)</i>	Termin realizacji	
4.1/ 10.4	-	Całość alokacji na niniejszy PI zostanie rozdystribuowana zgodnie z opisanym systemem preselekcyjnym oraz opracowanymi pakietami	-	-	-	-	

Strategiczne Projekty Systemowe							
Działanie/ PI	Tytuł SPS	Źródło Projektu <i>(w kontekście pakietów przyporządkowanych do Celów Strategicznych Strategii ZIT oraz bazowych fiszek służących zagregowaniu do pakietów - pełna lista „fiszek” znajduje się w raporcie z przygotowania Strategii ZIT)</i>	Beneficjenci/ typy beneficjentów	Planowana alokacja na dany SPS <i>(wyrażona jako % alokacji na PI oraz kwotowo)</i>	Główne zadania w ramach SPS oraz bezpośrednie powiązanie z interwencją z drugiego funduszu <i>(tam gdzie dotyczy- 9.2, 10.4)</i>	Termin realizacji	Projekty komplementarne do realizacji poza formułą ZIT
4.2/ 10.1 oraz 10.3 BIS	-	Całość alokacji na niniejszy PI zostanie rozdyskrebowana zgodnie z opisany systemem preselekccyjnym oraz opracowanymi pakietami	-	-	-	-	
Integrujące Projekty Systemowe							
Działanie/ PI	Tytuł IPS	Źródło Projektu <i>(w kontekście pakietów przyporządkowanych do Celów Strategicznych Strategii ZIT oraz bazowych fiszek służących zagregowaniu do pakietów - pełna lista „fiszek” znajduje się w raporcie z przygotowania Strategii ZIT)</i>	Beneficjenci/ typy beneficjentów	Planowana alokacja na dany SPS <i>(wyrażona jako % alokacji na PI oraz kwotowo)</i>	Główne zadania w ramach IPS oraz bezpośrednie powiązanie z interwencją z drugiego funduszu <i>(tam gdzie dotyczy- 9.2, 10.4)</i>	Termin realizacji	
4.2/ 10.1 oraz 10.3 BIS	-	Całość alokacji na niniejszy PI zostanie rozdyskrebowana zgodnie z opisany systemem preselekccyjnym oraz opracowanymi pakietami	-	-	-	-	

11.2. Sprawozdanie z procesu opracowania Strategii ZIT i zapewnienia realizacji zasady partnerstwa

(dokument zostanie uzupełniony po zakończeniu procesu konsultacji społecznych)

Zadania zrealizowane w ramach Etapu I

- **Zebranie fiszek projektowych**

Zadania zrealizowane w ramach Etapu II

Zadania zrealizowane w ramach Etapu III

Zadania zrealizowane w ramach Etapu IV

Zadania zrealizowane w ramach Etapu V

- **Uwagi wniesione na etapie przed konsultacjami społecznymi**
- **Uwagi wniesione w trakcie konsultacji społecznych**

11.3. Lista projektów komplementarnych zgłoszonych przez miasta Bydgoszcz i Toruń

Poniższe tabele zawierają wstępną listę potencjalnych projektów do realizacji poza ZIT, które mają duży walor komplementarności z projektami realizowanymi w ramach ZIT. Opisane projekty w chwili obecnej podlegają przekształceniom, co do ich zakresu, opisów i budżetu. Ostateczna wersja listy projektów komplementarnych zostanie dołączona do Strategii ZIT na potrzeby etapu: przyjęcie Strategii ZIT przez Związek ZIT.

Projekty bezpośrednio komplementarne z przedsięwzięciami planowanymi w ramach ZIT zostały przywołane dodatkowo w załączniku:

11.1. Lista Strategicznych Projektów Systemowych oraz Integrujących Projektów Systemowych w odniesieniu do każdego działania

Zestawienie projektów komplementarnych do przedsięwzięć realizowanych w ramach Strategii ZIT dla RPO WKP

Perspektywa finansowa 2014 – 2020

Programy Krajowe – Kontrakt terytorialny – docelowo projekty kluczowe

Toruń

Lp.	CT	PI	Nazwa programu, do którego składany będzie wniosek	Tytuł przedsięwzięcia /projektu	Skrócony opis zawierający główne, planowane zadania w projekcie	Szacowana, łączna wartość projektu
1.	7	7.2		Usprawnienie połączeń w sieci wspomagającej sieć TEN-T w Toruniu	<p>Podprojekt 1: Nowy przebieg drogi krajowej nr 91 w granicach administracyjnych Torunia – kontynuacja (Projekt obejmuje: budowę dalszego odcinka trasy Wschodniej w ciągu ul. Wschodniej w kierunku północnym do ul. Grudziądzkiej, przebudowę ulicy Łódzkiej wraz z budową Węzła Czerniewice).</p> <p>Podprojekt 2: Budowa połączenia komunikacyjnego drogi ekspresowej S-10 z drogą krajową nr 15 w granicach administracyjnych miasta Torunia (Projekt obejmuje: budowę, rozbudowę ulic, budowę wiaduktu drogowego, węzła na drodze ekspresowej S-10, ścieżki rowerowej, chodnika obustronnego, skrzyżowania bezkolizyjnego, oświetlenia, przebudowę infrastruktury teletechnicznej oraz odwodnienie wraz z wycinką kolizyjnej zieleni. Ponadto zostanie przeprowadzony remont kapitalny mostu im. J. Piłsudskiego wraz z przebudową nawierzchni Pl. Armii Krajowej i Al. Jana Pawła II. Projekt zakłada również przebudowę i rozbudowę zdegradowanych odcinków DK91).</p>	954,00 mln zł
2.	4	4.5.		Usprawnienie powiązań komunikacyjnych w regionie poprzez rozwój ekologicznego transportu szynowego	<p>Podprojekt 1: Budowa i modernizacja infrastruktury kolejowej na terenie miasta Torunia.</p> <p>Podprojekt 2: Kontynuacja projektu „Rozwój sieci komunikacji tramwajowej w Toruniu w latach 2007-2013”.</p>	723,80 mln zł
3.	4	4.5.		Inteligentny System Transportowy dla Miasta Torunia	<p>Projekt obejmuje: Opracowanie projektu budowlanego (budowa sterowni). Opracowanie projektu przyłączy (specyfikacja podsystemów ITS). Zakup i montaż sprzętu i oprogramowania.</p>	65,00 mln zł
4.	6	6.3.		Toruńska Starówka - ochrona konserwacja dziedzictwa kulturowego	<p>Projekt obejmuje prace w niżej wymienionych obiektach:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kościół p.w. WNMP. 	115,00 mln zł

				UNESCO - etap II	<ul style="list-style-type: none"> • Kościół p.w. św. Jakuba Apostoła. • Kościół p.w. św. Szczepana. • Kościół katedralny p.w. św. Janów. • Pastorówka przy pl. Św. Katarzyny 3. • Szkoła Podstawowa nr 1 ul. Wielkie Garbary 9. • Dom Harcerza, Pałac Meissnerów Rynek Staromiejski 7. • Budynek przy ul. Jęczmienna 10. • Budynek ul. Jęczmienna 23/Prosta. • Budynek przy ul. Wały gen. Sikorskiego 12. • Dwór Mieszczarski ul. Podmurna 4-6. • Wybrane ulice do remontu w obrębie Zespołu Staromiejskiego. • Plac Podominikański - II etap. • Dom Kopernika, kamienice przy ul. Kopernika 15 i 17. • Zamek Krzyżacki. • Podziemne pojemniki na odpady. • Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej w Toruniu, ul. Prosta 32. • Dawny zbór ewangelicki - Rynek Nowomiejski 28. • Mur kamienno-ceglany przy Stawie Komtura. 	
5.	6	6.3.		Wzmocnienie instytucjonalne i rozwój nowych funkcji instytucji kultury	Przedmiotem niniejszego projektu jest rozwój nowych funkcji instytucji kultury. Niniejsza inwestycja przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu, przede wszystkim turystyki biznesowej oraz wzbogacenia oferty kulturalnej, hotelowej oraz usługowej Torunia.	400,00 mln zł
6.	4	4.1., 4.3.		Zwiększenie efektywności energetycznej i wykorzystania odnawialnych źródeł energii na obszarze Torunia oraz powiatu toruńskiego	<p>Podprojekt 1: Budowa odnawialnych źródeł energii (w tym fotowoltaika, biogazownia, elektrownia wodna i wiatrowa).</p> <p>Podprojekt 2: Poprawa efektywności energetycznej poprzez termomodernizację i wykorzystanie OZE w obiektach użyteczności publicznej, w placówkach oświatowych i rekreacyjnych oraz w sektorze mieszkalnym.</p>	172,30 mln zł
7.	4	4.5.		Poprawa jakości środowiska poprzez likwidację źródeł niskiej emisji na terenie Gminy Miasta Toruń	<p>Zadanie I: Zmiana systemu ogrzewania w ramach ograniczania niskiej emisji na terenie miasta Torunia. Planowane działania: m.in. zmiana systemu ogrzewania na niskoemisyjne, m.in. poprzez likwidację pieców węglowych na piece gazowe/elektryczne, czy podłączenie do miejskiej sieci ciepłowniczej – w liczbie kilkuset szt./rocznie.</p> <p>Zadanie II: Wymiana autobusów komunikacji publicznej na pojazdy o mniejszej emisji CO2. Planowane działania: wymiana do 2020 roku 70 autobusów na spełniające wymagania normy EURO 6.</p>	136,20 mln zł
8.	7	7.3.		Zagospodarowanie terenów nadzecznych	Kompleksowa rewitalizacja zdegradowanych obszarów nadzecznych w Toruniu. Kształtowanie terenów zieleni miejskiej oraz systemu obszarów chronionych w celu stworzenia ich ciągłości przestrzennej.	145,00 mln zł

9.	6	6.3.		Rozwój oferty edukacyjno-kulturalnej miasta Torunia	<ul style="list-style-type: none"> • Udostępnienie nowoczesnych, interaktywnych wystaw stałych z uwzględnieniem innowacyjnych rozwiązań multimedialnych i wizualnych. • Udostępnienie przestrzeni oraz wyposażenia do prowadzenia warsztatów i spotkań dla różnych grup wiekowych i w szerokim zakresie merytorycznym – nauki przyrodnicze, nowoczesne technologie, nauki społeczne, historia, współpraca nauki i sztuki, współpraca nauki i biznesu. • Współpraca ze środowiskiem nauczycielskim, w tym podnoszenie poziomu wiedzy nt. atrakcyjnych, doświadczalnych metod nauczania i narzędzi na różnych etapach nauczania. • Realizacja działań kulturalno-edukacyjnych przez Wnioskodawców z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi edukacyjnych oraz rozwiązań multimedialnych. 	130,00 mln zł
10.	5	5.2.		Poprawa bezpieczeństwa powodziowego na terenie Miasta Toruń	<p>Zadanie 1 - Struga Toruńska, w tym m.in. renowacja i przebudowa Strugi (kanał A i kanał B) na odcinku od zbiornika „Kaszownik” do rzeki Wisły wraz z rekultywacją zbiornika, rewitalizacja jego otoczenia i wyeksponowanie urządzeń wodnych w granicach zabudowy staromiejskiej, a także kompleksowa rewitalizacja otoczenia Strugi Toruńskiej na całym jej odcinku, w granicach administracyjnych miasta Torunia.</p> <p>Zadanie 2 - Struga Lubicka.</p>	36,00 mln zł
11.	6	6.2.		Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez kontynuację działań związanych z gospodarką wodno-ściekową na terenie aglomeracji Toruń	<p>Przedsięwzięcie obejmuje 6 zadań:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Likwidacja osiedlowej oczyszczalni ścieków wraz z budową przepompowni, kanału tłoczego i wodociągu do OM Czerniewice. • Wymiana sieci wodociągowej. • Renowacja sieci wodociągowej. • Wymiana sieci kanalizacyjnej. • Bezwykopowa modernizacja sieci kanalizacyjnej. • Modernizacja centralnej oczyszczalni ścieków w Toruniu. 	41,00 mln zł
12.	5	5.2.		Usprawnienie systemu gospodarowania wodami opadowymi na terenie miasta Torunia	<p>Projekt obejmuje następujące zadania:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Budowa oraz rozbudowa kanalizacji deszczowej na terenie miasta Torunia. • Odbudowa wylotów kanałów deszczowych. 	51,00 mln zł
13.	6	6.3.		Rewitalizacja zabytkowego pierścienia fortecznego Twierdzy Toruń	<p>Projekt obejmuje kontynuację remontu prac konserwatorskich i adaptacyjnych w fortach będących własnością GMT oraz podjęcie tam działań adaptacyjnych, zbudowanie programu funkcjonalnego, zagospodarowanie terenu na cele turystyczne, rekreacyjne, sportowe i kulturalne. Przedsięwzięcie uwzględni rewitalizację oraz zagospodarowanie terenów zieleni.</p>	198,21 mln zł
14.	6	6.3.		Ochrona architektonicznych dóbr kultury w wybranych	<ul style="list-style-type: none"> • „Pięknie mieszkam – renowacje secesyjnych kamienic mieszkalnych w bezpośrednim sąsiedztwie Zespołu Staromiejskiego”. • „Nowe życie architektury Bydgoskiego Przedmieścia – obszaru objętego ochroną 	40,00 mln zł

				obszarach Torunia	konserwatorską”.	
15.	2	2.1.		Rozwój systemu e-usług	<ul style="list-style-type: none"> Zintegrowana platforma e-edukacyjna. Rozbudowa systemu bezprzewodowego dostępu do Internetu dla mieszkańców i turystów. 	24,00 mln zł

Bydgoszcz

Lp.	CT	PI	Nazwa programu, do którego składany będzie wniosek	Tytuł przedsięwzięcia /projektu	Skrócony opis zawierający główne, planowane zadania w projekcie	Szacowana, łączna wartość projektu
16		4.3	POIiŚ	Program kompleksowej termomodernizacji wraz z budową węzłów ciepłych i zarządzania energią w budynkach użyteczności publicznej, oraz budową szkoły o niemal zerowym zużyciu energii w Bydgoszczy	<ul style="list-style-type: none"> Program Kompleksowej termomodernizacji i zarządzania energią w budynkach użyteczności publicznej w Bydgoszczy Budowa Szkoły Podstawowej przy ul. gen. Tadeusza Bora-Komorowskiego 2 w Bydgoszczy Budowa węzłów ciepłych w ramach kompleksowej termomodernizacji energetycznej budynków użyteczności publicznej i budynków mieszkaniowych 	246 mln zł
17		4.3	POIiŚ	Kompleksowa termomodernizacja budynków mieszkalnych oraz budową nowych przyłączy ciepłowniczych, będących w zasobach mieszkaniowych Miasta Bydgoszczy		210 mln zł
18		4.5	POIiŚ	Kompleksowa modernizacja i przebudowa sieci ciepłowniczych oraz źródeł ciepła - wysokosprawnej kogeneracji w Bydgoszczy	<ul style="list-style-type: none"> Przebudowa oraz termomodernizacja sieci ciepłowniczej na terenie miasta Bydgoszczy w aspekcie poprawy efektywności energetycznej Budowa elektrociepłowni Błonie o mocy 12MWt/e, pracującej w wysoko sprawnej kogeneracji, zasilanej gazem ziemnym, Rozbudowa źródła ciepła Osowa-Góra – wysokosprawna kogeneracja 7 MWt/e, Budowa magistrali ciepłowniczej Żeglarska – Osowa Góra, Zastosowanie filtrów worków w źródłach ciepła. 	136,5 mln zł

19	5.2	POIiŚ	Budowa i przebudowa kanalizacji deszczowej z uwzględnieniem retencjonowania wody w mieście Bydgoszcz	<p>Celem realizacji zadania jest przystosowanie kanalizacji deszczowej do zachodzących zmian klimatycznych. Realizacja zadania przyczyni się do zabezpieczenia miasta przed skutkami ekstremalnych zjawisk meteorologicznych (zmniejszenie ryzyka podtopień i powodzi) oraz poprawy jakości wód.</p> <p>W ramach zadania przewiduje się m.in.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Budowę zbiorników kanalizacji deszczowych, • Renowację zbiorników kanalizacji deszczowych, • Budowę kolektorów, • Wykonanie oczyszczalni ścieków deszczowych, • Wykonanie zintegrowanej modelowej zlewni dla m. Bydgoszczy, • Budowę zbiorników retencyjnych wód deszczowych dla m. Bydgoszczy, • Adaptację istniejących zbiorników retencyjnych. 	100 mln zł
20	5.2	POIiŚ	Program działań na rzecz ochrony przeciwpowodziowej oraz zmniejszenia ryzyka powodziowego w Bydgoszczy	<ul style="list-style-type: none"> • Uszczelnienie skarpy odwodnej ochronnego wału przeciwpowodziowego Fordon – Łoskoń na odcinku 4960m oraz wzmocnienie korony wału geokratą na odcinku 2400m, • Utwardzenie drogi technicznej od strony odpowietrznej ochronnego wału przeciwpowodziowego Fordon – Łoskoń na odcinku 4600m, • Odbudowę obwałowania zbiornika wodnego zwanego Portem Drzewnym przy ul. Toruńskiej, • Montaż 14 szt. Hydrowskazów (radarowy pomiar poziomu wody) na mostach nad rzeką Brdą 12 szt. Oraż 1 szt. Przy wodowskazie Fordon i 1 szt. Przy pompowni wód w Łęgnowie Wsi, • Zbudowanie zintegrowanego modelu zarządzania wodami powierzchniowymi (opadowy) na terenie miasta Bydgoszczy, • Modernizację Centralnego Systemu Alarmowania Miasta Bydgoszczy. 	30 mln zł
21	4.5	POIiŚ	Budowa i rozbudowa miejskiej sieci tramwajowej oraz systemu sterowania ruchu wraz z dostosowaniem układu drogowego i zakupem taboru	<p>Budowa i rozbudowa miejskiej sieci tramwajowej oraz systemu sterowania ruchu wraz z dostosowaniem układu drogowego i zakupem taboru, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Budowa trasy tramwajowej wzdłuż ulicy Kujawskiej na odcinku od ronda Bernardyńskiego do ronda Kujawskiego wraz z rozbudową układu drogowego oraz zakupem taboru • Budowa trasy tramwajowej wzdłuż ulic: Solskiego, Pięknej, Szubińskiej i Kruszwickiej wraz z rozbudową układu drogowego oraz zakupem taboru • Budowa trasy tramwajowej łączącej ul. Fordońską z ul. Toruńską • wraz z rozbudową układu drogowego • Modernizacja i przebudowa infrastruktury transportu szynowego tramwajowego na terenie miasta Bydgoszczy • Adaptacja zajezdni tramwajowej przy ul. Toruńskiej do obsługi tramwajów niskopodłogowych 	810 mln zł

					<ul style="list-style-type: none"> 6) Rozbudowa Inteligentnych Systemów Transportowych, 	
22		4.5	POIiŚ	Wymiana taboru autobusowego na nowoczesny spełniający bardziej restrykcyjne standardy emisyjne wraz z modernizacją/budową infrastruktury zajezdni autobusowej/ych	<p>Projekt przewiduje:</p> <ul style="list-style-type: none"> Modernizację/Budowę zajezdni autobusowej/ych: Zaprojektowanie i wybudowanie stacji zasilania (tankowania) autobusów niskoemisyjnych, modernizacja/budowa zaplecza obsługowego pod kątem obsługi autobusów niskoemisyjnych, modernizacja/budowa budynków, hal warsztatowych, oświetlenia obiektu pod kątem uzyskania efektywności energetycznej i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii. Projektowanie 2016r., Realizacja (wykonawstwo) 2017r. Zakup taboru autobusowego niskoemisyjnego: Zakup 40 szt. autobusów niskoemisyjnych, niskopodłogowych. 	77,5 mln zł
23		7.3	POIiŚ	Rewitalizacja terenów nadrzecznych wzdłuż dróg wodnych E70 i E40 na cele rekreacyjno-sportowe - odcinek M.Bydgoszczy (w tym Bydgoski Węzeł Wodny - 180 mln zł oraz Udostępnienie terenów rekreacyjno-sportowych mieszkańcom Bydgoszczy w Brdyjściu przy ul. Witebskiej - 70 mln zł).	<p>Celem realizacji projektu jest zagospodarowanie terenów nadbrzeżnych i udostępnienie mieszkańcom wysokiej jakości terenów rekreacyjno-turystycznych, których niedobór szczególnie odczuwalny jest w obszarze Śródmieścia. Realizacja powyższych zadań umożliwi wykorzystanie terenów i obiektów na potrzeby aktywizacji i integracji społecznej mieszkańców Bydgoszczy. Tereny poddane rewitalizacji, zagospodarowane będą w urządzenia do rekreacji i wypoczynku różnych grup wiekowych i o różnorodnych potrzebach. Obiekty te będą przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Projekt rewitalizacji BWW przyczyni się do przywrócenia Bydgoszczy kluczowej roli na międzynarodowej drodze wodnej E-70 Berlin-Kaliningrad.</p>	250 mln zł
24		7.2	POIŚ	Budowa i rozbudowa systemu transportu drogowego w Bydgoszczy w powiązaniu z drogami sieci TEN-T i drogami krajowymi	<p>Budowa i rozbudowa systemu transportu drogowego w Bydgoszczy w powiązaniu z drogami sieci TEN-T i drogami krajowymi, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> Rozbudowa układu drogowego na osi wschód – zachód w Bydgoszczy – droga krajowa nr 80, Budowa obwodnicy południowo-wschodniej od Węzła Lotnisko do drogi krajowej nr 5 wraz z drogami dojazdowymi, Budowa II etapu ul. Ogińskiego na odcinku od ul. Wojska Polskiego do ul. Jana Pawła II wraz z rozbudową ulicy Glinki na odcinku od ul. Jana Pawła II do ul. Magnuszewskiej w Bydgoszczy, Budowa połączenia drogowego ul. Grunwaldzkiej z Trasą Wschód – Zachód w Bydgoszczy, 5) Budowa Węzła Wschodniego w Bydgoszczy. 	1 471 mln zł
25		6.3	POIŚ	Rewitalizacja przemysłowych	<p>Celem realizacji projektu jest rozszerzenie oferty kulturalnej oraz ochrona dziedzictwa kulturowego na terenie Miasta Bydgoszczy. Zadanie przyczyni się do zwiększenia dostępności</p>	250 mln zł

				Młynów Rottera celem ochrony dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju instytucji kultury	do wysokiej jakości oferty kulturalnej skierowanej do mieszkańców miasta, obszaru funkcjonalnego i regionu. Projekt zakłada kompleksową rewitalizację, przebudowę nieużywaną obecnie, umiejscowionych w centrum miasta, Młynów Rothera.	
26		6.3	POIŚ	Centrum kulturalno-festiwalowe, jako wielofunkcyjny kompleks kreatywności artystycznej na Placu Teatralnym w Bydgoszczy	Celem realizacji projektu jest rozszerzenie oferty kulturalnej poprzez budowę nowoczesnego kompleksu, w którym odbywać się będą festiwale, duże konferencje, sympozja i wystawy, itp.	500 mln zł
27		6.3	POIŚ	Rozszerzenie dostępu do oferty kulturalnej – rozbudowa i przebudowa Teatru Polskiego im. Hieronima Konieczki w Bydgoszczy	Zadanie obejmuje modernizację budynku głównego Teatru, który ze względu na długi okres użytkowania (Teatr został oddany do użytku w 1949 r.), bez odpowiednich prac odtworzeniowych, wymaga szeregu prac budowlanych zabezpieczających jego funkcjonowanie i utrzymanie w należytym stanie technicznym i estetycznym. Swoim zakresem zadanie obejmuje prace budowlane oraz zakup niezbędnego wyposażenia zaawansowanego technicznie i technologicznie.	40 mln zł
28		6.3	POIŚ	Rewitalizacja dawnych budynków Teatru Kameralnego przy ul. Grodzkiej w celu podnoszenia kompetencji kulturowych społeczeństwa, w tym grup defaworyzowanych	Zadanie obejmuje przebudowę i rozbudowę obiektu dawnego Teatru Kameralnego przy ul. Grodzkiej 14-16, nawiązującą do wartości historycznych budynków wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Kujawsko-Pomorskiego (ul. Grodzka 16) oraz do Gminnej Ewidencji Zabytków (ul. Grodzka 14). Planuje się odtworzenie poprzedniej funkcji obiektu poprzez jego dostosowanie do współczesnych wymagań scenicznych oraz stworzenie nowej sceny teatralnej. Przedsięwzięciu inwestycyjnemu towarzyszyć będą działania, m.in. z zakresu edukacji kulturalnej i integracji społecznej, ukierunkowane na włączenie społeczne różnych grup mieszkańców (młodzież trudna, osoby starsze itp.).	50 mln zł
29				Poszerzenie oferty kulturalnej i podniesienie standardu świadczonych usług Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy poprzez rozbudowę i modernizację obiektu przy ul. Gdańskiej 4	Projekt zakłada kompleksową rewaloryzację, przebudowę i rozbudowę obecnej siedziby Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy przy ul. Gdańskiej 4. Ten zabytkowy budynek, pierwotnie siedziba klasztoru, później szpitala miejskiego, nie spełnia podstawowych wymagań budynku użyteczności publicznej, w szczególności Muzeum. Realizacja projektu uratuje zagrożoną zabytkową nieruchomość usytuowaną w samym sercu miasta oraz istotnie zwiększy ofertę kulturalną oferowaną przez Muzeum (wyposażenie w specjalistyczny sprzęt magazynowy, wystawienniczy). Rewaloryzacja, przebudowa i rozbudowa obiektu Muzeum przy ul. Gdańskiej jest konieczna z uwagi na bardzo zły stan techniczny obiektu, który nie spełnia obowiązujących norm. Obiekt zostanie dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych.	30 mln zł
30				Poszerzenie oferty kulturalnej i	Projekt dotyczy rewaloryzacji historycznego zespołu obiektów przemysłowych dawnych zakładów zbrojeniowych z okresu II wojny światowej – DAG Fabrik Bromberg. Na	40 mln zł

				podniesienie standardu świadczonych usług Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy – strefa POL – Betrieb stanowiąca część DAG Fabrik Bromberg	<p>przedmiotowym terenie POL-Betrieb znajduje się zachowany historyczny układ przestrzenny dawnych zakładów przemysłowych z okresu funkcjonowania produkcji zbrojeniowej, w tym zespół opuszczonych budynków produkcyjnych. Zachowane struktury poprzemysłowe jako kompleks stanowią wyjątkowy krajobraz kulturowy, wypełniony przez zabytkowe dzieła architektury i budownictwa będące zarazem obiektami techniki. Jest on szczególnym nośnikiem wartości historycznych i naukowych.</p> <p>Planuje się następujące działania: remont zachowawczy wszystkich budynków strefy POL, przebudowanie w technologii pasywnej budynku pełniącego funkcje edukacyjno-wystawienniczo-administracyjne, przebudowę i budowę infrastruktury technicznej oraz zagospodarowanie terenu.</p>	
31			Sport	Budowa lodowiska krytego	Celem realizacji projektu jest rozwój sportów zimowych, poprzez budowę sztucznego lodowiska w Bydgoszczy.	30 mln zł
32			Sport	Rewitalizacja kompleksu Astoria na cele sportowo - rekreacyjne wraz z budową 50-metrowego basenu		50,00 mln zł
33			sport	Budowa 4 basenów z częścią rehabilitacyjną na terenie miasta Bydgoszczy	Zaplanowano budowę 4 basenów osiedlowych, krytych, wraz z infrastrukturą towarzyszącą, w 4 różnych lokalizacjach na terenie miasta Bydgoszczy.	90,00 mln zł

Programy Krajowe – docelowo projekty składane w procedurze konkursowej

Bydgoszcz

Lp.	CT	PI	Tytuł przedsięwzięcia /projektu	Skrócony opis zawierający główne, planowane zadania w projekcie	Szacowana, łączna wartość projektu
1		1.2, 3.2., 3.4.	Budowanie sieci współpracy (w tym klastry) na terenie Bydgoskiego Parku Przemysłowo-Technologicznego	b.d.	b.d.
2		1.2, 3.2., 3.4.	Budowanie sieci współpracy działów HR na terenie Bydgoskiego Parku Przemysłowo-Technologicznego (w tym młodzież szkolnictwa zawodowego)	b.d.	b.d.
3		4.3	Budowa farm fotowoltaicznych dla potrzeb realizacji procesu zmierzającego do samowystarczalności zasilania obiektów użyteczności publicznej oraz mieszkaniowego budownictwa socjalnego w energię elektryczną	b.d.	100,00 mln zł
4		6.2	Modernizacja Oczyszczalni Ścieków "Kapuściska" wraz z oczyszczeniem i utylizacją osadów	b.d.	25,00 mln zł
5		6.2	Budowa infrastruktury wodno-kanalizacyjnej umożliwiającej podłączenie Rodzinnych Ogrodów Działkowych na terenie m. Bydgoszczy	b.d.	17,20 mln zł
6		6.2	Budowa infrastruktury wodno-kanalizacyjnej umożliwiającej gminom ościennym korzystanie z bydgoskiego systemu wodno-kanalizacyjnego	b.d.	5,30 mln zł
7		6.2	Budowa sieci wodociągowej i sieci kanalizacji sanitarnej w strefie ochronnej ujęcia wody "Czyżkówko"	b.d.	5,80 mln zł
8		6.3	Rozszerzenie dostępu do oferty kulturalnej – rozbudowa i przebudowa Teatru Polskiego im. Hieronima Konieczki w Bydgoszczy	b.d.	40,00 mln zł
9		6.5	Modernizacja i budowa infrastruktury wodno-kanalizacyjnej na terenie Zachemu	b.d.	b.d.
10		6.5	Budowa infrastruktury technicznej (uzbrojenia) terenów inwestycyjnych wraz z rozbudową dróg	b.d.	b.d.

			dojazdowych na terenie Zachemu		
11		6.5	Rewitalizacja obszaru i obiektów dawnego FOTONu przy ul. Pięknej w Bydgoszczy	b.d.	b.d.
12		6.5	Rewitalizacja obszaru i obiektów dawnej Spółdzielni Pracy ZENIT przy ul. Kościuszki 12 w Bydgoszczy	b.d.	b.d.
13		6.5	Modernizacja i budowa infrastruktury wodno-kanalizacyjnej na terenie Zachemu	b.d.	b.d.

RPO WKP – docelowe projekty kluczowe

Toruń

Lp.	CT	PI	Tytuł przedsięwzięcia /projektu	Skrócony opis zawierający główne, planowane zadania w projekcie	Szacowana, łączna wartość projektu
1.	6,7	6.2, 6.5, 7.2	Rozwój infrastruktury na terenach inwestycyjnych	<ul style="list-style-type: none"> • Podniesienie jakości infrastruktury technicznej miasta. • Poprawa stanu środowiska miejskiego, w tym terenów przemysłowych i powojkowych. 	86,00 mln zł
2.	9	9.2, 9.1	Dostęp do usług publicznych	<ul style="list-style-type: none"> • Integracja mieszkańców w Toruniu - budowa małej infrastruktury służącej integracji mieszkańców Torunia. • Rozwój systemu wsparcia seniorów i osób niepełnosprawnych w opiece długo terminowej. • Rozwój systemu wsparcia środowiskowego dla osób niepełnosprawnych - stworzenie warunków do prawidłowego funkcjonowania osób niepełnosprawnych w społeczności lokalnej. • Rozwój systemu wsparcia rodziny i osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. 	228,00 mln zł
3.	4	4.5	Rozwój zrównoważonego systemu mobilności miejskiej wraz z promocją zdrowego stylu życia.	Wspieranie systemu roweru miejskiego, jego rozbudowa o kolejne rowery. Rozwój infrastruktury na wolnym powietrzu: siłownie, punkty aktywnego wypoczynku (siłownie zewnętrzne, ścieżki zdrowia).	15,00 mln zł

RPO WKP – docelowo projekty składane w procedurze konkursowej

Lp.	CT	Priorytet	Tytuł przedsięwzięcia /projektu	Skrócony opis zawierający główne, planowane zadania w projekcie	Szacowana, łączna wartość projektu
1.		1.2, 3.2., 3.4.	Tworzenie i rozwój klastrów branżowych	b.d.	
2.		1.2, 3.2., 3.4.	Budowa Centrum Transferu Technologii i Innowacji na terenie BPPT	b.d.	26,00 mln zł
3.		2.3	e-Kultura	b.d.	
4.		3.1	Budowa sieci kanalizacji sanitarnej i sieci wodociągowej na terenie po byłych polach irygacyjnych - Czersko Polskie/Hutnicza/Mokra	b.d.	15,80 mln zł
5.		3.1	Budowa Inkubatora Innowacyjności na terenie Bydgoskiego Parku Przemysłowo-Technologicznego	b.d.	62,00 mln zł
6.		3.2	Udział w targach i wydarzeniach ukierunkowanych na promocję obszarów inwestycyjnych	b.d.	b.d.

7.		3.3	Budowa centrów technologicznych	b.d.	b.d.
8.		3.4	Budowanie sieci współpracy na terenie Bydgoskiego Parku Przemysłowo-Technologicznego	b.d.	b.d.
9.		4.3	Wprowadzenie nowoczesnych systemów regulacji oświetlenia publicznego – BTBS	b.d.	b.d.
10.		4.3	Wymiana kotłów węglowych na ekologiczne systemy grzewcze oraz podjęcie działań mających na celu zmniejszenie emisji szkodliwych substancji do powietrza w wyniku spalania odpadów	b.d.	2,60 mln zł
11.		5.2	Program małej retencji i rewitalizacji miejskich zbiorników wodnych	b.d.	24,64 mln zł
12.		5.2	Modernizacja i przebudowa wału przeciwpowodziowego Fordon-Łoskoń	b.d.	10,00 mln zł
13.		5.2	Budowa stopnia wodnego wraz z małą elektrownią wodną na rzece Brdzie oraz przepływowego zbiornika wodnego na potrzeby ujęcia i stacji wodociągowej "Czyżkówko"	b.d.	67, 60 mln zł

14.		5.2	Przebudowa wału przeciwpowodziowego Łęgnowo-Otorowo od km 5+600	b.d.	25,00 mln zł
15.		5.2	Odbudowa cieków Kanału A - Łęgnowo od km 0+000 do km 5+400	b.d.	2,70 mln zł
16.		5.2	Odbudowa cieków Flis od km 0+000 do km 7+040	b.d.	3,50 mln zł
17.		5.2	Budowa pochylni do wodowania łodzi ratowniczych Komendy Miejskiej Policji, Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej i WOPR w rejonie ul. Nadrzecznej oraz dofinansowanie budowy mobilnego posterunku wodnego dla Komendy Miejskiej Policji w rejonie Wyspy Młyńskiej	b.d.	2,00 mln zł
18.		5.2	Doposażanie służb ratowniczych i porządkowych w specjalistyczny sprzęt	b.d.	2,65 mln zł
19.		5.2	Modernizacja istniejących i budowa nowych elementów systemu ochrony przeciwpowodziowej, przeciwpożarowej, przed podtopieniami, a także dla innych systemów ratowniczych i bezpieczeństwa	b.d.	7,70 mln zł

20.		5.2	Zakup, montaż 91 elektronicznych syren alarmowych wraz z urządzeniami umożliwiającymi ich pracę w sytuacji braku zasilania z sieci energetycznej oraz urządzeniami umożliwiającymi nadawanie komunikatów i ostrzeżeń	b.d.	1,80 mln zł
21.		6.4	Zagospodarowanie terenów osiedlowych obiektami i urządzeniami do rekreacji dla dzieci, młodzieży i dorosłych – ZIT	b.d.	9,00 mln zł
22.		7.3	Bydgoski Węzeł Wodny	b.d.	22,57 mln zł
23.		7.3	Rewitalizacja szlaku wodnego na rzece Brdzie na odcinku Bydgoszcz- Zalew Koronowski	b.d.	8,50 mln zł
24.		7.3	Modernizacja budynku przy ul. Staroszkolnej 10 na potrzeby Bydgoskiego Ośrodka Rehabilitacji, Terapii Uzależnień i Profilaktyki "BORPA"	b.d.	
25.		7.3	Budowa hali sportowej z częścią rehabilitacyjną przy ul. Kcyńskiej 49 (ZS 14)	b.d.	8,15 mln zł
26.		7.3	Remont Oddziału Chirurgii	b.d.	2,00 mln zł

27.		7.3	Uruchomienie czwartej sali operacyjnej i wyposażenie w specjalistyczny sprzęt medyczny niezbędny do wykonywania zabiegów	b.d.	3,00 mln zł
28.		7.3	Sformalizowanie Pododdziału Ortopedii przy Oddziale Chirurgii Ogólnej zamiast (psychiatrii geriatry i rehabilitacji na potrzeby osób starszych)	b.d.	4, 00 mln zł
29.		7.3	Utworzenie Genetycznego Centrum Opieki Prenatalnej	b.d.	5,00 mln zł
30.		7.3	Modernizacja i odnowienie sprzętu Oddziałów Intensywnej Opieki Medycznej w zakresie opieki nad dorosłymi oraz noworodkami oraz odnowienie kluczowego sprzętu medycznego dla pracowni i gabinetów szpitalnych	b.d.	8,00 mln zł
31.		9.1	Uruchomienie Pododdziału Geriatrii przy Oddziale Chorób Wewnętrznych	b.d.	5,00 mln zł
32.		9.1	Uruchomienie Pracowni Rezonansu Magnetycznego	b.d.	15,00 mln zł
33.		9.1	Zakup środków transportu pacjentów leczonych w ramach ambulatoryjnej opieki	b.d.	1,00 mln zł

			zdrowotnej		
34.		9.1	Rozbudowa budynków wolno stojących na szkołę rodzenia z salami ćwiczeń, odnowy biologicznej, gabinetami dla psychologów lekarzy specjalistów, z bazą łóżkową dla pacjentek dostosowaną dla matek z noworodkami i dziećmi oraz zapleczem technicznym	b.d.	8, 0 mln zł
35.		9.1	Rozbudowa i modernizacja Szpitala Miejskiego	b.d.	20,0 mln zł
36.		9.1	Rozbudowa i modernizacja DPS "Promień Życia"	b.d.	3,50 mln zł
37.		9.1	Rozbudowa oraz modernizacja DPS "Jesień Życia"	b.d.	2,10 mln zł
38.		9.1	Kompleksowa modernizacja budynku DPS "Słoneczko"	b.d.	4,00 mln zł
39.		9.1	Modernizacja budynków przy ul. Techników 2 - lokale socjalne	b.d.	4,50 mln zł
40.		9.1	Modernizacja budynków przy ul. Przemysłowej 34 - lokale socjalne	b.d.	
41.		9.1	Pozyskiwanie i adaptacja lokali użytkowych	b.d.	6,00 mln zł

42.		9.1	Budowa Centrum Pomocy Społecznej dla Osób z Zaburzeniami Psychiatrycznymi wraz z modernizacją dotychczasowego Domu, w Bydgoszczy przy ul. Łomżyńskiej 54	b.d.	8,00 mln zł
43.		9.1	Budowa Centrum Seniora	b.d.	40,00 mln zł
44.		9.1	Wymiana i zakup dodatkowych pojazdów do przewozu osób niepełnosprawnych	b.d.	1, 20 mln zł
45.		9.1	Utworzenie Genetycznego Centrum Opieki	b.d.	
46.		9.1	Utworzenie Centrów Zdrowia Psychicznego	b.d.	
47.			Rozbudowa sieci punktów bezpłatnego dostępu do internetu w obszarze funkcjonalnym T	b.d.	
48.			Rozbudowa systemu wideomonitoringu na terenie Miasta Bydgoszczy	b.d.	7,00 mln zł
49.			Budowa i przebudowa targowiska wraz z infrastrukturą towarzyszącą (m.in. miejsca parkingowe, wideomonitoring) - w szczególności uwzględniająca wykonanie	b.d.	60,20 mln zł

			wideomonitoringu poprzez podłączenie do miejskiego systemu		
--	--	--	--	--	--

Inne planowane projekty mające potencjał komplementarności dla projektów realizowanych w ramach ZIT

Toruń

Lp.	CT	Priorytet	Tytuł przedsięwzięcia /projektu	Skrócony opis zawierający główne, planowane zadania w projekcie	Szacowana, łączna wartość projektu
1.	4	4.3	Poprawa efektywności energetycznej poprzez termomodernizację i wykorzystanie OZE w obiektach użyteczności publicznej, w placówkach oświatowych i rekreacyjnych w Toruniu	Wsparcie kompleksowej modernizacji energetycznej budynków użyteczności publicznej wraz z wymianą wyposażenia tych obiektów w zakresie związanym z: ociepleniem obiektu, wymianą stolarki drzwiowej (zew.), okiennej oraz oświetlenia na energooszczędne, wprowadzenie instalacji OZE w modernizowanych energetycznie budynkach.	53,50 mln zł
2.	4	4.5	Zakup taboru autobusowego dla potrzeb GMT i BTOM	Zakup autobusów niskopodłogowych.	86,10 mln zł
3.	4	4.5	Inteligentny System Transportowy dla Miasta Torunia	Inteligentny System Transportowy oparty na odrębnych podsystemach, których funkcjonowanie będzie polegało m.in. na: sterowaniu ruchem z monitoringiem wizyjnym, zarządzaniu transportem publicznym z dynamiczną informacją przystankową, monitorowaniu bezpieczeństwa pasażerów w komunikacji publicznej oraz dynamicznym systemie informacji o miejscach parkingowych w rejonie Zespołu Staromiejskiego.	65,00 mln zł
4.	4	4.5	Usprawnienie powiązań komunikacyjnych w regionie poprzez rozwój ekologicznego transportu szynowego BiT- City II - koleje	Integracja zbiorowego transportu publicznego z transportem kolejowym w Toruniu, poprawa sprawności funkcjonowania i atrakcyjności podróżowania transportem zbiorowym oraz optymalizacja podziału zadań przewozowych między środkami transportu z preferencją dla transportu zbiorowego.	232,00 mln zł
5.	4	4.5	Rozwój zrównoważonego systemu mobilności miejskiej wraz z promocją zdrowego stylu	Wspieranie systemu roweru miejskiego, jego rozbudowa o kolejne 150 rowerów. Rozwój infrastruktury na wolnym powietrzu: siłownie, punkty aktywnego wypoczynku (siłownie zewnętrzne, ścieżki zdrowia).	15,00 mln zł

			życia w Toruniu		
6.	4	4.3	Poprawa efektywności energetycznej poprzez termomodernizację i wykorzystanie OZE w sektorze mieszkalnym w Toruniu	Wsparcie kompleksowej modernizacji energetycznej budynków mieszkaniowych wraz z wymianą wyposażenia tych obiektów w zakresie związanym z: ociepleniem obiektu, wymianą stolarki drzewianej (zew.), okiennej oraz oświetlenia na energooszczędne, wprowadzenie instalacji OZE w modernizowanych energetycznie budynkach.	9,00 mln zł
7.	4	4.5	Usprawnienie powiązań komunikacyjnych w regionie poprzez rozwój ekologicznego transportu szynowego BiT- City II - tramwaje	Integracja zbiorowego transportu publicznego z transportem kolejowym poprzez budowę nowych linii tramwajowych, modernizację istniejących oraz zakup wozów technicznych do obsługi sieci trakcyjnej i infrastruktury torowej.	786,50 mln zł
8.	4	4.5	Przyłączenie do miejskiej sieci ciepłowniczej obiektów położonych w lewobrzeżnej części Torunia. Budowa rurociągu przesyłającego ciepło przez Wisłę.	Zmiana sposobu zasilania w ciepło w obiektach stanowiących źródło niskiej emisji oraz przyłączenie do sieci obiektów nowobudowanych.	101,00 mln zł
9.	4	4.5	Modernizacja grupowych węzłów ciepłych i budowa węzłów indywidualnych	Zastąpienie węzłów grupowych - zasilających zazwyczaj kilka obiektów, węzłami indywidualnymi i likwidację niskoparametrowych sieci lub przyłączenie ciepłej wody użytkowej w węzłach jednofunkcyjnych.	9,00 mln zł
10.	4	4.5	Zmniejszenie niskiej emisji na terenie toruńskiej Starówki - „Zero emisji na Starówce”	Zmniejszenie niskiej emisji na Starówce poprzez przyłączanie budynków i lokali do miejskiej sieci ciepłowniczej.	3,60 mln zł
11.	4	4.5	Budowa lokalnych źródeł i sieci w celu późniejszego przyłączenia do miejskiej sieci ciepłowniczej	Budowa nowoczesnych źródeł ciepła na obszarach obecnie nie objętych miejską siecią ciepłowniczą - w lewobrzeżnej części miasta, w celu ogrzewania obiektów, które w chwili obecnej korzystają z nieekologicznych źródeł ogrzewania.	32,00 mln zł
12.	4	4.5	Budowa bloków kogeneracyjnych - gazowych GT50 i kotłów	Zastąpienie istniejących instalacji węglowych przez: 2 bloki gazowe GT50 i 6 kotłów szczytowo-rezerwowych, dwupaliwowych (gazowo-olejowych).	460,00 mln zł

			szczytowo – rezerwowych HOB		
13.	4	4.5	Zmniejszenie niskiej emisji na terenie Bydgoskiego Przedmieścia w Toruniu	Zmniejszenie niskiej emisji na Bydgoskim Przedmieściu poprzez przyłączenie budynków i lokali do miejskiej sieci ciepłowniczej.	3,00 mln zł
14.	4	4.5	Modernizacja węzłów indywidualnych	Wymiana węzłów ciepłych wykonanych w starej technologii na nowoczesne, w pełni zautomatyzowane i efektywniejsze węzły ciepłe.	4,00 mln zł

11.4. Wnioski do RDOŚ

Bydgoszcz, dnia.....

Prezydent Bydgoszczy

Pan Włodzimierz Ciepły
Regionalny Dyrektor Ochrony
Środowiska w Bydgoszczy
Ul. Dworcowa 63
85-950 Bydgoszcz

W perspektywie finansowej 2014 – 2020, w ramach regionalnych programów operacyjnych (RPO) zostanie zastosowany nowy instrument rozwoju terytorialnego, tzw. zintegrowane inwestycje terytorialne (ZIT). Podstawowym celem tego instrumentu jest zwiększenie udziału i zaangażowania partnerów lokalnych, w tym jednostek samorządu terytorialnego (JST) w zarządzaniu środkami polityki spójności UE, dedykowanymi dla Regionu.

Obszar ZIT wojewódzkiego został określony na podstawie „Kryteriów delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich” (kryteria zatwierdzone przez MRR w lutym 2013 r.) a ostateczne jego dookreślenie nastąpi w wyniku porozumienia kwalifikujących się JST, wyrażających zainteresowanie tą formą współpracy (w skład ZIT muszą wchodzić: miasto wojewódzkie, a w przypadku województwa kujawsko – pomorskiego – obligatoryjnie duopol: Bydgoszcz i Toruń, wszystkie miasta z rdzenia obszaru funkcjonalnego oraz przynajmniej połowa gmin z obszaru ujętego w załączniku I do wymienionego dokumentu). Taki kształt zaproponowanych rozwiązań wynika bezpośrednio z Umowy Partnerstwa 2014 – 2020, SRW 2020, KSRR 2010 – 2020 oraz KPZK 2030, a ponadto ściśle odpowiada wymaganiom zawartym w dokumencie: *Zasady realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Polsce* (MRR, lipiec 2013). Przywołany dokument wskazuje konieczność stworzenia dla obszaru ZIT dokumentu operacyjnego, pod nazwą „Strategia ZIT”, który w swojej istocie jest ścieżką wyboru projektów w ramach RPO, w trybie pozakonkursowym, ze szczególnym zastosowaniem procedur budowania partnerstw i porozumień projektowych wśród potencjalnych JST-beneficjentów.

Strategia ZIT będąc dokumentem operacyjnym w stosunku do RPO, będzie posiadała analogiczną do RPO KP matrycę logiczną interwencji w tym w zakresie spójności celów tematycznych, priorytetów inwestycyjnych oraz wskaźników produktu i rezultatu. W myśl reguł ustalonych przez MRR, ZIT nie może wykraczać poza RPO a jedynie wskazywać potencjał rozwiązań komplementarnych.

Przedmiotowa *strategia* będzie zawierała następujące elementy:

- Podstawa prawna strategii ZIT
- Zestawienie spójności dokumentu z krajowymi i unijnymi dokumentami strategicznymi i planistycznymi
- Określenie obszarów wsparcia
- Syntetyczna diagnoza obszarów wsparcia
- Opis wymiaru terytorialnego wsparcia
- Cele rozwojowe do realizacji

- Priorytety
- Określenie zasad i trybu wyboru projektów oraz listę przedsięwzięć przewidzianych do realizacji w formule ZIT
- Określenie listy strategicznych projektów o charakterze komplementarnym możliwych do realizacji w formule poza ZIT
- Odniesienie do instrumentów finansowych
- Plan finansowy
- Opis systemu wdrażania
- Opis sposobu, w jaki w realizację Strategii ZIT zaangażowani są lokalni aktorzy oraz raport z przygotowania Strategii ZIT

Zgodnie z przyjętymi przez MRR „Zasadami realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Polsce” wsparcie w ramach ZIT udzielane będzie w trybie pozakonkursowym przyjętym dla RPO w odniesieniu zarówno do środków EFRR jak i EFS. W przypadku województwa Kujawsko – Pomorskiego, szczegółowy zakres objęty ZIT został opisany w dokumencie RPO WK-P w sekcji 4 ZINTEGROWANE PODEJSCIE DO ROZWOJU TERYTORIALNEGO, w szczególności instrument ZIT zostanie wykorzystany do realizacji części zadań z następujących osi priorytetowych (opis na podstawie RPO z lutego 2014r.):

- III Efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna w regionie
- IV Region przyjazny środowisku
- VI solidarne społeczeństwo i konkurencyjne kadry
- VIII Aktywni na rynku pracy
- IX Solidarne społeczeństwo
- X Innowacyjna edukacja

W swojej istocie ZIT będzie dla tych osi stanowić pozakonkursowa ścieżkę wyboru projektów w ramach RPO WK-P. Planuje się, że na realizację projektów w procedurze ZIT przeznaczone zostanie 153,8 mln Euro (EFRR i EFS)

RPO WK-P jest w tym przypadku dokumentem programowym, wyznaczającym ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, więc wpisuje się w art. 46 ust.2 **Ustawy o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko** z dn. 3 października 2008 r. (Dz.U.08.199.1227 z późn.zm). W stosunku do RPO została przeprowadzona strategiczna ocena oddziaływania na środowisko oraz sporządzono prognozę oddziaływania, która podlegała konsultacjom społecznym.

W naszej opinii Strategia ZIT zakładająca przede wszystkim pozakonkursowy tryb wyboru projektów nie wypełnia warunków art. 46 ust.2 **Ustawy o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko** z dn. 3 października 2008 r. (Dz.U.08.199.1227 z późn.zm.), co wynika z faktu, iż główny element strategii ZIT będą stanowić uzgodnione przez samorządy inwestycje, których temat i zakres będzie zgodny z interwencją RPO. Projekty te wraz z kompletną dokumentacją aplikacyjną będą następnie składane do IZ RPO i będą podlegać typowej procedurze oceny wniosków o dofinansowanie, w tym w zakresie oddziaływania na środowisko. W związku z opisanym powyżej sposobem procedowania wydaje się, iż przeprowadzenie procedury OOS dla strategii ZIT byłoby powielaniem oceny dla zakresu, który takiej ocenie już podlegał – jak w przypadku obszarów interwencji RPO WK-P 2014 – 2020.

W związku z powyższym, zwracam się z prośbą o udzielenie informacji czy przedstawiona powyżej interpretacja jest uzasadniona i możliwym będzie uzgodnienie odstąpienia od

przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla dokumentu pt. *Strategia ZIT*, realizowanego w Województwie Kujawsko Pomorskim.

12. Spis schematów, tabel i map

Spis schematów

Schemat 1 Zasady europejskiej polityki regionalnej	8
Schemat 2. Mapa podejścia metodologicznego do opracowania Strategii ZIT dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.....	10
Schemat 3. JST, które zawiązały zinstytucjonalizowaną formę partnerstwa – Związek ZIT	18
Schemat 4. Układ dokumentów strategicznych.....	20
Schemat 5 Kluczowe czynniki determinujące warunki prowadzenie działalności gospodarczej	42
Schemat 6 Proces obsługi inwestora zagranicznego przez PAIiZ	63
Schemat 7 Stopa bezrobocia w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym oraz liczba bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych w 2013 r.	71
Schemat 8: Grupy barier w systemie badań, nauki i komercjalizacji wiedzy	86
Schemat 9 Prognozowana zmiana liczby mieszkańców w latach 2011-2020– migracje do gmin (%)	133
Schemat 10 Odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych edukacją przedszkolną w roku 2012.....	134
Schemat 11 Przykłady ciekawych inicjatyw kulturalnych w BTOF	164
Schemat 12 Ochrona środowiska - analizowane obszary	177
Schemat 13 Wzajemne, przykładowe relacje pomiędzy celami strategicznymi Strategii BTOF a celami strategicznymi Strategii ZIT	199
Schemat 14. Układ celów strategicznych Strategii ZIT	200
Schemat 15 Kamienie milowe ostatecznego wyboru projektów do realizacji	241
Schemat 16. Procedura naboru projektów / pakietów projektów	243
Schemat 17. Podstawowe założenia dla procesu projektowania systemu zarządzania Strategią ZIT	259
Schemat 18. Struktura organizacyjna Związku ZIT	260
Schemat 19. Harmonogram wdrażania Strategii ZIT	265
Schemat 20. Schemat postępowania zakładający odstąpienie od przeprowadzenia oceny oddziaływania na środowisko	268
Schemat 21. Schemat postępowania zakładający przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.....	268

Spis tabel

Tabela 1. Wymagane przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju elementy Strategii ZIT	9
Tabela 2. Uzasadnienie wyboru Celów Tematycznych i Priorytetów Inwestycyjnych do ZIT	33
Tabela 3 Podstawowe dane na temat gmin wchodzących w skład Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego 2012 r. (liczba podmiotów gospodarczych – 2014 r.)	37
Tabela 4 Struktura wieku w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2012 r.	38
Tabela 5. Czas przejazdu pomiędzy Bydgoszczą i Toruniem a wybranymi miastami w maju 2014 r. .	44
Tabela 6. Połączenia lotnicze z lotniska Bydgoszcz-Szwederowo w maju 2014 r.	45
Tabela 7 Największe tereny inwestycyjne typu greenfield i brownfield w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2014 r.	48
Tabela 8. Pozycja Bydgoszczy i Torunia w rankingach jakości życia w 2013 r.	55
Tabela 9. Mapa kompetencji instytucji otoczenia biznesu	58
Tabela 10. Przykład dobrych praktyk w pozyskiwaniu inwestycji zagranicznych – Marketing Birmingham	59
Tabela 11. Przykład dobrych praktyk w pozyskiwaniu inwestycji zagranicznych – Agencja Rozwoju Aglomeracji Wrocławskiej.....	60

Tabela 12 Pozycja podregionu bydgosko-toruńskiego w rankingu atrakcyjności inwestycyjnej województw i podregionów Polski 2013	61
Tabela 13 Podstawowe dane na temat parków przemysłowo-technologicznych na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2014 r.	63
Tabela 14 Dostępna powierzchnia terenów inwestycyjnych w ramach Podstref Pomorskiej Specjalnej Strefy ekonomicznej na terenie BTOF w 2014 r.	66
Tabela 15 Liczba osób bezrobotnych oraz liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w gminach Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2013 r.	70
Tabela 16. Struktura szkół ponadgimnazjalnych według typów szkół w 2012 r.	73
Tabela 17 Znormalizowane wskaźniki innowacyjności, wartości porównywane rok do roku, RIS 2012	77
Tabela 18. Zatrudnienie w działalności badawczej i rozwojowej w 2012 r. w podziale na dziedziny nauk	82
Tabela 19 Najważniejsze instytucje otoczenia biznesu wspierające rozwój innowacyjności BTOF	85
Tabela 20. Powierzchnia użytków rolnych BTOF w 2010 r.	94
Tabela 21. Struktura uprawianych roślin na terenie BTOF w 2010 r.	95
Tabela 22. Wielkość gospodarstw rolnych na terenie BTOF w 2010 r.	95
Tabela 23 Oferta edukacyjna BTOF w zakresie wydziałów kształcenia związanych z sektorem rolniczym	97
Tabela 24. Struktura zatrudnienia na terenie BTOF w 2012 r.	98
Tabela 25. Dostępność miast centralnych BTOF dla mieszkańców obszaru funkcjonalnego	103
Tabela 26. Postulowane inwestycje w infrastrukturę rowerową	106
Tabela 27. Jakość dróg w BTOF w 2011 r.	108
Tabela 28. Termomodernizacja i rewitalizacja – kluczowe obserwacje i wnioski z diagnozy	114
Tabela 29. Kategorie kluczowych działań termomodernizacyjnych	122
Tabela 30. Obszary problemowe miast BTOF - mieszkalnictwo	126
Tabela 31. Zestawienie kryteriów i wskaźników, na podstawie których dokonano wyznaczenia obszarów do objęcia działaniami rewitalizacyjnymi	127
Tabela 32 Kluczowe potrzeby w obszarze edukacji przedszkolnej na obszarze BTOF	135
Tabela 33. Wyniki sprawdzianu dla szóstoklasistów i wyniki z egzaminu gimnazjalnego w roku szkolnym 2012/2013	136
Tabela 34 Kluczowe potrzeby w obszarze edukacji podstawowej i gimnazjalnej na terenie BTOF ...	137
Tabela 35. Zdawalność matur w poszczególnych typach szkół w 2013 r.	139
Tabela 36 Kluczowe potrzeby w obszarze edukacji ponadgimnazjalnej na terenie BTOF	141
Tabela 37. Uczelnie wyższe na obszarze funkcjonalnym w 2014 r.	146
Tabela 38. Liczba studentów w podregionie bydgosko-toruńskim w latach 2008-2012	147
Tabela 39. Udział bezrobotnych z wyższym wykształceniem zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w latach 2008-2012	152
Tabela 40 Obszary współpracy w sferze kultury	164
Tabela 41 Wskaźnik zatrudnienia wybranego personelu medycznego w latach 2008 i 2012 na 10 tys. ludności	173
Tabela 42 Zmiana zatrudnienia na przełomie lat 2008-2012 w poszczególnych zawodach	174
Tabela 43 Mocne i słabe strony, szanse i zagrożenia w analizowanych obszarach	185
Tabela 44. Matryca logiczna strategii inwestycyjnej Strategii ZIT oraz korespondujących osi priorytetowych / działań lub poddziałań ZIT w ramach RPO	204
Tabela 45. Przyporządkowanie wskaźników do celów Strategii ZIT, zgodnie z zapisami RPO WKP 205	
Tabela 46. Działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF (pakiety mogą podlegać łączeniu)	212
Tabela 47. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu)	213
Tabela 48. Działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF (pakiety mogą podlegać łączeniu)	215
Tabela 49. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać integrowaniu)	215
Tabela 50. Działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF (pakiety mogą podlegać łączeniu)	218
Tabela 51. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu)	218
Tabela 52. Działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF (pakiety mogą podlegać łączeniu)	220

Tabela 53. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu)	221
Tabela 54. Działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący dla BTOF. (pakiety mogą podlegać łączeniu).....	223
Tabela 55. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu)	223
Tabela 56. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji i rekomendowane w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu).....	226
Tabela 57. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji i rekomendowane w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu)	228
Tabela 58. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji i rekomendowane w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu)	231
Tabela 59. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym możliwe do realizacji i rekomendowane w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu).....	233
Tabela 60. Dodatkowe działania horyzontalne rekomendowane ze względu na wysoki walor integrujący BTOF (pakiety mogą podlegać łączeniu).....	238
Tabela 61. Pakiety projektów o charakterze zintegrowanym, możliwe do realizacji w ramach ZIT (pakiety mogą podlegać łączeniu).....	239
Tabela 62. Kryteria ogólne ZIT wraz z wyłączeniami i sposobem oceny.....	246
Tabela 63. Priorytety Inwestycyjne.....	254
Tabela 64. Plan finansowy Strategii ZIT.....	256
Tabela 65. Proponowana alokacja środków na poszczególne PI (EUR).....	270
Tabela 66. Proponowana alokacja środków na poszczególne PI (PLN)	271

Spis map

Mapa 1 Gminy objęte porozumieniem o utworzeniu Związku ZIT podpisanego w dniu 8 kwietnia 2014 r.....	19
Mapa 2 Gęstość zaludnienia w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym.....	38
Mapa 3 Rozmieszczenie wszystkich terenów inwestycyjnych w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2014 r.....	46
Rysunek 4 Rozmieszczenie największych terenów inwestycyjnych w Bydgosko-Toruńskim Obszarze Funkcjonalnym w 2014 r.....	48
Mapa 5 Mapa regionów innowacyjnych (RIS 2014) z naniesionymi wartościami dofinansowań z NCN i NCBiR w 2012 r.	79
Mapa 6 Liczba mieszkańców obszaru BTOF korzystających z pomocy społecznej* na 1000 mieszkańców w 2012 r.	89
Mapa 7 Odsetek terenów rolniczych w gminach BTOF w 2010 r.	94
Mapa 8 Ścieżki rowerowe w Bydgoszczy i okolicach.....	104
Mapa 9 Ścieżki rowerowe w Toruniu.....	105
Mapa 10. Pokrycie terytorium BTOF zasięgiem Internetu w 2013 r.*	112
Mapa 11 Potrzeby gmin w zakresie termomodernizacji na terenie BTOF	119
Mapa 12 Potrzeby termomodernizacyjne zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej na terenie BTOF	121
Mapa 13 Obszary wymagające działań rewitalizacyjnych w podziale na jednostki urbanistyczne.....	128
Mapa 14 Obszary wymagające działań rewitalizacji w Toruniu w podziale na jednostki urbanistyczne	129
Mapa 15 Obszary wymagające działań rewitalizacyjnych na terenie BTOF (z wyjątkiem miast rdzenia)	130
Mapa 16 Struktura studentów uczących się w Bydgoszczy w roku akademickim 2009/2010	148
Mapa 17 Struktura studentów uczących się w Toruniu w roku akademickim 2009/2010.....	148
Mapa 18 Zestawienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków z terenu województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2009-2012	167
Mapa 19 Mapka z portalu Szlaki pamięci oraz po prawej lokalizacja inwestycji polegających na zagospodarowaniu miejsc historycznych	168
Mapa 20 Liczba obowiązujących gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami w latach 2005–2013.....	169
Mapa 21 Poziom natężenia hałasu komunikacyjnego w Toruniu w 2012 r.	181
Mapa 22 Poziom natężenia hałasu komunikacyjnego w Bydgoszczy w 2011 r.	182

Mapa 23 Poziom zanieczyszczenia powietrza cząstkami stałymi w strefie miasta Torunia w 2011 r.	183
Mapa 24 Poziom zanieczyszczenia powietrza cząstkami stałymi w aglomeracji bydgoskiej w 2011 r.	183
.....	

13. Wykaz źródeł

1. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020, 2013r.
2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego
3. Wstępna delimitacja obszaru aglomeracji bydgosko-toruńskiej (opracowanie do PZPW), 2004,
4. Zmiana PZPW-BYDOM. Uwarunkowania zrównoważonego rozwoju, 2005
5. Określenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Metropolitalnego jako Obszaru Strategicznej Interwencji, Centrum Badań Metropolitalnych UAM w Poznaniu, 2012
6. Analiza potrzeb rozwojowych województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście nowej perspektywy finansowej UE 2014-2020 - A.Regulski, IBS, 2012
7. Ocena wpływu RPO WK-P na lata 2007-2013 na zwiększenie potencjału ośrodków stołecznych regionu, w tym na rozwój funkcji metropolitalnych, EPRD, 2012
8. Analiza atrakcyjności inwestycyjnej woj. kujawsko-pomorskiego wraz z oceną jego potencjału inwestycyjnego - Centrum Analiz Regionalnych i Lokalnych, 2011
9. Analiza spójności i konkurencyjności kształtującego się Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Metropolitalnego, Ecorys Polska Sp. z o.o., 2013
10. Zintegrowany Program Rozwoju Transportu Publicznego dla aglomeracji bydgosko-toruńskiej ze szczególnym uwzględnieniem bydgosko-toruńskiego obszaru metropolitalnego na lata 2010-2015, TRAKO
11. Delimitacja obszarów funkcjonalnych wybranych miast w województwie kujawsko-pomorskim, Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, 2013,
12. Bydgosko-Toruński Obszar Metropolitalny, Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, 2012
13. Projekt Strategii Rozwoju Bydgoszczy do 2030 roku
14. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Bydgoszczy - Uchwała Nr L/756/09 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 15 lipca 2009 roku
15. Lokalny Program Rewitalizacji dla miasta Bydgoszczy na lata 2007-2015 - Uchwała Nr XLIX/728/09 z dnia 24 czerwca 2009 roku
16. Kierunki działań służących rewitalizacji przestrzeni publicznych Starego Miasta w Bydgoszczy - uchwała Nr XXI/396/12 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 25 stycznia 2012 roku
17. Program ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Bydgoszczy – Uchwała LXXVII/1138/10 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 13 października 2010 roku Uchwała Nr XLVI/974/13 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 25 września 2013 roku zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia „Programu ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Bydgoszczy”
18. Plan Ochrony Klimatu i Adaptacji do Skutków Zmian Klimatu dla Miasta Bydgoszczy - Uchwała Nr LXXVIII/1164/10 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 3 listopada 2010 roku
19. Uchwała Nr XXXV Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 12 listopada 2012 roku zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia „Planu Ochrony Klimatu i Adaptacji do Skutków Zmian Klimatu dla Miasta Bydgoszczy”
20. Założenia do planu zaopatrzenia Bydgoszczy w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe do 2025 roku - Uchwała Nr XVI/282/11 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 26 października 2011 roku
21. Strategia Rozwoju Terenów Zieleni Miasta Bydgoszczy - Uchwała Nr XVIII/348/11 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 7 grudnia 2011 roku,
22. Program ochrony środowiska dla miasta Bydgoszczy na lata 2013-2016 z perspektywą do 2020 roku - Uchwała Nr XXXV/721/12 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 28 listopada 2013 r.,
23. Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla miasta Bydgoszczy (Plan transportowy) - Uchwała Nr XLVI/968/13 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 25 września 2013 r.
24. Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem miasta Bydgoszczy na lata 2012-2016 - Uchwała Nr XXIV/474/12 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 28 marca 2012 roku Strategii Rozwoju Edukacji Miasta Bydgoszczy na lata 2013-2020 - Uchwała Nr XXXVII/779/13 Rady Miasta Bydgoszczy z dnia 30 stycznia 2013 roku
25. Obywatelska Strategia Rozwoju Kultury MASTERPLAN dla Kultury Bydgoszczy na lata 2013 -2020. Założenia do uaktualnienia Polityki Kulturalnej Bydgoszczy, 2013 r.
26. Strategia Rozwoju Miasta Torunia do roku 2020, 2010 r.

27. Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Miasta Toruń na lata 2010-2014
28. Wieloletni Plan Inwestycyjny dla Miasta Torunia na lata 2010-2013
29. Zintegrowany Plan Transportu Publicznego dla Miasta Torunia
30. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Torunia na lata 2007-2015
31. Programu rozwoju komunikacji rowerowej w Toruniu na lata 2007-2015
32. Programu termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej Gminy Miasta Toruń
33. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Torunia
34. Strategia rozwiązywania problemów społecznych dla miasta Torunia na lata 2006-2013
35. Strategia Rozwoju Kultury Miasta do roku 2020
36. Strategia Rozwoju Turystyki dla miasta Torunia do 2020 roku

Nazwa Deloitte odnosi się do jednej lub kilku jednostek Deloitte Touche Tohmatsu Limited, prywatnego podmiotu prawa brytyjskiego z ograniczoną odpowiedzialnością i jego firm członkowskich, które stanowią oddzielne i niezależne podmioty prawne. Dokładny opis struktury prawnej Deloitte Touche Tohmatsu Limited oraz jego firm członkowskich można znaleźć na stronie www.deloitte.com/pl/onas

Member of Deloitte Touche Tohmatsu Limited

© 2014 Deloitte Polska

